

МАУП
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

УКРАЇНА У СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ: ПОГЛЯД МОЛОДІ

Випуск 1

Хмельницький, 2021

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**

Випуск 1

**УКРАЇНА У СУЧАСНОМУ
ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ:
ПОГЛЯД МОЛОДІ**
(до 25-річчя Хмельницького інституту МАУП)

Хмельницький - 2021

УДК 327(075.8)
ББК 66.4(0)я73
У 106

У 106 Україна у сучасному геополітичному просторі: погляд молоді: зб. наук. пр. студ. та молод. вчених / гол. ред. Л. Г. Білий. – Хмельницький : МАУП, 2021. – Вип. 1. – 270 с.

У збірнику наукових праць «Україна у сучасному геополітичному просторі: погляд молоді» представлено узагальнені тези доповідей та виступів учасників XVIII Всеукраїнського конкурсу студентських та учнівських наукових робіт «Україна у сучасному геополітичному просторі: погляд молоді» (до 25-річчя Хмельницького інституту МАУП). Конкурс тривав з 14 жовтня 2020 року до 14 квітня 2021 року. 14 травня 2021 року відбулася підсумкова звітна конференція.

Адресовано широкому колу читачів: учням, студентам, аспірантам, викладачам, науковцям.

Редакційна колегія:

Головний редактор: Білий Л. Г., кандидат педагогічних наук, доцент, директор Хмельницького інституту МАУП.

Члени редакційної колегії:

Авсієвич А.В., доктор філософії в галузі права; **Дацюк О.А.**, кандидат богослов'я; **Кілівнік Ж.М.**, голова Наукового товариства студентів та молодих вчених (відповідальна за випуск); **Коцюк В.Д.**, кандидат історичних наук; **Олійник В.В.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Охман О.В.**, кандидат юридичних наук; **Парандій В.О.**, кандидат історичних наук, доцент; **Руденко А.В.**, голова Студентської ради; **Савчук Л.О.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Сем'яничук П.М.**, кандидат економічних наук; **Циганюк Ю.В.**, доктор юридичних наук, доцент; **Цимбалюк Г.С.**, кандидат економічних наук.

Рецензенти:

Семенець-Орлова І.А., доктор наук з державного управління, доцент
Гуменникова Т.Р., доктор педагогічних наук, професор
Кравчук О.В., доктор наук з державного управління, доцент

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 4 від 26 квітня 2021 р.)

© Хмельницький інститут
Міжрегіональної Академії управління персоналом, 2021
© автори статей

ЗМІСТ

Білий Л.Г., Кілівнік Ж.М. ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ІНСТИТУТУ МАУП: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	10
Артюмова Г., Артюмова А., Золотарьова О. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ РЕФЕРЕНДУМУ В УКРАЇНІ.....	11
Божук К.О., Юхимович О.А. ОСОБЛИВОСТІ ВИРОБНИЦТВА СОЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА КАРАНТИНУ	18
Буртик В. І., Книгиницький В. В., Коцеловська Н. Б., Мосора Л.С. СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ МОЛОДІ ЩОДО ЇЇ РОЛІ В УПРАВЛІНСЬКИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ ГРОМАД.....	27
Ваврічен В.О., Юхимович О.А. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ COVID-19 НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ.....	30
Веселовська А.І., Олійник У.М. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	41
Візняк А.В., Олійник У.М. ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЙОГО ФАКТОРИ.....	44
Вітряк А.О., Олійник У.М. ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО НІГЛІЗМУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ.....	49

Волкова Д. М., Овчар М. М., Веселов М. Ю. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕНОСТІ ТА УНІФІКАЦІЇ.....	53
Гавінська Д.В., Берцюх М.З. ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	58
Галюс В.Ю., Юхимович О.А. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ.....	61
Гончарова І., Рєпнова Т.П. ФОРМУВАННЯ ЕЛІТ УКРАЇНИ ТА ЇХ ЗДАТНІСТЬ ДО ЛІДЕРСТВА.....	72
Гнатівська А.О., Олійник У.М. ВИДИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА.....	76
Гончар І.М., Олійник У.М. ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЮРИДИЧНУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	80
Грабар О.С., Авсієвич А.В. ПРАКТИЧНІ ПРОЯВИ ПРОБЛЕМАТИКИ ДАРУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	83
Дзівінська Б.Д., Олійник У.М. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ЮРИДИЧНЕ ЯВИЩЕ.....	91
Дем'янюк В.В., Олійник У.М. ХАРАКТЕРИСТИКА УСТРОЮ У РОДОВИХ ОБЩИНАХ ТА ПЕРВІСНЕ САМОУПРАВЛІННЯ. ВЛАДА ТА СОЦІАЛЬНІ НОРМИ.....	94

Залізняк А.Д., Олійник У.М. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ – МІСЦЕ В СИСТЕМІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ.....	99
Зінчук Д.М., Берцюх М.З. ШТРАФ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ.....	103
Івановська Є.Д., Олійник У.М. ПРОГАЛИНИ У ПРАВІ.....	105
Кілівнік Ж.М., Охман О.В. ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ.....	108
Козяр С.М., Якименко А.А. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ.....	113
Колибаба К.В., Олійник У.М. СУТНІСТЬ ПРАВОВІДНОСИН.....	117
Костьолко А.А., Цимбалюк Г.С. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ.....	120
Корольчук Д.Р., Олійник У.М. АКТИ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА.....	125
Кузь М.Ю., Олійник У.М. ПРИНЦИПИ ЗАКОННОСТІ.....	127

Курачинов В. І., Олійник В.В. КОНФЛІКТНІСТЬ У МОЛОДІЖНОМУ ВІЦІ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ.....	130
Кухар Д.Ю., Цимбалюк Г.С. СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ MCDONALD’S.....	132
Лемешова К.Д., Олійник У.М. ВЗАЄМОДІЯ ПРАВОВИХ ТА МОРАЛЬНИХ НОРМ.....	138
Луценко У.В., Юхимович О.А. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ РОЗВАГ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	142
Молявчик С-В В., Олійник У.М. ПРАВОВА ДЕРЖАВА ТА ЇЇ ОЗНАКИ.....	149
Мартинюк Ю.С., Олійник У.М. СПОСОБИ ВИКЛАДАННЯ НОРМ ПРАВА В НОРМАТИВНО- ПРАВОВИХ АКТАХ.....	155
Мельник Н.А., Авсієвич А.В. ПРАВОВА ПРИРОДА ПРАВА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	158
Наконечна О.І., Олійник У.М. ОФІЦІЙНЕ ТА НЕОФІЦІЙНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ НОРМ.....	166
Николюк І.О., Цимбалюк Г.С. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	169
Олійник С.О., Олійник У.М. ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА В УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ.....	175

Осієвська Н.В., Олійник У.М. ДЕРЖАВА І ПРАВО: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК І ВЗАЄМООБУМОВЛЕНІСТЬ.....	179
Паламарчук В.О., Сівак Я.А., Матвєєв А.Ю. ДОКОЛГОСПНЕ ПОДІЛЬСЬКЕ СЕЛО НАПЕРЕДОДНІ СУЦІЛЬНОЇ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ (1921–1927 рр.).....	183
Пальчук А.А., Оліх Г.І. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ.....	188
Проценко Д.О., Олійник У.М. ТОТАЛІТАРИЗМ: ПОНЯТТЯ І ЙОГО ОЗНАКИ.....	195
Процюк А.А., Парандій В.О. ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ.....	198
Руденко А.В., Олійник В.В. ПРОБЛЕМА ВЗАЄМИН БАТЬКІВ З ПІДЛІТКАМИ.....	210
Сабадаш А.В., Олійник У.М. МОНАРХІЧНА ФОРМА ПРАВЛІННЯ.....	212
Савчук Р.В., Олійник У.М. ПРАВОВА ДЕРЖАВА ТА ЇЇ ОЗНАКИ.....	215
Садовець В.В., Берцюх М.З. ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	219

Соколов К. В., Петлюк Ю.С. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ.....	223
Суббота А.Ю., Ястремська Н.М. ЗАХИСТ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В ПРОЦЕСАХ ГЛОБАЛЬНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЗМІН.....	227
Сурник М.О., Бойченко І.В. КОРИСНЕ ХАРЧУВАННЯ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ XXI СТОЛІТТЯ? СПРОСТУВАННЯ СТЕРЕОТИПІВ ХМЕЛЬНИЦЬКИМИ ПОЛІТЕХНІКАМИ.....	230
Удот Д.С., Берцюх М.З. СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ.....	235
Фіцай В.М., Сем'янчук П.М. РУШІЙНІ СИЛИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	237
Царук Ю.В., Сем'янчук П.М. ТЕОРЕТИЧНІ Й РЕКОМЕНДАЦІЙНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ.....	242
Яблонська О.С., Авсієвич А.В. ПРАВОВА ПРИРОДА НЕДЕРЖАВНОЇ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	245
Ярмолюк Я.О., Берцюх М.З. АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	254
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	262

Білий Л.Г.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Хмельницького інституту МАУП*

Кілівнік Ж.М.,

*Голова Наукового товариства студентів та молодих вчених
Хмельницького інституту МАУП
(м.Хмельницький)*

ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ІНСТИТУТУ МАУП: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Науково-дослідна та інноваційна робота молодих вчених є важливим напрямом підготовки майбутніх фахівців високої кваліфікації в Хмельницькому інституті МАУП та нерозривною складовою єдиного процесу: освітнього і науково-інноваційного.

З метою всебічного сприяння науково-дослідній роботі, винахідницькій та творчій діяльності студентів та молодих вчених, збереження і розвитку інтелектуального потенціалу Інституту в Хмельницькому інституті МАУП функціонує Наукове товариство студентів та молодих вчених, яке у свою чергу складається з студентських наукових гуртків, що діють при кафедрах.

Товариство виконує наступні функції: організовує проведення студентських конференцій, конкурсів, олімпіад тощо; забезпечує публікацію наукових праць студентів; узагальнює досвід організації науково-дослідної роботи студентів на кафедрах та рекомендує шляхи вдосконалення її форм та методів; сприяє залученню студентів до науково-дослідної роботи у Інституті та забезпеченню участі студентів в заходах інших закладів вищої освіти, що сприяють розвитку науково-дослідної студентської роботи; розробляє заходи з активізації науково-дослідної роботи студентів та бере участь у плануванні, контролі і обліку науково-дослідної роботи студентів у Інституті та на кафедрах.

У 2003 році молодими науковцями Інститут було започатковано Всеукраїнський конкурс наукових робіт «Україна у сучасному геополітичному просторі: погляд молоді».

У Конкурсі беруть участь учні загальноосвітніх закладів освіти України, а також здобувачі освіти денної та заочної форми навчання всіх закладів вищої освіти та фахової передвищої освіти України незалежно від форми власності.

Метою конкурсу є стимулювання наукових досліджень здобувачів освіти та поміркований синтез суперечливих, критичних і конструктивних думок щодо шляхів і механізмів ефективного входження України до світового економічного, політичного, освітнього, культурного та правового простору.

Основними напрямками роботи визначено: 1. Політико-правові аспекти розвитку України в контексті світових геополітичних змін. 2. Соціально-економічні перспективи розвитку України у XXI ст. 3. Історико-культурні аспекти розвитку України: історія, сучасність, перспективи. 4. Інтеграція України до світового освітнього простору. 5. Дотримання академічної доброчесності у вищій освіті.

За 18 років проведення Конкурсу на розгляд конкурсної комісії було представлено понад 2000 (дві тисячі) наукових робіт здобувачів освіти та молодих науковців з усіх регіонів України.

Слід відмітити, що кожного року наукові дослідження стають прогресивнішими, глибшими та професійнішими.

Тези кращих наукових робіт публікуються у наукових виданнях Інституту, а на сьогодні видано уже більш ніж 100 збірників наукових праць з різних напрямів.

У цьому році ми започатковуємо видання Збірника наукових праць студентів та молодих вчених «Україна у сучасному геополітичному просторі: погляд молоді». У травні на підсумковій науково-практичній конференції буде презентовано перший випуск збірника.

Науково-дослідна робота студентів Інституту є динамічною та перспективною. Планується збільшення напрямів дослідження, поширення зв'язків з міжнародними науковими колами, активна участь у міжнародних наукових проектах.

Наукова діяльність студентів заохочується отриманням додаткових балів до загального рейтингу. Студенти, які виявили наукову активність, мають можливість вступу в аспірантуру МАУП.

Найважливішими своїми досягнення, ми, безперечно, вважаємо досягнення наших випускників та студентів. Коли вони

здобувають свої перші перемоги ще навчаючись у Інституті, а потім продовжують успішно реалізовуватись у професії – це і є наш успіх.

Тільки за останній час у нас є ряд перемог, зокрема, наш магістрант Тимур Жилівський став лауреатом Всеукраїнського конкурсу на краще професійне досягнення «Молодий правник року 2018» та отримав відзнаку з рук першого Президента України Леоніда Макаровича Кравчука.

Наталія Бобрик, студентка спеціальності «Право» у 2019 році стала переможницею регіонального етапу конкурсу творчих робіт «10 кроків прокурора до подолання корупції». Організаторами щорічного конкурсу виступають Генеральна прокуратура України та Міністерство освіти і науки України.

Цей список можна продовжувати і продовжувати. Наші студенти є учасниками та переможцями Міжнародних та Всеукраїнських конкурсів наукових робіт, олімпіад, Міжнародних конкурсів знавців української мови імені Петра Яцика та Тараса Шевченка та ін. З детальною інформацією можна ознайомитися на нашому сайті: <http://maup.km.ua/>.

Але без потужного та кваліфікованого кадрового складу ці успіхи не будуть можливими. Тому, завдячуючи засновнику та керівництву Академії, нам вдається підтримувати та розвивати професійний рівень викладачів.

Стабільність, злагоджена робота усього колективу, робота на якісний результат адміністрації, викладачів та студентів – ось наша формула успіху.

Артьомова Г.,
Артьомова А.,
здобувачки вищої освіти
науковий керівник:
ад'юнкт-професор МКА Золотарьова О.
(м. Одеса)

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ РЕФЕРЕНДУМУ В УКРАЇНІ

Історія проведення референдумів в Україні драматична. 3 липня 1991 року було ухвалено Закон «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» [1], який втратив чинність у зв'язку з ухваленням 6 листопада 2012 року Закону «Про всеукраїнський референдум» [2]. Проте останній за рішенням Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року теж втратив чинність [3]. Відтоді в Україні не було законодавчо врегульованого механізму реалізації громадянами свого конституційного права на участь в управлінні державними справами ані через всеукраїнський, ані через місцевий референдуми. Внаслідок цього у законодавстві утворилася прогалина, і українці не можуть вирішувати на референдумах жодних питань. Хоча у Конституції прописано, що виключно на всеукраїнських референдумах вирішуються питання про зміну території України, а також затверджуються зміни до Основного закону у розділах I, III та XIII, при цьому референдум не допускається щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії [4].

У науковій літературі та законодавстві розрізняють загальнонаціональний і місцевий (локальний), імперативний та консультативний, конституційний та законодавчий, а також обов'язковий і факультативний референдуми. Референдум, як політичний інструмент державного управління, має довгу історію. Як зазначають науковці, історичним попередником референдуму був плебісцит – політичний інститут, який виник у V ст. до н. е. у Римській республіці. В епоху Середньовіччя плебісцити були поширені у Швейцарії та окремих ганзейських містах-державах, які мали певні ознаки демократичного устрою. І сьогодні в цій країні найчастіше проводяться референдуми.

В Україні проведено два всеукраїнські референдуми – в 1991 році та в 2000 році, причому рішення останнього так і не були імplementовані в текст Конституції України. Українська практика за приблизно 30 років незалежності знає більшість форм безпосередньої демократії. Зокрема, вважаємо Всеукраїнський референдум 2000 року де-факто плебісцитарним референдумом. Помаранчева революція 2004 року та Революція Гідності 2013–2014 рр. показала чимало форм безпосередньої демократії. На наш погляд, заборона В. Януковичу залишатись Президентом України Євромайданом, який підтримав виступ «сотника» про те, що ніхто не буде чекати ще рік до виборів, де-факто було народним вето на діяльність глави держави, якого народ делегітимізував. Але стабільного законодавства про референдуми так і не було створено.

Нарешті, актуальним і символічним стало прийняття 26.01.2021 року Закону України № 3612 «Про народовладдя через всеукраїнський референдум» [5] в рік 30-річчя незалежності України. За ним Предметом всеукраїнського референдуму можуть бути питання: 1) затвердження закону про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України; 2) загальнодержавного значення; 3) про зміну території України; 4) про втрату чинності законом України або окремими його положеннями. За Законом, не можуть бути предметом всеукраїнського референдуму питання: 1) що суперечать положенням Конституції України, загальновизнаним принципам і нормам міжнародного права, закріпленим насамперед Загальною декларацією прав людини, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, протоколами до неї; 2) що скасовують чи обмежують конституційні права і свободи людини і громадянина та гарантії їх реалізації; 3) спрямовані на ліквідацію незалежності України, порушення державного суверенітету, територіальної цілісності України, створення загрози національній безпеці України, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі; 4) щодо питань податків, бюджету, амністії; 5) віднесені Конституцією України і законами України до відання органів правопорядку, прокуратури чи суду [5].

На всеукраїнський референдум може виноситися одне питання. На наш погляд, це реакція на неможливість імplementації рішень Всеукраїнського референдуму 2000 року, на який було

винесено багато питань. Рішення, прийняте на всеукраїнському референдумі, може бути змінене виключно шляхом всеукраїнського референдуму не раніше ніж через три роки з дня його прийняття.

Законопроект складається з 131 статті та 13 розділів. Ключовою новацією законопроекту є визначення можливості запровадження електронних процедур під час організації та проведення всеукраїнського референдуму, в тому числі електронних голосувань.

Аналіз показує, що Верховна Рада України врахувала рекомендації Венеціанської комісії, зокрема пропозиції щодо одночасного проведення загальнодержавних, чергових місцевих виборів та всеукраїнського референдуму, вимог до формулювання питання, що виноситься на всеукраїнський референдум, проведення теледебатів між учасниками процесу всеукраїнського референдуму, невідкладного реагування Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення на випадки порушення вимог Закону в частині участі засобів масової інформації та інформаційних агентств в інформаційному забезпеченні всеукраїнського референдуму.

Сам факт прийняття закону України про всеукраїнський референдум вже є, як такий, позитивним моментом, що розблокує можливість вирішення питань на референдумі. Передбачені в перспективі можливості проведення електронного голосування на референдумі, безумовно, є важливим кроком розвитку України на шляху сучасної цифровізації. Але є і серйозна критика нового Закону. Критичні відгуки на Закон про референдум здебільшого зводяться до того, що Україна зараз не може проводити референдуми, оскільки [6]: територіальна цілісність країни порушена; незалежність країни під загрозою через триваючу гібридну агресію Росії; на території країни сьомий рік тривають бойові дії; обмеження законодавчої функції парламенту; існування парламентської «президентської монобільшості» нівелює стримуючий фактор Верховної Ради; інформаційна сфера країни незбалансована і заангажована; телеканали розділені між олігархами та агентами російського впливу; в країні високий рівень бідності, що робить вразливою для маніпуляцій переважну частину потенційних учасників голосування на референдумі; електронне голосування в умовах кібервійни може стати істотним фактором спотворення результатів волевиявлення; усі

ці небезпеки можуть призвести до того, що через всеукраїнський референдум можуть провести ухвалення рішення, наприклад, щодо відмови України від Криму на угоду Росії; референдум у дезорієнтованому і поляризованому українському суспільстві може призвести до встановлення диктатури. «Референдум далеко не завжди є інструментом демократії. Навпаки, нерідко «воля народу» використовується для руйнування демократії, а іноді і державності. Саме референдумами схвалювалася диктатура Гітлера і його закони про чистоту раси. Тому в таких демократичних країнах, як, наприклад, США, Німеччина чи Канада загальнодержавні референдуми не дозволяються, лише місцеві», – зазначає народний депутат із фракції «Європейська солідарність» Володимир В'ятрович [6]. Попри радикальність цих висловлювань, вважаємо, що новітня історія референдумів в Білорусі та Росії також призвела до недемократичного незмінного перебування на посаді Президентів цих країн. Тут багато з чим можна погодитись, зважаючи на українські реалії. На наш погляд, в умовах неподоланої корупції і «моновлади», коли конституційний механізм стримувань і противаг практично нівельований, більшість цих аргументів проти Закону № 3612 має право на врахування.

З 1991 до 2012 року в Україні було зареєстровано 178 ініціатив щодо проведення місцевих референдумів. Більшість з них були проведені та підтримані усім населенням держави. Варто відзначити і досвід проведення незаконних місцевих референдумів. Так, у 2014 р. в Криму і в частині Донбасу провели відомі псевдореферендуми, що призвели до гібридної війни на сході країни та окупації Криму, вони були фейкові, не відповідали законодавству України і є юридично нікчемними. Незаконність та абсурдність подібних місцевих референдумів полягає навіть не у тому, що вихід міст зі складу суверенної держави в принципі не може вирішуватися на місцевому рівні, а у тому що їх ініціатором виступає інша держава. Це є прямим порушенням норм міжнародного права. Ба більше, вищезазначені фейкові референдуми порушили Закон про Державний кордон України. Подібні питання не виносяться навіть на національному рівні – адже це пряма загроза національній безпеці країни [7].

Як ми вже зазначили, закону про місцеві (локальні) референдуми в Україні нема з 2012 року. Проект Закону № 1221 від

02.09.2019 р. «Про місцевий референдум» авторства Шпенова Д. Ю. не був розглянутий парламентом і 04.02.2020 р. повернутий на доопрацювання ініціатору внесення [8]. Проект аналогічного Закону № 2145а-3 від 08.07.2015 р., поданий Нестеренком В. Г. також був відкликаний. Розробка законопроекту щодо місцевих референдумів потребує комплексного підходу, широкого обговорення з профільними громадськими організаціями, представниками органів місцевого самоврядування, особливо ОТГ.

Дослідження дозволяє зробити наступні *висновки*. Попри те, що можливість проведення всеукраїнського референдуму в цілому має бути розцінена позитивно, в українських реаліях – гібридній війни, перманентної кризи, моноvlади, системної корупції – в законі є певні позиції, які можуть бути розцінені як «бомба затриманої дії». На наш погляд, в умовах неподоланої корупції і «моноvlади», коли конституційний механізм стримувань і противаг практично нівельований, більшість аргументів проти проекту Закону № 3612 має право на врахування. Справжнє народовладдя можливе в країні, де реально перемогла демократія, діє баланс стримувань і противаг, Конституційний Суд не йде на поводу конфлікту інтересів, а корупція мінімізована до безпечного рівня. Закону про місцеві референдуми досі нема. Разом з тим, вважаємо, що було б логічно і зручно прийняти єдиний Закон України «Про референдуми», в який включити правове регулювання всеукраїнського, локальних, електронних, будь-яких референдумів, враховуючи зауваження Венеціанської комісії та критичні думки українських політиків. Так, поєднання усіх видів виборів у єдиному Виборчому кодексі України стало зручною формою правового регулювання виборів взагалі, бо там передбачено: вибори Президента України; вибори народних депутатів України; місцеві вибори [2]. Це могло б стати прикладом для Закону України «Про референдуми».

Список використаних джерел і літератури:

1. Про всеукраїнський та місцеві референдуми: Закон України. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 33, ст.443. *Закон втратив чинність на підставі Закону № 5475-VI від 06.11.2012 р.* 2. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 6 листопада 2012 року № 5475-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 44-45, ст.634. Закон визнано неконституційним згідно з Рішенням Конституційного Суду № 4-р/2018 від 26.04.2018 р. 3. Рішення Конституційного Суду України у справі

за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-18#Text> (дата звернення: 27.01.2021). 4. Конституція України. К.: Паливода А.В., 2019. 76 с. 5. Про народовладдя через всеукраїнський референдум Закон України від 26.01.2021 року № 3612. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69060 (дата звернення: 27.01.2021). 6. «За і проти» законопроекту про референдум. Інструмент народовладдя чи спосіб подарувати Росії Крим? Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/referendum-za-proty/30663809.html> (дата звернення: 27.01.2021). 7. Без наблюдателей и татар – у Криму провели “референдум”, GazetaUA, 2020. Режим доступу: https://gazeta.ua/ru/articles/history/_bez-nablyudatelej-i-tatar-u-krimu-proveli-referendum/955458 (дата звернення: 18.03.2021). 8. ВИСНОВОК на проект Закону України «Про місцевий референдум». Картка законопроекту. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66590/ (дата звернення: 18.03.2021).

Божук К.О.,
здобувач освіти
науковий керівник: Юхимович О. А.
(м.Хмельницький)

ОСОБЛИВОСТІ ВИРОБНИЦТВА СОЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА КАРАНТИНУ

На вітчизняному аграрному ринку соя вже багато років поряд із зерновими культурами займає провідні позиції в експорті і переробці на харчові та кормові цілі, а також має стратегічно важливе значення у забезпеченні продовольчої і економічної безпеки країни.

Пандемія і карантин внесли нестабільність на ринок сировини і продуктів його переробки, спровокували курсові коливання валют, призвели до значних змін цін як на зовнішньому, так і внутрішньому ринках. З одного боку, скоротилася пропозиція сої та продуктів її переробки, відповідно, зросли ціни. З другого – ускладнився експорт продуктів переробки, оскільки компанії в інших країнах відчутно

зменшили закупівлі. Через це складно розраховувати на високу прибутковість переробки сої.

В Україні ж, з 2000-х років спостерігалася стійка тенденція і високі темпи збільшення посівних площ та валових зборів сої. Вирощування сої має позитивний ефект для всього сільського господарства, оскільки ця культура є ідеальним попередником практично для всіх зернових культур, її особливою властивістю є наявність бульбочкових бактерій, які дозволяють фіксувати азот з повітря і за період вегетації накопичувати його в ґрунті в межах 80—100 кг/га, це дуже важливо в економічному плані при недостатніх обсягах внесення мінеральних та органічних добрив, що призводить до від'ємного балансу поживних речовин у ґрунті, який за розрахунками науковців складає біля 200 кг/га, чим порушується основне правило землеробства, яке зобов'язує товаровиробника повернути у ґрунт еквівалентну кількість поживних речовин, що була витрачена на формування урожаю.

Соя – один з найкращих попередників для зернових культур, до того ж сама є високорентабельною культурою, яка сприяє підвищенню родючості ґрунтів.

Україна у 2019 р. на сьогодні є виробником №1 сої у Європі та посідає 8 місце за виробництвом зернобобової у світі. Однак у 2019 р. площі під соєю зменшились на 8% (129,8 тис. га), порівняно з 2018 р., та на 20,7% (414,5 тис. га), порівняно з 2017 р. За останні три роки посівні площі під соєю в Україні зменшилися на 26%. За прогнозами в 2020 р. мало бути висіяно 1446 тис.га сої, однак фактично було засіяно лише 1409 тис. га і це є найнижчим показником за останні 7 років.

Різноманітним аспектам виробництва і функціонування ринку сої присвячені роботи А. Чалого, М. Тонюк, О. Бойко, О. Підлубної, А. Бурки. Прогнози розвитку основних тенденцій ринку сої були предметом досліджень О. Боднара, І. Коновала. Враховуючи вагомість напрацьованих теоретико-методичних і практичних питань в сфері ринку сої, зазначимо, що недостатньо висвітленими є позиції щодо оцінки ефективності виробництва сої, структури виробництва і собівартості.

З 30 тис.га станом на 10.09.2020 намолочено 49,86 тис.т із середньою врожайністю 1,66 т/га, що значно менше, ніж аграрії

отримували в останні роки. Врожай оцінюють у 2,6-2,8 млн.т у порівнянні з минулорічними 3,7 млн. Результати агросезону 2020 р. стосовно сої можна вважати провальними, адже середня врожайність культури по Україні за 20 років збільшилася у 2 р. Наразі спостерігається відкат з врожайності сої на десятиріччя назад до рівня 2010-х років, коли в усіх регіонах країни, крім Херсонщини, середня врожайність сої не перевищувала 1-2 т/га.

При цьому максимальна врожайність залишається в південному регіоні країни та на Закарпатті, де середня врожайність сої у 2019 р. вийшла на рівень 4 т/га.

До ТОП-5 областей з виробництва соєвих бобів в Україні за підсумками 2019 р. увійшли Хмельницька область (13% від загального валового збору по країні), Житомирська, Полтавська, Херсонська та Київська області. Найвищі середні показники врожайності культури зафіксовано у господарствах Херсонської (3,2 т/га), Львівської (2,7 т/га) та Сумської (2,7 т/га) областей. (Рис.1)

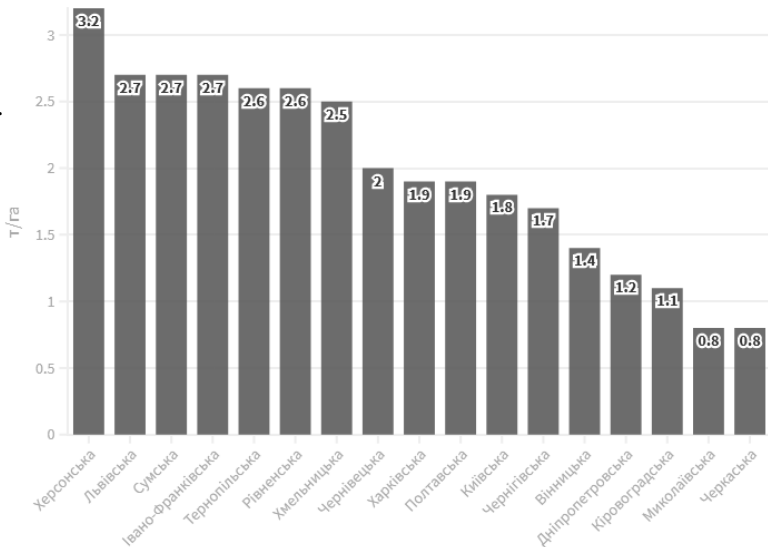
Зацікавленість у вирощуванні сої, яке супроводжується значними виробничими і фінансовими ризиками, пояснюється прибутковістю культури. Адже рентабельність олійних культур загалом, а сої в тому числі, стабільно вища, ніж по рослинництву, на рівні 42-44%. Так, за останні 10 років рентабельність виробництва соняшнику становила 60-85 %, ріпаку – 45- 50%, сої – 30-52%.

Враховуючи витрати на 1 га і середню ціну реалізації, рентабельність виробництва сої становить понад 50 %. Тому, беручи до уваги стабільний попит на цю культуру в світі та Україні, виробники сої можуть отримати великий економічний ефект від її вирощування. Протягом 2015-2018 рр. рівень рентабельності виробництва сої коливався в межах 30-50%.

Собівартість виробництва сої зросла на 4% з 5027 грн/т у 2015 р. до 5215 грн/т у 2018 р., середня ціна реалізації - на 12% з 8450 грн/т у 2015 р. до 9489 грн/т у 2018 р. Повільне зростання ціни реалізації пояснює зниження рентабельності у 2018 р.

Аналіз балансу попиту та пропозиції на ринку сої в Україні показав, що виробництво цієї культури зорієнтоване для подальшої переробки на олію, шрот та експорт товарного насіння.

Рис.1. Рейтинг областей за середнім показником врожайності сої станом на 10.09.2020 р.

Не дивлячись на високе місце України серед світових експортерів сої, країна все-одно суттєвого впливу на ринок не має. Ринки збуту та цінова кон'юнктура залежать лише від основних гравців – США та Бразилії, а також від найбільшого споживача сої – Китаю. Через Африканську чуму свиней (АЧС) в Китаї та торгову війну Пекіну з Вашингтоном різко впали світові ціни на цю культуру та продукти її переробки. Деяко виправилась ситуація після того, як ці країни розпочали перемовини, але нещодавно ситуація знов загострилась. Дональд Трамп відкладав введення мит через перемовини із Пекіном, але з 10 травня тарифи на китайські товари на суму \$250 млрд все-таки були підвищені з 10 до 25%. Окрім того, очільник США планує накласти 25% мито на раніше не оподатковувані товари з Китаю (загальний імпорт в 2018 році склав \$325 млрд). Причина - переконання Трампа у тому, що офіційний Пекін затягує перемовини та намагається переглянути досягнуті

домовленості. Від домовленостей та мита сильно залежить ситуація на ринку сої, в тому числі і України.

США почав демпінгувати та збільшив об'єми експорту до основних імпортерів української сої — Єгипту та країн ЄС. Також через санкції США повністю зникли поставки з України в Іран, що у 2017 році становили 13% від загального експорту. Дещо виправила ситуацію Туреччина, яка збільшила свої обсяги імпорту з України з 2% до 19%. Збільшення імпорту сої з України в Туреччину пояснюється тим, що географічно Україна ближча, ніж США, крім того, між цими країнами дещо напружились політичні відносини.

Падіння експорту та високий врожай інтенсивно стимулювали переробну галузь. Наразі будуються нові потужності по переробці, які здатні перемикається з соняшнику на сою та ріпак, це також збільшить об'єми переробки цієї культури до 5,5 млн т сої. Основна проблема полягає у ринках збуту цієї продукції. У 2019 р. виробництво соєвої олії зросло більш ніж на 50%. За січень-березень 2019 р. українські компанії виготовили 87 тис.т продукції, що на 52,6% більше показника аналогічного періоду 2018 р.

Зростання переробки вимагає росту споживання та експорту продукції, інакше вона замість доданої вартості принесе лише збитки у вигляді плати за оренду складських приміщень. Саме тому Україна почала активно нарощувати об'єми постачання продуктів переробки сої на зовнішні ринки. Суттєво зросли за період з вересня 2018 по березень 2019 р. об'єми експорту соєвого шроту- 374 тис.т, що більше ніж за весь сезон 2017-2018 р, коли було експортовано 364 тис. т.

Географія експорту сої з України протягом 2018-2020 рр. така: більше половини всього експорту закуповує Туреччина (54%), 19% — Білорусь і тільки на третій позиції ЄС з часткою 14%. Експортний напрямок споживання вітчизняного товарного насіння сої обумовлений відсутністю вивізного мита, високим рівнем маржі між ціною на внутрішньому і європейському ринках, стабільним попитом на європейських ринках на олію соєву, насіння.

Зменшилися посівні площі під сою у 2018 р. порівняно з 2017 р. на 13%, а у 2019 р. порівняно з 2018 р. на 8% , у порівнянні з 2017 р. на 20,7% . Враховуючи ціни та попит на культуру, у 2020 р. окремі аграрії планують взагалі відмовитись від вирощування культури. «Соєві правки» , що були запроваджені у 2018 р. з метою

переорієнтації ринку сої на внутрішнє споживання, не дали очікуваного ефекту. Рівень попиту на продукти переробки сої в Україні є недостатнім відносно існуючої пропозиції, а для нарощення обсягів експорту соєвого продукту потрібно чимало часу.

Що таке «соєві правки»? Наприкінці 2017 р. [6] були прийняті зміни до Податкового кодексу України, згідно з якими експортери сої та ріпаку звільнялись від сплати ПДВ. Експортери соєвих бобів звільнялись від сплати ПДВ на період з 1.09.2018 року до 31.12.2021.

З метою захисту інтересів сільськогосподарських виробників, які експортують олійні культури впроваджено законопроект №7403-д, яким скасовується норма щодо невідшкодування ПДВ при експорті сої, насіння свиріпи та ріпаку для виробників, які самостійно поставляють ці культури за кордон, мета якого сприяти відновленню зацікавленості товаровиробників у вирощуванні цієї культури, що сприятиме стабілізації площ посівів та виробництва цієї культури у 2019 р.

Чи повинен були «соєві правки» сприяти зростанню економіки? Здавалося б, відповідь на таке запитання можна знайти в економічній теорії. Однак, якщо додана вартість справді вища від експорту соєвої олії, то для чого потрібно запроваджувати законодавчі зміни з викривленням ціноутворення і дискримінацією виробників сої? Інший аспект — розмір відшкодування з бюджету ПДВ. Однак розмір відшкодування — це доволі контроверсійна тема. За такою логікою можна піти далеко і відмінити відшкодування експортного ПДВ на всіх ринках, мотивуючи такі зміни меншим навантаженням на бюджет.

Тому, нажаль, ухвалення даного законопроекту мало негативні наслідки. Результат економетричного моделювання свідчить про те, що в разі відсутності правок виробники в середньому отримали б ціну вищу на \$29 з тонни в період після вересня 2018 року.

Так, якщо 2017 р. було експортовано 2,9 млн т сої (2018 лише 1,9) на суму \$1,06 млрд, то щоб досягти такої ж цифри від експорту шроту, нам потрібно його продати 2643 тис. т за середньої ринкової ціни \$400,8/т. Та за 2018 р. Україна експортувала лише 353,8 тис. т соєвого шроту з вироблених 751 тис. т (менше половини).

Виникає питання: для кого цей шрот переробляти? В Україні розвинене птахівництво, де нарощується поголів'я. Але відбувається

скорочення поголів'я великої рогатої худоби і свиней, до того ж більшість поголів'я ВРХ утримується у господарствах населення, які шрот не закупають. Загалом 2017 р. на відгодівлю тварин і птиці всередині країни пішло лише 340 тис. т шроту.

Тобто йдеться про те, що потужності з переробки сої у нас становлять, станом на 2017 р., 5,5 млн т, їх поки що достатньо. Мова йде про те, куди реалізовувати цю продукцію.

Невідшкодування ПДВ експортерам сої мало на меті стимулювання переробки сої всередині країни. В економічній літературі можна знайти так званий «infant industry argument» на користь такої політики. Іншими словами, держава обирає «галузь-немовля», яка на її думку має потенціал до зростання, і підтримує її певними заходами на початковому етапі, допоки вона «стане на ноги». Це виглядає добре на перший погляд. Але практика запровадження такої політики у світі свідчить про те, що витрати, пов'язані із такою політикою часто перевищують вигоди. Політика просування чи стимулювання розвитку нових галузей виробництва може бути виправдана у разі існування «провалів ринку», недобросовісної конкуренції з боку закордонних урядів або цілей не пов'язаних з економічним зростанням, наприклад, продуктової безпеки або необхідності створення (навіть збиткових) робочих місць.

Проте, навіть якщо не погоджуватися з твердженням про задовільні темпи розвитку переробки сої, існує два вагомих аргументи проти подібної політики. По-перше, зазвичай держава не може ідентифікувати потенційно успішні галузі виробництва через брак глибоких знань ринків і технологічних процесів, на відміну від бізнесу. По-друге, практика визначення урядом галузей для державної підтримки несе високий ризик корупції та отримання ренти, які у свою чергу створюють значну деформацію політик, а також призводять до неефективності ринків. Можна знайти достатньо інформації про те, що саме це і відбулося у випадку з «соєвими правками».

Новий підхід до промислової політики стимулювання розвитку та підтримки нових галузей економіки не потребує обрання державою галузей-«переможців». Натомість уряди повинні працювати із бізнес-групами, промисловими лобістами, а також неурядовими організаціями шляхом їх активного залучення в

обговорення й збір відгуків, створення державно-приватних проєктів й проведення інтенсивної оцінки політики. Краще створити середовище, в якому компанії будь-якої сфери економічної діяльності можуть розвиватись, і ринки будуть винагороджувати успішних й карати неуспішних без участі уряду.

Бюджет виграв від зменшення обсягу відшкодування ПДВ, але несуттєво. Одним із наслідків «соевих правок» є не тільки збільшення переробки сої в Україні, але і збільшення експорту продуктів переробки сої з України. Таким чином соя в будь-якому випадку експортується, проте в переробленому вигляді (олія та шрот), і в цьому випадку відбувається відшкодування ПДВ. Враховуючи такий зсув експорту з сої до продуктів її переробки та враховуючи зміну цін та виробництва сої (як бази формування експорту), сума ПДВ до відшкодування в 2018/19 МР (\$175 млн) тільки фактично на \$2-18 млн (в порівнюваних цінах та виробничій базі) менше від 2017/18 МР.

21 травня 2020 р. Президентом України В. Зеленським «соеві правки» було скасовано. «Майже 2,5 роки тривала боротьба з «соевими правками», що скасовували відшкодування ПДВ на сою і насіння ріпаку з 1 вересня 2018 р. по 31 грудня 2021 р.; ріпаку з 1 січня 2020 р. по 31 грудня 2021 р. У результаті цього рішення щороку український малий і середній аграрний бізнес втрачав \$44,5-60,5 млн на рік», - вважає заступник міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства Тарас Висоцький. [7]

Аналіз ситуації на ринку сої дає можливість зробити такі висновки.

- Через «соеві правки» скоротились площі посівів сої, ціна сої на внутрішньому ринку впала. Бо трейдери вартість експортних обмежень поклали на виробника, який на момент їх введення вже встиг засіяти соєю поля в надії на високі ціни на світовому ринку. Втрати сільгоспвиробників. Оскільки переважна частка сої виробляється малими та середніми сільгоспвиробниками (більше 75%), які не мають змоги безпосередньо експортувати власний продукт, то таке регулювання призвело до зниження закупівельної ціни на сою в середньому на \$26/т відносно експортної ціни. За припущення, що сільгоспвиробники-експортери виробили чверть врожаю сої, недоотримані доходи сільгоспвиробників сої (переважно малих та середніх) у сукупності досягли \$88,5 млн.

- Вигоди переробників сої, які отримали додаткову вигоду (дохід) від зниження внутрішньої ціни на сою за рахунок сільгоспвиробників у розмірі \$26 млн.

- Різке зростання внутрішніх закупівельних цін та дефіцит пропозицій від виробників змусили українські компанії-переробники імпортувати бразильську сою для забезпечення своїх потужностей сировиною. Унаслідок низьких запасів та падіння курсу гривні відносно долара внутрішні ціни на сою виросли на 27% – до 12600 грн/т або 467,47 \$/т в порту. Водночас бразильська соя кращої якості з протеїном 43-45% з поставкою в українські порти буде коштувати 390-400 \$/т, а аргентинська з протеїном 38-40% – приблизно 390 \$/т. Тож купувати імпорту сою вигідніше, ніж українську. Нині соєю в Україні засіяно 1,4 млн га, тому її врожай у 2020/21 МР знизиться до 3,4 млн т. Проте вітчизняні переробники можуть віддати перевагу дешевшій південноамериканській сої, а не платити високу ціну за українські боби.

Отже, соя за останні п'ять років зайняла другу позицію за обсягами вирощування в Україні серед основних олійних культур, «потіснивши» при цьому ріпак. Вирощування сої в Україні економічно вигідно для аграріїв, вироблена продукція має стабільний попит на аграрному ринку. Проте різке зростання внутрішніх закупівельних цін може призвести до відмови купівлі української сої та її експортування з Бразилії чи Аргентини.

Однак, ситуація на ринку сої доволі складна. Тому українським аграріям варто готуватись до низьких цін та підвищувати продуктивність цієї культури, аби її вирощування стало більш вигідним.

Список використаних джерел та літератури:

1. Чалий А.А. Формування ринку сої та продуктів її переробки в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO
2. Тонюк М.О., Концеба С.М. Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва насіння олійних культур у регіоні. Економіка АПК. 2015. №3. С. 28-33.
3. Бойко О.О. Економіко-математична модель оптимального розміру посівних площ сої в Україні. Агросвіт. 2017. №2. С. 15-18.
4. Підлубна О.Д., Концеба С.М. Економічна ефективність виробництва насіння сої на регіональному рівні. Економіка АПК. 2018. №1. С.14-20.
5. Дерев'янський В. Экологическая соя по-хмельницьки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.zerno->

ua.com/?p=13232 6. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-19> 7. «СОЄВІ ПРАВКИ» СКАСОВАНО — СПРАВЕДЛИВІСТЬ ВІДНОВЛЕНО! І ВОНО ВСЕ ТАК, АЛЕ ТРИШЕЧКИ НЕ ТАК... [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://agroprofi.com.ua/statti/1851-soevi-pravki-skasovano-spravedlivist-vidnovleno-i-vono-vse-tak-ale-trishechki-ne-tak>

**Буртик В. І.,
Книгиницький В. В.,
Коцеловська Н. Б.,**
*здобувачі вищої освіти
науковий керівник:*
кандидат наук з державного управління, доцент Мосора Л. С.
(м.Івано-Франківськ)

СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ МОЛОДІ ЩОДО ЇЇ РОЛІ В УПРАВЛІНСЬКИХ ТА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ ГРОМАД

Молодь – це той двигун, від якого, значною мірою, залежить робота цілого механізму. Вона може активною, брати участь в управлінських та соціально-економічних процесах; планувати, розробляти та реалізовувати цікаві ідеї, які сприятимуть розвитку як окремих громад, так і держави в цілому. Але, на жаль, може бути пасивною, що часто негативно позначається на місцевому самоврядуванні.

Саме тому, мета нашого дослідження – визначення рівня зацікавленості та обізнаності молоді у процесах пов'язаних з розвитком громад. Для цього ми розробили анкету у Google формі. Анкета заповнювалася кожною молодою особою особисто в електронному вигляді, оскільки було внесено в анкету обмеження щодо кількості заповнених анкет із одного облікового запису до однієї анкети, тобто створено умови для забезпечення достовірності та анонімності.

Анкетування проводилося у період з 28.01.2021 р. по 14.02.2021 р. Опитування було проведено шляхом поширення посилання на створену анкету знайомим, друзям, колегам, громадським організаціям та іншим спільнотам, учасниками яких є молодь у віці від 14 до 35 років. Посилання на анкету також розповсюджували за допомогою соціальних мереж, груп у Telegram та Viber, електронної пошти.

В опитуванні взяла участь молодь у віці: 14-17 р. – 40 осіб (12,2%); 18-24 р. – 211 осіб (64,3%); 25-35 р. – 77 осіб (23,5%), загалом 328 осіб. Розподіл за такими віковими групами відбувався з урахуванням норм Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»[2] (1993 р.) та Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «молодь України» на 2016-2020 рр.» [3] (2015 р.): 14-17 років – неповнолітня молодь, 18-24 роки – молодь, 25-35 років – зріла молодь. Таким чином, основна частина молоді, яка взяла участь в опитуванні – це молодь 18-24 років, яка формується, визначається зі своєю подальшою професією, досліджують світ у різних аспектах.

Важливий акцент ми робили на тому, щоб залучити якомога більше молоді з різних куточків України. Саме тому, за період анкетування участь у ньому взяли 328 осіб з 24 областей України та 95 ОТГ та м. Києва. 12 червня 2020 р. Кабінет Міністрів України ухвалив 24 розпорядження щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій громад областей, в країні створено 1469 територіальних громад[1]. В анкетуванні є задіянні мешканці з 24 областей України, що дає нам змогу максимально точно оцінити ситуацію про зацікавленість молоді в громадському житті своєї громади.

У даному анкетуванні було з'ясовано чи молодь бере участь у житті громади, чи знають вони як можуть впливати на рішення органів місцевого самоврядування, з якого віку вони може брати участь у житті громади, чи бере молодь активну участь в соціально-економічну в житті громаді, чи проводить молодь просвітницьку діяльність серед друзі і оточуючих, чи задоволені вони матеріально-технічною базою громади, які напрями соціально-економічного розвитку у їхній громаді розвиваються найбільш активно, і який з цих

напрямів є найбільш перспективним, а також було визначено проблеми громади, які є найбільш актуальними для них та інше.

Отже, за результатами анкетування можна зробити такі висновки: молодь є та буде залишатись рушійною силою у розвитку громад, тому нехтувати її думкою не варто. Частина молоді є досить активною, часто бере участь в різноманітних заходах, або сама є організаторами таких заходів для молоді. Водночас, досить багато молодих людей не дуже зацікавлені тими процесами, що відбуваються в їх громадах, та державі загалом. Значною мірою це пов'язано з тим, що молодь не знає, яким чином може впливати на прийняття управлінських рішень та вважає, що її думкою ніхто не цікавиться.

Саме тому, слід актуалізувати вирішення таких питань: проведення заходів і реалізація програм та проектів щодо інформування, консультування, надання рекомендацій та роз'яснень молодим людям стосовно участі в ухваленні та реалізації рішень, що стосуються реформування різних сфер життя у громаді; адміністративне забезпечення молодіжної роботи, що передбачає формування структурних підрозділів молодіжної сфери та професійне кадрове забезпечення їх діяльності; формування молодіжної інфраструктури, а саме: розвиток мережі молодіжних центрів/молодіжних просторів, що створює умови об'єднання соціально активної молоді; забезпечення професійної підготовки працівників державних структур і представників громадських об'єднань, які працюють із молоддю; інформаційне та методичне забезпечення молодіжної роботи: поширення інформаційних та методичних матеріалів для спеціалістів молодіжної сфери, представників громадських об'єднань щодо ініціювання та підтримки молодіжних ініціатив, активізації участі молоді.

Список використаних джерел та літератури:

1. Децентралізація дає можливість. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada>
2. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 р. № 2998-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>
3. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «молодь України» на 2016-2020 рр. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 р. № 1018-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2015-%D1%80#Text>

Ваврічен В.О.,
здобувачка освіти
науковий керівник: Юхимович О. А.
(м.Хмельницький)

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ COVID-19 НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Сучасний світ сьогодні все більше зазнає агресивного впливу різних факторів зовнішнього середовища, що несуть загрозу не тільки життю і здоров'ю населення планети, а й бізнесу. Пандемія коронавірусу COVID-19, що охопила світ у 2020 р., докорінно змінила життя українців та створила цілий ряд різнопланових загроз для розвитку української економіки.

Вплив пандемії коронавірусу COVID-19 на економічне та соціальне життя українців досліджуються вченими з різних аспектів. Так Р. Майстро, Д. Назаренко дослідили антикризову стратегію України з подолання негативних економічних наслідків запровадження карантину[1,115]. А. Олешко, О. Ровнягін проаналізували вплив поширення COVID-19 на соціальне та економічне становище країн світу, узагальнили заходи антикризової політики та надали пропозиції щодо державної підтримки бізнесу, населення, фінансового сектора [2].

Пандемія в сукупності із впровадженими Урядом України заходами щодо стримування та поширення вірусу негативно позначились на економіці України. Рецесія, обумовлена COVID – 19, вже вплинула на життя людей і спричинила вимушене безробіття, втрату доходів домогосподарств, зростання безробіття, обмеження доступу до публічних послуг та призвела до згортання економічної діяльності підприємств, скорочення робочих місць, недоотримання доходів, відсутності ресурсів для інвестицій, падіння попиту на продукцію власного виробництва, руйнування ланцюгів постачання тощо. Динамічні зміни в усіх сферах діяльності потребують миттєвих відповідних стратегічних і тактичних рішень, а тому на часі питання протидії можливим загрозам та викликам сталому розвитку України.

Спалах епідемії коронавірусу COVID-19 сильно позначився на економічному розвитку країн світу.

Падіння ВВП України внаслідок поширення пандемії коронавірусу та впроваджених карантинних заходів за 1 півріччя 2020 р. становило 6,5%, за підсумками 2020 р. - 4,2%. [3]

Внаслідок введення карантинних обмежень погіршилися споживчі настрої та змінилася поведінка споживачів, майже зупинилось декілька галузей такі як роздрібна торгівля, готельний, ресторанний бізнес та авіаційні перевезення.

Впровадження карантину зменшили надходження до бюджету, а компанії заморозили інвестиції. Сектори, пов'язані із споживчим попитом, при пом'якшенні карантинних обмежень почали швидко відновлюватися. Це роздрібна торгівля та сфера послуг. Відновлення промисловості та інвестиційного попиту відбувається повільно.

Повільніше, ніж роздрібна торгівля, і нерівномірно відновлюється промисловість, адже наслідки впливу карантину для різних галузей був різним. Найбільше з усіх галузей постраждав транспорт і ще досі не відновився, незважаючи на пом'якшення карантинних обмежень.

Падіння економіки у першій половині 2020 р., відбулось під дією наступних чинників: вимушене обмеження торгівлі, громадського харчування, сфери послуг, туризму та інших галузей економіки, орієнтованих на споживання; падіння виробництва у пов'язаних секторах економіки; падіння на світових ринках, на які орієнтований український експорт.

Найбільших втрат українська економіка зазнала у II кв. 2020 р. Падіння ВВП порівняно з II кв. 2019 р. склало 11%. Найважчим у II кв. був період максимально жорстких карантинних обмежень – квітень. Проте, наступне пом'якшення карантинних заходів сприяло поступовому підвищенню ділової активності.

У промисловості падіння виробництва у квітні 2020 р. до квітня 2019 р. становило 16,2%, то вже у травні – на 12,2% та у червні – на 5,6% відповідно. У сфері вантажних перевезень вантажообіг у квітні скоротився на 27,2%, у травні – на 26% та у червні – на 18,3% відповідно, пасажирообіг у квітні скоротився на 95,9%, у травні – на 92,3% та у червні – на 72% відповідно. У будівництві – падіння обсягів виконаних робіт у квітні становило 16%, у травні – на 2,6%, у червні – зростання на 0,1% відповідно.

Вцілому в I півріччі 2020 р. зросла тільки роздрібна торгівля – на 3,0% проти 10,5% у I півріччі 2019 р. У решті основних секторів економіки відбувся спад.

Відповідно до динаміки виробництва змінювався і рівень заробітної плати. Збереження позитивної динаміки заробітної плати та відповідно споживчого попиту населення пом'якшило негативний ефект від раптової зупинки економіки через карантинні заходи.

Поширеним явищем у період коронакризи в Україні стало зростання безробіття. Частина компаній відправляла працівників у неоплачувану довгострокову відпустку на час карантину, інші переводили працівників з повної на часткову зайнятість.

Пандемія COVID-19 суттєво вплинула і на обсяги зовнішньої торгівлі. При цьому імпорт зазнав більших втрат, ніж експорт. За 2020 р. порівняно з 2019 роком імпорт товарів в Україну скоротився на 11,0%, до \$54,10 млрд, експорт – на 1,7%, до \$49,21 млрд [4].

Першою відчула на собі наслідки активної фази карантину туристична галузь України. Більшість готелів до середини травня залишались зачиненими, не мали можливість офіційно приймати відвідувачів. Також обмеження торкнулися масових заходів – фестивалів, концертів, спортивних змагань, які зазвичай приваблюють туристів. У результаті одними із найбільш постраждалих внаслідок карантинних обмежень, стали туристичні, курортно-рекреаційні та оздоровчі об'єкти, які практично повністю припинили свою діяльність.

У цілому, втрати туристичної галузі в Україні оцінюються у понад \$1,5 млрд. Наявні тимчасові позитивні тенденції не в змозі повноцінно компенсувати втрати від простою бізнесу.

Банки увійшли в кризу у гарній формі. Достатність капіталу істотно перевищувала мінімальний рівень. У перші дні карантину розпочалися помітні відпливи коштів фізичних осіб, проте уже через десять робочих днів залишки на рахунках знову почали зростати.

Водночас негативні наслідки поточної кризи можуть датися взнаки протягом найближчого року. Ключові загрози, які постають перед сектором, – зниження попиту на банківські послуги та погіршення якості обслуговування кредитів.

Значної трансформації внаслідок карантинних заходів також зазнала сфера страхування. Запит на онлайн-сервіси значно зріс,

оскільки багато хто з клієнтів просто боїться зайвий раз приїжджати до офісу. При цьому офіси страхових компаній продовжують працювати, хоча й не в повноцінному режимі.

10% будівельних компаній припинили роботу під час карантину та досі не відновили її, 23% компаній припиняли роботу на деякий час, 56% не припиняли будівництво.

Сільське господарство, як бізнес «на відкритому повітрі» з мінімальною кількістю людського ресурсу, відчуває карантинні обмеження найменше. Найкраще почувають себе представники великих агрохолдингів, що мають політичний протекціонізм та надлишкову фінансову спроможність.

Серед адміністративних заходів, що мали місце під час карантину та безпосередньо вплинули на розвиток сільського господарства, слід назвати закриття ринків в березні-травні 2020 р. Унаслідок таких дій дрібні товаровиробники, які власне й мають складати основу сільського господарства, були позбавлені можливості реалізувати вирощену продукцію, не отримали коштів для задоволення інших потреб, крім продукції харчування.

Внаслідок глобальної пандемії та обмежень, пов'язаних з нею, аграрний бізнес стане ще більш значущим для української економіки, що є прямим індикатором технологічної відсталості країни.

Від жорсткого карантину в Україні постраждали переважно пасажирські перевезення. Значно зменшилися обсяги транспортних перевезень. У цілому автоперевізники недоотримали близько \$3,8–4 млрд за 2–3 місяці карантину. У сегменті пасажирських перевезень падіння становить 45–50% [5].

Значні втрати від карантинних заходів зазнала авіація. За січень-липень 2020 р. авіаперевезення в Україні зменшилися на 69,3% [11], що спричинило загальні збитки близько \$10–15 млрд.

Постраждали від пандемії також харчова промисловість та агропромисловий сектор. Однак попит на продукцію компаній харчової промисловості почав швидко відновлюватися внаслідок обмеження імпортової продукції.

Тимчасова заборона на роботу ресторанного бізнесу та кафе. потім впровадження жорстких карантинних обмежень призвели до зниження попиту на продукцію харчової промисловості.

В умовах поширення коронавірусної інфекції виробництво фармацевтичної продукції в Україні на кінець квітня на 22% стрибнуло вгору. В Україні спостерігається підвищений попит на антибіотики, противірусні засоби, протикашльові та жарознижувальні засоби, а також на засоби індивідуального захисту.

Значно зростає внаслідок глобальної пандемії COVID-19 та жорстких епідеміологічних обмежень значення телекомунікаційної сфери. Через карантин і перехід багатьох на віддалену роботу, українці стали набагато більше користуватись Інтернетом, що істотно збільшило навантаження на мережі телекомунікаційних операторів.

Карантин істотно вплинув на дозвілля і медіаспоживання населення України. Головними для українців стали питання безпеки – особистої, близьких та рідних. Основні канали комунікацій з аудиторією – це соцмережі, майданчики поширення відеоконтенту, телебачення і месенджери.

Менше, ніж інші галузі в Україні постраждала ІТ-сфера. До пандемії коронавірусу вітчизняний ІТ-сектор зростав на 25-30% щорічно. У цьому році зростання не припиняється. Зростання замовлень відчули, насамперед, розробники ігор — у низці компаній справи пішли навіть краще, ніж до карантину.

Сфера торгівлі продовольчими товарами була визначена державою стратегічною. Відбулось вибухове зростання інтернет-магазинів продуктових ритейлерів. Свої інтернет-магазини запустили АТБ, «Сільпо», «Фора», з'явилися послуги «click and collect», «click and drive». Істотний вплив карантинних обмежень відчули на собі ТРЦ. Прискореного розвитку дістають цифрові послуги: електронна комерція, платіжні системи та послуги замовлення та доставки.

Поряд з готельно-ресторанним бізнесом і туризмом, внаслідок запровадження карантинних заходів, постраждали чи не найбільше кінотеатри, установи культури та дозвілля. Кінотеатри в Україні почали закриватися одними з перших, внаслідок виявлення перших хворих на коронавірусну інфекцію.

Пандемія коронавірусу виявилась складним випробуванням і для української системи освіти. Водночас карантин став своєрідним стимулом, який відкрив вікно нових можливостей, виступаючи каталізатором давно назрілих модернізаційних змін у вітчизняній освіті-розвитку цифрової та дистанційної, зокрема, онлайн-освіти.

Спробуємо спрогнозувати розвиток економіки України на найближчі роки.

Україна демонструє більш глибоке падіння, ніж світова економіка. Впроваджені протиепідемічні заходи вплинули на всі сектори економіки, окремі галузі заблокували повністю. Процес відновлення буде залежати від карантинних заходів, що діють на всій території України, а також посиленних заходів адаптивного карантину, що негативно впливають на економіку країни.

Бюджетне стимулювання, введене для підтримки бізнесу та окремих галузей економіки та пом'якшення негативних наслідків запроваджених карантинних заходів, зростає, що спричинить зростання ВВП на рівні 4,6% у 2021 р. Ситуація на ринку праці залишалася складною продовж 2020 р. і на початку 2021 р.. Конкуренція на ринку праці істотно зросла, вимоги роботодавців при відборі співробітників стали ще жорсткішими. Для роботодавців з'явилася можливість наймати кращі кадри за менші гроші. Компанії почали висувати більше вимог до потенційних працівників. Під час коронакризи досить високий рівень прихованого безробіття. Доля тіньових працівників залежить від економічної ситуації в країні, вони можуть як повернутися до повноцінної роботи, так і бути звільнені. Рівень безробіття у 2021 р. прогнозується 9,2%. У 2021 р. відбудеться збільшення реальної середньомісячної заробітної плати працівників на рівні 12,1%, економічне зростання на рівні 4–4,5%, яке не компенсує падіння у 2020 р. Інфляція прискориться до 5%.

Очікуються зміни звичок українців щодо ставлення до людських цінностей, якості життя, фізичного та психологічного добробуту, спілкування, фізичного навантаження тощо.

Разом з тим, пандемія COVID-19 вплине на впровадження цифрових технологій в Україні та розвиток процесів автоматизації виробництва. Цифровізація - один з основних векторів розвитку української економіки протягом наступних 10 років. При цьому споживачами цифрових технологій виступають усі: держава, бізнес, громадяни. Позитивні тенденції цифровізації переважатимуть у фінансовій, страховій галузях, роздрібній торгівлі, охороні здоров'я.

«Економіка така річ, що вона буде пристосовуватися. Ми, напевно, в кінці будемо мати трохи іншу світову економіку. Вона, напевно, буде більш діджиталізована, частина працівників буде

працювати з дому, дистанційно», — сказав заступник голови Національного банку Олег Чурій.

У 2021 р. очікується зростання реального ВВП України на 4,8%. Особливістю 2021 р. буде ріст інфляції. Рівень безробіття в Україні у 2021 р. знизиться до 9,6% [3] за очікуваннями МВФ та до 9,1% за прогнозом Національного банку України.

Поступове відновлення економіки та зростання соціальних стандартів спричинить ріст доходів працівників. Очікується у 2021 р. збільшення номінальної заробітної плати на 16,6%, реальної — на 8,3%.

Посилення карантинних заходів та запровадження карантину вихідного дня вплинуло на здорожчання послуг окремих галузей економіки. Карантин вихідного дня передбачає додаткові обмеження у вихідні, такі як приймання відвідувачів у закладах громадського харчування, роботу спортивних залів, фітнес-центрів та басейнів, торгово-розважальних центрів, закладів культури. При цьому сталими залишилися виробничі витрати, що призвело до подорожчання вартості послуг салонів краси, фітнес-центрів та басейнів. Погіршення епідемічної ситуації призвело до зростання цін на страхування здоров'я, нотаріальні та консультативні медичні послуги. Значно зросла вартість ритуальних послуг, що обумовлено збільшенням числа смертей внаслідок захворювання на COVID-19 та особливими умовами поховання.

Продовження дії карантинних обмежень, третя хвиля пандемії, нові можливі фінансові збитки - це лише кілька загроз розвитку економіки України в період пандемії коронавірусу COVID-19.

Великі надії на відновлення економіки у 2021 р. українці покладають на вакцинування проти COVID-19. Однак, коронакриза не вирішиться миттєво. За 6 місяців провакцинувати вдасться лише близько 36% населення, тобто колективний імунітет для всього населення України за цей період не виробиться. Отже, впродовж 2021 р. неминучі карантинні обмеження залежно від рівня епідемічної загрози.

Драйверами зростання економіки України у найближчі роки можуть стати: ІТ сфера, сфера рекламних та консалтингових послуг, розвиток безготівкових розрахунків, технологій дистанційної роботи в бізнесі, освіті, державній службі, в медичній діагностиці та деяких

інших сферах та інших цифрових елементів нової економіки; високотехнологічні виробництва, інвестиційні моделі та інновації в енергозберігаючі технології, принципово нові акумуляторні технології; циркуляційна економіка, спрямована на вторинне використання ресурсів та зменшення відходів; економіка біологічного зростання: створення заміників біологічних матеріалів, які розкладаються і не загострюють проблему відходів.

Перспективи подальшого розвитку України слід розглядати у нерозривній єдності подолання безпосередніх наслідків коронакризи та карантинних обмежень, адаптації суспільства до функціонування економіки в умовах підвищених потенційних епідемічних ризиків і забезпечення стійкості та позитивної динаміки в умовах глобальної економічної депресії.

Вважаємо, що для відбудови посткарантинної економічної політики слід зробити наступні кроки: прискорити темпи економічного зростання до докризового рівня та якості життя населення України; забезпечити якість економічного зростання за рахунок залучення усіх членів спільноти до створення та отриманні результату й усвідомлення відчуття відповідальності за цей результат; сприяти максимальній реалізації національного економічного потенціалу в умовах глобальної депресії світової економіки; залучити до економічного обігу раніше не задіяні ресурси, доступні на регіональному рівні, та посилити їх капіталізацію; вибудувати інституційні механізми, які дозволять оптимізувати реалізацію вищенаведених кроків, досягти дієвості політики держави за рахунок її «озброєння» сучасним інструментарієм.

Органам державної влади слід системно та виважено працювати над реалізацією антикризових заходів «Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби(COVID-19) на 2020-2022 роки» та галузевих антикризових програм.

Національному банку України слід провести ряд заходів валютного контролю та валютних обмежень для забезпечення фінансової підтримки у боротьбі з розповсюдженням вірусу Covid-19 в Україні. Адже це не допустить спекулятивні атаки на національну валюту та різку девальвацію гривні. Водночас, Національному банку

слід забезпечити необхідну кількість валюти для закупівлі імпортованих антиковідних препаратів, вакцин від коронавірусу, лікарських засобів за іншими державними програмами.

Економіка України понесла колосальні збитки від впровадження карантинних обмежувальних заходів. Пандемія COVID-19 вплинула на зменшення доходів домогосподарств, витрат домогосподарств, на доступ до базових послуг – медичних і соціальних, на психологічний стан, на економіку і бізнес. Влада збільшила витрати на допомогу постраждалим і підтримку системи охорони здоров'я. 4 грудня 2020 р. Верхована рада України ухвалила законопроект № 4429 «Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»[6]. Документ передбачає надання одноразової матеріальної допомоги у розмірі 28 тис найманим працівникам, які втратили частину заробітної платні внаслідок запровадження карантинних обмежень, та фізичним особам-підприємцям (ФОП), які втратили частину доходу внаслідок карантину, на що Міністерством соціальної політики передбачено видатки в сумі 28,3 млрд. Станом на 29 грудня 2020 р. 355 тисяч ФОП із близько 430 тисяч тих, хто подав заявки, отримали понад 22,8 млрд [7].

Соціальна допомога і соціальні послуги малозабезпеченим сім'ям, допомога представникам малого та середнього бізнесу та домогосподарствам, постраждалим від економічних наслідків коронавірусу – один із пріоритетних напрямків діяльності Світового банку. 5 травня 2020 р. Європейським парламентом прийнято рішення про виділення макрофінансової допомоги у розмірі €1,2 млрд. на боротьбу з пандемією COVID-19 в Україні [8].

Отже, пандемія коронавірусу загострила існуючі структурні проблеми української економіки, такі як, вузький внутрішній ринок для вітчизняних виробників, низьку частку доданої вартості у продукції, велику імпортозалежність, особливо по сировинних товарах тощо. Економіка України через свою відкритість і надалі розвиватиметься значною мірою під впливом зовнішніх умов, які характеризуватимуться поступовим відновленням світової економіки.

Проте темпи цього відновлення будуть залежати від епідемологічної ситуації в Україні та світі, та швидкості та якості вакцинації населення від коронавірусу COVID-19.

Аналіз розвитку економіки України в період пандемії COVID-19 дозволяє зробити наступні висновки:

- пандемія COVID-19 призвела до серйозного економічного спаду в Україні: скорочення обсягів виробництва, зменшення витрат домогосподарств та обсягів торгівлі, обриву ланцюгів виробництва та збуту продукції, а , значить, до різкого падіння ВВП в Україні. Водночас, деякі сектори економіки отримали значний поштовх для розвитку, виходячи з особливостей запитів людей і бізнесу у цей час.

- пандемічна криза сприяє появі нових рис економіки. Економіка ближчих років стане гіперкомунікаційною галуззю внаслідок появи можливості передавати надвеликі потоки даних, швидко аналізувати і обробляти їх з використанням штучного інтелекту; економікою здоров'я, фізичного та психологічного добробуту; низьковуглецевою економікою; циркуляційною економікою, спрямованою на вторинне використання ресурсів та зменшення відходів; економікою біологічного зростання та економікою досвіду.

- повернення трудових мігрантів, суттєве зменшення надходжень заробітчан, залежність українців від соціальних виплат зробили країну вразливою до форсмажорних ситуацій.

- криза на ринку праці зачепила практично всі родини та істотно вплинула на добробут родин та психологічний стан українців. Водночас скорочення попиту на ринку праці в Україні супроводжується певною пасивністю громадян, які продовжують покладатися на державу та очікують отримання роботи з високим рівнем заробітної плати.

- понад 8% малих і середніх підприємств опинилися на межі банкрутства і можуть припинити свою діяльність.

- коронакриза не лише сприяє безробіттю і неповній зайнятості, а й впливатиме на умови праці, заробітну плату і доступ до соціального захисту, причому в особливо несприятливій ситуації опиняться окремі групи населення, більш уразливі до негативних подій на ринку праці.

- більш, ніж 9 млн громадян внаслідок обмежувальних карантинних заходів можуть опинитися за межею бідності.
- через більшу кількість контактів з вірусом жінки та дівчата піддаються більшій загрозі інфікування COVID-19, оскільки 82 % медичних і соціальних працівників - особи жіночої статі.
- соціальна та економічна кризи, карантинні обмеження та періодичні локдауни призвели до зростання домашнього насильства на 30%.

Для сталого соціально-економічного зростання України рекомендуємо: розробити профілактичні заходи проти COVID-19, спрямовані насамперед на жінок, літніх людей та людей з хронічними захворюваннями чи осіб з інвалідністю; підвищувати ефективність реалізації державної політики у галузі охорони здоров'я; створювати бюджетні можливості з допомогою інструментів міжнародного фінансування, прогресивного оподаткування, підвищення ефективності та прозорості врядування й антикорупційних зусиль; продовжувати лікування та вакцинування українців від COVID-19; здійснювати контроль над реалізацією підроблених ліків проти COVID-19 через активну та системну роботу з громадськістю; збільшити фінансування медицини, здійснювати цільове використання коштів, призначених на боротьбу коронавірусом та продовжувати реформування системи охорони здоров'я; створити умови для якісного дистанційного навчання учнів і студентів.

Запропоновані заходи утримання фінансової та економічної ситуації в Україні під контролем - це рішення, що передбачають узгоджену роботу всіх гілок влади для припинення поширення коронавірусу COVID-19, стабілізації та відновлення вітчизняної економіки та створення умов подальшого розвитку України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Майстро Р. Г., Назаренко Д. С. Антикризова стратегія України подолання негативних економічних наслідків запровадження карантину. Вісник національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Серія «Економічні науки». 2020. № 2.- 115. 2. Олешко А. А., Ровнягін О. В. Антикризова політика національних держав у контексті подолання соціально-економічних наслідків covid-19. Ефективна економіка. 2020. № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7780> 3. МВФ погіршив прогноз

падіння ВВП України в 2020 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua-news.liga.net/economics/news/mvf-pogirshiv-prognoz-padinnya-vvp-ukraini-v-2020-rotsi> 4. Комплексне оцінювання свідчить про руйнівні наслідки COVID-19 в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2020/assessment-confirms-devastating-impact-of-COVID-19-in-Ukraine.html> 5. Державна авіаційна служба України. Оперативна інформація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://avia.gov.ua/pro-nas/statistika/operativna-informatsiya/> 6. Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020 - 2022 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP200534.html 7. У Мінсоцполітики розповіли, скільки коштів вже сплатили ФОПам. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.slovovidilo.ua/2020/12/29/novyna/finansy/minsoczpolityku-rozpozvily-skilky-koshtiv-vzhe-splatyly-foram> 8. Україна до кінця року планує отримати від Світового банку \$170 мільйонів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3154399-ukraina-do-kinca-roku-planue-otrimati-vid-svitovogo-banku-170-miljoniv.html>

Веселовська А.І.,

здобувачка вищої освіти

науковий керівник:

кандидат юридичних наук Олійник У.М.

(м.Хмельницький)

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ

Неоднозначність поняття «поведінка» в соціальній науці сильно вплинула на його тлумачення в правовій доктрині. Практика права та правового регулювання стосується лише поведінки людської діяльності, яка має певні соціально-правові характеристики.

Правова поведінка - це вид правової поведінки, який відрізняється від протиправної поведінки: він корисний у суспільстві,

відповідає шаблону поведінки, що міститься в правових нормах, і має позитивні правові наслідки[1, с. 428].

Вчений Кравчук М. В. визначає [2, с. 182], що під правомірною поведінкою можна вважати таку поведінку, яка є соціально-корисною для держави та суспільства, та не суперечить основним принципам та нормам певної держави. Вчені М. І. Абдуллаєв та С. А. Комаров визначають, що правомірна поведінка – це вольова, свідома, направлена на суспільне чи особисте благо, тобто така поведінка, яка усвідомлюється особою [3, с. 36].

Правомірна поведінка має складний характер. Зокрема, вона пов'язана з правовідносинами не тільки як юридичний факт. Якщо під правовідносинами розуміти суспільні відносини, врегульовані нормами права, то правомірна поведінка є їхнім соціальним змістом, засобом втілення у життя суб'єктивних прав і обов'язків.

З наукової точки зору поведінка - це перетворення внутрішнього стану людини на дію на об'єкт, що має соціальне значення. Поведінка виявляється у зовнішній поведінці людини

Правомірна поведінка - це завжди свідома поведінка, тобто образ і оцінка поведінки відповідають правовим вимогам і передаються через свідомість людини. Ця характеристика правової поведінки відрізняється від поведінки, що нагадує їх лише зовні, вони випадкові і не повністю охоплені свідомістю. Наприклад, поведінка психічно хворої людини не є низкою послідовних злочинів.

Правомірну поведінку суб'єктів можна класифікувати за різними критеріями: залежно від галузевої приналежності норм права, на підставі яких вона здійснюється; залежно від сфери суспільного життя, де вона має місце; залежно від суб'єкта; залежно від соціальної значущості; залежно від психічного ставлення особи до своїх вчинків (за мотивами) і т.ін.

Легальна чи незаконна поведінка може бути лише тією поведінкою, яка може бути оцінена законом, яка може бути оцінена з точки зору дотримання верховенства права. Справа не в тому, що порушень закону немає, і корисна поведінка є причинами згадування легальної поведінки. З простих причин, як правило, він знаходиться в площині (сфері дії) законів і нормативних актів, або іншими словами, через відсутність верховенства права як його нормативно-правового

кваліфікаційного стандарту, а також через відсутність законів та нормативних актів, такі правила. Це нейтральна до закону поведінка.

У той же час, будь-яка шкідлива чи небажана поведінка, гідна негативної оцінки або простого відхилення, не повинна вважатися незаконною. Тому з юридичної точки зору його також можна охарактеризувати як нейтральний. Наприклад, неучасть у виборах народних представників України у масових випадках може спричинити визнання того, що вибори не проводились, що призведе до повторних виборів, що призведе до великих витрат у державному бюджеті. Однак така поведінка (неучасть) не може розглядатися як незаконна, оскільки вона не перевищує обсяг, дозволений виборчим законодавством. Така поведінка є законною, оскільки вона використовує або не використовує свої права - суб'єкта (громадянина) бізнесу. Якщо він не бере участь у виборах з незалежних від нього причин, немає жодних причин звинувачувати його в неправомірних діях [4, с. 205].

Правова поведінка – загальна форма реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Правомірна поведінка у суспільному житті проявляється багатопланово. Дії, які відповідають правовим приписам можуть класифікуватись по різних критеріях і ознаках. Одним із таких критеріїв може бути відповідально конкретна поведінка характерного ідеалу.

В основі правомірної поведінки лежить розуміння необхідності, справедливості та корисності приписів правових норм, відповідальності перед суспільством і державою за вчинки, що є показником соціальної зрілості і правосвідомості особи. Саме через правомірну поведінку право діє, реалізуючи свій позитивний регулюючий потенціал, свої можливості. Завдяки правомірній поведінці реалізуються суб'єктивні права і юридичні обов'язки суб'єктів правовідносин.

Саме правомірна поведінка становить сутність такого бажаного стану суспільного життя, який називається правопорядком. Через правомірну поведінку здійснюється управління суспільством, його стабільна, прогнозована життєдіяльність, поступовий розвиток.

Отже, держава використовує різні заохочувальні заходи та заходи стимулювання для впливу на відповідні механізми стимулювання правомірної поведінки. Одне з особливих місць - це

правові заходи. Правомірна поведінка завжди розглядалася як найбільш поширене соціальне явище. Жодне суспільство не повинно функціонувати без того, щоб громадяни відповідали їх регуляторним потребам. Правомірна поведінка, досягнута шляхом зв'язування ланцюга між правовими нормами та їх соціальними наслідками, норма має на меті досягнення цієї мети. Це результат необхідності відтворення законності у житті, і всі юридичні дії є втіленням соціального правового порядку.

У всіх своїх різновидах і за будь-яких обставин правомірна поведінка є позитивним явищем, благом для суспільства і держави. Пріоритетними ж повинні бути такі види правомірної поведінки, в основі яких глибоке внутрішнє переконання в необхідності і доцільності такої поведінки. Правомірна поведінка – це умова існування законності і правопорядку, яке є результатом правомірної поведінки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Теорія держави і права. За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко 2006. 561 с.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. за заг. ред. Лисенкова С.Л., Копейчиков В.В. Юрінком Інтер, 2002. 236 с.
3. Кондрат С.С. Правомірна поведінка та правопорядок : взаємозв'язок та взаємозумовленість. Держава і право : зб. наук, праць. 2006. Вип. 31. С. 35-38.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : Підруч. Х.: Еспада, 2006. 776 с.

Візняк А.В.,

здобувачка вищої освіти

науковий керівник:

кандидат юридичних наук Олійник У.М.

(м.Хмельницький)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЙОГО ФАКТОРИ

В умовах формування в Україні основ правової держави роль і значення правового регулювання суспільних відносин набувають особливої актуальності. Адже головною ознакою моделі держави, що

характеризуються як правова, виступає саме ознака високої правової урегульованості суспільних відносин.

При всій широті предмета правового регулювання, до нього входять не всі суспільні відносини, а ті з них, що мають певні ознаки. Це відносини :

- що виникають між людьми та їх об'єднаннями. Не є предметом правового регулювання явища об'єктивної дійсності, що розвиваються за законами природи – фізичні, хімічні, біологічні процеси, стихійні явища – землетруси, повені тощо. Проте деякі з цих явищ і процесів або їхні результати можуть враховуватись як юридичні факти (наприклад, умови і порядок виплати страхових сум за збитки, завдані землетрусом);

- суб'єкти яких є свідомими й вольовими їх учасниками. Право не може регулювати дії, що не залежать від свідомої волі людини – психічно хворих людей або тих, що перебувають під гіпнозом;

- які, з точки зору держави, мають принципове значення для неї, об'єднань людей, конкретних осіб. Коло таких відносин не встановлене. Воно змінюється залежно від конкретних умов того чи іншого етапу розвитку суспільства;

- що об'єктивно потребують і піддаються юридичній регламентації. Дружба, любов тощо не можуть підлягати правовому регулюванню і підпадають під дію інших соціальних норм – моралі, звичаїв [1, с.5]

Ефективність правового регулювання визначається двома показниками. З одного боку, вона вираховується як співвідношення між реальними результатами правового регулювання та його цілями, а з іншого – як відношення соціального результату регулювання (рівня впорядкованості відповідних суспільних відносин) до витрат і зусиль, спрямованих на його досягнення. Ефективність є відображенням результативності правового регулювання. Це своєрідний аналог коефіцієнта корисної дії в механіці.

По-перше, воно може об'єктивно відставати від суспільних потреб, адже відносини в суспільстві складаються, розвиваються і змінюються вельми швидко, активно, часто непередбачувано. Між їх виникненням (змінюю) та юридичною регламентацією проходить певний час, упродовж якого здійснюється тривала нормотворча

процедура. Таким чином, реальний результат державно-правового регулювання практично завжди є меншим за очікуваний, а ефективність – певною мірою далекою від стовідсоткової [1, с.18-20].

По-друге, обмеженість ефективності правового регулювання об'єктивно спричиняється складністю та багаторівневістю права як цілісної системи норм і принципів. Це породжує наявність юридичних колізій і прогалин у регулюванні. Їх виявлення та усунення потребують певного часу і додаткових зусиль, що також знижує загальну ефективність регулювання.

По-третє, ефективність залежить від рівня розвитку суспільства, його правової культури, наявних економічних ресурсів, стану правосвідомості.

По-четверте, суб'єктивним чинником рівня ефективності правового регулювання є інтелектуальний рівень посадових осіб органів публічної влади, їхні професійні здібності, корумпованість тощо [2].

Ефективне правове регулювання може бути забезпечене на основі поєднання відображення в праві досягнутого рівня розвитку суспільних відносин з прогностичними цілями. Досить чітко прогностичні, програмні установки, що мають перспективний характер і суспільне значення, відображені в Основному Законі держави – Конституції. Прогностичні положення містяться також і в інших законах і підзаконних актах, у преамбулах та вступних статтях до них [3, с. 50].

У найзагальнішому вигляді проблема забезпечення ефективності права може бути вирішена на таких основних підставах [4, с. 13]:

- приймаючи законодавчий акт, особливу увагу слід приділяти додержанню методології прийняття закону, як і будь-якого іншого нормативно-правового акта, вимог так званого «ланцюга ефективності», а саме: потребі і соціальному інтересу в такому законі;

- цілям, які досягатимуться за допомогою закону; достатності засобів, якими запроваджується закон, з точки зору досягнення поставлених цілей; визначенню конкретних адресатів закону; системі контролю за його виконанням;

- панівна у суспільстві правосвідомість без будь-яких застережень має визнавати принцип верховенства закону, послідовно

реалізувати його в існуючій правовій системі, а також у практичних діях усіх ланок державного апарату;

– закони мають бути спрямовані на реалізацію головних положень Конституції України, вирішення найважливіших проблем, які ставить суспільству життя. При цьому слід враховувати, що не тільки норми Конституції України, а й більшість чинних законів є нормами прямої дії, тому слід звести до мінімуму нормативні акти, які приймаються «на розвиток закону», що досить часто змінює зміст вимог та правил, ним встановлених;

– необхідно забезпечити цілковиту відповідність між законами та процесом їх реалізації. Нею мають бути охоплені, насамперед, права та обов'язки суб'єктів, закріплені законом;

– національне законодавство повинно відповідати загальновизнаним принципам та нормам міжнародного права, демократичній міжнародній практиці;

– закони мають відповідати загальному напряму проваджуваних реформ, а також меті економічного, політичного, соціального розвитку, забезпечувати цілісність і чітку структуру законодавства, мобільність і універсальність його галузей.

Процес забезпечення ефективності передбачає існування і виділення певної сукупності принципів, що охоплюють основні істотні моменти цього процесу і які мають послідовно здійснюватись у практичній діяльності. До них належать [2]:

– принцип послідовності, який вимагає, щоб реалізація закону була безпервною, тобто охоплювала усі стадії його дії (інформування про його зміст, засвоєння останнього виконавцями, безпосередня реалізація вимог закону, контроль за нею, оцінка ефективності виконання закону, планування заходів з вдосконалення цієї діяльності);

– здійснення принципу комплексності є можливим лише за умови його забезпечення матеріальними, юридичними, організаційними та іншими заходами. Ігнорування будь-якого заходу перешкоджатиме використанню повною мірою потенціалу закону;

– принцип системності передбачає, що для забезпечення ефективності конкретного закону необхідно враховувати й вимоги норм та інших законів і нормативних актів, що регулюють однорідні суспільні відносини. У зв'язку з цим слід погоджувати заходи з їх

виконання. Ізольована реалізація лише одного закону, без урахування особливостей всього правового поля, може зашкодити ефективності правового регулювання в цілому;

– принцип загальності означає, що в реалізації закону мають брати участь усі суб'єкти, передбачені його нормами, а саме: державні органи, підприємства і установи, об'єднання громадян, окремі особи, засоби масової інформації тощо.

Отже, особливість правового регулювання полягає в тому, що воно має специфічний механізм і використовується в розкритті взаємодії різних елементів правової системи. Кожний елемент виконує специфічну роль у регулюванні суспільних відносин. Правове регулювання потребує конкретні заходи юридичного впливу, до таких відносять первинні методи правового регулювання, це централізоване імперативне регулювання (метод субординації) і децентралізоване, диспозитивне регулювання (метод координації).

При цьому головні прийоми (заходи) правового регулювання це дозвіл, зобов'язання і заборона. Трьом способам правового регулювання (дозволянню, зобов'язуванню, забороні) відповідають три різновиди норм права. Юридична практика і теорія розрізняють також види правового регулювання – це нормативне (загальне) та індивідуальне регулювання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Тімченко І. Розвиток конституційної реформи в Україні на сучасному етапі. Дзеркало тижня. №54. 2018. С. 5–8. 2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Закон України від 10.10.2013 № 642-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642-18#Text> 3. Цвік М.В., Ткаченко В.Д., Богачова Л.Л., Петришин О.В., Олейников С.М. Загальна теорія держави і права: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х.: Право, 2012. 432 с. 4. Цуркан М. Проблеми судової влади в Україні. Юридична практика. №57. 2017. с. 18–20.

Вітряк А.О.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

ПОНЯТТЯ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Під час дослідження правової системи в сучасній Україні може виникнути враження, що питання неповаги до національного законодавства існувало завжди. Нехтування Конституцією, законами та підзаконними актами вже давно укорінилось у свідомості більшості представників українського суспільства. Як результат, відбувається значне, а подекуди й повне, розпад правової культури, правової, а відповідно, і національної свідомості громадян. Порушується природний стан речей, коли людина, котра мала б жити за законом, який сама створила, як це належить розумній істоті, вимушена жити за законами природного відбору, тобто законом тваринного світу, де, як відомо, виживає сильніший. Ще більш негативним явищем є втрата громадянами навіть мінімальної довіри до органів державної влади через нехтування законами представниками цих органів. У результаті відбувається розпад державного апарату й усієї державної структури, оскільки громадяни втрачають інтерес до діяльності органів влади та не бажають брати участь у їх формуванні; відповідно, легітимність таких органів стає сумнівною, а їхні повноваження – номінальними.

Серед представників державної влади відсутнє розуміння того, що їхні владні повноваження засновані на нормах права і положеннях закону, а відмова від дотримання правових принципів і букви закону автоматично позбавляє їх влади, цим самим законом наданої. Крім того, через системне нехтування органами влади правом і законами держави громадяни втрачають довіру до органів влади і зацікавленість в участі у їх формуванні, натомість шукаючи інші форми захисту своїх законних прав, свобод та інтересів, такі як «Революція на граніті», «Помаранчева революція» або «Революція гідності».

Несприйняття представниками владних структур цієї об'єктивної істини породжує ще більшу віддаленість їх від

суспільства, ще більше зменшує їхню легітимність і, як результат, призводить до розпаду системи державних органів і всієї системи законодавства загалом. Результатом цього стало виникнення територій повного панування неповаги до прав людини та до закону держави, територій автоматного права, де більшість державних органів свідомо відмовилися від сили закону на користь закону сили та, не маючи жодної легітимності, утримують владу лише силою зброї.

Основою будь-якої держави є суспільство, яке її формує для забезпечення власних потреб. Держава, у свою чергу, формує систему права та систему законодавства для задоволення потреб суспільства. Відповідно, ефективність держави і якість законодавства напряму залежать від суспільства яке її формує, надаючи своїх представників для створення державних органів і делегуючи їм владу, єдиним джерелом якої воно є. Готовність членів суспільства до виконання законів своєї держави, дотримання норм і принципів права називають правовою свідомістю; глибоке знання й розуміння права, усвідомлення його необхідності на основі особистого внутрішнього переконання є правовою культурою. А відсутність згаданих атрибутів, їх недостатній розвиток свідчать про викривлений стан суспільної свідомості, відомий як правовий нігілізм.

Для того, щоб глибше розібратися, що таке правовий нігілізм, який стосунок він має до правової культури та правосвідомості, слід визначити, що називається правом, нігілізмом і правовим нігілізмом. За класичним визначенням правом називають систему загальнообов'язкових, формально визначених правил поведінки, що встановлюються або санкціонуються та забезпечуються державою з метою регулювання суспільних відносин. Нігілізм, або ж соціальний нігілізм (від лат. *Nihil* – ніщо), – це невизнання загальноприйнятих цінностей, ідеалів, моральних норм, культури тощо.

Інколи заперечення цих норм здійснювалось із метою затвердження та піднесення інших цінностей. Його сутність полягає в загальному негативному, неухважному відношенні до права, законів, нормативного порядку, а з точки зору причин – у юридичній відсталості, правовій невихованості основної маси населення. Правовий нігілізм – це продукт соціальних відносин, зумовлений безліччю причин і наслідків. Зокрема, він живиться і такими реаліями

наших днів, як політиканство та цинічний популізм лідерів всіх рангів. Дає про себе знати й владолобство бюрократії, некомпетентність чиновників.

На основі вищезазначеного можна дійти висновку, що зі зменшенням правової культури і правової свідомості збільшується правовий нігілізм [1, с. 1–2]. Наслідки розповсюдження такого явища, як правовий нігілізм, знаходять своє вираження у різних формах. Він призводить, на думку Ю.С. Шемшученка, «до крайнього прояву правового безкультур'я, відкидання або ігнорування права, юридичних норм і загальноприйнятих правових цінностей, до зневажливого ставлення до правових принципів і традицій. Як антипод правової культури правовий нігілізм породжує правопорушення, у тому числі кримінальні злочини» [2, с. 508].

Серед основних засобів подолання правового нігілізму доцільно виділити й проведення в найкоротші строки ініційованих главою держави та урядом реформ. Першочергове значення відводиться, звичайно, конституційній реформі, значення якої в подоланні нігілізму зумовлено її метою – підпорядкування функціонування державної влади забезпеченню й реальному гарантуванню конституційних прав громадян, утвердження законності в діяльності державних органів. Водночас реформування в усіх напрямках має здійснюватися скоординовано й оперативно, через низку послідовних етапів проведення кожної зі складових частин реформи, у тому числі пов'язаних зі змінами до законодавства, що стосуються балансу влад, а також із проведенням соціально-економічних, політичних та інших реформ. Кожен із напрямів реформування повинен передбачати перелік основних законодавчих актів, необхідних для його законодавчого забезпечення [8, с. 124].

На основі вищезазначених фактів можна сформулювати й інші варіанти, яким чином можливо позбутись або принаймні мінімізувати вплив правового нігілізму в країні, наприклад систематичне формування вітчизняного законодавства та прозорість механізму її функціонування. Цей пункт зумовлений нагальною вимогою призупинити хаотичні та несистематизовані зміни нормативно-правової бази [8, с. 125].

Необхідним є підвищення значення органів державної влади в суспільстві як вихідної точки в дотриманні законів. Доцільно було б,

щоб органи держави влади та інші владні структури показали, що на них покладено обов'язок першочергового та постійного дотримання основних законів, який вони активно виконують. Створення дієвої, ефективної, розгалуженої системи освіти дала б змогу почати впровадження правового виховання з раннього віку. Це зумовлено тим, що потреба в поширенні норм законів є не тільки у вищих навчальних закладах юридичного спрямування; починати потрібно з кожного юного громадянина, який у дорослому житті сприйматиме норми закону через призму обов'язковості та дотриманості.

Таким чином, подолання правового нігілізму – це складне завдання, що вимагає важкої, щоденної, сумлінної та системної праці не лише представників державної влади, а й усього суспільства. Шляхами подолання цього надзвичайно небезпечного явища є реалізація відповідних завдань у зазначених напрямках подолання правового нігілізму.

Найкращими шляхами подолання правового нігілізму, на нашу думку, є такі: – подолання корупції шляхом реалізації ефективної антикорупційної стратегії, створення та впровадження антикорупційного законодавства й запровадження всебічного громадського контролю за діяльністю державних органів і посадових осіб, а також прирівняння корупції до злочинів проти держави; – проведення ефективних демократичних реформ у галузі стабілізації системи державної влади й удосконалення системи державного управління, забезпечення його її відкритості, прозорості та контрольованості громадськістю; – систематизація законодавства України, його оптимізація, усунення колізій і, відповідно, підвищення його ефективності; – реформування системи освіти у напрямі розповсюдження правової освіти з метою підвищення правової освіченості, правової культури та правової свідомості громадян; – впровадження програм правового виховання як у межах системи освіти, так і поза її межами. Перелік наведених пропозицій не є вичерпним, їх реалізація, на нашу думку, допоможе значно знизити рівень правового нігілізму в Україні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондаревський В.Г. Правовий нігілізм в Україні та шляхи його подолання . Філософія: конспект лекцій : збірник праць. К., 2012. 750 с. 2. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю.С. Шемшученка. К. : Феміна, 1996. 696 с. 3. Дручек О.В. Правовий нігілізм: підходи до розуміння. Форум права.

2009. № 2. С. 140–144. URL : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09dovpdr.pdf>. 4. Гладкий С.О. Правовий нігілізм як об'єкт правового самопізнання. Форум права. 2014. № 3. С. 69–73. 5. Тополь Ю.О. Правовий нігілізм: стан, детермінанти та можливі шляхи подолання. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2004. № 4. С. 25–33. 6. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки». Відомості Верховної Ради України. 2014 р. № 46. Ст. 2047. 7. Тригубенко Г.В. Пріоритетні напрямки подолання правового нігілізму в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». Херсон, 2015. Випуск 1, т. 1. С. 123–126. 8. Мороз Л.І. Мінімізація правового нігілізму як умова національної безпеки держави. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2012. Вип. 2 (1). С. 117–126.

Волкова Д. М.,

Овчар М. М.,

здобувачки вищої освіти

науковий керівник:

доктор юридичних наук, доцент Веселов М. Ю.

(м.Кривий-Ріг, Донецька обл.)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕНОСТІ ТА УНІФІКАЦІЇ

Публічна служба – діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування [1, ст. 4].

Авторитет «публічних персон», особливо тих, чия діяльність пов'язана з виконанням державних функцій, представництвом

інтересів окремої громади на державному або регіональному рівні, чи України – в міжнародному масштабі, залежить від їхніх висловлювань, рішень, дій та поведінки в цілому. При цьому, на сьогодні, в умовах оперативного поширення інформації через засоби масової інформації, Інтернет, мобільні додатки, все більшого привернення уваги набуває не лише службова діяльність, а й приватне життя таких осіб. Окремі вчинки (в тому числі і висловлювання) деяких українських політиків та державних посадовців «кидають тінь» на відповідний державний орган, послаблюють загальний авторитет публічного адміністрування в країні серед населення, створюють негативний імідж для нашої держави в уявленні іноземних політичних партнерів та потенційних інвесторів в цілому.

Лише організаційно-правові механізми вдосконалення державної бюрократії не можуть вирішити всіх проблем, пов'язаних з формуванням нового зразку функціонування публічної служби в Україні. Без етичного фундаменту публічної служби правові механізми часто виявляються непрацездатними. Однією з передумов розвитку України в контексті світових геополітичних змін є нова якість публічної служби, його відповідність стандартам демократичної правової держави. У свою чергу, еволюція соціально-правових та політичних засад публічної служби в Україні передбачає фундаментальні зміни в сфері етики поведінки відповідних суб'єктів, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Категорії «добročесність», «етична поведінка» має філософські витoki і були сформовані поза межами юриспруденції. В Україні добročесність як явище, категорія, поняття і загалом дискурс актуалізується у правовому вимірі після подій 2013–2014 рр., акцентуючи увагу на етичному вимірі соціальних перетворень.

Одним з основних обов'язків державного службовця згідно Закону України «Про державну службу» (ст. 4) є дотримання принципів державної служби та правил етичної поведінки. Водночас у ч. 3 ст. 3 цього Закону вказано, що сфера його дії не поширюється на низку інших суб'єктів публічної служби, зокрема посадових осіб місцевого самоврядування; військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, прокурорів, поліцейських тощо. Особливості проходження служби та діяльності цих посадових осіб повинні бути врегульовані іншими законодавчими актами. Закон

України «Про службу в органах місцевого самоврядування» багато у чому є фактичним віддзеркаленням Закону України «Про державну службу», але серед основних принципів служби в органах місцевого самоврядування (ст. 4 Закону) немає жодного згадування про такі принципи як доброчесність та етична поведінка [2]. У Законах України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» доброчесність також не названа конкретно серед принципів діяльності поліцейських, але зміст цього принципу опосередковано впливає з нормативно закріпленого у ст. 64 Закону «Про Національну поліцію» тексту присяги поліцейських [3]. У Законі України «Про прокуратуру» вказано, що прокурор повинен неухильно дотримуватись вимог професійної етики та поведінки, але поняття та зміст цієї категорії законодавчо також не визначений [4]. У «Кодексі професійної етики та поведінки прокурорів» одним з основних принципів є доброчесність, зразковість поведінки та дисциплінованість. Згідно ст. 16 цього Кодексу при виконанні службових обов'язків прокурор має дотримуватися загальноприйнятих етичних норм поведінки, бути взірцем доброчесності, вихованості і культури. Порушення службової дисципліни, непристойна поведінка є неприпустимими для прокурора і тягнуть за собою передбачену законом відповідальність. Не зрозуміло що означає *«бути взірцем доброчесності»*, знову ж таки через те, що ані Закон України «Про прокуратуру», ані Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів не надають визначення цьому терміну.

У ст. 38 Закону України «Про запобігання корупції» зазначено, що особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, під час виконання своїх службових повноважень зобов'язані неухильно дотримуватися вимог закону та загальновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими. При цьому у зазначеному Законі згадується, що правовою основою для кодексів чи стандартів професійної етики суб'єктів публічної служби (суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону) мають бути загальні вимоги до поведінки таких осіб, окреслені у цьому Законі, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх службових чи представницьких повноважень. Загальні правила

етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування повинен затверджувати центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування у випадку необхідності розробляють та забезпечують виконання галузевих кодексів чи стандартів етичної поведінки їх працівників, а також інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб, які здійснюють діяльність у сфері їх управління [5].

Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (затверджені Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158) є узагальненням стандартів етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх посадових обов'язків. У вказаних Правилах вказується, що поведінка державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування має забезпечувати довіру суспільства до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Етична поведінка державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування ґрунтується на принципах державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, визначених Законами України «Про державну службу» і «Про службу в органах місцевого самоврядування», а також загальних вимогах до поведінки цих осіб, визначених Законом України «Про запобігання корупції». Особливо слід звернути увагу на п. 2 розд. I, в якому зазначено, що у цих Загальних правилах терміни вживаються у значеннях, визначених Законами України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування» та «Про запобігання корупції». Але нагадаємо, що у названих законодавчих актах немає належного ладу у визначенні понять цих принципів.

Відсутність чіткого визначення термінів та «розмитість» понять і змісту цих двох взаємопов'язаних принципів діяльності суб'єктів публічної служби, змушують нас шукати їх у різних нормативно-правових актах. Але й в такому разі ми стикаємося з іншою проблемою – відсутність уніфікованого підходу щодо їх

розуміння та важливості в діяльності різних суб'єктів публічної служби.

Тому постає питання про доцільність або:

1) проведення системної роботи щодо уніфікації правових норм в частині визначення поняття та змістовного наповнення принципів доброчесності та етичної поведінки суб'єктів публічної служби в різних законах та підзаконних нормативно-правових актах або,

2) розробці кодифікованого законодавчого акту з питань доброчесності та етичної поведінки суб'єктів публічної служби (як наприклад, Проект Закону України від 10.04.2008 № 2362 «Про доброчесну поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, органів місцевого самоврядування»).

Тож, сучасне українське законодавство на прикладі окремих аспектів регламентації інституту публічної служби демонструє, що в цілому воно потребує змін, пов'язаних з уточненням, уніфікацією основних понять та змісту, зокрема таких важливих у діяльності суб'єктів публічної служби принципів як доброчесність та етична поведінка.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Редакція від 15.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Редакція від 06.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. Редакція від 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Редакція від 04.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.04.2021).

Гавінська Д.В.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник: Берцюх М.З.
(м.Хмельницький)

ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Відповідно до положень Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності [1]. Останнім часом у нашій державі актуальними є питання академічної доброчесності, крім того, спостерігається тенденція стосовно збільшення кількості порушень прав у сфері інтелектуальної власності, що може слугувати підставою для притягнення порушників до відповідальності та накладення адміністративних стягнень. Одним із провідних напрямків реформування українського адміністративного права є модернізація інституту адміністративної відповідальності, зокрема, за порушення у сфері інтелектуальної власності.

Адміністративний порядок у сфері захисту права інтелектуальної власності передбачений нормами адміністративного права, які стосуються відносин, пов'язаних із набуттям права інтелектуальної власності в Україні, державним регулюванням здійснення цього права в адміністративному порядку. Питання щодо регулювання адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності в Україні досліджували ряд вчених, таких як: Д.Н. Барбах, Р.Б. Шишка, О.М. Пастухов, О.М. Якуба, С.А. Петренко, О.О. Штефан та інші.

Варто зауважити, що адміністративна відповідальність, як різновид юридичної відповідальності, має відповідно підстави для її настання. Зокрема, фактичною підставою для притягнення порушника до адміністративної відповідальності є саме вчинення адміністративного правопорушення, що полягає у невиконанні винним адміністративно-правових обов'язків, а також вчиненні дій, які заборонені і передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [2].

КУпАП визначає такі склади правопорушень у сфері інтелектуальної власності:

1. незаконне використання об'єкта інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт інтелектуальної власності, що охороняється законом;

2. незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а також імітація, копіювання, пряме відтворення твору іншого підприємця, самовільне використання його імені;

3. умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця;

4. отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації для заподіяння шкоди діловій репутації або майну підприємця;

5. демонстрування або розповсюдження фільмів шляхом продажу або шляхом виготовлення фільмокопій чи передачі фільмокопій у прокат без державного посвідчення на це;

6. розповсюдження і демонстрування фільмів із порушенням умов, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів;

7. розповсюдження примірників аудіовізуальних творів чи фонограм, упаковки яких не марковані контрольними марками або марковані контрольними марками, що мають серію, яка не відповідає носію цього примірника, чи номер, який не відповідає даним Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок;

8. порушення законодавства, яке регулює виробництво, експорт та імпорт дисків для лазерних систем зчитування, а також експорт та імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва [2].

Нормативна підстава адміністративної відповідальності – це наявність норм права, які визначають юридичні склади адміністративних правопорушень та порядок притягнення до адміністративної відповідальності. Так, основним законодавчим актом щодо адміністративного захисту прав інтелектуальної власності є КУпАП [2]. І процесуальна підстава – це наявність належним чином оформлених документів та дотримання норм, які регламентують провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Обширна увага дослідників приділяється саме законності

накладення адміністративних стягнень за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Адміністративна відповідальність у науковій літературі займає особливе місце в системі примусових заходів, оскільки така відповідальність має «санкційний характер», чим різниться від інших примусових заходів [3, с. 223].

Керуючись чинним законодавством, а саме ст. 33 КУпАП, варто зазначити, що стягнення за адміністративне правопорушення у сфері інтелектуальної власності необхідно накладати в межах, встановлених нормативним актом, який передбачає відповідальність за його вчинення, у точній відповідності до КУпАП та інших актів про адміністративні правопорушення. Це означає, що за вчинений проступок накладається стягнення тільки того виду, який встановлений в санкції статті КУпАП та в точно визначених законом межах з дотриманням також інших вимог.

Взагалі, відповідальність у сфері порушення адміністративного законодавства, що регулює наукову діяльність, містить такі ознаки: застосовується лише за вчинення правопорушення; пов'язана з державним примусом у формах каральних і правовідновлюючих заходів; визначена у нормах права; притягнення до відповідальності здійснюється уповноваженими державними органами та посадовими особами; притягнення правопорушника до відповідальності здійснюється в певному процесуальному порядку; виражається в обов'язку винної у вчиненні правопорушення особи зазнавати певних втрат матеріального та побутового характеру, які передбачені законом [4, с. 46].

Систему законодавства про адміністративну відповідальність за порушення прав у сфері інтелектуальної власності становить КУпАП та спеціальні закони. Порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності передбачає санкції у вигляді накладення штрафу. Порушення особистих немайнових та майнових прав авторів, винахідників дає підстави для захисту таких прав, зокрема, судового, відповідно до адміністративного, кримінального та цивільного законодавства.

Отже, здебільшого порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності вчиняються з корисливих мотивів. А мета цих адміністративних правопорушень в основному збігається із мотивом. Суб'єктами в даних правопорушеннях виступають як фізичні, так і

юридичні особи. Суб'єктивній стороні притаманний корисливий мотив, що характеризується лише прямим умислом, а наслідки у вигляді завдання суб'єкту права інтелектуальної власності матеріальної шкоди можуть характеризуватися як умислом, так і необережністю.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4285>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. Матіос А. В. Адміністративна відповідальність посадових осіб : монографія. Київ : Знання, 2007. 223 с.
4. Сервецький І. В. Деякі проблеми координації діяльності ОВС України з профілактики злочинів. Юридична наука. 2013. Вип. 12. С. 44–51.

Галус В.Ю.,
здобувачка освіти
науковий керівник: Юхимович О. А.
(м.Хмельницький)

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Пандемія коронавірусу COVID-19 у 2020 р. призвела до обвалу світових ринків, зокрема і ринку праці. Актуальною є проблема прогнозування майбутніх перспектив ринку праці в Україні та визначення шляхів виходу з кризи та стабілізації ситуації.

Питання розвитку ринку праці в Україні відображені у сучасних дослідженнях українських науковців О.Г.Брінцевої [1], Е. Лібанової [2], О.Грішнєвої [1], Б.Косович [3] та інших. Особливості функціонування ринку праці України в умовах пандемії коронавірусу досліджували науковці Л.Лавриненко [4], Н.Чорна [5] тощо.

Серед науковців не існує єдиного підходу до визначення поняття «ринку праці». Як економічна категорія ринок праці є «складною системою відносин щодо обміну індивідуальних

здібностей до праці на фонд життєвих засобів, необхідних для відтворення робочої сили і розміщення працівників у системі суспільного поділу праці за законами товарного виробництва і обігу» [6, 121].

Ринок праці – це частина економічної системи, її елементів і характеристик, в рамках якої відбувається залучення праці як економічного ресурсу в рамках національного ринку праці [7, 34].

Визначальними елементами на ринку праці є попит та пропозиція робочої сили в її кількісному виді (рівень безробіття чи дефіцит кадрів), та якісному (заробітна плата, прибуток, ціна, вартість). Попит на робочу силу формується роботодавцями, саме вони диктують потреби ринку на працівників. Залежно від демографічної ситуації в країні, віку, статі, освіти та кваліфікації робочої сили домогосподарствами формується пропозиція.

Сучасний ринок праці виконує ряд функцій: суспільного поділу праці, інформаційну, посередницьку, ціноутворюючу, регулюючу та стимулюючу.

Останніми роками ринок праці України відрізняється погіршенням співвідношення між попитом та пропозицією робочої сили, галузевими і територіальними диспропорціями в розміщенні трудових ресурсів та невідповідністю регулюючих механізмів потребам збалансованого ринку праці.

Дисбаланс робочої сили на ринку праці викликає безробіття, внаслідок чого значна частина працездатного населення виїжджає за кордон у пошуках роботи.

У січні-вересні 2020 р. кількість зайнятого населення у віці 15-70 років становила 15306,8 тис.осіб, а рівень зайнятості – 36,7%. За цей же період безробітне населення склало 1643 тис.осіб, рівень безробіття – 26,2%. На нашу думку, рівень безробіття занижений через міграцію працездатного населення за кордон.

Станом на 1 грудня 2020 р. Державна служба зайнятості в Україні повідомила про 58016 вакансій.

За даними Державної служби зайнятості найбільший попит роботодавців на кваліфікованих робітників – це водії, швачки, оператори та машиністи котельні, слюсарі, електромонтери, електрогазозварники, токарі, трактористи, монтери колії, оператори

заправочних станцій, робітники з комплексного обслуговування будинків, маляри, муляри та столяри.

Отже, пандемія COVID-19 впродовж березня – грудня 2020 р. призвела до фактичного скорочення зайнятості на вітчизняному ринку праці, зростання кількості безробітних в Україні, зменшення кількості трудових мігрантів та зменшення доходів населення України від продажу своєї робочої сили та самозайнятості через зменшення зарплати, втрати роботи та доходів фізичних осіб-підприємців.

Кількість безробітних станом на 1 грудня 2020 р. була на 35% меншою кількості безробітних на 1 січня 2020 р. та становила 408837 тис.осіб [8]. Станом на 1 грудня 2020 р. у структурі зареєстрованих безробітних в Україні чоловіки становили – 219 тис.осіб (42%), жінки – 299 тис.осіб (58%) [9].

З числа зареєстрованих безробітних 31% у віці до 35 років, 29% – від 35 до 44 років; 26% – від 45 до 55 років; 14% – понад 55 років. 50% зареєстрованих безробітних мали дипломи вишу, 33% закінчили професійно-технічний навчальний заклад, 17% – загальноосвітній навчальний заклад.

Кількість вакансій, заявлених роботодавцями до державної служби зайнятості, станом на 1 лютого 2021 р. становила 52 тис. одиниць, що на 24% менше, ніж на відповідну дату минулого року. За видами економічної діяльності найбільше вакансій пропонується на підприємствах переробної промисловості – 21%, в оптовій та роздрібній торгівлі – 13%, у сфері державного управління – 13%, на транспорті – 10%.

Середній розмір заробітної плати у вакансіях у грудні 2020 р. становив 14200 грн. (на 1 листопада 2019 р.– 5990 грн.), кандидати хотіли б отримувати в середньому 12 тис. грн [8]. Серед видів економічної діяльності найвищою заробітна плата була в авіаційному транспорті (22 тис. грн.), найнижчою – у тимчасовому розміщенні й організації харчування та у поштовій та кур'єрській діяльності (6-7 тис. грн.).

За видами промислової діяльності найвища заробітна плата пропонувалася у виробництві основних фармацевтичних продуктів і препаратів (21 тис.грн.), видобувній промисловості (17 тис. грн.), у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого

повітря (16 тис. грн.). У середньому по промисловості заробітна плата становила 13 тис. грн.

За десять місяців 2020 р. роботодавцями було подано інформацію про заплановане масове вивільнення 252 тис. працівників, що на 40% більше, ніж у відповідному періоді минулого року. Найбільша кількість працівників, що виявили бажання звільнитися, були працівники державного управління й оборони, обов'язкового соціального страхування (37%) і сфери охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (27%) [10].

Аналогічна ситуація і у Хмельницькій області. За період карантину звернулися за допомогою у працевлаштуванні та отримали статус безробітного 21,8 тис. осіб, що в 1,4 рази більше, ніж у відповідному періоді 2019 р. (16,0 тис. осіб). З них: 54% - це жінки, 35% - молодь віком до 35 р., 15% - особи з додатковими гарантіями у сприянні працевлаштуванню [11]. Із 15923 осіб, звільнених з роботи під час карантину, кожен другий пропрацював понад 10 років.

Починаючи з травня 2020 р., кількість зареєстрованих безробітних стабілізувалася. Якщо у квітні звернулися за допомогою у працевлаштуванні та отримали статус безробітного 4,8 тис. осіб, у травні їх кількість становила 3,4 тис. осіб, то у вересні число безробітних становило 1,7 тис. осіб, у жовтні – 1,6 тис. осіб. Внаслідок щорічного сезонного коливання на ринку праці та введення додаткових карантинних обмежень у листопаді чисельність безробітних зареєстрованих зростає до 2,2 тис. осіб.

У січні 2021 р. в базі даних Хмельницької обласної служби зайнятості налічувалось 2,8 тис. вакансій. Середній розмір оплати праці становив 7213,7 грн.

Більше 60% вакансій, наданих в службу зайнятості, припадає на робітничі професії. Стійким попитом продовжують користуватися професії сфери торгівлі та послуг, переробної промисловості, транспорту. Затребувані менеджери (управителі) в усіх сферах економічної діяльності, бухгалтери, економісти та інженери з досвідом роботи, лікарі. Крім того, існує потреба в робітниках найпростіших професій — підсобні робітники, прибиральники, двірники, вантажники та інші [11].

Станом на 1 лютого 2021 р кількість зареєстрованих безробітних на Хмельниччині становила 18,5 тис. осіб, в тому числі

461 військовослужбовець – учасник АТО (ООС), 56 осіб з числа внутрішньо переміщених. Серед безробітних 54,8% складали жінки, 31,4% – молодь віком до 35 років, 19,2% – особи, які мають додаткові гарантії щодо сприяння у працевлаштуванні, 41,3% зареєстрованих безробітних сільські мешканці. На одну вакансію Хмельницької обласної служби зайнятості претендували 14 безробітних.

У 2020 р. у зв'язку з провадженням карантинних обмежень в Україні очікувано скоротилися заробітна плата, перекази мігрантів та доходи від індивідуального підприємництва. Натомість матеріальну підтримку безробітним та малозабезпеченим українцям надавала соціальна допомога уряду.

Пом'якшення карантинних обмежень та відновлення економіки призвели до відновлення попиту і пропозиції робочої сили, а відтак – і зменшення безробіття у IV кв. 2020 р. Відновилося і зростання доходів, зокрема зарплат, у тому числі за рахунок доплат медикам, задіяним у лікуванні пацієнтів з COVID-19, а також через підвищення мінімальної заробітної плати. Почали відновлюватися надходження від трудових мігрантів, хоча рівень їх значно знизився.

Ще до запровадження карантину у I кв. 2020 р. 96 тис. працівників перебували у неоплачуваних відпустках, а 157 тис. були переведені на неповний робочий тиждень; новіші офіційні дані наразі відсутні [13].

Під час карантину держава запровадила механізм виплат з часткового безробіття задля збереження робочих місць – компенсація роботодавцям виплат заробітної плати працівникам, які вимушено працюють менше, ніж до карантину. Станом на 29 грудня 2020 р. виплачено 2,8 млрд грн [14]. Це – нижня межа оцінки кількості людей у стані прихованого безробіття, адже не всі роботодавці звертаються за такими виплатами (дехто не підпадає під критерії, передбачені законом, у деякого працівники офіційно не оформлені).

Велику загрозу звільненню працівників становить тіньова зайнятість, адже трудові права робітників не захищені й роботодавець у будь-який момент може їх звільнити. Тому у довгостроковій перспективі зменшення тіньової зайнятості, а також комунікація ризиків тіньової зайнятості для працівників має бути пріоритетом. За даними Нацбанку, «неформальна, або тіньова, зайнятість була найбільш поширена у сільському господарстві та

будівництві (близько 60% працювали неформально)» [15]. Близько 30% становить рівень тіньової зайнятості у сфері торгівлі. Це означає, що хоча сільське господарство та будівництво на перший погляд не постраждали від кризи, рівень звільнень у цих сферах може бути відносно великим через те, що звільняти не оформлених офіційно працівників легко. Тому працівники сфери торгівлі, сільського господарства та будівництва постраждали двічі – через введення обмежень на їх роботу та через неофіційне працевлаштування.

Через невизначеність багато компаній відклали найм нових працівників до кращих часів, і знайти нову роботу людям стало набагато складніше.

Не меншу роль відіграло закриття державних кордонів, яке змусило повернутися додому українських заробітчан: за оцінкою уряду, станом на 22 квітня 2020 р. йшлося про 2 млн осіб, але ця цифра цілком умовна [16].

Повернення заробітчан ускладнило ситуацію на ринку праці нерівномірно. Не секрет, що основним донором робочої сили є західні області. Але в загальному підсумку карантин став періодом проїдання заощаджень для всіх регіонів.

Найбільше постраждали він коронакризи готельно-ресторанний бізнес та роздрібна торгівля, робота яких була заборонена. Фінансова і страхова діяльність не підпали під карантинні заборони і могли продовжувати працювати дистанційно. Але

ці сфери виявились серед найбільш постраждалих галузей, що можна пояснити повною офіційною зайнятістю (а значить, чутливістю до будь-яких фінансових криз) та великою кількістю працівників, робота яких пов'язана із щоденними контактами з людьми (касири в банках, операціоністи, менеджери). Кількість вакансій скоротилися до 29% від докарантинного періоду (за даними сайту rabota.ua). Після введення адаптивного картинну в усіх секторах спостерігалось суттєве відновлення кількості вакансій.

У роздрібній торгівлі у квітні-травні 2020 р. кількість вакансій скоротилася у 2,5 рази порівняно з докарантинним періодом (за даними сайту work.ua).

Карантинні заходи майже не зачепили будівництво та сільське господарство, та компанії все ж дещо зменшили найм

працівників. За останніми даними, кількість вакансій у сільському господарстві склала 76–106% від рівня січня-лютого 2020 р. Хоча на роботу цих галузей не було обмежень, зупинка громадського транспорту ускладнила дорогу на роботу для їх працівників. У сільському господарстві обмеження та їх пом'якшення торкнулися роботи продуктових ринків.

Схожа ситуація була і в промисловості. Кількість вакансій у промисловості склала 65–90% від рівня січня-лютого 2020 р. Таке сповільнене призупинення найму може бути пов'язане з дороговизною зупинки виробництва у деяких галузях промисловості. Крім того не були остаточно визначені терміни призупинення карантину. Відновлення роботи транспорту та ринків сприяло стрімкому відновленню кількості вакансій.

За останні місяці 2020 р. підприємства в усіх секторах економіки активно шукали нових співробітників. Швидко відновився найм працівників у готельно-ресторанний бізнес та роздрібну торгівлю, що найбільше постраждали від впровадження локдауну. Кількість вакансій у цих сегментах на кінець 2020 р. скоротилася більш ніж удвічі. Очевидно, що введення обмежень на роботу цих галузей було головною причиною зменшення зайнятості: після зняття обмежень кількість вакансій вже повернулася або стрімко повертається до норми.

На початку карантину люди зневірилися у можливості знайти роботу в усіх секторах, але зараз шукають нову роботу навіть активніше, ніж до його впровадження.

Отже, під час піку коронакризи рівень прихованого безробіття був високим. Доля тінювих працівників напряму залежить від економічної ситуації в країні, вони можуть як повернутися до повноцінної роботи, так і бути звільнені.

Зміни в період карантину відбулися й у системі роботи служби зайнятості для реєстрації громадян та отримання допомоги по безробіттю. Різні види допомоги стали призначатися за електронними зверненнями та через онлайн-портал «Дія». Станом на 1 грудня 2020 р. статус безробітного отримали 641 тис. осіб, що на 39% більше, ніж за аналогічний період минулого року [11]. З них 112 тис. громадян подали документи для реєстрації у службі зайнятості

електронною поштою, 24 тис. осіб - за допомогою онлайн-порталу «Дія».

З 12 березня по 30 листопада 2020 р. виплачено допомогу по безробіттю 557 тис. безробітним, що на 70% більше, ніж за аналогічний період минулого року.

Під час відновлення роботи підприємств влітку 2020 р. після відміни жорстких карантинних обмежень, на Хмельниччині зріс попит на працівників. Так, у червні роботодавцями заявлено до обласної служби зайнятості на 9% більше вакансій, ніж у травні 2020 р., у липні роботодавці потребували 2,2 тис. працівників, у серпні - у 2,1 тис. працівників, у вересні – у 2,6 тис. працівників, у жовтні – 2,8 тис. працівників [23]. Разом з тим запровадження додаткових карантинних обмежень, а також щорічне зменшення активності підприємств (в першу чергу сільськогосподарських) по закінченні сезонних робіт, призведуть до звуження сфери прикладання праці. Так у листопаді 2020 р. роботодавці заявили потребу в 1,4 тис. працівників (у листопаді 2019 р. – 1,5 тис.).

Отримали роботу 14,5 тис. осіб, що на 22% менше ніж у відповідному періоді 2019 р. (18,5 тис. осіб). Із загальної кількості безробітних працевлаштованих за направленням службою зайнятості 33% працюють у сільському, лісовому та рибному господарстві. У переробній промисловості – 20%, у оптовій та роздрібній торгівлі – 12%, в освіті – 6%, у державному управлінні – 5%, у транспорті – 4%, у енергопостачанні та будівництві по 3%.

Вагомим здобутком є заповнення вакансій галузі охорони здоров'я, в якій за період карантину закрито 535 вакантних місць.

Отже, ринок праці в Україні істотно звужився. На ньому сьогодні багато вивільненого персоналу, який постраждав під час карантинних антикризових заходів більшості компаній. Сфера послуг відновилася далеко не повністю - не всі заклади відкрилися, а ті, що почали працювати, часто відчують зниження числа клієнтів. Більшість промислових підприємств перестала відчувати гострий брак кадрів, але картина на цьому етапі не зрозуміла, оскільки ситуація значною мірою залежить від заробітчан, для яких поки ринки Європи закриті.

Ринок праці зазнав певних змін з часу введення карантину та обмежувальних заходів. Конкуренція на ринку праці істотно зросла,

вимоги роботодавців при відборі співробітників стали ще жорсткішими. Для роботодавців з'явилася можливість наймати кращі кадри за менші гроші. Компанії почали висувати більше вимог до потенційних працівників. Для співробітників найважливішим стає стабільність, вони менш схильні змінювати місце роботи. Для багатьох українців на перше місце виходить наявність роботи як такої. Зниження на 10-20% зарплатних очікувань претендентів. Очікування підвищення або індексації зарплат залишається до кращих часів, крім антикризових менеджерів та ключових фахівців.

Компанії здебільшого працюють в режимі оптимізації процесів та ресурсів. Якщо є можливість спілкуватися в режимі Zoom, скорочуються офіси в регіонах. Бізнес в найближчі роки буде фокусуватися на тому, щоб якомога більше передати на аутсорсинг і якомога менше «роздувати» штат. Адже пріоритетне завдання зараз – полегшити структуру зі збереженням продуктивності.

Зростає швидкість прийняття рішень і впровадження новацій в умовах карантину. Компанії в короткі терміни були змушені розробляти нові процедури й запускати нові рішення. Деякі компанії впровадили чат-бот і лінію психологічної підтримки для співробітників.

Адже коронавірус і карантин – це час можливостей, момент для прийняття ключових стратегічних рішень і побудови нашої стратегії на майбутнє. Багато ідей та інсайтів з'являються завдяки тому, що підприємства опинилися в абсолютно інших умовах, яких не припускали.

Для того, щоб пережити карантин, малий і середній бізнес потребує державної підтримки. Європейські країни виділяють значні кошти для допомоги своїм підприємцям. У Німеччині, наприклад, підприємцю, який має до 5 робітників, на час карантину надають €9 тис, понад 10 робітників – €25 тис. В Україні, наразі, немає ефективної стратегії державної підтримки середнього й малого бізнесу.

4 грудня 2020 р. парламент ухвалив законопроект № 4429 «Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби

COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»[17]. Документ передбачає надання одноразової матеріальної допомоги у розмірі 28 тис найманим працівникам, які втратили частину заробітної платні внаслідок запровадження карантинних обмежень, та фізичним особам-підприємцям (ФОП), які втратили частину доходу внаслідок карантину, на що Міністерством соціальної політики передбачено видатки в сумі 28,3 млрд. Станом на 29 грудня 2020 р. 355 тисяч ФОП із близько 430 тисяч тих, хто подав заявки, отримали понад 2,8 млрд [18].

Отже, коронакриза не лише сприятиме безробіттю і неповній зайнятості, а й впливатиме на умови праці, заробітну плату і доступ до соціального захисту, причому в особливо несприятливій ситуації опиняться окремі групи населення, більш уразливі до негативних подій на ринку праці.

У Декларації століття МОП, прийнятій у червні 2019 р., проголошено, що «безпечні та здорові умови праці є основоположними для гідної праці» [15]. Сьогодні це є ще важливішим, оскільки безпеки і здоров'я на роботі — невід'ємний компонент боротьби з пандемією та здатності відновити роботу.

Трудовий ресурс виявився найслабшою ланкою економіки за високих епідемічних ризиків, необхідна реінтеграція праці у виробничий процес шляхом оволодіння засобами підвищення гнучкості ринку праці.

Після закінчення пандемії слід очікувати збільшення навантаження на систему соціального захисту від безробіття, перекваліфікації та повторного працевлаштування через структурні зміни на ринку праці. Це потребуватиме зміцнення їх організаційної стійкості, більшого технічного оснащення та оперативного збору інформації.

Для відновлення ринку праці в Україні в посткарантинний період необхідно виявити напрямки розвитку національної економіки для забезпечення процесу формування соціально-орієнтованої ринкової економіки. Пріоритетними напрямками є, по-перше, можливість працевлаштування на ринку праці, отримання гідної роботи; по-друге, безпека умов праці та охорона праці на робочих місцях; по-третє, надання робочих місць молоді, розвиток співпраці між навчальними закладами та підприємствами.

Міжнародна фінансово-економічна криза 2019 – 2020 рр. та світова пандемія коронавірусної хвороби COVID-19 підвищили складність і кількість ризиків в системі соціально-трудова відносин та на ринку праці України. Поступова стабілізація почнеться лише через 2-3 роки. За цих умов в системі соціально-трудова відносин виникають деструктивні процеси, які поглиблюють соціально-економічні ризики протягом всього періоду. І зменшити їх вплив на ринок праці в Україні – завдання, яке можна виконати лише поєднуючи зусилля держави, громадян та представників бізнесу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Грішнова, О. А. Фіктивізація людського капіталу та нові ризики в сфері зайнятості / О. А. Грішнова, О. Г. Брінцева, С. Я. Шурпа // Науковий вісник Полісся. 2017. № 1 (9). ч. 2. С. 91-98. 2. Лібанова Е. М. Проблеми розвитку ринку праці в контексті соціальної політики України, загроз та викликів XXI століття / Е. М. Лібанова // Ринок праці та зайнятість населення. - 2012. - № 2. - С. 41-46. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2012_2_14 3. Косович Б., Дмитрук В. Ринок праці в умовах глобалізації. Львівський національний університет ім. Івана Франка. Серія економічна. 2014. Вип. 51. С. 376 – 383. 4. Лавриненко. Л. Ринок праці на карантині та професії, які будуть затребувані після пандемії COVID-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/2639> 5. Чорна Неля, Чорний Роман. Ринок праці України: сучасні виклики. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: журнал / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2020. –№ 1(21). –228с. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://echas.eenu.edu.ua> 6. Волянська-Савчук Л. В. Ринок праці: основні поняття та проблеми сьогодення / Л. В. Волянська-Савчук, А.Ю. Конопко // Приазовський економічний вісник. – 2018. – № 5 (10). – С. 299-304. 7. Економіка праці та соціально-трудова відносини : підручник / [А. М. Колот, О. А.Грішнова, О. О. Герасименко та інші] ; за наук. ред. А.М. Колота. – К. : КНЕУ, 2009. – 711 с. 8. Мінфін. Рівень безробіття в Україні. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> 9. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 10. Людський розвиток регіонів України : аналіз та прогноз : монографія / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України , 2007. – 367 с. 11. Державний центр зайнятості. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/> 12. Хмельницька обласна рада. [Електронний ресурс].- Режим доступу:

<https://km-oblrada.gov.ua/pokazniki-rinku-praci-v-khmelnickiy/> 13. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 14. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України . [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-2020-roci-zberezhenno-400-tisyach-robochih-misc-ta-pracevlashtovano-blizko-600-tisyach-osib-igor-petrashko-pro-pidsumki-roku> 15. Центр економічної стратегії. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://ces.org.ua/how-many-people-lost-their-jobs-in-ukraine/> 16. Міністерство соціальної політики України. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/> 17. Верховна Рада проголосувала за ініціативи Президента щодо підтримки людей і бізнесу на період дії карантинних заходів. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/verhovna-rada-progolosuvala-za-iniciativi-prezidenta-shodo-p-65397> 18. У Мінсоцполітики розповіли, скільки коштів вже сплатили ФОПам. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2020/12/29/novyna/finansy/minsoczpolityky-rozpovily-skilky-koshtiv-vzhe-splatyly-fopam>

Гончарова І.,

здобувачка вищої освіти

науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент Репнова Т. П.

(м. Одеса)

УДК: 159.9:005.32

ФОРМУВАННЯ ЕЛІТ УКРАЇНИ ТА ЇХ ЗДАТНІСТЬ ДО ЛІДЕРСТВА

Вступ. В умовах стрімкого розвитку політичного та громадського руху в Україні, зростання його впливу на діяльність держави соціально-психологічні аспекти лідерства стають все більш значущими, що в свою чергу висуває нові вимоги до еліт, менеджерів, управлінців різного рівня.

На сьогоднішній день йдеться про те, що суспільству, яке розвивається з кожним днем, потрібні сучасні освічені люди з достатнім рівнем емоційного інтелекту та з лідерськими якостями, які можуть приймати відповідальні рішення у ситуації вибору та прогнозувати їх наслідки, здібні до соціально-психологічної взаємодії,

які відрізняються мобільністю, конструктивністю, розвиненим відчуттям відповідальності за долю своєї країни. «Національна молодіжна стратегія до 2030 року», затверджена Указом Президента України №94/2021 орієнтує на сприяння ініціативі та активності молодих громадян в усіх сферах життєдіяльності суспільства й держави; залучення найбільш активних представників молоді в діяльність органів самоуправління; розвиток моделі та програм лідерської підготовки молоді [3, с. 1]. У стратегії визначено, що найбільш активною, амбіційною, підприємливою та орієнтованою на досягнення є молодь у віці 14 — 18 років. У цей період відбуваються визначення сфери професійних інтересів, а також перші спроби взаємодії із системою врядування, суспільними інститутами. Однак, як показують дослідження, рівень політичної та суспільної активності молоді залишається невисоким: тільки 33 % молодих українців цікавляться політикою, лише 2,7 % молодих людей приймають участь в діяльності громадських організацій [3, с. 2].

Складність та суперечливість проблеми є у тому, що виявлено різне розуміння самої сутності лідерства та різне відношення до даного явища в суспільстві, не визначено єдиних характеристик лідерських якостей сучасної еліти й недостатньо вивчені питання їх формування, що і визначило актуальність нашого дослідження.

Формування лідерських якостей неможливо без участі учнівської молоді у суспільній діяльності, в роботі молодіжних організацій і об'єднань, в органах студентського самоуправління. На сьогоднішній день діяльність органів студентського самоуправління розглядається як частина виховної роботи навчального закладу, націленої на організацію різного роду заходів, а не на систематичну роботу з активістами. Програм формування лідерських якостей студентів в навчальних закладах недостатньо.

В нашій роботі ми поставили мету: теоретично обґрунтувати, розробити і апробувати модель процесу формування лідерських якостей студентів за допомогою активізації їх участі в діяльності органів студентського самоуправління.

Вклад основного матеріалу: Вивченням феномену лідерства зарубіжні дослідники займаються тривалий час (У. Бенніс, М. Вебер, А. Залезнік, М. Мескно, Р. Стогділл та інші). Також проблемою лідерства та психології управління займалися такі вчені як:

Калашнікова С. А., Карамушка Л. М., Науменко О. С., Саврук О. Ю., Сіцинський А. С., Чуприна К. О., Величко А. О. та інші. Більшість науковців розглядають людину як суб'єкта власної активності і власного перетворення, а процес розвитку переважно вважають саморозвитком (К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, Г. Балл, А. Брушлинський, Г. Костюк, С. Максименко, Т. Титаренко).

Інтерес до лідерства пояснюється тим, що за останній час відбуваються кардинальні економічні та політичні зміни в усіх країнах, а лідери здатні передчувати зміни, задавати їх напрямок і управляти ними. Яку б потужну силу не мали економічні і політичні підвалини суспільства, соціальні лідери грають важливу історичну роль в його розвитку. Яскраві особистості з їх здатністю впливати на людей, бути прикладом ініціативної та енергійної поведінки, стають лідерами. Різні психологічні дослідження виділяють комплекси психологічних якостей, когнітивних, афективно-мотиваційних, конативних, необхідних для успішної соціальної взаємодії, лідерства, що допомагають організувати новий соціальний простір, налагодити взаємодію, досягти бажаних результатів.

Психологічні аспекти у процесі формування лідерських якостей особистості молоді розглядаються як розширення її особистісного потенціалу, соціальних компетенцій, комунікативних навичок, достатнього рівня емоційного інтелекту, підвищення психологічної культури та як результат — здатність до самоактуалізації та самореалізації особистості у суспільстві [2, с. 95].

Особливого значення в лідерських якостях набуває емоційний інтелект як сигнальна функція активності та здатність розуміти і керувати своїми емоціями та емоціями інших людей, що допомагає особистості пізнавати власні емоції, розуміти, керувати ними, знати як вони впливають на інших, виявляти емпатію. Ключове значення мають п'ять головних елементів емоційного інтелекту: самосвідомість, саморегуляція, мотивація, емпатія, соціальні навички [1, с. 136].

Проведене дослідження емоційного інтелекту в групі студентів дають змогу констатувати стійкі зв'язки між високими показниками емоційного інтелекту досліджуваного та наявності у нього статусу лідера у групі.

За соціально-психологічними характеристиками групи встановлено, що емоційний стан лідера впливає на психологічний клімат у групі. Емоції передаються від людини до людини. Якщо ми знаходимося у товаристві життєрадісних і енергійних людей, то їх емоції передаються і нам. І навпаки, сумна людина здатна вселити в нас смуток. Ця емоційна заразливість лідера, що зберігає врівноваженість і внутрішню мотивацію, є прикладом для членів його соціальної групи. Так, оптимістичний і енергійний лідер здатен підвищити активність усього колективу, і навпаки.

Формування лідерських якостей особистості відбувається через розвиток і саморозвиток лідерських якостей, зокрема підвищення рівня емоційного інтелекту, участь учнівської молоді у суспільній діяльності, в роботі молодіжних організацій і об'єднань, в органах студентського самоуправління у закладі вищої освіти. Для того, щоб стати успішним лідером, треба виховувати в собі усі ці елементи.

Висновки. У роботі уточнено теоретичні погляди на сутність лідерства та виявлено основні соціально-психологічні лідерські якості, які впливають на ініціативність і активність студентів та можуть бути сформовані через виховні впливи та саморозвиток.

Розглянуто діяльність органів студентського самоуправління у закладі вищої освіти на прикладі Одеського інституту ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія управління персоналом” як механізм формування лідерських якостей студентів.

Визначено вагомі показники сформованості лідерських якостей студентів та рівень їх емоційного інтелекту за шкалами: емоційна обізнаність, самомотивація, управління своїми емоціями, розпізнавання емоцій інших людей, емпатія.

Емоційний інтелект в значній мірі впливає на ефективність лідера, відіграючи ключову роль його успіху. Високий рівень самосвідомості, самовиховання у поєднанні із вмінням керувати своїми емоціями дозволяє лідеру демонструвати впевненість у собі і викликати довіру і повагу інших людей, стати частиною провідної еліти держави, здатної до лідерства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. – К.: Vivat, 2018 . – 512 с.
2. Репнова Т. П. Соціально-психологічне проектування особистості молоді у подоланні економічних криз. “Особистість у життєвих ситуаціях: світові

тенденції й національні особливості” : Зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської наук.-практ. конференції з міжнародною участю / Київський національний універ. імені Тараса Шевченка, 22 травня 2020 року. - С. 94 – 96 З. «Національна молодіжна стратегія до 2030 року». – 2021. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/942021-37337>

Гнатівська А.О.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

ВИДИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА

Систематизація законодавства – засіб реформування, упорядкування законодавства, зведення його до певної внутрішньоузгодженої системи. Отже саме за допомогою систематизації усуваються недоліки, повтори, застарілі норми тощо . [1 с.315]

Систематизація необхідна для таких цілей: - Підвищити ефективність та якість законодавства; - Забезпечити, щоб громадяни, державні установи, громадські організації та комерційні компанії могли використовувати нормативні акти; - Сприяти дослідженню законодавства.

Види систематизації законодавства: Облік, кодифікація; інкорпорація, консолідація.

Облік законодавства - це вид систематизації, що здійснюється шляхом збирання, фіксування в логічній послідовності та зберігання нормативно-правових актів, підтримання їх у контрольному (актуальному) стані з урахуванням змін, а також створення спеціальних систем їх накопичення і пошуку[1 с.316].

Основним завданням обліку є підтримка нормативних актів у такому стані, де можна швидко отримати відповідну та надійну правову інформацію. Отже Закон повинен бути ретельно

продуманий, щоб забезпечити, щоб державні органи, юридичні та фізичні особи застосовували закон.

Шляхом накопичення та обробки нормативної інформації може бути: 1) спеціальні періодичні видання, для яких зареєстровано спеціальні закони та нормативні акти та всі зміни; 2) Картотека, в якій кожен нормативно-правовий акт відповідає своїй картці, що містить повну інформацію про її емітента, законодавчу гілку та галузь, зміни до акта тощо; 3) Електронні носії інформації (електронні сервери, жорсткі диски комп'ютерів, компакт-диски), здатні зберігати велику кількість юридичної інформації, дозволяють створити повну загальну базу національних нормативних актів.

Метою створення реєстру є забезпечення дотримання єдиних принципів ідентифікації та регулювання українського інформаційного простору та державної бухгалтерії, створення та контроль правового фонду, надання інформації про відповідні нормативні акти, а також забезпечення доступності, прозорості та відкритості прав користувача інформація. Реєстр включає не лише нормативно-правові акти, а й міжнародні договори, рішення та висновки Конституційного Суду України.

Інкорпорація законодавства - це вид систематизації, що здійснюється за допомогою впорядкування нормативно-правових актів без зміни їхнього змісту шляхом зведення в єдині друковані видання (збірники, зібрання, довідники тощо) за хронологією або тематикою. [1 с 317]

Інкорпорація може здійснюватися як органами публічної влади (офіційна інкорпорація), так і іншими особами в межах їхньої підприємницької діяльності, а також у наукових, навчальних та інших цілях (неофіційна інкорпорація).

Офіційна інкорпорація до закону здійснюється шляхом підготовки та оприлюднення нормативних актів установою, яка видала нормативні акти, або установою, спеціально уповноваженою на цю діяльність

Неофіційне включення законодавства зазвичай здійснюється в комерційній діяльності упорядників та видавців, які діють відповідно до "Закону про публікації" України.

Збірник законодавства - це сукупність нормативно-правових актів, уніфікованих за предметними характеристиками.

Зібрання законодавства – це систематизовані за хронологічною ознакою збірки нормативно-правових актів.

Консолідація законодавства – це вид систематизації, що здійснюється шляхом зведення декількох близьких за змістом нормативно-правових актів у новий єдиний нормативно-правовий акт без зміни їхнього змісту.[1 с.319]

Консолідація має такі характеристики:

1) Вона завжди є офіційним і здійснюється лише в рамках нормотворчої діяльності;

2) Після консолідації нові юридичні норми не створюватимуться, і лише на рівні редагування може втручатися в текст положень;

3) Результатом консолідації є видання нового нормативно-правового акту;

4) З дати набрання чинності об'єднаними нормативними законами та нормативними актами попередні нормативні акти, що входять до складу нормативних актів, втрачають силу.

Кодифікація законодавства – це вид систематизації, що здійснюється шляхом перероблення та зведення у процесі нормотворчості норм права, що містяться в різних нормативно-правових актах, у логічно узгоджену, побудовану на наукових принципах систему і створення на цій основі нового єдиного нормативно-правового акта. [1 с. 320]

Ознаки кодифікації такі:

1) Кодифікація, це завжди офіційна системна діяльність, яка здійснюється лише в рамках нормотворчої діяльності;

2) Результатом кодифікації є опублікування нового (кодифікованого) правового акту;

3) У процесі кодифікації виникли нові елементи правової системи-норми та правові системи, що принципово відрізняло кодифікацію від інших видів систематизації;

4) З набранням чинності цим кодексом попереднє регулювання подібних суспільних відносин буде повністю або частково суперечити цій поведінці і більше не набувати чинності.

Кодифікований законопроект є основою для прийняття нового законодавства. Вони спрощують законодавчу базу, усувають існуючі

суперечності, уніфікують засоби правової класифікації та забезпечують однаковість термінології та мови правових актів.

За рівнем перероблення та оновлення правових норм історично склалися два основні методи кодифікації: кодифікація-компіляція і кодифікація-реформа

Кодифікація-компіляція – це метод кодифікації законодавства, що передбачає зібрання чинних норм права та їх приведення в певну кодифіковану форму без суттєвих змін. [1 с.790]

Кодифікація-реформа – це метод кодифікації законодавства, що передбачає зібрання норм права та їх приведення в певну кодифіковану форму із суттєвими змінами, зокрема створенням принципово нових норм та інститутів. [1 с.790]

В даний час в Україні налічується 22 кодекси.

Основними видами кодифікацій є *галузева і спеціальна*.

Галузева кодифікація здійснюється на рівні певної галузі законодавства. її результатами в Україні є видання, наприклад, ЦК, КК, ЦПК, КПК.

Спеціальна кодифікація здійснюється у межах певної підгалузі законодавства. У результаті проведення цього виду кодифікації в Україні видано, наприклад, Бюджетний, Податковий, Митний кодекси [2, с.254].

Отже саме за допомогою систематизації усуваються недоліки, повтори, застарілі норми тощо. Це процес зведення актів законодавства до єдності шляхом внутрішньої та зовнішньої обробки їх змісту. Також ми розглянули , що існує кілька форм систематизації нормативно-правових актів: облік, кодифікація; інкорпорація, консолідація. Саме Національна правова система дозволяє легко знайти будь-які правові норми та законодавчу систему, і будь-який правовий акт призначений для реалізації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. Харків: Право, 2009. 584 с. 2. Кодифікація // Юридична енциклопедія : у 6 т. ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3 : К. М. 798 с.

Гончар І.М.,
здобувач вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЮРИДИЧНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

В сучасній теорії права існує погляд, що обставини, які виключають юридичну відповідальність, — це спеціально визначені законом винятки з правил, згідно з якими діяння, що зберігає ззовні вигляд правопорушення, за певних обставин таким не вважається, а особа не підлягає юридичній відповідальності. В таких випадках відсутній будь-який елемент складу правопорушення, що унеможливорює юридичну відповідальність за об'єктивно існуючий, реальний вчинок [1, с.379].

Слід зазначити, що це визначення не є досконалим, так як не узгоджується з визначеннями, які пропонують автори тлумачних словників щодо поняття «обставина». Обставина - це не «винятки з правил щодо діяння» (як зазначають теоретики), а це в першу і є саме діяння. Тому більш вдалим видається погляд М.С. Медведєва, яка зазначає, що обставини, що виключають юридичну відповідальність особи - це передбачені різними галузями права квазінеправомірні стани і вчинки, що характеризуються відносною суспільною шкідливістю і протиправністю, які за наявності в нормі права певних ознак юридичних фактів (виключності, об'єктивності, складності), виключають правову відповідальність особи [2, с.12].

Варто зазначити, що обставини, які виключають юридичну відповідальність класифікуються за галузевою ознакою (обставини, що виключають кримінальну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну, матеріальну відповідальності).

Аналіз приписів чинного КК України дозволяє виділити декілька таких обставин. По-перше, до них належать обставини, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності у зв'язку з наявністю підстав і умов для застосування заохочувальних заходів кримінально-правового характеру, заснованих на

стимулюванні соціально прийнятної (допустимої) поведінки особи. По-друге, до таких обставин належать обставини, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності у зв'язку з наявністю підстав і умов для застосування заохочувального заходу кримінально-правового характеру, заснованого на стимулюванні позитивної поведінки особи під час вчинення кримінального правопорушення на стадіях попередньої злочинної діяльності. [3, с.141]

Кримінальний кодекс України до таких обставин відносить необхідну оборону (ст.36); уявну оборону (ст.37); затримання особи, що вчинила злочин (ст.38); крайню необхідність (ст.39); фізичний або психічний примус (ст.40); виконання наказу або розпорядження (ст.41); діяння пов'язане із ризиком (ст.42); виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст.42).

Обставини, що виключають адміністративну відповідальність, слід розглядати як певний акт людської поведінки, дії спрямовані на усунення небезпеки. Це положення може бути сформульоване загальним чином і поширене на обставини, що виключають адміністративну відповідальність. Усі вони (крім стану неосудності) є свідомими і вольовими вчинками людини.

Обставини, що виключають адміністративну відповідальність включають в себе крайню необхідність (ст. 18 КУпАП); необхідну оборону (ст. 19 КУпАП); неосудність (ст. 20 КУпАП).

Безумовною підставою звільнення від цивільно-правової відповідальності без вини є дія непереборної сили. Як підстава звільнення особи, що порушила зобов'язання, від відповідальності непереборна сила характеризується двома ознаками: надзвичайністю та невідоротністю. До загальних підстав звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання законодавець у ст. 617 ЦК України також відносить випадок (казус). Також варто зазначити, що на відміну від кримінального законодавства, цивільне законодавство не поділяє умисел на прямий і непрямий, проте розрізняє грубу та просту необережність. [4]

Обставини, що виключають дисциплінарну відповідальність законодавець чітко встановлює в ст. 131-2 КВКУ: «Особа, яка діяла у стані крайньої необхідності, під дією психологічного або фізичного

примусу, виконувала наказ або розпорядження, не підлягає дисциплінарній відповідальності.»

До обставин, що виключають матеріальну відповідальність належать такі випадки як: 1. Завдана шкода не підлягає відшкодуванню, а особи звільняються від матеріальної відповідальності у разі, якщо шкоду завдано внаслідок дії непереборної сили; необхідної оборони; крайньої необхідності; виконання наказу або розпорядження командира (начальника), крім випадків виконання явно злочинного наказу або розпорядження; виправданого службового ризику; затримання особи, що вчинила злочин, фізичний або психічний примус; виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. 2. Шкода не підлягає відшкодуванню у випадку смерті винної особи. 3. Обставини, що виключають матеріальну відповідальність, підлягають встановленню під час проведення розслідування.

Отже, оцінка обставин чи є вони такими, що дійсно виключають юридичну відповідальність має здійснюватися індивідуально враховуючи кожен конкретний випадок та саму особу, яка вчиняє неправомірне діяння.

Список використаних джерел та літератури:

1. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін. Харків: Право, 2009. 584 с. 2. Медведева С.В. Теоретические основания юридической факторов, исключаящий правовую ответственность личности: автореферат диссертации на соискание ученой степени по специальности: 12.00.01. М., 2005. 21 с. 3. Яценко А. М. Обставини, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності. Політика в сфері боротьби зі злочинністю : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 груд. 2016 р., Івано-Франківськ ; ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника» ; кафедр. криміналь. права навч.-наук. ін-ту ; Навч.-наук. лаборат. дослідж. політ. в сфері боротьб. зі злочинн. наук.-дослід. ін-ту вивч. пробл. злочинн. ім. акад. В. В. Сташиса НАПрНУ ; СБУ ; Львівськ. форум з кримін. юстиц.; Івано-Франк. осеред. Всеукр. громад. орг. «Асоц. кримін. права». Івано-Франковськ, 2017. С. 140–145. 4. Івахно В. Деякі аспекти правового регулювання обставин, що виключають деліктну відповідальність. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. №3. С. 56-58.

Грабар О.С.,
магістрант

Науковий керівник: PhD Авсієвич А.В.
(м.Хмельницький)

ПРАКТИЧНІ ПРОЯВИ ПРОБЛЕМАТИКИ ДАРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Дарування тривалий час привертає до себе увагу фахівців своїм альтруїзмом, метою, невідповідністю базовим (типовим) договірним товарообмінним конструкціям (чи випадінням із них). У нього є загальні (світоглядні) та спеціальні (правові) прояви, які залишились у процесі трансформації уявлень про дарування. Відповідно, протистояння відбулось між альтруїстичним та меркантильним розуміннями сутності дарування.

Більшість відомих людству філософів до людських чеснот відносять щедрість і благодійність, які проявляються в безоплатному відчуженні майна на користь тих, хто того потребує, чи інших безоплатних наданнях. Так, Соломон з Афін писав: «Ми не будемо міняти доблесть на мішок грошей, адже чеснота назавжди в нас залишиться, а гроші один сьогодні мав, а завтра отримає інший» [1, с. 32]. Зазначалося також, що дармівщина має негативні прояви. Давньокитайський філософ Шан Ян стверджував: «Метод захоочення рангами статності і жалування – ключ до життя чи загибелі країни» [1, с. 123].

Хто вміє дарувати, той уміє жити – стверджує французьке прислів'я, і тим підкреслює особливе значення культури обміну подарунками у спілкуванні людей. Мистецтву та правилам дарування присвячена книжка французького філософа та теоретика літератури Ж. Дерріди «Дарувати час» [2], яка вийшла друком у 1991 р. У ній автор на основі філософських, художніх та історичних текстів намагається відповісти на запитання: «Що значить дарувати: підпорядковуватися деспотизму культури, яка трансформує дар у борг, що передбачає подальшу його виплату?». Автор проаналізував прояви дарування й довів феномен дарування і часу. Звертаючись до дослідження французького етнолога й соціолога М. Мосса «Нарис про дар. Форма і зміст обміну в архаїчних суспільствах» (1925 р.) [3], Ж.

Дерріда показує, що, незважаючи на ґрунтовний аналіз звичаїв дарування в різних культурах, концептуальна суть дару залишається незмінною. Даром є лише те, що не передбачає й не вимагає вдячності ні в якій формі. Будь-яке зустрічне надання, що є проявом подяки-нівелює дар, нищить його безкорисливу сутність.

Проблематика дарування сприймається набагато ширше, ніж це передбачено цивільним законодавством, зокрема главою 55 ЦК України. Вироблені філософами сентенції та відточені віковою практикою правила дарування набули також змісту звичаїв, які слід враховувати при даруванні. Як зазначає професор О.Ф. Скакун, використання звичаїв як норм права застосовується, якщо є межа між державно-правовим та соціально-правовим регулюванням [4, с. 436]. Це посилює регулятивну функцію права при врегулюванні цих правовідносин і, окрім норм позитивного права, охоплює звичаї і правила етикету. З них ми почнемо розгляд їх регулятивної функції.

Вироблені певні правила щодо подарунків, які вже сприймаються як звичаї та норми етикету. Подарунок – зазвичай символ поваги, своєрідна форма виявлення почуттів, внутрішньої культури й доброго ставлення до людини. Його вчиняють, вітаючи рідних і знайомих із днем народження, одруженням, народженням дитини, отриманням нагороди, вченого ступеня, з нагоди круглих дат у трудовій діяльності, у разі підвищення на роботі, виходу на пенсію тощо. Він – знак подяки за виконання термінової роботи, вибачення за непорозуміння. Дарують дарунки – зазвичай ювелірні вироби та символи, на Новий рік і Різдво Христове; колегам по роботі – вітальні листівки або невеличкі сувеніри. Дарунок має на меті не лише передачу речі у власність обдаровуваного, а й більш високі немайнові блага. При тому склались етичні та моральні регулятори відносин із дарування, які ми наведемо нижче в діловій сфері порівняно недорогий подарунок – знак доброго ставлення однієї людини до іншої, а помірна ціна не дозволяє його кваліфікувати як хабар. У тому проявляються приватноправовий та публічноправовий аспекти регулювання відносин із подарунку. Зокрема, МЮ України в Роз'ясненні від 28.07.2011 «Одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [5] вказано, що, як свідчить досвід європейських країн, першим кроком на шляху до вчинення корупційних дій є

можливість публічного службовця отримувати подарунки. З метою обмеження такої форми прикриття корупційних проявів, у п. 5 ст. 8 Конвенції ООН проти корупції [6] встановлено, що кожна держава-учасниця прагне в належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, у тому числі і про суттєві дарунки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів.

В більшості країн запроваджено обов'язкове декларування подарунків особами, що обіймають політичні посади, а в деяких країнах – усіма публічними службовцями. Зокрема, у Польщі воно передбачене для осіб, які обіймають політичні посади, а також місцеві виборні посади, в Угорщині – для членів парламенту, у Великобританії, Іспанії та Німеччині – для членів уряду та осіб, які обіймають політичні посади, у Латвії – усіма публічними службовцями. Члени британського парламенту зобов'язані декларувати подарунки, вартість яких перевищує 1% від їхньої заробітної плати, члени Бундестагу Німеччини – якщо вартість подарунка перевищує 5000 євро, члени французького парламенту – будь-які подарунки незалежно від їхньої вартості.

На рівні норм-рекомендацій та норм-традицій як регуляторів суспільних відносин [4, с.438] в даруванні склалися певні правила, які не врегульовані чинним законодавством, але на них слід зважати при даруванні.

Дарування можна розглядати як: 1) одну із чеснот людства та прояв уваги до обдаровуваного; 2) елемент змісту правоздатності людини – її здатність дарувати майно (праворозпорядча здатність) та здатність набувати право власності на подарунок (правонабувальна здатність); 3) рису характеру (щедрість) людини та елемент її характеристики (індивідуалізації); 4) обмеження здійснення цивільних прав для окремих учасників цивільного обороту; 5) групу юридичних осіб, які мають на меті благодійність; 6) різновид безоплатних правочинів; 7) вид зобов'язань; 8) вид цивільно-правового договору; 9) спосіб припинення/набуття права власності чи інших прав.

Отже, правовідносини щодо дарування врегульовані ширшим колом норм, ніж сам договір дарування в його формуванні у гл. 55

ЦК. Без їх урахування дарування може спричинити інший результат, ніж той, на який очікував дарувальник. З порушенням зазначених вище норм та інших правил вчинене дарування може бути відхилено чи витлумачено як неповага, чи навіть знущання. Це спричиняє основне питання для цього підрозділу: надалі залишити загальні звичаї та правила про дарування в такому ж вигляді, як вони є досі, чи сформулювати загальні положення про дарування?

Можна передбачити, що і та, і інша позиція матиме своїх прихильників та критиків. Проте друга має більше позитивних наслідків: 1) виводить звичаї та правила дарування на більш високий рівень правового регулювання, ніж це передбачено гл. 55 ЦК України; 2) надає даруванню більшої врегульованості, ніж досі; 3) підвищує загальну культуру дарування; 4) підвищує ефективність регулятивної та виховної функцій норм права з дарування; 5) започатковує ширший, ніж закріплений у ЦК України підхід до його розуміння; 6) уточнює його як спосіб набуття прав обдаровуваним і їх припинення для дарувальника.

Це узгоджується з розумінням ЦК України як кодексу громадянського суспільства, у якому переважають не відносини підпорядкування, а горизонтальні зв'язки між рівноправними партнерами, де головною дійовою особою є людина-власник [7, с. 24]. Не менш важливою є спрямованість ЦК на розвиток особистих немайнових відносин між людьми та досягнення взаємоповаги і взаємодопомоги.

Наведене надає підставу для виділення дарування: 1) у широкому сенсі як типу цивільно-правових відносин із безоплатного надання власником майна та можливості його набувати іншими особами, а також надання на альтруїстичній основі; 2) у вузькому сенсі як договору дарування – безоплатне надання дарувальником майна (подарунка) та сферу здійснення обдаровуваним права на прийняття подарунка чи відмову від нього.

Як відомо, окремим проявом дарування є гуманітарна допомога. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» [8] від 22.10.1999 № 1192-XIV виділено: 1) безоплатну допомогу – (пересилку, виконання робіт, надання послуг) – надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам; 2) гуманітарну допомогу – цільову

адресну безоплатну допомогу в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомогу у вигляді виконання робіт, надання послуг іноземними та вітчизняними донорами з гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій та епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб. Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і спрямовується відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог ст. 4 Закону України «Про благодійництво та благодійні організації» [9].

Стрімкий розвиток науки цивільного права, зокрема досліджень цивільно-правових договорів, призвів до накопичення певних суперечностей суб'єктивного походження, новітніх методологічних і практичних підходів та їх реалізації не тільки в непоіменованих договорах, а й добре відпрацьованих. До останніх належить договір дарування, який справедливо викликає суперечки. Насамперед давно дискутується питання: чи є такий договір договором насправді чи він є квазідоговором, чи двома односторонніми правочинами?

Принаймні за багатьма кваліфікаційними ознаками він не вписується у класичну модель договору як домовленості, де спочатку домовляються через механізм укладення договору, що наразі виписаний у гл. 53 ЦК України, а потім його виконують. Тут не можна виділити оферту та акцепт, не можна поширити загальні правила про виконання зобов'язань, забезпечення їх виконання, притягнення сторін до відповідальності.

Для цього слід зважати на історичний досвід регулювання дарування. Аналіз відомих першоджерел свідчить, що він виписаний як договір дарування. Він згадується ще в Законах Ману, де закріплювалася така інформація: 1) загальні положення про договори, зокрема: договір вважався недійсним, якщо укладений людиною не при своєму розумі чи в нетверезому стані, якщо вона страждає від

хвороб, є дитиною, лидиною похилого віку, а також недієздатною особою (гл. 8, ст. 163), укладений невільниками (ст. 162), передбачалася добровільна згода сторін при укладенні договору; 2) безпосередньо щодо договору дарування: дарування чи продаж, які вчинені не власником, повинні визнаватися недійсними згідно з правилами судочинства (ст. 199); якщо хтось у світі купив чи подарував що-небудь, кається в цьому, він може віддати чи отримати цю річ протягом десяти днів (ст. 222) [10].

Договір дарування в цивільному праві зарубіжних країн регулюється залежно від місця правових норм, що визначають договірні відносини, у системі права та вчення про договори в цивілістичній доктрині: у континентальному праві – у рамках договірного права, хоча слід визнати, що термін «договірне право» або вживається рідко, або ототожнюється із загальними положеннями зобов'язального права [11, с. 372 - 373]; в англо-американському праві інститути договірних відносин розвивалися судовою практикою й виражені в нормах загального права. Проте в цивільних кодексах окремих штатів США (Луїзіана, Каліфорнія) є норми про цей договір.

Науковий інтерес до стану регулювання правовідносин щодо дарування в Україні не випадковий і зумовлений тим, що: як вбачається, вони виходять за межі врегульовані актами законодавства, є ширшими: це стосується правил на рахунок подарунку, вчинення та виконання договору дарування. Ознаки дарування притаманні іншим правочинам: прощення боргу як правочин, що вчинений у належній формі; невимагання сплати боргу – непред'явлення боржнику вимог про його відшкодування в межах дії строків позовної давності; безоплатна допомога; подояння тощо.

Принаймні загальними підставами виникнення зобов'язань вони не передбачені. Лише в §. 1 гл. 78 ЦК України врегульована публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу. Водночас диспозитивність цивільного права, а тим більше ч. 1 ст. 6 ЦК передбачає, що сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає його загальним засадам, зокрема тим, які передбачені ст. 3 ЦК. Залишилося лише встановити, що такі односторонні обіцянки не є втручанням у сферу особистого життя людини, не є свавільним позбавленням права власності, а є свободою договору й відповідає принципам

справедливості, добросовісності та розумності. Тим більше, що при вихованні досить широко використовується загальновідомий метод «бабога та пряника», у тому числі обіцянки дарування для досягнення бажаної для обіцяльника поведінки та результатів; існує проблема негідних обдаровуваних, котрі підбурюють до дарування та навіть його вимагання. Наразі є інші подібні за спрямуванням безоплатні надання: виконання робіт, сусідська чи дружня допомога, толока, надання послуг; спостерігається конкуренція дарування з іншими інститутами цивільного права, зокрема договором довічного утримання (догляду), спадковим договором, до яких вдаються особи, котрі потребують сторонньої допомоги і прагнуть зв'язати таким обов'язком вигодонабувачів, а вигодонабувачі прагнуть відразу й без додаткових витрат на оформлення та реєстрацію прав обійти це волевиявлення та відразу ж оформити таке надання як договір дарування; договір дарування прикриває інші договори (купівлі-продажу) чи за його допомогою намагаються уникнути негативних наслідків (сплати передбачених законодавством платежів та зборів) за зобов'язаннями: навесні 2011 р. в м. Києві зафіксовано збільшення кількості договорів дарування як фіктивних договорів купівлі-продажу нерухомості, іншого цінного майна. Експерти пов'язують це з намаганням уникнути відповідальності за договорами кредитування [12]; чи не найбільшою проблемою конструкції дарування у гл. 55 ЦК України є намагання зобов'язати обдаровуваного: ч. 3 ст. 722 – негайно повідомити про відмову від дарунка; ст. 725 – виконати обов'язок на користь третьої особи і навіть зі встановленням наслідків невчинення останнього (ст. 726).

Слід відзначити поліаспектність самого дарування як висловлення особистого чи ситуативного ставлення до обдаровуваного, наданням йому певних матеріальних благ. У такому разі даруванням у широкому сенсі є безоплатне надання речей (майна), майнових прав, зокрема прав інтелектуальної власності, виконання для нього робіт чи надання послуг. У вузькому сенсі дарування зводиться до передачі обдаровуваному речей чи майна, а також майнових прав. Такий напрямок помилково набув найбільшого поширення в актах сучасного цивільного законодавства. Проте він не відповідає сутності і спрямованості договорів дарування та підвищенню ролі особистих немайнових прав у ЦК України.

Проблематика договору дарування має соціальний складник – стосунки між дарувальником та обдаровуваним, що ми вважаємо первинним. Економічний складник полягає дійсно у збільшенні майна обдаровуваного за рахунок майна чи праці (діяльності) дарувальника, але не завжди і не настільки, особливо при даруванні квітів. Правове оформлення цих відносин, які підпадають під регулювання нормами права, формалізоване на договірній основі та віднесене до похідних способів набуття/припинення права власності. Із цим слід рахуватися.

Водночас дарування має символічне значення і свідчить про певні наміри його сторін щодо обдаровуваного та посилення гуманістичного спрямування. Так чи інакше, тільки речова природа договору дарування є сумнівною, і наразі існує низка конструкцій із безоплатного надання, які складають окремих напрямків правового регулювання суспільних відносин у тому спрямуванні, яке започатковане ст. 1 ЦК України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Тараканов П.С. Мудрость трех тысячелетий. /Худож. Ю.Д. Федькин. М.: ООО «Фирма «Издательство АСТ», 1999. 736 с.
2. Жак Деррида. Дарувати час / Переклад з французької Мирослави Ющенко. Львів: Літопис, 2008. – 208 с.
3. М. Мосс Нарис про дар. Форма і зміст обміну в архаїчних суспільствах (1925 р.). scholar.ua.livejournal.com/6119.html.
4. Скакун О.Ф, Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник. Харьков, Эспада. 2005. 840с.
5. Одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Роз'яснення МЮ України від 18.07.2011 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0053323-11>.
6. Конвенція ООН проти корупції Міжнародний документ від 31.10.2003 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_c16.
7. Пушкін О.А. Концепція нового Цивільного кодексу. Избранные труды. Х.: Эспада, 2007. С.24 –35.
8. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 № 1192-ХІV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1999. N 51. Ст.451.
9. Про благодійництво та благодійні організації: Закон України від 16 вересня 1997 р. № 531/97-ВР. Урядовий кур'єр. Інф. додаток "Орієнтир". 1997. №1.
10. Закони Ману. URL: http://bharatiya.ru/india/zak_manu/zak.
11. Жалинский А., Рёрихт А. Введение в немецкое право. М.: Спарк. 2001. 767 с.
12. Новини. Житло в кредит. Prostobank.ua ua.prostobank.ua/zhitlo_v_kredit/no.

Дзізінська Б.Д.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ЮРИДИЧНЕ ЯВИЩЕ

Нагальною потребою часу є необхідність творчого і послідовного розуміння змін, що відбуваються в суспільстві, глибшого розуміння сучасних процесів економічних та соціальних перетворень, динаміки державно-правових явищ. Правова наука відіграє важливу роль у визначенні шляхів формування та розвитку України як суверенної демократичної, соціальної, правової держави, а також у формуванні громадянського суспільства. Основне завдання останньої - проведення досліджень з державно-правових питань, розробка пропозицій щодо вдосконалення регулювання суспільних відносин.

Мета правового регулювання полягає в узгодженні та окресленні інтересів суспільства, які б могли сприяти розвитку основних сфер суспільних відносин. Це пояснює важливість цієї категорії і показує, що роль механізму правового регулювання полягає в організації соціального життя, інтересах людей.

Такі відомі вчені, як С.С. Алексєєв, В.В. Головченко, А.П. Заєць, А.М. Колодій, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, В.В. Цветков, В.В. Копейчиков, Ю.С. Шемшученко та деякі ін., зробили значний вклад у досліджувану тему. Однак, у юридичній літературі наголошується на незадовільному стані сучасного регулювання, необхідності його подальшого вдосконалення з орієнтацією на досягнення найбільш позитивних результатів у розвитку країни.

Варто зазначити, що правове регулювання здійснюється на підставі складної взаємодії багатьох правових явищ: правотворчості, правової культури, правових норм та актів їх застосування, правовідносин, правосвідомості та ін. Власне саме в цьому — здатності забезпечувати ефективне юридичне регулювання суспільних відносин — і полягає головне призначення як кожного окремого із названих правових феноменів, так і утворюваної ними в їх

єдності правової системи суспільства. Отже, правове регулювання можна охарактеризувати як реалізований за допомогою юридичних засобів процес упорядкування суспільних відносин з метою забезпечення певної сукупності соціальних інтересів, які вимагають правового гарантування.[1, с.207-208]

Потрібно не плутати такі поняття, як правовий вплив та правове регулювання, які насамперед вимагають уточнення їх термінів, оскільки воно правильно звертає увагу на нерівність цих категорій у юридичній літературі. Термін регулювання походить від латини. "Regulo" - правило і означає впорядкування, адаптацію, узгодження чогось з чимось. Термін "вплив" означає дію на щось через систему дій. Семантичне навантаження в цих двох категоріях є близьким, частково збігається, але не однозначним. Термін "вплив" має ширший обсяг, ніж "регулювання", оскільки дія охоплює як регулювання певною нормою права, так і інші правові засоби та форми впливу на поведінку людини.

Якщо досліджувати види регулювання, то їх розрізняють за «обсягом» суспільних відносин, на які воно поширюється - це нормативне (загальне) та індивідуальне регулювання. Нормативне регулювання - це регулювання поведінки людей за допомогою нормативно-правових актів, призначених для їх повторного використання за обставин, які вони надають. Це означає, що обсяг суспільних відносин, що підлягає регуляторному регулюванню, є кількісно невизначеним.

Індивідуальне регулювання - це регулювання поведінки людей шляхом актів застосування правових норм, тобто індивідуальних рішень, призначених для однієї конкретної життєвої ситуації, однієї особи, наприклад розпорядження ректора університету про встановлення підвищеної стипендії студенту Іванову І.І.

Існують три типи правового регулювання (дозвіл, зобов'язання, заборона) відповідають трьом типам правових норм: той, що дозволяє (надає повноваження); прив'язка; заборона, а також три форми правозастосування: використання, виконання, дотримання.

Окрім методів правового регулювання, виділяють його типи (режими). Тип правового регулювання - це спеціальне правове регулювання, яке виражається певною комбінацією методів (дозволів і заборон) і створює державу більшої чи меншої допомоги у

здійсненні інтересів суб'єкта права. Тип законодавства визначає тип правового режиму. Нагадаю, що існує два типи законодавства:

- загальний дозвіл («дозволено все, за винятком того, що прямо заборонено законом»)- цей тип регулювання створює цивільні, трудові, сімейні, житлові та інші правовідносини.)

- спеціальний дозвіл («дозволено лише те, що прямо визначено законом»)- цей тип регулювання встановлює правовий статус та функції посадових осіб, державних службовців, органів місцевого самоврядування, прокурорів, суддів, та ін.)[4]

П. М. Рабінович виділяє кілька критеріїв виміру дієвості правового регулювання, а саме:

- цінність правового регулювання;
- економність правового регулювання;
- ефективність правового регулювання.[2, с.158]

Якщо вести мову про ефективність правового регулювання, то під цим поняттям розуміють зумовлену його організацією конкретну міру результативності правового регулювання, яка виявляється у певному співвідношенні між очікуваними та фактичними наслідками дії права на суспільні відносини.

Ефективність правового регулювання визначається багатьма чинниками, які можуть бути поділені на декілька груп:

- група, яка стосується досконалості нормативного закріплення регулювання(відповідність юридичних норм соціальним закономірностям та природі суспільних відносин; додержання правил законодавчої техніки при творенні правових приписів; оптимальність організації системи законодавства; вдосконалення та своєчасне оновлення законодавства);

- група різноманітних обставин, які можуть охарактеризувати стан юридичної практики (професійна підготовка; організації виконання судових та інших правових рішень; чіткий розподіл компетенції органів влади);

- група соціальних передумов правового регулювання (ступінь відповідності інтересів учасників суспільних відносин, що піддаються правовому регулюванню, спрямованості останнього; стан правової поінформованості згаданих осіб; наявність або відсутність значних розбіжностей між правовими та іншими соціальними нормами.)[1, с.223-225]

Підсумовуючи можна зазначити, що правове регулювання постає як рівностороння дія на суспільні відносини всіх правових явищ, які не втілені в юридичні норми(нормативно-правові акти, закони, рішення судових та правоохоронних органів). Тобто, правове регулювання є сукупністю способів і методів реалізації позитивного права.

Список використаних джерел та літератури:

1. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с. 2. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами. Навчальний посібник. К.: Атіка. 2001.176 с. 3. Сухицька Н. В. Правове регулювання: проблеми ефективності. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/64581/06-Sukhytska.pdf?sequence=1>. 4. Поняття правового регулювання як дії права на суспільні відносини.URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/10125/>

Дем'янюк В.В.,
здобувач вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

ХАРАКТЕРИСТИКА УСТРОЮ У РОДОВИХ ОБЩИНАХ ТА ПЕРВІСНЕ САМОУПРАВЛІННЯ. ВЛАДА ТА СОЦІАЛЬНІ НОРМИ

Важливим явищем в дослідженні влади та соціальних норм первісного суспільства є родова община та всі її види. Родова община, завдяки спільному виробництву та споживанню була найбільш соціально організованим колективом первісного суспільства. А колективні інтереси на виробництво та споживання членами роду зумовило таку нову організацію суспільної влади, яка дістала назву первісне самоуправління.

В цілому організація влади у первісному самоуправлінні як зберігала досвід минулих первісних організацій, так і набувала

нового. Як і раніше первісне самоуправління існувало тільки у межах роду, виражало бажання роду та базувалося на кровно-родинних зв'язках. У первісному самоуправлінні суб'єкт та об'єкт управління збігалися, також влада не поділялася за окремими функціями на певні види. За нової організації в ранніх родових общинах органами самоуправління виступали збори членів роду, старійшин та вождів, що на них обиралися. Головні рішення та справи вирішувалися волевиявленням дорослих членів роду на зборах. Влада старійшин та вождів засновувалась на їхньому авторитеті, досвіді а також повазі до них. Самі вожді та старійшини які займали цю посаду не отримували за це переваг та привілеїв, старійшина вважався «першим серед рівних» [1].

Сам процес формування людини якій притаманний такий тип організації, як родова община завершився десь 40 тисяч років тому. У родових общинах зберігалася колективна власність на землю, пасовища, ліс, а також як і раніше, існувала потреба в спільній праці усіх членів роду та об'єднанні вмінь усіх жителів общини. Хоча худоба та знаряддя праці були спільними, але предмети побуту часто перебували у власності окремих сімей. Усі вироблені продукти землеробства й скотарства, ремісничі вироби та впольована дичина розподілялися порівну між усіма членами общини. Властивими ознаками родових общин були спільна власність на засоби виробництва та звичаєві форми самоврядування. [2].

Рання родова община отримала свій подальший розвиток у родовій общині, якій притаманний матріархат, сімейній общині із її патріархатом, сусідській, землеробській та територіальній общинах.

Сімейна община утворилась в результаті неолітичної революції й ускладнення соціальної і господарської структури. У сімейних общинах відбулися докорінні зміни в здійсненні влади в середині самих сімейно-кланових груп. Влада вождя, зберігала додержавний характер, але функції які стали виконувати вожді наближали їх до схожості з політичними або навіть державними через те, що вона набувала великої сили й обов'язковості для усіх членів сімейно-родової общини. Влада отримувала найвищий управлінський статус і втрачала зв'язок і потребу в якихось особливих особистих якостей вождя, що мало велико значення в минулих видах суспільної організації. Члени сімейно-родових общин все частіше вступали у

гостре суперництво за можливість довести своє уміння володіти усіма достатніми владними функціями, щоб стати вождем. Прагнення та деяка боротьба за владу спонукалась бажанням та змогою нав'язувати свою волю жителям сімейно-родової общини та одержувати від влади цілком визначені майнові й особисті привілеї. Економічну основу суспільства і далі складала родова власність на землю. Виросло значення індивідуальної власності відносно звичайної родової в наслідок появи надлишкового продукту, який ділився за трудовим розподілом. Перерозподіл додаткового продукту відбувався не вождем особисто а усією общиною це слугувало новою і важливою функцією сімейно-родових общин.

Публічна влада у сімейно-родових общинах набула істотних змін. Замість зборів усіх дорослих членів роду, проводилися лише збори за участі лише чоловіків, рада старійшин стала органом поточного управління. Посада старійшини і вождя одержує істотні матеріальні привілеї. Важливим є поділ функцій влади, на світську владу це управління, військову в лиці військового керівництва та релігійну представлену шаманами та жрецьями. Відбуваються також глибокі зміни в управлінських функціях, у мирний час загальні збори та рада старійшин, а у воєнний військовий вождь із радою військових вождів. За умов воєн і конфліктів обов'язки старійшин та вождів у сімейно-родових общинах ставали ширшими та різноманітнішими. [3].

Період утворення такої нової гілки в родових общинах як сусідські общини, характеризувався істотним зростанням продуктивних сил. Порівняно із родовою общиною, сусідська набуває ще більшої визначеності у приватні власності. Це зумовило поступове наростання матеріальних багатств. За рахунок чого у сусідських общинах з'являлася майнова нерівність і відбувся поділ членів общин на багатих і бідних. Праця в господарстві в сусідських общинах була важчою та складнішою відносно того, як було раніше. Праця лягала переважно на плечі чоловіків, тому чоловіки стали часто бути на чолі роду. Такий устрій родових суспільних відносин мав назву патріархату. Суспільний поділ праці зумовлював виникнення надлишкового продукту, що призвело до розвитку обміну. Жителі сусідських общин стали виготовляти продукцію яка мала слугувати товаром суто для обміну. Розвиток обміну призвів до такого

важливого моменту в сусідських общинах як вдосконалювалися та створення нових засобів сполучення [4].

Поступове зростання суспільного продукту у всіх розвинутих формах родових общин призвело до поглиблення майнової диференціації, а отже, і до закріплення за общино-родовою верхівкою майнових, і відповідно соціальних привілеїв. Вожді отримали новий привілей у вигляді отримання особливого, більш високого статусу.

Ще однією гілкою у розвитку родових общин стала територіальна община. Основну різницю між родовою та територіальною общиною склав розвиток у стосунках між однородцями. Особливе вираження це мало у процесі за якого відбулось значне зростання виникненням війн, що було зумовлено переміщенням населення. А також розвиток примітивного рабоволодіння, рабами найчастіше були військовополонені [5].

Наступною широкою формою у розвитку територіальних общин, стало створення родоплеменних общин або просто племен. Плем'я складалося з сукупності родів які об'єднувались. Формування племені із територіальної общини припадає на добу мезоліту. Саме плем'я стає етнокультурної спільнотою, яка характеризується спільністю мовних та культурних традицій. Усередині племені починають формуватися органи управління, до складу яких входять впливові старійшини громад.

У племенах на відміну від інших форм первісної організації, обрядовістю та контролем за сімейно-шлюбними звичаями часто займалися вожді-шамани, які були формальними лідерами, для них було характерне успадкування посади за материнською лінією [6].

Лінія вождів відігравала неабияку роль у період воєнних конфліктів. Вождем, якого обирали на період війн, був член роду який обирався серед сильних та авторитетних членів племені. Вожді племен формували військові загони здебільшого зі своїх родичів і найбільш войовничих членів племені. Більша частина здобичі, що отримувалася під час війни діставалася вождю та його воїнам. Найважливіші справи вирішувалися на племінних народних зборах, які представляли із себе зібрання всіх дорослих членів племені. Але із збільшенням впливу влади вождя й знаті роль народних зборів усе ж занепадає. Такий суспільний лад отримав назву воєнної демократії.

Соціальні норми, що склалися в первісному суспільстві, в своїй основі опирались на його економічні потреби. Вони отримали назву «мононорми». У них зосереджувались та співіснували різні елементи, такі як моральні, релігійні та правові начала. Формами виразу таких норм виступали звичаї, традиції, ритуали, обряди і міфи. А також мононорми групи прав-обов'язків, у вигляді табу, тотемів та регламентів. [7]

Взагалі дослідження теми первісного суспільства може дати нам пояснення причин виникнення наступних історичних подій, розвитку суспільства та влади у ньому, які відбувались із плином історії, або навіть відповісти на деякі питання сьогодення. Підводячи підсумок роботи, ми можемо ясно побачити весь той величезний прогрес який здійснили люди первісного суспільства за цей період, від сімейних об'єднань до цілих племінних організацій, від первісних традицій і переконань до появи проявів протоправа, від полювання та збиральництва до скотарства та землеробства. Розвиток економічних зв'язків, від дарообміну до цілих товарообмінних відносин та побудови первісної економіки. Та в цілому взагалі виникнення приватної власності. Увесь цей розвиток первісних людей в умовах співжиття з природою. Період неолітичної революції, як період небувалого розвитку. Період за якого люди досягли рівня розвитку, влади та соціальних норм властивих уже в подальшому першим державним утворенням. Це все – неймовірний прогрес який було цікаво досліджувати та за яким було цікаво спостерігати під час написання роботи.

Список використаних джерел та літератури:

1. Теорія держави і права. Ведерніков Ю. А. Організація суспільної влади і соціальні норми первісного суспільства. URL : <https://ukrtextbook.com/teoriya-derzhavi-i-prava-vedernikov-yu-a/teoriya-derzhavi-i-prava-vedernikov-yu-a-2-2-organizaciya-suspilnoi-vladi-i-socialni-normi-pervisnogo-suspilstva.html>
2. Сусідська община. URL : <https://sites.google.com/site/urijbak/6-istoria-starodavnogo-svitu/6-u-comu-osoblivosti-organizacie-vladi-za-pervisnih-casiv>
3. Публічна влада в первісному суспільстві. URL : https://pidru4niki.com/1483091443027/pravo/publiczna_vlada_pervisnomu_suspilstvi
4. Юрій Бак/ У чому особливості організації влади за первісних часів. URL : <https://sites.google.com/site/urijbak/6-istoria-starodavnogo-svitu/6-u-comu-osoblivosti-organizacie-vladi-za-pervisnih-casiv>
5. Організація влади в умовах

первісного ладу та розвиток держави на території України. URL : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2872> 6. Первісний період історії людства: основні заняття, розвиток знарядь праці. Реферат. URL : https://osvita.ua/vnz/reports/world_history/32241/ 7. Влада і соціальні норми первісного суспільства. URL : <https://lektiv.com/2-78412.html>

Залізник А.Д.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ – МІСЦЕ В СИСТЕМІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Під Конституцією розуміють основний закон держави, який відображає волю народу і в його інтересах закріплює найбільш важливі засади суспільного ладу і державної організації країни. Як головний закон Конституція являє собою єдиний законодавчий акт, що встановлює принципи організації і функціонування представницьких органів держави, основні права і свободи людини і громадянина, територіальний устрій, форму правління, місцеве самоврядування тощо [1, с. 39].

Однією з головних ознак які відрізняють Конституцію України від нормативно-правових актів – це її найвища юридична сила. Завдяки цьому Конституція має свій особливий список положень, який підкреслює її верховенство:

Отже, провідне місце Конституції в системі законодавства підкреслюється її особливою, найвищою юридичною силою, що знаходить свій вияв у низці положень:

1) Конституція виступає базисом для поточного законодавства. Всі закони та інші нормативні акти мають впливати з Конституції й не суперечити їй. Це прямо визначається в статті 8 Конституції України: «Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй»[2];

2) існує особливий, порівняно з усіма іншими законами, порядок прийняття, зміни та відміни Конституції;

3) контроль за додержанням Конституції здійснює особливий орган. У нашій державі ним є Конституційний Суд України. Тільки до його компетенції належить вирішення питань про відповідність законів та інших правових актів Конституції України. Аналогічні органи є практично в усіх демократичних державах, хоч і називаються вони по-різному;

4) міжнародні договори, які укладає держава, не можуть суперечити Конституції країни. Якщо міжнародний договір не відповідає Конституції, його неможливо ратифікувати (а якщо він був ратифікований, то підлягає невідкладній денонсації, тобто відмові від його виконання або припиненню його дії) [3, с. 49].

Конституція є не лише найважливішим юридичним законопроектом, а й чітко визначеним політичним документом. Конституція є правовим актом, основним законом країни та загальним правовим актом, що регулює найважливіші суспільні відносини. Вона заклала правову основу для всіх органів державної влади та місцевого самоврядування для формулювання законів і приписів.

Конституція є особливим інститутом правової системи країни. Вона має верховенство закону по відношенню до всіх інших правових актів країни.

Конституція формалізує національну правову систему, уніфікує існуючі закони в цілому та встановлює основи національного правопорядку.

Тому правові властивості конституції як правового акта розкриваються наступним чином. Конституція - це перш за все закон, тобто правовий акт, що має особливе значення. Вона юридично вища по відношенню до всіх законів і підзаконних актів у державі, тобто має юридичне верховенство. Це означає, що жоден правовий акт не може суперечити Конституції. Конституція є основою всієї правової системи країни. Чинним законодавством прийнято та визначено положення Конституції. Конституція характеризується спеціальним механізмом прийняття та внесення змін. Як політичний документ Конституція регулює важливі політичні та правові інститути, встановлює основні принципи внутрішньої та зовнішньої політики, соціальний та економічний розвиток країни, закладає основи

політики, економіки, культури, етнічних відносин та духовного життя. Вона визначає джерело всієї влади, носіїв влади, обмеження розподілу влади та механізм забезпечення тощо.

Отже, можна виділити низку властивостей які в сумі дозволять сформулювати певне уявлення про Конституцію:

1. Верховенство Конституції, яке визначається її особливим місцем у системі законодавства, безумовною необхідністю для законів і підзаконних актів відповідати конституційним приписам.

2. Програмність. Крім закріплення існуючих суспільних відносин, Конституція може визначати основні цілі розвитку держави та суспільства, а також шляхи досягнення цих цілей, тобто містити в собі програму дальшого розвитку країни, сформульовану в найзагальніших рисах. Такі програмні положення, як правило, викладені в преамбулах Конституцій. Вони є й у преамбулі Конституції України.

3. Нормативність, яка характеризує Конституцію як єдиний юридичний документ, що складається із загальнообов'язкових правил (норм), що визначають основи діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, політичних партій, поведінку громадян та інших суб'єктів.

4. Установчість. Ця властивість Конституції полягає у її здатності засновувати державні і суспільні інституції, наділяти певних суб'єктів (органів, організацій, фізичних осіб) відповідними правами та обов'язками, чітко окреслювати їхню компетенцію.

5. Стабільність – покликана підкреслити стійкість визначених у Конституції суспільних відносин і означає, що закріплені в ній принципи положення мають діяти протягом більш-менш тривалого часу. Але суттєва частина її приписів може змінюватися відповідно до потреб розвитку суспільства й держави[3, с. 50-51].

Конституція націлена на закріплення та регулювання найважливіших суспільних відносин, визначає їх провідні позиції в правовій системі будь-якої країни. Поточні закони, тобто всі закони, крім Конституції, стоять перед завданням конкретизації та деталізації положень Конституції.

Кожна галузь законодавства виникла з того чи іншого положення конституції. Наприклад, трудове законодавство - це широка та багатогранна сфера, заснована на положеннях Конституції

України, що містять право на працю, відпочинок та підприємництво. Отже, конституція є загальнообов'язковою нормативною системою, яка, як правило, має найвищий юридичний ефект: вона, з одного боку, регулює відносини між людьми та суспільством, а з іншого - стосунки з країнами та між ними, принципи державної організації та її взаємозв'язок з міжнародною спільнотою.

У сучасному світі конституція є неодмінним атрибутом країни та символом національного суверенітету. Таким чином можна сказати, що Конституція це правовий документ, який націлений на офіційне регулювання правових відносин.

Предметом конституційного регулювання є: – основні засади суспільного і державного ладу країни; – права, свободи та обов'язки людини і громадянина, їх гарантії; – засади внутрішньої та зовнішньої політики країни; – основи економічного, соціального та культурного розвитку країни; – основи національних відносин; – влада, її джерело та носії; – механізм реалізації влади, система органів державної влади, як засобів здійснення державної влади, що функціонує на засадах поділу на законодавчу, виконавчу та судову гілки; – місцеве самоврядування, його система, засади функціонування; – національно-державний та адміністративно-територіальний устрій країни; –основи національної безпеки, захисту державного суверенітету та територіальної цілісності країни [3, с. 51-52].

Враховуючи обсяг суспільних відносин які регулює Конституція, вона: основним законом держави який організовує державну владу та регулює відносини між державою та суспільством; основою усіх нормативно-правових актів; безпосереднім юридичним джерелом усього законодавства та системи права в цілому.

Список використаних джерел та літератури:

1. Колісник В.П., Барабаш Ю.Г. *Конституційне право України*. Підручник. Харків, 2008. 416 с. 2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> 3. Майданний О.О. *Конституційне право України*. Навчальний посібник. Київ, 2001. 191 с.

Зінчук Д.М.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник: Берцюх М.З.
(м.Хмельницький)

ШТРАФ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

У статті 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [1] закріплюються низка адміністративних стягнень в порядку зростання їх суворості: попередження; штраф; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданого даному громадянинуві (права керування транспортними засобами, права полювання); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; суспільно корисні роботи; адміністративний арешт; арешт з утриманням на гауптвахті.

Сутність стягнень в адміністративному праві зводиться до того, щоб позбавити чи обмежити громадянина в праві на характерні блага з метою відреагувати на скоєне правопорушення та запобігти новому. Усі зазначені стягнення носять певний характер впливу на особу: особистий, майновий та особисто-майновий [2, с. 26].

Штраф є найбільш поширеним майновим стягненням. Поняття даного стягнення передбачається статтею 27 КУпАП. З нього слідує, що штраф є грошовим стягненням, що накладається на громадян, посадових та юридичних осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених КУпАП та іншими законами України [1].

Проте зміст штрафу як одного із видів адміністративних стягнень куди ширший та полягає не тільки в обмеженні майнових інтересів особи, що вчинила правопорушення через поєднання в ньому загальних рис каральної санкції та певних особливих властивостей. Штраф як єдина або ж альтернативна санкція за певне

адміністративне правопорушення характеризується певними властивостями. Штраф є атрибутом державного примусу, оскільки несе караючий характер по відношенню до протиправної поведінки. Характерною рисою для штрафу є і його грошово-майнова специфіка, оскільки стягнення спрямоване на майно правопорушника. Що ж до характеру виконання, то він характеризується певною добровільністю, однак у випадку ухилення від виконання добровільність виконання поєднується із вживанням примусу. Також, для даного адміністративного стягнення характерними є спрямованість на відшкодування завданої матеріальної шкоди, попереджувальність нових адміністративних правопорушень, виправно-виховний та правовідновлювальний характер [3, с. 183].

Що стосується виховної спрямованості штрафу, то передбачається поява позитивних зрушень у поведінковій діяльності правопорушника. Проте, якщо розглядати поведінку як зовнішній прояв діяльності людини, то варто зазначити, що вона залежить від прямого або посереднього впливу як штрафу та і процесу його застосування по відношенню до психіки індивіда. Тобто, як засіб державного примусу, штраф в адміністративному праві проявляється як спонукальний захід майново-психологічного впливу [4, с. 55].

Щодо превентивного аспекту варто зазначити його диференціацію на конкретно- та загально-превентивний фактори. Обов'язок сплати штрафу порушником, реалізація правообмежень для винних осіб; загроза притягнення правопорушника до заходів підвищеної адміністративної відповідальності, а іноді й кримінальної, відображають конкретно-превентивний елемент адміністративного штрафу. Що ж до загально-превентивного, то він реалізується у застосуванні адміністративного стягнення загалом та в фактичній повсякденній діяльності органів адміністративно-штрафної юрисдикції.

Штраф в адміністративному праві також характеризується рядом матеріальних та процесуально-правових властивостей. Розмір даного стягнення встановлюється згідно з майновим станом винної особи, а також відповідно до ступеня суспільної шкідливості самого адміністративного правопорушення [5, с. 180].

Величина штрафу відповідно до адміністративного законодавства України щодо фізичних осіб варіюється в межах від 0,1

до декількох десятків неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (по відношенню до посадових осіб адміністративні штрафи дещо більші). У випадку, коли в якості суб'єкта даного стягнення виступає юридична особа, то рамки обрахунку розмірів штрафів становлять від кількох десятків до кількох сотень неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [1].

Отже, штраф є невід'ємним атрибутом інституту адміністративної відповідальності, відіграючи визначну роль в системі матеріалізованих виявів адміністративної відповідальності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*.1984. Додаток до № 51. Ст.1122.
2. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / за заг. ред. С. В. Петкова. К. : «Центр учбової літератури», 2017. 544 с.
3. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю. П. Битяка. К. : Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
4. Адміністративне право : навчальний посібник / В. В. Серета, З. Р. Кісіль, Р. В. В. Кісіль. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 520 с.
5. Адміністративне право : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Х. : Право, 2010. 624 с.

Івановська Є.Д.,

здобувачка вищої освіти

науковий керівник:

кандидат юридичних наук Олійник У.М.

(м.Хмельницький)

ПРОГАЛИНИ У ПРАВІ

Проблема прогалин у праві досить поширена, адже не зважаючи на рівень розвитку тієї чи іншої держави, законодавці все одно не можуть врахувати динаміку та різноманіття суспільних відносин. Сама наявність прогалин у правовій системі свідчить про її недосконалість, а іноді навіть про невміння й небажання уповноважених правотворчих суб'єктів умістити в певній нормі права усі ймовірні ситуації, які потребували б регулювання. Крім того,

прогалини можуть стати тим фактором, що порушуватиме міцність порядку та законності в суспільстві. Однак все більше науковців погоджуються, що жоден законодавець не здатен врахувати усі можливі варіанти розвитку правовідносин.

Проте задля повного розуміння терміну прогалини права потрібно розмежувати поняття прогалини права та прогалини закону, для цього потрібно звернутися до Міністерства юстиції, а саме звернути особливу увагу на лист Міністерства юстиції «Щодо порядку застосування нормативно-правових актів у разі існування неузгодженості між підзаконними актами». Адже сучасне законодавство розмежує поняття прогалини права та прогалини закону.

Прогалини в праві – це повна або часткова відсутність в діючих нормативно-правових актах необхідних юридичних норм, яка могла б врегулювати ті чи інші правовідносини. Прогалини в законі – це повна або часткова відсутність необхідних юридичних норм у даному законі [1].

Саме через те, що більшість науковців ототожнюють ці терміни і відповідно ігнорують великий діапазон досліджень. У зв'язку з цим гальмується прогрес у сфері подолання прогалин.

Однак не зважаючи на вищезазначене все ж є методи подолання прогалин у праві. Найчастіше для цього використовують аналогію. Наприклад, аналогію закону – рішення справи або окремого юридичного питання на основі правової норми, розрахованої на схожі випадки. Застосування аналогії забороняється, якщо вона прямо заборонена законом чи якщо закон пов'язує настання юридичних наслідків з наявністю конкретних норм. А також аналогію права - вирішення справи чи конкретного юридичного питання на основі принципів права, загальних засад і змісту законодавства [1]. Крім того, згідно з положеннями ч. 1 ст. 7 ЦК України «цивільні відносини можуть регулюватися звичаєм, зокрема звичаєм ділового обороту. Звичай – правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин» [2].

Звичайно можна сказати, що використання звичаю також можна вважати прогалиною, однак це вже прогалина законодавства, а не права. Ще одним методом може бути прийняття законодавцями

нормативно-правового акту, що регулював би ті чи інші правовідносини, однак це досить тривалий процес, тому цей метод не підходить у випадках, коли потрібно терміново вирішити правовий спір, який виник між особами. Зазвичай наявність прогалин, тобто відсутність норм, які могли б врегулювати саме ті суспільні відносини, які виникли між суб'єктами з'ясується уже під час вирішення юридичних справ

У науковій царині є поширеною думка, що, враховуючи підходи природно-правової теорії права, прогалини у праві неможливі, оскільки право виникає знизу і опосередковує потреби суспільства в регулюванні певних суспільних відносин [3, с. 39]. Тобто, відповідно до цієї позиції, право вже є досконалим. Загалом думки з цього приводу різняться, адже інші науковці вважають, що наявність такого терміну, як прогалини права зводить нанівець усі можливості вирішити ці прогалини тим ж правом, тобто методом аналогії [4, с. 45].

Тож незважаючи на наявність як об'єктивних, так і суб'єктивних причин виникнення прогалин у праві можна стверджувати, що прогалини права – це невід'ємний елемент правової системи кожної держави. Звичайно потрібно щоб законодавці докладали максимальних зусиль для їх мінімізації, однак, як вже сказано вище, неможливо врахувати усі динамічні зміни суспільних відносин.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лист Міністерства юстиції «Щодо порядку застосування нормативно-правових актів у разі існування неузгодженості між підзаконними актами» від 30.01.2009 р. № Н-35267-18. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v3526323-09>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Каранина Н.С. Проблемные вопросы применения закона по аналогии. Актуальные проблемы юридической науки и правоприменительной практики. Киров, 2007. Ч. 1. С. 36–40.
4. Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання Національного. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2013. № 1 (72). С. 44–56.

Кілівнік Ж.М.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Охман О.В.
(м. Хмельницький)

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

В умовах євроінтеграційних процесів, що відбуваються в державі, питання застосування практики Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), як джерела цивільного процесуального права, набувають актуальності та необхідності ґрунтовного наукового дослідження. Зумовлена така необхідність наступними чинниками: 9 листопада 1995 Україна стала членом Ради Європи; набуття членства у Раді Європи є одним з найбільш важливих кроків та необхідним критерієм для інтеграції та вступу до Європейського Співтовариства.

Саме європейські інтеграційні процеси стали ключовими напрямками подальшого здійснення правової реформи в Україні, реформування системи судоустрою, запровадження основних фундаментальних принципів та стандартів на основі положень Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, реалізації принципів «верховенства права» та «права на справедливий суд», створення ефективного механізму захисту прав свобод та інтересів особи з боку органів публічної влади через запровадження системи цивільного судочинства та застосування судами положень Конвенції та практики Європейського суду з прав людини як джерела права.

В Україні застосовується цілісна система джерел імплементації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та застосування прецедентного права Європейського суду з прав людини. У підґрунті цієї системи лежить сама Європейська конвенція з прав людини. Так, відповідно до ст. 32 Конвенції до юрисдикції ЄСПЛ належить неподільна компетенція нормативного тлумачення та застосування Європейської Конвенції з прав людини та Протоколів до неї [1]. Причому ч. 2 цієї статті передбачає, що «у

випадку виникнення спору щодо юрисдикції Суду спір вирішує сам Суд» (in the event of dispute as to whether the Court has jurisdiction, the Court shall decide).

Обов'язковими для виконання національних судів нашої країни є не всі акти ЄСПЛ, а лише остаточні рішення (judgments), і лише з тих справ, де стороною є держава Україна. Це, до речі, дозволяє вважати, що прецеденти Європейського Суду щодо інших держав для України не є актами нормативного тлумачення. Безпосереднім джерелом процедури реалізації рішень ЄСПЛ судами України є Закон України від 23 лютого 2006 року «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який має відносно тривалу практику застосування [2].

У правовій доктрині вже давно помічено, що судова практика Європейського суду з прав людини здійснює помітний вплив на національне конституційне судочинство в Україні [3, с. 9]. На сучасному етапі розвитку всіх форм судочинства в нашій країні Конституційний Суд України (далі – КСУ) поступово займає провідне місце в процесі імплементації європейських стандартів прав людини. Зокрема лунають непоодинокі заяви Голови КСУ про створення нового інституту захисту прав людини в Конституційному Суді України, який позиціонується як інститут конституційної скарги, що може захистити права, порушені на рівні закону, зокрема внутрішньо переміщених та інших осіб, які постраждали від конфлікту на сході України.

У зв'язку з цим Конституційний Суд України сформулював принцип «дружнього ставлення» до міжнародного права, який ґрунтується на тому, що фундаментальні права та свободи, закріплені в Конвенції про захист прав людини, та основоположні свободи в Конституції України мають спільну юридичну природу. Цей принцип приписує, що хоча Конституція України має найвищу юридичну силу, однак такі гуманітарні питання мають вирішуватися з урахуванням міжнародних нормативно-правових актів та усталеної практики Європейського суду з прав людини [4].

Доречно зауважити, що Конституційний Суд України, реалізуючи покладені на нього повноваження щодо нормативного тлумачення, фактично виконує провідну і досить ініціативну роль щодо утворення концептуальних засад реалізації права. Правова

доктрина, яка позиціонується як безпосередній генератор праворозуміння, все ж виконує вторинну функцію розгортання певних правових концепцій у відповідь на виклики часу, а первинною є практика Конституційного Суду. Тому перед тим, як перейти до аналізу конкретної практики застосування судами України певних прецедентів Європейського суду з прав людини, спробуємо визначити, наскільки взаємно корелюють найбільш загальні концептуальні позиції КСУ та ЄСПЛ щодо праворозуміння загалом і правореалізації зокрема.

У зв'язку з цим достатньо продуктивними є новітні дослідження концепції «правовладдя» та його критеріїв, розроблені Венеційською Комісією (Rule of Law Checklist). У цьому контексті нині чинний Суддя Конституційного Суду України Сергій Петрович Головатий, проаналізувавши юридичну позицію Конституційного Суду України щодо тлумачення понять «правова держава» та «верховенство права» на прикладі десяти Рішень національного органу конституційної юрисдикції, визначив її як таку, що відображає офіційну в нашій країні доктрину [5; 6; 7; 8].

Він, зокрема, підкреслив: «Наведені вище приклади неодноразових спроб Конституційного Суду тлумачити поняття «верховенство права» як один із елементів формули частини першої статті 8 Конституції є промовистою ілюстрацією того, як вітчизняний орган конституційної юрисдикції щоразу (в десяти випадках) допускався інструментальних помилок, спричиняючи систематичне знецінення присутнього значення цього поняття. Визначені за іншими формами судочинства в Україні тренди найбільшою мірою проявляються у цивільному судочинстві, що здійснюється судами загальної юрисдикції.

Так, за підсумками 2018 року порівняно з 2016 роком, у судах першої та апеляційної інстанції відбулося зростання майже втричі кількості справ, у яких суди посилаються на практику Європейського Суду. Проте за цей період кількість таких посилань у судах касаційної інстанції збільшилося в шістнадцять разів.

Відносно справ, у яких є посилання на практику ЄСПЛ, до загальної кількості справ, розглянутих у цей період, зазнали ще більшого зростання. Так, якщо для судових рішень у першій інстанції зростання таке саме, як і за абсолютними показниками, – приблизно

втричі, в апеляційній інстанції – вже майже в три з половиною рази, то для судових рішень у касаційній інстанції спостерігається збільшення майже в тридцять три рази.

Нормативно-правовою засадою застосування прецедентної практики ЄСПЛ під час здійснення цивільної форми судочинства є частина 4 ст. 10 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 року, у якій зазначено, що «Суд застосовує при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику Європейського суду з прав людини як джерело права».

Стосовно місця судової практики ЄСПЛ в системі цивільного процесуального права. То слід зазначити наступне. Для коректного визначення місця судової практики ЄСПЛ слід розрізняти цивільне процесуальне право та цивільне процесуальне законодавство. Щодо системи законодавства, то практики у зв'язку з тим, що правова природа ЄСПЛ, як джерела права інакша від основного для вітчизняної правової системи джерела права – нормативно-правового акту, то слід дійти висновку що до системи цивільного процесуального законодавства судова практика не входить.

Стосовно застосування практики ЄСПЛ при здійсненні правосуддя, то слід зазначити, що такий механізм знаходиться на етапі формування. Оскільки правова природа такого джерела права незнайома вітчизняній правовій системі, система законодавства колізійна, а судова система доволі складна та багатетапна впровадити, в першу чергу, у правову свідомість правозастосовників та й громадян, що реалізують своє право на судовий захист практику застосування ЄСПЛ доволі складно.

Не можна не наголосити на тому, що будь-яка система для її створення та функціонування потребує проміжок часу для усталеності та впровадження, це не обминає й застосування практики ЄСПЛ при здійсненні правосуддя. Одразу ж слід зацентувати увагу на розмежуванні понять: застосування судової практики ЄСПЛ при здійсненні правосуддя та виконання судових рішень ЄСПЛ. Зосередимо увагу на процесі застосування судової практики ЄСПЛ при здійсненні правосуддя.

Так, одразу слід зазначити, що останні законодавчі та державні перетворення, з урахуванням напрямку євроінтеграції, посилили контроль за виконанням Україною взятих на себе зобов'язань щодо виконання положень Конвенції, зокрема стосовно здійснення правосуддя. Право на «справедливий суд» в контексті ст. 6 Конвенції є багатоаспектним явищем, що включає в себе: забезпечення права на звернення до суду; забезпечення права на справедливий і публічний судовий розгляд; дотримання строків розгляду, включаючи поняття «розумних строків»; незалежність і безсторонність суду; дотримання принципу законності; вирішення його прав та обов'язків цивільного характеру.

Також, слід зазначити, що вичерпність змісту поняття на «права на справедливий суд» є загальною, конкретизує положення ст.6 Конвенції саме судова практика ЄСПЛ при розгляді вже «живих» справ з обставинами та правовими ситуаціями реальних осіб. І, також, не можна стверджувати, що й в подальшому рішення ЄСПЛ не внесуть нових тлумачень щодо такого поняття.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text 2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. Дата оновлення: 02.12.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> 3. Євграфов П. Правотлумачна діяльність Європейського суду з прав людини і її значення для України / Євграфов П., Тихий В. / Юрид. вісн. України. 2019. № 44. С. 4–9. 4. Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія) Мірило правовладдя : коментар, глосарій = European Commission for Democracy Through law (Venice Commission) Rule of law Checklist / пер. з англ. С. Головатого) Київ: [Б. в.], 2017. С. 86. URL: [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/\\$FILE](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/$FILE) 5. Рішення Конституційного Суду України № 22-рп/2003 від 25 грудня 2003 р. (Справа № 1-46/2003; параграф 7). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v022p710-03#Text> 6. Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 р. (Справа № 133/2004; параграф 4.1). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text> 7. Рішення Конституційного Суду України № 18-рп/2004 від 1 грудня 2004 р. (Справа № 1-10/2004; параграф 3.4.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710->

04#Text 8. Рішення Конституційного Суду України № 5-рп/2010 від 16 лютого 2010 р. (Справа № 1-15/2010; параграф 3.5.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-10#Text>

Козяр С.М.,
здобувач фахової передвищої освіти
науковий керівник: Якименко А.А.
(м.Хмельницький)

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Наприкінці ХХ століття міжнародна світова спільнота констатувала, що корупція є великою проблемою майже кожної країни, і з цією проблемою необхідно боротися. Результатом цього твердження стало ухвалення низки міжнародних нормативно-правових актів (обов'язкових і рекомендованих), підготовлених й прийнятих в Організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, Організації американських держав, Раді Європи, Європейському Союзу, Африканському Союзу. Наголосимо, що міжнародні правові інструменти різняться за сферою застосування, проте в усіх була одна мета – встановлення загальних стандартів боротьби з корупцією, використовуючи неухильне виконання антикорупційних законів на державному рівні.

Найвагомішою подією в історії міжнародних відносин у сфері протидії корупції є ухвалення міжнародною спільнотою 9 грудня 2003 року в м. Меріда (Мексика) Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Науковці, юристи та інші фахівці вважають цей важливий міжнародний договір змістовним правовим актом, спрямованим на запобігання та боротьбу з корупцією як в цілому у світовому, так і в загальнонаціональному масштабі. Тому ООН виступила з пропозицією щорічно відзначати Міжнародний день боротьби з корупцією саме 9 грудня [1].

Також наголосимо на діяльності групи держав Ради Європи проти корупції (ГРЕКО), яка має правовий статус однієї з найбільш

вагомих міжнародних організацій у напрямку вироблення антикорупційних стандартів (її учасниками є майже всі держави Європейського Союзу та США) [2].

Правила поведінки міжнародного антикорупційного законодавства знайшли продовж останніх десятиліть своє відображення в національному законодавстві більшості країн світу. Такі правила визначають перелік діянь, які належать до корупційних, коло конкретних осіб, котрі підпадають під покарання. Що встановлені антикорупційними законодавчими актами (Конвенцію ООН ратифікували 167 країн світу). Деякі країни світу ухвалили та імплементували комплекс заходів як нормотворчого, так й організаційно-правового характеру для приведення законодавства у відповідність до вимог Конвенції ООН проти корупції.

Показовим у формуванні саме власної антикорупційної стратегії є досвід такої країни як Сінгапур, де діє окремий спеціалізований структурний підрозділ – Бюро з розслідування випадків корупції. Такий спеціальний орган має встановлені повноваження для проведення конкретних слідчих дій і зобов'язаний передбачити комплекс заходів превентивного характеру [3].

Досвід монархічної Японії у формуванні антикорупційної стратегії також досить цікавий для застосування й врахування в українських реаліях з метою запровадження досить суворих обмежень, наприклад, у фінансуванні виборчих кампаній політичних партій, інших організацій, громадських формувань. Важливо, що норми японського законодавства закріплюють регламентований порядок внесення пожертвувань на користь партій та кандидатів на виборах, організації та діяльності політичних фондів, встановлюють виключний порядок фінансової звітності.

В Ізраїлі, наприклад, антикорупційна стратегія забезпечується системою так званого «дублювання моніторингу» за корупційними діями. Такий моніторинг здійснюється як урядовими організаціями, так і спеціальними підрозділами поліції, відомством Державного контролера, громадськими організаціями типу «Відомства за чистоту уряду». Ці організації досліджують можливі корупційні точки, а у разі їх виявлення інформують органи розслідування [3].

Існує поширена думка, що корупцію можна швидко перемогти за допомогою сильної держави, диктатури, репресій. Проте,

наприклад, досвід Китаю, де показові були розстріли урядовців, які визнані корупціонерами, давно стали справою звичайною, підтверджує зворотнє. Репресивні та каральні заходи при уявній ефективності навряд чи дадуть необхідний результат – хабарників, якщо й зменшаться, то не набагато, а хабарі, як правило, автоматично злетять як платня за дуже високий ризик. В будь-якому разі, в Китаї справа наступна – всіх не перестріляєш. Крім того, жорсткі заходи можуть призвести до посилення впливу правоохоронних органів, які можуть отримати виключне право вирішувати, кого карати, а кого помилувати, зі всіма наслідками.

Фахівці проблематики вказують, що чітка й ефективна система боротьби з корупцією, яка спирається на ефективну нормативно-правову базу й підтримку суспільства, діє у Фінляндії. Міжнародна неурядова організація по боротьбі з корупцією «Трансперенсі Інтернешнл» визначає її як одну з найменш корумпованих країн світу. Згідно з положеннями Кримінального кодексу Фінляндії, за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як корупція, передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років залежно від ступеня суспільної небезпеки злочину [3].

У Федеративній Республіці Німеччина в основу законодавства по боротьбі з корупцією покладено завдання усунення та знищення матеріальної, фінансової бази корупційних угруповань. Це досягається, як правило, шляхом конфіскації майна, створення правової бази для унеможливлення відмивання грошей. Основне завдання для німецького уряду у сфері реалізації антикорупційної стратегії та протидії корупції полягає в тому, щоб у результаті нормативно-правових, організаційних та інших заходів максимально унеможливити зловживання державними службовцями всіх рівнів своїм посадовим становищем.

Не зважаючи на гостроту та актуальність цього питання, в Польщі досить довгий період часу не було відповідного нормативно-правового акта у сфері запобігання корупції. Тривалий час юристи-практики вважали достатніми норми права, закріплені в Кримінальному кодексі країни. Проте наприкінці 2002 року уряд Польщі затвердив Державну програму боротьби з корупцією під назвою «Антикорупційна стратегія». На виконання цієї програми створена й працює Надзвичайна кодифікаційна комісія сейму, яка

підготувала зміни до Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів [4, с. 341].

У США, де антикорупційне законодавство характеризується досить надзвичайною жорсткістю, фактично не існує імунітетів для посадових осіб. Нормативно-правовим контролем за дотриманням вимог антикорупційного законодавства займаються виключно спеціально призначені в державному управлінні або департаменті особи, комісії, які за необхідністю можуть отримувати додаткову інформацію, викликати чиновників, проводити службове розслідування.

Проведений аналіз законодавства різних країн світу показує, що переважна більшість антикорупційних стратегій розвинутих країн у секторі безпеки ґрунтуються на загальноприйнятих міжнародно-правових документах, які визначають основні підходи щодо боротьби з корупцією.

Отже, вкажемо, що для покращення комплексної боротьби з корупцією та реалізації антикорупційної стратегії, необхідно, як й у більшості країн вживати заходи передусім організаційного характеру – створювати спеціалізовані установи, організації, з метою вироблення відповідної антикорупційної стратегії й тактики, розроблювати і впроваджувати превентивні заходи нормотворчого й функціонального змістового наповнення. Проте необхідно, з огляду на актуальність проблеми, переглянути комплекс організаційно-правових та інших заходів на національному рівні з метою їхнього вдосконалення та інтенсифікувати діяльність у міжнародних організаціях.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Закон України від 28.04.2006 р. № 251-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 50. ст. 496.
2. Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) від 05.05.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_145#Text (дата звернення: 10.09.2020).
3. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html> (дата звернення: 10.09.2020).
4. Чубата Л. Міжнародний досвід боротьби з проявами корупції. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 341.

Колибаба К.В.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

СУТНІСТЬ ПРАВОВІДНОСИН

Взаємовідносини між учасниками суспільних відносин, які несуть права та обов'язки відповідно до закону, становлять одну з найважливіших сфер суспільного життя. Правовідносини виникають, змінюються або припиняються скрізь, де діє право. Вони супроводжують людину все життя. Правовідносини є правовими виразами різних соціальних відносин які виробляються на основі економічних, політичних, моральних, духовних, майнових, культурних та інших відносин.

Правовідносини — це суспільні відносини, які є юридичним виразом фактичних суспільних відносин, де одна сторона на основі правових норм вимагає від іншої сторони виконання певних дій або утримання від них, а інша сторона повинна виконати ці вимоги, що охороняються державою.[1, с.215]

Щодо видів правовідносин то вони класифікуються за різними критеріями:

1. За галузевою ознакою правовідносини бувають конституційні (відносини громадянства) адміністративні (відносини, пов'язані зі сплатою штрафу за порушення правил дорожнього руху), цивільні (відносини купівлі продажу цінних паперів), кримінальні (відносини щодо призначення покарання), трудові та інші.

2. За функціональною ознакою правовідносини як і норми права поділяються на регулятивні, в яких поведінка суб'єкта повністю відповідає диспозиції норми права, тобто є правомірною та охоронні, які виникають з факту неправомірної поведінки суб'єкта як реакція держави на таку поведінку, тобто відновлення порушеного права.

3. Залежно від методу правового регулювання існують диспозитивні та імперативні правовідносини.

Диспозитивні правовідносини- це правовідносини, які характеризуються рівністю сторін коли вони вступають у відносини взаємного волевиявлення (майнові, сімейні, трудові).

Імперативні правовідносини будуються на підпорядкуванні сторін так як в цих відносинах однією зі сторін є державний орган або посадова особа, яка наділена владними повноваженнями(кримінальні та адміністративні).

4. За ступенем визначеності учасників розрізняють абсолютні та відносні правовідносини.

Відносні правовідносини- це відносини в яких поіменно визначені усі їх учасники, що є носіями відповідних прав та обов'язків.

Абсолютні правовідносини мають місце тоді коли чітко визначена одна сторона якій належить певне право, а усі інші зобов'язані утриматися від порушення її законних прав та інтересів. (Відносини власності)

5. За субординацією у правовому регулюванні правовідносини бувають матеріальні та процесуальні.

Матеріальні норми визначають права та обов'язки сторін або міру їх відповідальності за вчинене правопорушення.

Процесуальні норми вони обумовлюють виникнення процесуальних правовідносин та забезпечують реалізацію норм матеріального права.

6. За волевиявленням сторін розрізняють договірні та управлінські правовідносини.

Договірні виникають, змінюються та припиняються на основі взаємного бажання сторін.

Управлінські правовідносини виникають на основі волевиявлення однієї зі сторін – державного органу чи посадової особи.

7. За характером юридичних обов'язків сторін правовідносини бувають активні та пасивні.

В активних правовідносинах обов'язок учасників полягає в необхідності здійснити певні позитивні дії, а в пасивних обов'язок полягає в утриманні від дій заборонених нормами права.

8. За кількістю сторін правовідносини бувають прості або двосторонні та складні, де кількість сторін більше двох.

9. За поділом прав та обов'язків розрізняють односторонні, двосторонні та багатосторонні правовідносини.

Абсолютна більшість двосторонні, де кожна із сторін має як і права так і обов'язки, в односторонніх правовідносинах кожна із сторін має або права або обов'язки, багатосторонні це коли кожна з трьох або більше сторін мають взаємні права та обов'язки.

10. За часом дії виділяють довгострокові та короткосторонні правовідносини. Довгострокові правовідносини – це тривалі у часі правовідносини коли час може бути визначеним або невизначеним. Короткострокові правовідносини тривають протягом незначного періоду часу. [2, с.366]

Структура правовідносин – це їх елементи та спосіб взаємозв'язків між ними. Структура правовідносин наступна: - суб'єкти правовідносин- це сторони, учасники цих відносин, котрі у відповідності з нормами права вступають у відповідні правовідносини. [3, с.338] - об'єкти правовідносин - це матеріальні і нематеріальні блага з приводу яких суб'єкти вступають у правовідносини та здійснюють свої права та обов'язки. [4, с.237] - юридичний зміст правовідносин - це сукупність суб'єктивних прав та юридичних обов'язків суб'єктів правовідносин. [2,с.348]

Отже, правовідносини-це насамперед врегульовані відносини, які виникають тоді, і тільки тоді, коли відношення регулюється нормами права. Правовідносини на відміну від інших відносин охороняються державною владою. Правовідносини мають свою структуру під якою розуміється сукупність елементів з яких вона складається. Будова правовідносин охоплює суб'єкти, об'єкти та зміст правовідносин. Також я можу сказати, що суб'єкти правовідносин мають взаємозалежні юридичні права й обов'язки, правовідносини є двостороннім юридичним зв'язком, тобто здійснюється через взаємні юридичні права й обов'язки і ще правовідносини існують остільки, оскільки учасники є носіями відповідних прав і обов'язків.

Список використаних джерел та літератури:

1. Теорія держави і права: підручник. Ю.А. Ведерніков. 2-е вид. перероб. і доп. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2015 . 215 с. 2. Теорія держави і права: Скакун О.Ф. Харків: 2001. 546 с. 3. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України М. В.

Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 338 с. 4. Теорія держави і права : підручник. О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Х. : Право, 2015. 237 с.

Костьолко А.А.,

магістрант

(м.Київ)

науковий керівник:

кандидат економічних наук Цимбалюк Г.С.

(м.Хмельницький)

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЯ НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ

Публічний службовець – це працівник органів публічної влади, який зобов'язаний сумлінно виконувати свої посадові обов'язки, додержуватися правил професійної етики та всезагальних правил моралі: а саме бути вихованим, не робити діянь які б суперечили закону, з повагою відноситися до кожного громадянина держави та робити усе, в межах своєї професії, щоб це було на користь суспільства. Професіоналізація публічного службовця – це робота корпоративна, і одночасно індивідуальна. Для кожного громадянина України, який працює на державній посаді в органах публічної влади, повинен бути близький зв'язок з обраним видом професійної діяльності: це безсумнівно рівень освіти і освіченості у співвідношенні з дійсними практичними навичками; уміння «вливатися» в колектив та співробітничати з оточуючими людьми; володіння цінностями вибраної професії та можливість опанувати усі професійні компетентності, які характерні конкретному виду діяльності. І ще одним важливим моментом є те, що публічний службовець, в ідеалі, має вивчати аналогічний досвід розвинених країн, і не тільки вивчати, але і повинен розуміти, аналізувати та намагатися використовувати у своїй роботі. Зміст професіоналізму, у системі публічної служби розвертається у тому, що найголовніші управлінські (керівні) функції може здійснювати лише та особа

(працівник), яка є компетентним фахівцем у даній справі, з конкретними показниками високої ефективності праці.

Мотивація займає ключове місце в структурі особистості, яка постає одним з основних понять, що висвітлюють рушійні сили поведінки людини. Тому в даний час гостро стоїть запит про необхідність глибшого вивчення мотиваційної сфери публічних службовців. Хоча мотивація сама по собі ще не покриває повного успіху, домогтися чого-небудь без неї неможливо. Поведінка людей стає вмотивованою тільки тоді, коли здійснюється взаємодія декількох чинників. Мотивувати працівника – значить визначення його внутрішніх інтересів, дати йому можливість реалізувати їх під час роботи. Основою формування мотиваційних механізмів є поєднання інтересів, стимулів і потреб індивіда, колективу та суспільства.

З погляду психолога мотивація аналізується одними авторами як сукупність чинників підтримуючих і орієнтуючих на певну поведінку, іншими - як комплекс мотивів людини або як спонuka, що визватиме активність організму в певному напрямі, або як хід психічної регуляції конкретної діяльності. Всю різнобарвність поглядів психологів на мотивацію варто об'єднати в двох напрямках: перший – описує мотивацію як сукупність чинників або основ в їх структурній взаємодії; другий – розглядає мотивацію як рухливе утворення, як процес або механізм [1, с. 27, с. 65]. Мотивація – це сукупність чинників, що розкривають поведінку.

На думку соціологів мотивація – це свідомий вибір індивідом того або іншого типу трудової поведінки. Дослідження трудової поведінки з позиції соціології керівництво виходить з розуміння його як процесу, яке визначає взаємодією внутрішніх і зовнішніх спонукальних сил. Для досягнення цілей організації керівництву слід забезпечити ефективні дії персоналу. Для цього потрібно не тільки забезпечити функціональне навантаження працівників і виробити їм необхідні умови, але і викликати у них бажання енергійно творити саме ті дії, які наближають компанію до досягнення поставлених цілей. У зв'язку з цим керівництво організації зобов'язане виконувати вельми важливу функцію - створення сприятливих умов для мотивації працівників і здійснення її на практиці.

Таким чином, мотивацію в організації можна інтерпретувати як об'єднання членів організації до дії. При цьому мотивація є, з одного боку, стимулом, нав'язаною індивідам ззовні, а з іншою - це самозбудження. Еріх Кирхлер і Кріста Родлер, підсумовуючи визначення мотивації різних авторів встановили, що в основній масі визначень містяться наступні компоненти мотивації: активація, напрям і спрямоване управління поведінкою. Активація розуміється як спонукання до дії. Напрямок визначається як індивідуальне рішення про вибір мети. Управління поведінкою пов'язане з тими чинниками, які допомагають реалізації поведінки, аж до досягнення мети.

Отже, проблеми і питання мотивації перебувають у центрі кола інтересів професіоналів з різних галузей знань: менеджменту, соціології, права, економіки і психології, які відповідно до методів і завдань своїх спрямувань науки вирішують ці проблемні питання.

Рис.1. – Різновиди мотивації

З огляду на це, автором запропоновано визначити мотивацію у сфері публічної служби як його основну функцію, що здатна спонукати працювати ефективно, безкорисливо і творчо, розкривати та застосовувати його трудовий потенціал, стимулювати публічного службовця на довготривале та сумлінне проходження служби.

В цілому мотивацію можна символічно розділити на декілька видів за основними групами, за способами використання, за джерелом виникнення та за напрямком цілі (рис.1.).

Оцінка і формування професійної успішності припадають до числа пріоритетних завдань професійної селекції, психологічної,

педагогічної, економіко-правової освіти майбутніх менеджерів. Мотиваційна сфера професійної діяльності фахівців-менеджерів містить різні види спонукань (професійні наміри і схильності, ціннісні напрями і мотиви професійної діяльності, професійні вимоги і очікування, професійні установки, інтереси, бажання до професійної діяльності, задоволеність працею), що створюються в процесі професійного навчання і на різноманітних етапах професіоналізації студентів. Від сформованості мотиваційної сфери, розвитку важливих професійних індивідуальних якостей і здібностей зрештою залежить ефективність і підсумок професійної діяльності організації в цілому [2].

На підставі розгляду проблеми професійної успішності фахівця-менеджера у взаємозв'язку з особистісно-професійними характеристиками можна дійти висновку, що:

1) поняття професійної успішності включає три визначальні аспекти: кар'єрний ріст; професійний та особистісний саморозвиток; соціальна повага та визнання;

2) на рівень професійної успішності мають вплив такі фактори, як професійна мотивація, професійна кваліфікація, спеціальні здібності.

Враховуючи, що методи мотивації працівників в основному визначені чинним законодавством, що регулює суспільні відносини у сфері державної служби, повноваження керівників в питаннях формування ефективної та дієвої системи мотивації персоналу досліджуваної організації в аспекті підвищення його професіоналізму суттєво обмежують.

В першу чергу це має відношення до групи матеріальних стимулів. В рамках існуючого законодавства найбільш допустимою формою прямого матеріального стимулювання утримується преміювання. Так, згідно із «Типовим положенням про преміювання державних службовців органів державної влади, інших державних органів, їхніх апаратів (секретаріатів), затвердженого Наказом Міністерства соціальної політики України 13.06.2016 № 646, преміювання державних службовців проводиться зокрема з метою матеріального стимулювання високопродуктивної та ініціативної праці, підвищення її ефективності, якості. Таким чином, керівникам державної служби в районних державних адміністраціях доцільно

матеріально стимулювати прагнення працівників районних державних адміністрацій до підвищення рівня професійної компетенції, і для цього є всі необхідні правові підстави...[3]».

Найбільш доцільною формою їх юридичного закріплення є внесення відповідних методів до колективного договору. Так, беручи до уваги позитивний досвід великих компаній можемо запозичити методи нематеріальної мотивації, які є популярними в корпоративному середовищі, а саме:

- проведення нарад, де працівники будуть проінформовані як про особисті досягнення так і досягнення своїх колег у сфері підвищення рівня професійної компетентності;

- публічна похвала службовців, які ініціювали проходження позачергових курсів підвищення кваліфікації, тренінгів, пройшли онлайн-навчання та ін.;

- надання можливості працівникам, які особливо відзначились у підвищенні рівня професійної компетентності проводити навчання для своїх колег для передачі позитивного досвіду та набутих знань;

- створення внутрішнього інтернет-ресурсу на якому будуть публікуватись досягнення держслужбовців з підвищення рівня професійної компетентності, а також буде можливість працівникам обмінюватись позитивним досвідом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Круп'як Л.Б. Організація діяльності державного службовця: навч. посіб. / Л.Б. Круп'як. – Тернопіль: Крок, 2015. – 281 с.116. 2. Асеев В. Г. Проблема мотивації та особистості. Теоретичні проблеми психології особистості. - М., 1974. С.122. 3. Круп'як Л.Б. Вдосконалення системи мотивації трудової діяльності державних службовці /Л.Б. Круп'як // Модернізація технологій управління в системі державної служби та служби в органах місцевого самоврядування: матеріали науково-практичного семінару (18-20 червня). – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2019. – С.90-93. 4. Купчак М. Я., Саміло А. В. Мотивація як засіб ефективного функціонування менеджменту у сфері цивільного захисту. ModernEconomics. Електронне наукове фахове видання з економічних наук, Миколаїв, 2019. № 17(2019). С. 116-120. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-18](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-18).

Корольчук Д.Р.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

АКТИ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Проблема юридичного тлумачення була і залишається однією з центральних у теорії права. Мистецтво тлумачення правових норм становить саму суть юриспруденції і основу професійної підготовки юристів. Тлумачення актів загального правового регулювання передбачає у першу чергу виявлення оригінального змісту і призначення, які є в нормативних приписах, їх зв'язків і способів єднання, юридичної сили і природи.

Правова норма - це загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки, встановлене або санкціоноване державою з метою регулювання суспільних відносин і забезпечення його організаційною та примусовою діяльністю[3].

Загальні питання тлумачення норм права розроблялися у 50-70-х роках ХХ ст. Серед основоположників були М. Вопленко, П. Недбайло, А. Піголкін, О. Чарданцев. Сучасні теоретичні дослідження викладені у курсах лекцій або навчальних посібниках з теорії держави та права (А. Венгеров, В. Котюк, В. Копейчиков, В. Лазарев, О. Скакун, М. Цвік, О. Чарданцев, А. Шабатуров)[1].

Акт офіційного тлумачення норм права - це акт-документ, який містить роз'яснення змісту і порядку застосування правової норми, сформульоване уповноваженим органом у рамках його компетенції, і має обов'язкову силу для всіх, хто застосовує норми, що роз'яснюються.

Акти тлумачення знаходяться в тісному функціональному та формальному підпорядкованому зв'язку з нормами права, які вони тлумачать[1].

Юридична сила й обов'язковий характер актів тлумаченні зумовлені:

1) юридичними властивостями норми права та підпорядкованим зв'язком право-положень акту з нормою права;

2) наявністю наданих законодавцем певному суб'єкту повноважень на офіційне роз'яснення норм права і видання відповідних актів тлумачення.

Таким чином, поряд з нормативно-правовими актами і актами застосування норм права інтерпретаційні акти становлять особливу групу правових актів і відіграють важливу роль у системі правових актів України.

Залежно від суб'єкта, що тлумачить норму, виділяються: - акти автентичного тлумачення; - акти легального тлумачення; - акти судового тлумачення; - акти адміністративного тлумачення[2].

Автентичне тлумачення - це тлумачення, що безпосередньо походить від органу, який встановив цю правову норму. Воно являє собою один з низки існуючих видів тлумачення. Існують дві основні його форми: нормативне і казуальне. Перша категорія поділяється на автентичне й легальне тлумачення. Кожен варіант передбачає певну сферу функціонування в праві.

Легальне тлумачення - це тлумачення, яке здійснюється не правотворчими органами, а іншими в силу передбачених законом повноважень. Це тлумачення являє собою спосіб роз'яснення всіх норм права, але воно відбувається виключно за рахунок органу, який уповноважений це робити, але для нього такої норми не встановлено.

Найбільшу значущість серед актів легального тлумачення мають рішення і висновки Конституційного Суду України, а також постанови Пленумів Верховного Суду і Вищого Господарського Суду України [3].

Судове тлумачення - це найбільш поширене і частіше за все застосовуване тлумачення. Воно має два різновиди: казуальне тлумачення і правозастосовне тлумачення.

Акти офіційного тлумачення адміністративно-правових норм - це вид юридичних актів, прийнятих уповноваженими державними органами і посадовими особами в установленому порядку і містять роз'яснення адміністративно-правових норм.

Сьогодні для розбудови України як правової держави, в якій буде забезпечуватись верховенство права, проблема тлумачення актів законодавства набуває першочергового значення. Це обумовлено перш за все досвідом, який у сфері правозастосування мало наше суспільство напередодні історичного

повороту до ідеї правової держави та принципу верховенства права[1].

Отже, будучи включеними в єдину систему правових засобів, тлумачення, забезпечує ефективний правовий вплив на правову свідомість, політичну і правову культуру громадян. Саме акт тлумачення норм права відповідає своєму призначенню, здатен ефективно здійснювати регулювання суспільних відносин, а отже, виправдовує закладені в ньому суспільні очікування тільки тоді, коли він характеризується високою якістю, системністю та узгодженістю з міжнародними правовими стандартами, демократичною і гуманістичною спрямованістю. У кінцевому рахунку тлумачення як юридична діяльність слугуватиме саме задачам забезпечення законності і підвищення ефективності правового регулювання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лепіш Н.Я. Акти тлумачення норм права: питання теорії та практики : монографія. Львів: Сполом, 2018. 250 с. 2. Заєць А. Г. Тлумачення норм права – спеціальний вид юридичної діяльності. Держава і право: зб. наук. праць. К., 2005. № 28. С. 85–89. 3. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/>

Кузь М.Ю.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

ПРИНЦИПИ ЗАКОННОСТІ

Як один із найважливіших елементів правової основи державного і суспільного життя, законність є складним та багатоаспектним явищем, яке має свої принципи та вимоги. Традиційно юридична наука розглядає принцип законності як основний принцип, який керує ідеєю визначення змісту, характеру та положення цього складного явища в суспільному житті. **Принципи**

законності розкривають її сутність як режиму суспільно-політичного життя в демократичній правовій державі.

Законність як принцип детально сформульовано в ч. 2 ст. 19 Конституції України: «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» (*принцип верховенства права*) [1]. Відповідно до цього, законність є вимогою неухильного додержання і однакового виконання та правильного застосування органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами законів і підзаконних нормативних актів. Отже, принцип законності впроваджується у відносини між державними органами та громадянами держави з метою здійснення державної влади.

Серед цих принципів варто відзначити такі:

1. *Верховенство права* - цей принцип є основоположним та означає те, що жодна людина не є вище закону, також те, що ніхто не може бути покараним за порушення закону іншим чином, ніж в установленому законом порядку. Конституція України має найвищу юридичну силу, а її норми безпосередньо мають пряму дію.

Посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані діяти лише в межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України (статті 8, 19 Конституції України) [1].

2. *Єдність законності* - при всій різноманітності чинних законів і нормативних актів, при всіх місцевих особливостях законність повинна бути одна для всієї країни. Однак єдність законності не означає спосіб застосування юридичних дій, обмеження незалежності та місцевої ініціативи. Мова йде лише про те, щоб не допускалися відхилення від загальних правових вимог, щоб врахування особливостей місцевих умов, звичаїв, традицій не було спрямоване на обхід закону [2].

3. *Всезагальність законності* означає те, що законність не буває вибірковою, її вимоги стосуються всіх, без винятку. Усі громадяни повинні дотримуватися правових приписів.

4. *Реальний характер законності* означає те, що всі вимоги закону повинні не тільки декларуватись, але й безпосередньо виконуватись.

5. *Забезпечення прав людини і громадянина.* Цей принцип полягає в забезпеченні виконання закону на благо людей та забезпечення їх прав.

6. *Невідворотність і своєчасність відповідальності за правопорушення* полягає в обов'язковому притягненні до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення без усіяких виключень та вибірковості. В даному випадку слід не лише своєчасно покарати правопорушника, але й не залишати нерозкритих правопорушень.

7. *Доцільність законності.* Критерієм оцінки ролі законності має бути те, як вона сприяє реалізації національних та соціальних цілей, якою мірою вона забезпечує вирішення проблеми соціального прогресу та захист прав і свобод громадян [3].

8. *Взаємозв'язок законності з культурою.* Законність не існує без культури. Ці два поняття є взаємопов'язаними. Якщо культури недостатньо – законності немає. Крім того верховенство закону має боротись культурно.

9. *Взаємозв'язок законності та справедливості* полягає в тому, що не тільки сам закон, але й спосіб реалізації та впровадження закону в повсякденне життя повинен базуватись безпосередньо на справедливості.

10. *Обумовленість законності режимом демократії* повинен суворо дотримуватись двох типів правового регулювання:

- спеціально-дозвільного – поширюється на владні державні органи і посадових осіб («дозволено лише те, що прямо передбачено законом»);

- загально-дозвільного – поширюється на громадян та їх об'єднання («дозволено все, крім прямо забороненого законом»); а також додержання рівності всіх перед законом і судом, яка припускає безумовне право суб'єкта на судовий захист прав [4].

Отже, законність - це режим державного та громадського життя. У цій системі закони повністю і суворо дотримуються і виконуються. Усі державні органи, громадські організації, посадові особи та громадяни повинні забезпечувати дотримання статуту без винятку. Поняття законності включає в себе дотримання і виконання усієї сукупності нормативних актів держави.

Вся діяльність у галузі законів та підзаконних актів повинна бути зосереджена на принципах законності та їх фактичному здійсненні.

Принципи законності є основними принципами, що розкривають суть законності, керівну ідеологію та основні вимоги, також вони є основою його змісту як обов'язкової системи державного та суспільного життя.

Завдяки своїм принципам законність є найефективнішою та найгуманнішою системою соціального та політичного життя, і будь-яке відхилення від цих принципів або їх недооцінка призведе до порушення соціальної цінності та ефективності законності в цілому.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України . Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Принципи і вимоги законності у правозастосовчій діяльності. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/02_2008/08mlvupd.pdf
3. Лекція 15. Законність і правопорядок. URL: https://studme.com.ua/13180202/pravo/zakonnost_pravoporyadok.htm#87
4. Принципи та вимоги законності. URL: https://stud.com.ua/82283/pravo/printsiipi_vimogi_zakonnosti

Курачинов В. І.,

здобувач вищої освіти

науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент Олійник В.В.

(м. Хмельницький)

КОНФЛІКТНІСТЬ У МОЛОДІЖНОМУ ВІЦІ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ

Нині проблема конфліктності, а особливо серед молоді, є актуальною. Конфлікт – це зіткнення протилежних цілей, позицій, думок і поглядів опонентів чи суб'єктів взаємодії. Є багато трактувань поняття «конфлікт», але в цілому все зводиться до одного – це протиріччя, вирішення якого набуло гострої форми. Існує багато факторів, що породжують конфлікти, зокрема такі: зовнішні

(економічна і політична ситуація в країні, посилення соціального розшарування, напружена атмосфера в суспільстві і т.п.), внутрішні – обґрунтовані (фінансові, організаційні моменти) і необґрунтовані (психологічний фактор, особиста неприязнь).

Підкреслимо, що конфлікт, попри негативні риси, відіграє і позитивну роль. Він сприяє рухові організації вперед і визначає фактори, що заважають цьому процесові. Поняття «конфлікт» можна визначити як джерело творчої енергії, якою слід управляти, тобто спрямовувати її в бажане русло.

На думку учених, першоджерелом конфлікту або умовою його виникнення вважається конфліктна ситуація – тобто ситуація, в якій одна із складових змінює свої кількісні чи якісні значення, що призводить до загострення стосунків між конфліктуючими сторонами. Тут вступає у силу ще один з основних законів філософії – закон переходу кількісних змін у якісні. Конфлікт не виявляється доти, поки існуюча ситуація або влаштовує усі задіяні чи зацікавлені сторони, або ж ці сторони ще не в змозі вплинути на розвиток ситуації, не володіють достатнім потенціалом (тобто конфлікт прихований) [3].

Кожне суспільство, кожна соціальна група, соціальна спільність у тій чи іншій мірі піддається конфліктам. Дуже часто люди одночасно змушені брати участь у кількох конфліктах. Отже, конфлікти неминучі, особливо у молодіжному середовищі.

Молодь через специфіку свого соціального становища знаходиться на піку соціальних суперечностей і конфліктів у будь-якому сучасному суспільстві.

Зазначимо, що в юнацькому віці спілкування з оточуючими закладає основи для переоцінки своїх якостей та рис, дозволяє усвідомити межі своєї ідентичності та сформувати адекватну Я-концепцію.

Молодь завжди відчуває нерозуміння з боку старшого покоління, тому це призводить до конфлікту. У молодих людей існує необхідність «розмальовувати свій світ», звертати на себе увагу. І це нормально. Мине час – і необхідності в цьому не буде.

На нашу думку, молодь не вміє конструктивно вирішувати конфлікти, які виникають, тому поведуться агресивно, проявляють конфліктні риси своєї особистості, і в їх відносинах з оточуючими

ровесниками. Для конструктивного вирішення конфліктів необхідно дотримуватися низки умов: створення комфортного психологічного клімату в найближчому соціальному середовищі, наповнення змісту їх підготовки спеціальними знаннями про суть, структуру, функції конфлікту і механізми його конструктивного вирішення.

Учені виділяють дві форми перебігу конфліктів: відкриту – відверте протистояння, зіткнення, боротьба і закриту, або латентну, коли відвертого протистояння нема, але точиться невидима боротьба між учасниками конфлікту.

Міжособові способи вирішення конфліктів зводяться до п'яти варіантів типу поведінки, що їх має обрати конкретна людина при появі перших симптомів конфліктної ситуації: ухилення, згладжування, примус, компроміс, вирішення конфлікту.

Отже, конфлікти є частиною нашого життя. Конфлікти можуть виникнути у будь-якій сфері життєдіяльності. Проте конфлікт не завжди дає негативний досвід, він може сприяти позитивним змінам.

Список використаних джерел та літератури:

1. Абрамян Н.Д. Конфліктність як вікова характеристика підлітків та юнаків [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>. С. 3-16.
2. Шевченко О. М. Соціально-психологічні особливості конфліктності у молодіжному віці // Молодий вчений. 2017. № 2 (42). С. 81-84.
3. Конфлікт: причини виникнення, особливості управління [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/13424/>

Кухар Д.Ю.,

здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

кандидат економічних наук Цимбалюк Г.С.

(м.Хмельницький)

СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ MCDONALD'S

Успішна діяльність будь-якої організації залежить від багатьох факторів, серед яких один з найважливіших — наявність системи управління персоналом.

Управління персоналом носить складний і системний характер. Сучасні фахівці виділяють досить велику кількість моделей цієї діяльності. У загальному вигляді вони діляться на економічні, технократичні і сучасні. У першому випадку ми маємо справу з моделями, що акцентують увагу на матеріальному заохоченні співробітників. У другому випадку акцент йде на використанні різних адміністративних методів організації праці та контролю. У третьому форматі йдеться про лідерство та партнерство між співробітниками, про творчість в колективі і людський самоконтроль. У будь-якому випадку ми говоримо про вплив на співробітників одночасно зі взаємодією з ними: про формування кадрового складу та його подальше регулювання.

Проблемам удосконалювання роботи з керівними кадрами в США завжди надавалось винятково важливе значення. Економічні основи побудови і загальна соціальна спрямованість систем управління найманим персоналом у США знаходяться під найсильнішим впливом відносин праці і капіталу, заробітної плати і розподілу прибавочної вартості (прибутку). Багато принципів організації кадрової роботи в США склалися в специфічних американських умовах і істотно відрізняються від підходів, які використовуються, наприклад, у західноєвропейських країнах і Японії.

McDonald's в Україні вже 25 років, у 95 ресторанах працюють більше 10 тисяч людей. Ріст компанії складає 20% за рік, географія розширюється, тому нові співробітники потребуються постійно та у великому кількісному співвідношенні. У McDonald's впевнені: якщо компанія бажає зростати на ринку, то програма управління талантами - перша необхідність, на цьому будується успіх. Тому правильно вибудована система управління персоналом приносить користь кожному співробітнику та одночасно бізнесу в цілому.

Щодо управління персоналом на підприємстві «McDonalds», то можна прослідкувати, що корпорація, запозичила багато ідей роботи у Ф. Тейлора. Він визначав управління як мистецтво знати точно, що слід зробити і як це зробити найкращим способом. Значне місце в системі наукового управління надавалося персоналу. Суттєвим досягненням школи Ф.Тейлора було систематичне використання стимулювання з метою зацікавлення працівників у

збільшенні продуктивності та обсягів виробництва. Передбачалася також можливість відпочинку та перерв у виробництві, а час на виконання певних завдань вважався реальним і справедливо визначеним. Теорія постановки цілей активно використовується для управління персоналом корпорація McDonalds. Вони фокусують мотивацію своїх працівників на виконання багатообіцяючих завдань. Основа для самоменеджменту працівників була повністю забезпечена компанією. Це дозволило отримати працівникам задоволення від результату своєї праці в межах теорії. Співробітники корпорації McDonalds працюють в команді. Кожна команда ставить перед собою мету і досягає її. Теорія постановки цілей свідчить, що люди будуть мотивовані в тій мірі, в якій вони досягли складні цілі і отримують зворотній зв'язок, що вказує на їх прогрес на шляху досягнення цілей. Корпорація McDonalds користується теорією очікування, щоб мотивувати працівників для досягнення цілей, які є конкретними, досяжними і вимірюваними [1].

Оскільки успіх компанії McDonalds залежить від ефективності всіх і кожного з її співробітників, керівництво намагаючись задовольнити потреби працівників, використовує наступну мотиваційну політику. По-перше, оскільки для компанії потрібні співробітники, які довгий час будуть працювати на благо організації, вона пропонує для своїх працівників гнучкий графік роботи, який встановлюється залежно від бажання і можливостей самих працівників і передбачає роботу в вечірні або в ранкові години, а також у вихідні дні, дозволяє студентам успішно поєднувати роботу і навчання, а молодим батькам піклуватися про своїх дітей. По-друге, компанія готова витратити на нових співробітників час для їх навчання, юридичного оформлення документів, гроші на уніформу, щоб в результаті співробітник, який тільки по закінченню випробувального терміну (2 місяці) освоїтися і впорається з труднощами і складнощами роботи. І по-третє, пропонує різні премії і бонуси, які виплачуються за переробку місячної норми робочого часу, безкоштовні обіди, новий дизайн старої вже непривабливою уніформи. Також можливість за короткий проміжок часу досягти швидкого зростання по кар'єрних сходах. Причини такого кар'єрного злету за такий невеликий термін відбуваються через плінність кадрів

у всіх посадах, а так само відкриття нових ресторанів, в які потрібні співробітники.

Також для залучення нових співробітників компанія використовує рекламу про те, що можна пристойно заробити за деякий проміжок часу. Однією з геніальних ідей залучення кадрів, яка була використана ресторанами McDonalds в 2008 році це роздача календариків, на зворотному боці яких красувалося пропозицію про роботу в компанії.

Система управління персоналом в McDonalds вже довела свої життєздатність та ефективність. Один з головних принципів, який є наслідком стратегічної діяльності – це правильна мотивація персоналу.

Фундаментальним аспектом філософії управління персоналом в McDonalds є прищеплення працівникам почуття гордості за гарне виконання роботи і визнання їх досягнень. Фірма має розвинені процедури для оцінки та нагородження членів команди. В основі політики компанії щодо дисципліни швидше лежить навчання та виправлення, ніж покарання. Працівники отримують інструкції по тому, як виконувати завдання, які вони роблять не так, як належить. Погана робота рідко є приводом для звільнення. Такий захід використовується в якості останнього і приберігає для таких серйозних порушень, як грубість по відношенню до клієнта або злочинство.

Для підвищення результатів праці використовується таке правило - найкраща нагорода і найкраще покарання - грошове. На цій основі стимулювати співробітників і робочий процес зовсім нескладно.

Це правило ніде не записано, але на практиці воно працює. Співробітникам зрозуміло, чому потрібно краще працювати - наприклад, для того, щоб в кінці року отримати ще одну зарплату, піднятися службовими сходами на сходинку вгору, перемогти в конкурсах, що проводяться в процесі роботи: на краще обслуговування відвідувачів на касі або найбільшу проведення трансакцій. Отримати за перемогу маленький приз завжди приємно.

Продукти працівниками купуються за півціни. Замовлення обов'язково заноситься до реєстру і продається співробітнику ресторану зі знижкою 50%.

У залі завжди підтримується чистота. За цим стежать все по черзі співробітники. Існує план виходу на зміну. Це ціла комп'ютерна система, яка стежить за тим, щоб людина не працював на одному і тому ж місці довгий час. Співробітник, який виходить на роботу, переписує розклад і дивиться, коли потрібно виходити. Тобто в колективі існує повна взаємозамінність. Всі працюють наче "по колу". Вважається, що потрібно вміти працювати і на кухні і в залі, і на касі, і обслуговувати покупців на машині.

Інструктори, також як і всі працівники, трудяться в кухні і в залі. Тобто вони є начальниками над підлеглим персоналом, але при цьому не стоять над душою, а працюють разом з усіма. Також важливо, що директор також трудиться, тим самим, показуючи приклад всім іншим.

Із нових стратегій корпорація McDonald's оголосила про запуск нової стратегії «Краще разом: гендерний баланс і різноманітність» у Міжнародний день жінок. Як повідомила RAU прес-служба компанії, до 2023 року McDonald's прагне поліпшити представництво жінок на посадах всіх рівнів, досягти гендерної рівності в питаннях кар'єрного зростання, а також підтримати вплив жінок на бізнес.

«Гендерний баланс та різноманітність роблять McDonald's сильнішим, – сказав виконавчий віце-президент з персоналу корпорації McDonald's Девід Фейрхарст. – Разом із франчайзі McDonald's забезпечує роботою майже 2 млн людей по всьому світу, і є одним з найбільших роботодавців для жінок у світі. Ми прагнемо створювати робочі місця, де всі – від співробітників до керівництва – отримують рівну підтримку та наділені повноваженнями для повноцінної реалізації свого потенціалу. Наша нова стратегія допоможе втілити у життя це зобов'язання і засвідчить, що ми ставимо перед собою чіткі цілі та день у день працюємо, щоб їх досягти».

Чотири принципи стратегії допоможуть McDonald's у розробці ключових етапів її реалізації:

Представництво: прагнути до того, щоб представництво жінок на посадах на всіх рівнях бізнесу було однаковим із чоловіками або кращим, ніж представництво жінок на посадах поза межами компанії.

Підвищення: покращити рівність у питаннях кар'єрного зростання для чоловіків і жінок.

Визнання: відзначати вплив жінок у бізнесі та говорити про прогрес у цьому питанні в усьому світі.

Досягнення: досягати прогресу в глобальному масштабі шляхом заохочення франчайзі та постачальників до реалізації стратегій, які сприятимуть гендерному балансу та різноманітності, з метою охоплення мільйонів жінок у всьому світі. [2]

Також не мало важливим є те, що «McDonald's» адаптується до змін не лише в американському суспільстві, а й у світі. Також ось-ось відкриються подібні місця, де люди можуть швидко зійти з машини і насолодитися перекусами. Це дуже зручно для студентів, службовців та самотніх матерів. У робочих людей не завжди вистачає часу на приготування їжі вдома, тому вибір «Макдональдсу» для них дуже зручний: він дешевший, ніж у ресторанах, і дешевший, ніж вдома.

Тому все це дає змогу зрозуміти чому подальший розвитку «McDonald's» є неминучий, адаптація компанії до змін, що відбуваються сьогодні, дає можливість прогнозувати її зростання і в майбутньому [3].

Список використаних джерел та літератури:

1. Лапушинська О. Практичне застосування теорій менеджменту в діяльності компанії макдональдс / О. Лапушинська, І. Панченко // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17304/1/Lopushinskaya%20147-148.pdf> (дата звернення: 3.02.2021р.)
2. Зайцев І. HR-директор McDonald's Ukraine: Як працює з талантами легендарна мережа fast-service [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://rau.ua/novyni/hr-dyrektor-mcdonald-s-ukraine/> (дата звернення: 7.02.2021р.)
3. Весь мир «Макдональдс» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://2035.media/2018/01/10/mcdonaldization/> (дата звернення: 18.02.2021р.)

Лемешова К.Д.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВОВИХ ТА МОРАЛЬНИХ НОРМ

Невіддільною складовою життя у соціумі є врегулювання суспільних відносин. Правильно зорганізовані та обґрунтовані правила співіснування сприяють гармонії у спілкуванні та життєдіяльності суспільства. Право та мораль – основні регулятори суспільної поведінки, що покладають на себе відповідальність за становлення справедливості та чесності в суспільстві.

Норма права – це загальнообов’язкове правило поведінки, що сформоване в суспільстві відповідно до визнаної в ньому справедливої міри свободи та рівності й формально визначене (санкціоноване або встановлене) та забезпечене державою із метою регулювання суспільних відносин. Норми права формуються на основі суспільних відносин, що існують станом на сьогодні. [1]

У свою чергу норми моралі – це правила, які виникають із духовної потреби узгодити інтереси осіб і суспільства та врегулювати поведінку людей відповідно до понять добра і зла, забезпечуючи її особистими переконаннями, традиціями, вихованням, силою громадської думки.[2, с.409]

Необхідно зазначити, що право та мораль мають однаково-значний вплив на формування правосвідомості суб’єктів. Вони діють за єдиною метою – утвердження справедливості та свободи, гуманізму і рівності й адресовані конкретному колу осіб. Варто врахувати й те, що норми права та моралі рекомендують, або навпаки, забороняють вчинення тих чи інших дій.

Норми мають різні приписи та способи реалізації покарання. Попри це потрібно взяти до уваги, що між нормами права та моралі досить часто можуть виникати суперечності у зв’язку як із об’єктивними, так і суб’єктивними чинниками розвитку суспільства. На відміну від складного і повільного правотворчого процесу, мораль є гнучкою й адаптованою до змін. У свою чергу право досить часто відстає від розвитку моральних норм, або ж просто не відповідає їм.

Право та мораль беззастережно єдині за формулою «ніколи не відносяся до іншого тільки як до засобу, але ще і як мети в собі». За цією ж схемою робить індивіда моральним, а державу – правовою. Взаємодія моралі та права полягає в їх взаємній підтримці, що стосується упорядкування суспільних відносин. Вимоги правових та моральних норм співвідносяться із багатьма напрямками. Мораль засуджує вчинення правопорушень, а протиправна поведінка в свою чергу є аморальною. [4, С. 496]

Мораль формує певну модель поведінки, що являє собою моральний ідеал, а право встановлює необхідні норми поведінки, що можуть бути імморальними або аморальними, але не протизаконними. Але у більшості випадків норми права відповідають нормам моралі, що допомагає формувати усвідомлення справедливого, порядного, доброго, гуманного, тощо. Результатом їхньої діяльності є правосвідомість цивілізованого, демократичного суспільства.

Маючи змогу впливати на поведінку суб'єктів та здійснюючи регулювання відносин у суспільстві право та мораль цілком взаємопов'язані між собою, але попри це, доповнюють і впливають один на одного. Право відноситься до соціальних норм, а саме до таких, які мають за мету регулювання відносин між фізичними особами та юридичними особами.

Вимоги моралі та права не завжди співпадають, адже часом навіть суперечать один одному. Це можна пояснити великою кількістю видів, взаємозв'язків, соціальних відносин, життєвих ситуацій, які не завжди можуть отримати однозначну оцінку.

Взаємозв'язок права і моралі прослідковується у спільності соціальних, економічних, культурних інститутів, виховання, ставлення людей до справедливості, свободи та рівності. Правові норми не повинні суперечити демократичним засадам суспільства, а засади суспільної моралі мають братися до уваги органами державної влади щодо процедури розроблення нормативно-правових актів держави. Варто зазначити, що мораль та право постають специфічними феноменами суспільного життя, адже вони визначають людські цінності та ідеали, цим самим формуючи правосвідомість та слухняність суб'єктів. Саме за порушення правил поведінки – зловмисника чекає покарання у вигляді юридичної відповідальності, або ж суспільного осуду.

Взаємодія правових та моральних норм є рушійним механізмом, що сприяє правовому розвитку суспільства, актуалізації рівності та свободи, дотримання прав людини. У випадках, коли право не в змозі регулювати суспільні відносини наявними нормами, вирішення цієї проблеми може бути здійснене в результаті використання моральних норм і навпаки. Проблема полягає у не підпорядкованості певних моральних норм демократичним та правовим стандартам.

Варто зауважити, що право та мораль є співвідносно протилежними, адже «стандартна формула категоричного імператива» і «основний закон права» представляють собою заборонно-дозвільну версію того ж нормативного формалізму, але попри це беруть на себе відповідальність за врегулювання суспільних відносин.[6]

На думку Сидоренко О., право, маючи вплив на мораль, забезпечує її усвідомлення в свідомості громадян. У свою чергу мораль, впливаючи на право, постійно збагачує його та підвищує його значущість, як основоположного регулятора суспільних відносин. Моральні і правові норми перебувають у динамічному постійному зв'язку, адже система права цивілізованого суспільства утверджує найважливіші для суспільства моральні цінності та ідеали. Мораль відображає найважливіші потреби суспільства, а право постає як моральна цінність. Найвищим критерієм правомірної та соціально активної поведінки особи є моральна поведінка.

Проаналізувавши інформацію, О. Сидоренко дійшла до висновку, що головним призначенням права і моралі є запровадження та підтримання стабільності та порядку у суспільстві, створюючи при цьому еталони поведінки, що формально закріплюються в нормах національного законодавства. Право за своїм змістом і формою є елементом людської культури, тому що воно відображає рівень і характер загальнолюдських надбань, які у правотворчому процесі набувають юридичного змісту. За допомогою домінуючої юридичної техніки втілюються у правові встановлення. Відсутність культурологічного підґрунтя для формування права не приводить до необхідного формування нормативних приписів, які будуть сприйматися суспільством як справедливі і забезпечать їх виконання,

у першу чергу, на рівні переконання суб'єкта права щодо їх доцільності й необхідності [5, С. 405-425].

Наразі спостерігається потреба корегування та вдосконалення правових норм і соціальних відносин в цілому. Головною проблемою постає відсутність правових норм, що вміщували б у свій зміст більшість моральних норм, адже саме вони є регулятором відносин між особами, тобто мають здебільшого індивідуальний характер. Важливо, аби норми права висловлювали не лише бажання законодавця, але й суспільства в цілому, так як цього вимагає Конституція України.[3, с.18]

Проаналізувавши ситуацію, варто зазначити, що процес формулювання правових норм потребує чіткої інструкції, що в подальшому надасть змогу уникати невідповідності моральним нормам. Але в той же час, необхідно закцентувати увагу на тому, що норми права є деталізовані та чіткі. Мораль в свою чергу адаптивна до суспільних ідеалів та поведінки, що вказує нам на потребу враховувати вищезазначений фактор при формулюванні норм права. Формування людської свідомості та правосвідомості невід'ємно пов'язана з розумінням та знанням норм права та моралі. Освічені та правосвідомі громадяни в свою чергу є показником високого рівня врегульованих суспільних відносин.

Список використаних джерел та літератури:

1. Норма права, її ознаки. URL : https://pidru4niki.com/1930081643107/pravo/norma_prava_oznaki
2. Сидоренко О. Право та мораль як основні способи правового впливу на поведінку суб'єктів. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія . Миколаїв : Іліон, 2016. с. 405-424.
3. Гетьман-П'ятковська І. А. Право і мораль: теоретико-правові проблеми співвідношення та взаємодії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. К., 2007. 20 с.
4. Сердюк І. В. Взаємозв'язок права і моралі як регуляторів суспільних відносин. Юридична психологія. Київ. 2016. №1(18). С. 48-57
5. Сидоренко О. Право та мораль як основні способи правового впливу на поведінку суб'єктів. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія за ред. проф. О. В. Козаченка, проф. Є. Л. Стрельцова. Миколаїв : Іліон, 2016. с. 405-424.
6. Право і мораль. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/2/50Chast2Rozd7Tema2Paragraf2.htm

Луценко У.В.,
здобувач освіти
науковий керівник: Юхимович О. А.
(м.Хмельницький)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ РОЗВАГ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

Сучасний світ сьогодні все більше зазнає агресивного впливу різних факторів зовнішнього середовища, що несуть загрозу не тільки життю і здоров'ю населення планети, а й бізнесу. Найчутливішими до негативного впливу COVID-19 виявилися представники індустрії розваг, що найбільше відчули руйнівний вплив наслідків пандемії на свої доходи.

Більшість країн світу, в яких індустрія розваг була одним із найважливіших чинників їх економічного зростання, досі не можуть оговтатися від зупинки своїх економік внаслідок запровадження карантину. Не є виключенням і Україна.

Закриті театри, заборона концертів, фестивалів, обмеження чи повна заборона спортивних змагань потребує від урядів країн рішучих заходів та ефективних швидких рішень для порятунку цих галузей економіки.

Дослідженню теоретичних основ впливу підприємств індустрії розваг на економічне зростання країн і підвищення соціально-економічного розвитку регіонів присвячували свої праці як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, серед яких варто відмітити: Дж. Хокінса, Ч. Лендрі, П. Лінднера, А. Скотта, П. Холла, Д. Тросбі, Дж. О'Коннора, Р. Флоріду, Т. Флемінга, Дж. Хартлі, Е. Зеленцову, І. Вахович, Н. Чечетову, О. Чуль, Л. Федулову, С. Давимуку, О. Дорошенко та інших. Питання вивчення основ креативної економіки є достатньо дослідженим, проте динамічні зміни внаслідок поширення вірусу COVID-19 потребують подальших досліджень.

Пандемія COVID-19 сьогодні практично змінила світ і всі аспекти життя людей, починаючи від особистого і до професійного. Неготовими до захисту від її впливу на економіку виявилися практично всі країни світу, а масштабне поширення коронавірусу стало причиною блокування бізнесу у глобальному вимірі. Сьогодні

це є ключова глобальна проблема всієї світової спільноти і потребує спільних зусиль урядів різних країн у подоланні поширення цього вірусу та визначенні форм відновлення національних економік.

За дослідженнями науковців у період пандемії COVID-19 відбуваються такі зміни у сучасному світовому бізнес-середовищі [1]:

1) відбуваються зміни в моделях продаж, зумовлені переходом бізнесу на різні форми цифрової взаємодії з клієнтами;

2) з'являється потреба у нових пропозиціях завдяки використанню цифрових каналів прямого доступу до споживача;

3) швидко змінюється поведінка споживачів (клієнтів), внаслідок масштабності використання відеоконференцій, як для соціального зв'язку з колегами, друзями, сім'єю, так і персонального чи колективного зв'язку з представниками компаній;

4) через послаблення нормативних вимог до продукції з метою задоволення щоденних потреб споживачів, на ринках спостерігається притік конкурентів з різних галузей, що посилює конкурентну боротьбу за споживача.

Враховуючи дані зміни функціонування бізнес-середовища, керівникам компаній у посткризовий період необхідно навчитися швидко на них реагувати, за рахунок швидкості та масштабності впровадження принципово нових інновацій, які забезпечуватимуть рух до прискорення відновлення їх бізнесу.

Підприємства індустрії розваг до початку пандемії отримували близько \$2,2 млрд прибутку щороку, що становить приблизно 3% світового ВВП і забезпечували 29,5 млн робочих місць по всьому світу. Скасування або відтермінування культурних заходів, закриття культурних установ, припинення культурних практик громад, збільшення ризику розграбування культурних об'єктів, питання заробітку для різних митців, практичне згорання культурного туризму є нинішньою світовою реальністю. Як і багато інших сфер, культурна індустрія була не готова до змін, що практично звалилися їй на голову. Така ситуація деструктивно впливає на життя людей, які створюють різні культурні продукти та практики, оскільки багато з них — незалежні працівники або ті, хто працює в малому чи середньому бізнесі, що особливо вразливий до фінансових потрясінь.

Із запровадженням карантинних обмежень 128 країн повністю закрили свої культурні установи. Оцінити повноту наслідків,

наскільки глибокою може бути ця криза для культурного сектору, – завдання майбутнього, проте спостереження за сферою дають змогу зробити висновок про їхню тяжкість уже зараз. За інформацією ЮНЕСКО, культурний сектор у всьому світі зазнає багатопланового впливу пандемії COVID-19 — як соціального, так і економічного та політичного. Він впливає на доступ до культури, соціальні права художників і творчих професіоналів тощо. [2]

На відміну від інших сфер економіки, підприємствам індустрії розваг притаманні особливі якості: висока частка людей творчої, інтелектуальної праці; праця носить творчий характер, в результаті праці виробляється творчий, креативний продукт зі значною часткою інтелектуальної складової; масштабна інтеграція креативної економіки з різними галузями національної економіки, що зумовлює синергетичний ефект у випадку кризи; продукція креативної економіки є об'єктом інтелектуальної власності, що вимагає високого рівня її захисту.

За інформацією ЮНЕСКО ймовірно, що культурний сектор не буде визначений як пріоритетний щодо термінової підтримки урядами країн, що є характерним і для України. Та поряд з тим, значної уваги потребує вирішення наступних проблем негативного впливу пандемії коронавірусу на сферу культури [3]: втрата надходжень від туризму, соціальне забезпечення митців і фахівців сфери культури, бізнес яких постраждав від COVID-19, обмеження можливостей для розвитку мистецтва та культури в період карантину.

Одним з найуразливіших секторів національної економіки в період пандемії COVID-19 в Україні стали підприємства індустрії розваг. Так, перші два тижні карантину у всіх сферах індустрії розваг в Україні спостерігалось падіння обсягів продаж у 50 %; 75 % і більше доходу втратили під час карантину більш як третина підприємств, а 27 % з них не можуть перевести бізнес онлайн і потребують спеціальних програм стимулювання. За той же період фінансові результати до оподаткування великих і середніх підприємств становили 4,9 млрд грн збитків проти 111,1 млрд грн прибутку за аналогічний період 2019 р. Загалом частка збиткових підприємств у січні-березні 2020 р. сягнула 40,8 %, проти 27,2 % у 2019 р. [4].

Що ж зроблено українським урядом щодо підтримки індустрії розваг в період пандемії COVID-19? Спалах вірусної інфекції коронавірусу зумовив перегляд державного бюджету на 2020 рік. 8 липня 2020 р. Кабінет Міністрів України на засіданні проголосував за виділення 1 млрд грн для фінансування культурної галузі. [5]

Крім того, у бюджет закладено фінансування для створення електронного обліку культурної спадщини і культурних цінностей України. Частина бюджету планується виділити на компенсацію втрат закладам культури за період карантину (для оплати комунальних послуг, послуг з пожежної безпеки та охорони).

Також позитивним кроком у напрямку захисту креативного сектору економіки було ухвалила Верховною Радою України другому читанні 16.06. 2020 р. законопроекту № 692-IX, яким передбачено державну субсидію для кінематографу в розмірі 100 % від кошторису кіно, зменшено орендну плату майна, не використовуюваного в повному обсязі для наймачів закладів культури на період карантинних обмежень[6]. Проте цих заходів буде недостатньо для відновлення розвитку креативного сектору економіки України в умовах пандемії COVID-19 і післякризовий період. Адже відомо, що закони не працюють без розробленого механізму їх реалізації, тому уряду необхідно сформувавши механізм запровадження в дію передбачених законом заходів.

На початку травня представники креативної галузі провели акцію «Стоп культурний карантин», увімкнувши у 25 містах України кілька тисяч прожекторів. У такій спосіб креативні бізнеси наголосили, що влада не помічає їх проблем та не розуміє особливості функціонування цього ринку. Під час карантину багато діячів зазнали фінансових втрат, оскільки концерти та корпоративи — це основний заробіток багатьох артистів. За перші 1,5 місяці карантину бюджет недоотримав 2,9-4,4 млрд грн податкових надходжень від сфери культури, креативних індустрій і туризму. Їх зупинка спричинила скорочення 50 тис робочих місць, що коштуватиме бюджету 0,4-1,2 млрд грн на допомогу з безробіття.

З 22 травня у зв'язку з поетапним послабленням урядових обмежень багато секторів бізнесу почало повертатися в звичне робоче русло. Запрацювали спортзали, готелі, сфера торгівлі, поновлюються пасажирські перевезення, незабаром заклади громадського

харчування почнуть обслуговувати клієнтів у приміщеннях. Однією з небагатьох галузей, яка залишається на карантині, є індустрія розваг: майстри, що працюють сферах живопису, фотографії, живої музики, театру, кіно, телебачення, дизайну, моди, архітектури, літератури, креативних послуг, інформаційно-комунікаційних технологій.

Проте у чвс, коли є монетизація на YouTube, локдаун хоч і став перепоною для творчості, проте не так сильно вдарив по кишнях співаків та медійників. «Під час карантину ми, як і інші артисти, підтримали державні програми, по типу Stay Home. Ми записували ролики про підтримку гігієни та агітацією залишатись вдома. Потап записав перший ролик в порожньому залі, де він виступав без глядачів. Це дуже важко для артиста, але ми зробили це для підтримки духу. Ми робили джінгли для онлайн-уроків у школах, підтримували морально та матеріально лікарів — намагатися робити все, що можемо», – розповідає співвласниця групи компаній «MOZGI GROUP» Ірина Горова.

На карантині почали об'єднуватися формати онлайн і офлайн. У Палаці спорту пройшов концерт, знову ж таки, без глядачів, де виступили «Время и Стекло», ПТП, MOZGI, із застосуванням технології доповненої реальності. Змінився й формат подачі матеріалу. Соціальні мережі стали справжнім порятунком, і дуже доречною стала поява нової мережі Tik Tok, де відтепер створюються стратегії популяризації деяких артистів. Також більш затребуваними стали подкасти в Україні. Це новий тренд для України, і у нас поки що не так багато подкастерів, але саме карантин став каталізатором розвитку.

Принципово новим форматом, що навряд чи залишиться після карантину, але став порятунком та зв'язком між артистом та глядачем, стали онлайн-концерти. І хоча нічні мери європейських міст стверджують, що після локдауну вони будуть нецікаві глядачам, це – безпрецедентні випадки, що надовго залишаться у нашій пам'яті. Соціальної дистанції дотримувались і під час інших концертів, куди глядачі приїжджали на машинах. Тут зберігся принцип автокінотеатру, але замість фільму глядачі дивились на виступ БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ.

Інколи артисти з відчаю свідомо порушують карантинні обмеження, наражаючи себе та глядачів на небезпеку зараження

COVID-19. Так у Новобаварському районі Харкова попри обмеження «помаранчевої зони» 3 жовтня провели концерт до Дня вчителя, на якому виступала українська співачка Оля Полякова. Поліція через концерт відкрила кримінальну справу про порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням.

За даними ЮНЕСКО, в культурній індустрії у світі задіяно 30 мільйонів чоловік, які створювали річний дохід у \$2 млрд. Сфера культури була особливо привабливою для молоді, бо надавала великий вибір способів для заробітку. У результаті пандемії сектор уже втратив \$10 млрд спонсорських коштів через скасування запланованих заходів. Бізнес цього сектору у зв'язку зі значним скороченням обсягів виробництва (як живих програм, так і відеопродукції) активно інвестує в нові технології для монетизації споживання культурного продукту.

Не тільки організатори масових культурних заходів зазнають збитків. Наприклад, театри Бродвею в Нью-Йорку, які закрилися ще в середині березня, вирішили відновити діяльність не раніше січня 2021 року. Невеликою розрадою для шанувальників театрального мистецтва стали онлайн-трансляції раніше записаних вистав і постановок. Однак зрозуміло, що колективам театрів це не приносить колишніх прибутків. Актори, режисери, декоратори, костюмери, гримери, технічні працівники і ще купа театрального люду залишилися без доходів.

Сам образ театру - темної зали, повної незнайомих людей, які перебувають разом тривалий час, тепер здається дуже небезпечним. Відновлення роботи із дотриманням вимог соціального дистанціювання - до 2 м між відвідувачами - не має фінансового сенсу, кажуть керівники провідних театрів. І це вже не кажучи про те, як дотримуватися дистанції на сцені та у гримерних. На відміну від кіноіндустрії, яка також зазнає значних збитків через коронавірус, театр передбачає пряме, особисте спілкування з глядачем.

Обмеження не проходять безслідно для будь-якої галузі, тому не варто чекати на стрімке відновлення індустрії. Після зняття заборони виснаженими ризикують залишитися не лише музиканти, а і їхня аудиторія. Знижений попит ще більше загальмує повернення артистів до докризових показників.

Стала вже повсякденною фраза, що світ уже ніколи не буде таким, яким він був до пандемії, і людям доведеться пристосовуватися до життя і роботи в нових умовах - умовах «нової нормальності». Людству доведеться відмовитися від низки звичок минулих років, для того щоб упоратися з пандемією. І при цьому знайти нові способи забезпечення свого добробуту.

Митці будуть шукати нові можливості для заробітку. Хтось піде з музики у вантажники. Індустрія сильно відкотиться назад і буде довго відновлюватися. Якість концертних шоу знизиться.

Що слід зробити представникам індустрії розваг для відновлення свого бізнесу? Всі митці мають використати карантин, щоб перезавантажитися й бути готовими після завершення скористатися можливостями, які будуть створені для розвитку галузі.

Справедливості заради слід зазначити, що для деякої групи митців карантин стане часом прориву у їх творчості. Адже, ні війна, ні епідемія, ні влада – нічого не може зупинити митця творити, а очі, вуха, серця людей це споживати в найкращому, глибинному розумінні. Епідемія – непередбачувана річ, які нові формати культурних подій виникнуть на карантин – невідомо. Зрозуміло одне – мистецтво в жодному разі не зупиниться, адже воно як вода – зупинити не можливо.

Таким чином, можна констатувати, що ключовими факторами відновлення, ефективного розвитку і росту індустрії розваг є креативний людський капітал, організаційні, технологічні та маркетингові інновації в креативному бізнесі, внутрішні інвестиції у розвиток креативних індустрій та активна взаємодія уряду з представниками креативного бізнесу з метою розроблення та втілення ефективних заходів із забезпечення життєдіяльності сектору креативної економіки.

Тому, першочерговими заходами урядів країн з подолання наслідків негативного впливу пандемії COVID-19 на розвиток національних економік і креативних індустрій у тому числі, є надання пріоритетного значення розвитку сектору охорони здоров'я з метою збереження життя людського капіталу та впровадженню інноваційних ініціатив у діяльність суб'єктів креативного сектору економіки, оскільки швидкість прийняття рішень, масштабність інновацій і

додаткове фінансування галузі сьогодні є головними інструментами її післякризового зростання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Які інструменти підтримки сфери культури в часи кризи, викликаної пандемією, використовують у світі. [Електронний ресурс].Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Culture/243845>
2. Covid-19: інформаційна підтримка бізнесу. [Електронний ресурс].Режим доступу: <https://epo.org.ua/covid19/>
3. Які інструменти підтримки сфери культури в часи кризи, викликаної пандемією, використовують у світі. [Електронний ресурс].Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Culture/243845>
4. За первые две недели карантина продажи креативных индустрий упали на 50 %: опрос. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://lb.ua/culture/2020/04/01/454238_pervie_dve_nedeli_karantina.html.5. Фінансові результати діяльності великих та середніх підприємств за січень-березень 2020 р.: експрес-випуск. Офіційний сайт державної служби статистики України. [Електронний ресурс].Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express>
6. Кабмін виділив 1 млрд грн для культури та креативних індустрій. [Електронний ресурс].Режим доступу: https://lb.ua/culture/2020/07/08/461471_kabmin_vidiliv_1_mlrn_grn_kulturi.html.
7. Рада приняла закон о поддержке культуры и креативных сфер.[Електронний ресурс].Режим доступу: https://lb.ua/culture/2020/06/16/459922_rada_prinyala_zakon_podderzhke.html.
8. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2014-2016 років: доповідь.Офіційний сайт державної служби статистики України. [Електронний ресурс].Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm.

Молявчик С-В В.,

здобувачка вищої освіти

науковий керівник:

кандидат юридичних наук Олійник У.М.

(м.Хмельницький)

ПРАВОВА ДЕРЖАВА ТА ЇЇ ОЗНАКИ

Правова держава – це всеохопна політична організація суспільства, оснований на верховенстві права, що створює умови для найбільш повного забезпечення прав і свобод людини, громадянина, а

також послідовного обмеження державної влади з метою неприпустимості зловживань з її боку . Правова держава розглядається як особливий стан організації державної влади в громадянському суспільстві, що виникає за умов досягнення в ньому високого рівня правової культури його членів і передбачає реалізацію державою свого функціонального призначення на засадах верховенства права, поділу влади, визнання та реалізації прав і свобод людини та громадянина, а також взаємної відповідальності держави й особи [1].

Така форма організації державного управління має на увазі:

-Реалізацію прав, свобод. Законних інтересів людини.

-Реалізацію прав громадянського суспільства.

-Взаємна відповідальність держави та людини.

Україна, оголосивши себе правовою державою, автоматично взяла на себе зобов'язання відповідати всім висунутим до такої країни вимогам. У самій Конституції зазначено, що зараз Україна знаходиться на шляху становлення і тільки прагне до такого статусу.

Вчені вважають, що правова держава — це утопія, якої неможливо досягти. Суспільство, в якому нічий права не порушуються, а все несуть один за одного взаємну відповідальність утопічно. Проте, не дивлячись на недосяжність мети, всі країни повинні прагнути стати ближче до істинного правової держави, щоб прогресувати та ставати краще. [2]

Правова держава незалежно від специфіки країни характеризується наявністю ознак:

1) Безумовне визнання, законодавче закріплення, реальне здійснення і гарантування державою невід'ємних прав і свобод людини. Цей принцип передбачає визнання кожної людини вищою соціальною цінністю. Завдяки інтегруючій функції права особистості на життя, свободу та гідність всі категорії прав людини перебувають у єдності, вони взаємопов'язані і взаємообумовлені. Ці права створюють своєрідне ядро незмінних і непорушних прав, навколо якого формуються похідні від них категорії прав (політичні, соціально-економічні, культурні тощо). Кожна з категорій прав конкретизує певний аспект змісту цього ядра, сприяє його захисту. Зворотний зв'язок полягає в тому, що саме завдяки визнанню державою непорушності життя, свободи та гідності людини

розцінюється як недоторканні і невідчужувані всі інші права й свободи.

2) Принцип верховенства права. Право, по відношенню до держави, є первинним. Держава не створює право, а лише дає юридично завершені формулювання, в яких закріплюються уявлення про справедливість, що об'єктивно склалися в суспільстві і потребують державного захисту. Отже, за допомогою законів, судових прецедентів тощо держава лише надає праву формальної визначеності. У реальній діяльності вона повинна втілювати право в життя.

3) Правова держава зароджується і функціонує в умовах громадянського суспільства. Питання щодо громадянського суспільства, як і щодо правової соціальної держави, було поставлене історією як питання про найбільш розумний і доцільний устрій людського буття. Процес їх розвитку хоча і був різношвидкісним, але йшов паралельно і супроводжувався узгодженням між собою цих інститутів. Тому, коли під громадянським суспільством розуміють сукупність недержавних і неполітичних відносин, які утворюють сферу специфічних інтересів вільних індивідів-власників і їх об'єднань, то це аж ніяк не означає його абсолютної відокремленості від держави. Навпаки, вони завжди були досить тісно пов'язаними між собою, по-перше, генетично (в європейській історії громадянське суспільство і держава взаємно створювали одне одного), а по-друге — корегуючи одне одного. Отже, громадянське суспільство розвивається в діалектичній єдності і протиріччі з соціальною правовою державою. Теоретична конструкція правової держави складається поступово, відповідно до усвідомлення громадянським суспільством об'єктивної потреби в зміні сутності держави. Особливої переконливості ця теза набуває в разі трансформації ліберальної правової державності в соціальну правову. Цей процес супроводжувався теоретичними пошуками лібералів, християнських демократів і соціал-демократичного руху, що дає підстави констатувати: концепція правової держави в її сучасному вигляді є підсумком зусиль громадянського суспільства. Вона реалізується тоді, коли досягає «критичної маси», яка здатна перевлаштувати людське буття.

4) Принцип поділу влади. Цей принцип, що його вперше сформулював Ш. Монтеск'є, традиційно вважається обов'язковою

ознакою сучасного конституційного ладу. Сучасний підхід до розкриття змісту принципу поділу влади передбачає висвітлення двох аспектів. Це, по-перше, незалежність і самостійність кожної з гілок влади — законодавчої, виконавчої й судової, а по-друге – існування й ефективне функціонування конституційного механізму взаємних стримувань і противаг. Система «стримувань і противаг» була започаткована в США. Вона являє собою сукупність правових обмежень однієї гілки влади з боку інших гілок. Традиційно до таких обмежень відносять: здійснюване за допомогою принципів права, норм конституції і законів регламентування нормотворчої діяльності, зокрема видання законів виключно парламентом, обмеження підзаконної та делегованої нормотворчості; чітке визначення повноважень вищих органів державної влади, строків їх виконання і випадків їх припинення; здійснення правосуддя виключно судом, визнання судом неконституційними нормативно-правових актів тощо. Разом з тим система «стримувань і противаг» може набувати специфічних ознак, що обумовлено існуючою в країні формою правління. Так, у системі противаг парламентської республіки важливе місце відведено праву парламенту висловити уряду вотум недовіри, що тягне за собою його відставку і контрповноваження уряду – можливість розпуску парламенту президентом за поданням прем'єр-міністра і призначення дострокових виборів.

5) Принцип взаємної відповідальності особи і держави. Захищеність інтересів держави та індивіда в правовій державі повинні знаходитися на одному рівні. Це, зокрема, передбачає відповідальне ставлення держави до людини, її прав і свобод, а також їх охорону усіма передбаченими законом засобами. Ця вимога впливає з конституційних положень, які визнають людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Саме права і свободи людини, їх гарантії повинні визначати зміст і спрямованість діяльності держави, становити основу демократичної державності. Основними показниками взаємовідносин особи і правової держави є правова захищеність людини і громадянина; постійне розширення їх прав і свобод; гармонійне поєднання інтересів держави і особи; підвищення соціальної активності особистості, її відповідальності, самодисципліни при виконанні обов'язків. При цьому слід підкреслити, що забезпечення

правової захищеності людини і громадянина повинно мати першочерговий і комплексний характер. Його комплексність полягає в тому, що цей принцип лежить в основі всіх взаємозв'язків людини як з державою, її органами, так і з іншими індивідами та їх суспільними об'єднаннями в межах правових відносин. Принцип правової захищеності в змістовому плані має специфічні правові ознаки. Це – правова рівність сторін і взаємна відповідальність усіх суб'єктів права; особливий режим правового регулювання; стабільний правовий статус громадянина і система юридичних гарантій його непорушності. Правові відносини ґрунтуються на основі рівності і взаємної відповідальності сторін. Звісно, держава теоретично має найбільший обсяг прав і обов'язків. Крім цього, у держави є особливі правомочності, яких не може бути в окремого громадянина (наприклад, видавати загальнообов'язкові норми, збирати податки та ін.). Але в конкретних правовідносинах вони (держава і громадянин) мають рівні права і відповідні їм обов'язки. Створення стабільного правового статусу громадянина (системи його прав і обов'язків) і чіткого механізму забезпечення дають можливість людині відчувати своє стабільне становище в суспільстві, а повномасштабна реалізація принципу взаємної відповідальності особи і держави сприяє поступовому відродженню довіри людини до держави.

б) У правовій державі поведінка людини регулюється на основі загальнодозволяючого правового режиму. Правовий режим, що регулює поведінку людей, існував і до започаткування правової державності, проте у поліцейській державі він був іншим за змістом, а саме: людині заборонялося все, крім того, що було прямо дозволено законом. У 1789 році в США вперше був сформульований принципово інший підхід до бачення змісту цього режиму — людині було дозволено все, що прямо не заборонялося законом. У Конституції України (ч.і ст. 19) цей режим також закріплюється, але його викладено по-іншому: «Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством». Безумовно, цей режим передбачає наявність високого рівня правової свідомості і правової культури особи і суспільства в цілому – тільки за цієї обставини забезпечується позитивний ефект від його впровадження в суспільне життя.

7) У правовій державі діє й інший правовий режим, відповідно до якого державним органам і посадовим особам дозволено робити лише те, що для них прямо передбачено законом. Так, держава має право і навіть зобов'язана за порушення законів застосовувати примус до особи, але при цьому особа повинна мати реальні юридичні засоби захисту своїх прав.

8) Особливо важливого значення для ефективного функціонування правової держави набуває незалежний і ефективний суд. Забезпечення провідної ролі в суспільному житті справедливого, демократичного суду, як найбільш дійової гарантії прав людини і громадянина, є переконливим доказом того, що держава набула правового характеру. Це зумовлюється специфікою судових органів: демократизмом їх формування, змістом їх повноважень, процедурою судочинства. Провідну роль суд може відігравати тільки за умови здійснення правосуддя виключно судом і відповідно до закону, забезпечення незалежності і кваліфікованості судів, доступності судового захисту для громадян тощо. При здійсненні судочинства державні органи і їх посадові особи, з одного боку, і індивід чи їх об'єднання — з другого, повинні розглядатися як рівноправні суб'єкти, що є запорукою уникнення будь-якого свавілля держави. В результаті здійснюваної в державі реформи судової системи ці умови повинні бути створені і поступово реалізовуватися.

9) У правовій державі на належному рівні знаходиться правосвідомість і правова культура як окремого індивіда, посадової особи, так і суспільства в цілому. Це, зокрема, передбачає наявність досить високого рівня правових знань, знання основних принципів права, стійких переконань в необхідності виконання законів тощо. Досягнути такого рівня правосвідомості, який конче потрібний як для правотворчості, так і для реалізації права, дуже важко. Для запровадження системи правового навчання і виховання потрібен тривалий час. Державна програма правового навчання вже створена і зараз удосконалюється державними правничими установами [3].

Отже, сучасна концепція правової держави може бути лише системою ознак, інститутів, що висловлюють демократичну ідею народного суверенітету. Суверенітет народу означає, що лише народ — єдине джерело всієї влади; лише він має невідчужуване право визначати та змінювати форми державно-правового життя. Саме це і

має бути відображено в конструкції сучасної правової держави. Правова держава — це суверенна політико-територіальна організація влади, яка існує і функціонує в громадянському демократичному суспільстві на підставі соціально-справедливого права і в якій на його основі реально забезпечується здійснення прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина, окремих груп людей та громадянського суспільства в цілому, де держава й людина несуть взаємну відповідальність.

Список використаних джерел та літератури:

1. Правова держава: аналіз філософсько-правових концепцій. URL : http://www.lsej.org.ua/5_2019/86.pdf
2. Правова держава: основні ознаки правової та соціальної держави. URL : <https://uristy.ua/articles/administrative-law/pravova-derzhava-ponyattya-oznaki-printsipi/>
3. Лекція «Правова держава». URL : <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/03/p2122-tdp.pdf>

Мартинюк Ю.С.,

здобувачка вищої освіти

науковий керівник:

кандидат юридичних наук Олійник У.М.

(м.Хмельницький)

СПОСОБИ ВИКЛАДАННЯ НОРМ ПРАВА В НОРМАТИВНО – ПРАВОВИХ АКТАХ

Значення теорії тлумачення правових норм досить велике, адже без всебічного і глибокого розуміння змісту правових норм неможливе регулювання громадського життя, зміцнення законності.

Актуальність теми полягає в тому, що норми права є важливою складовою для прийняття законів і інших нормативно-правових актів. І це прийняття має вирішальне значення для запровадження реформ в нашому житті.

Поняття норми права належить до числа найважливіших категорій теорії права.

Норма права - це основа системи соціальних норм. У сучасній юридичній науці норма права визначається як обов'язкове для всіх

правило поведінки, установлене державою, підтримуване її примусовою силою і закріплене в офіційних державних актах.

Норма права характеризується переліком істотних ознак, що відрізняють її від інших правових явищ. Насамперед, вона являє собою загальнообов'язкове правило поведінки і наказує правильний з погляду суспільства і тому обов'язковий для всіх індивідів образ дій. У той же час норма права - це не будь-яке правило поведінки, а тільки таке, котре встановлено державою і допускає можливість державного примусу у випадках його порушення. [1, с. 120]

Норма права - це також формально-визначене правило поведінки, що виявляється в чіткому визначенні обсягу прав і обов'язків, конкретних указівок на наслідки її порушення. Будь-яка норма права закріплена в статті, главі, розділі офіційного документа - нормативному правовому акті. [2, с.370]

Норма права є важливою складовою для теорії права.

Нормативно-правовий акт - офіційний акт-волевиявлення (рішення) уповноважених суб'єктів права, що встановлює (змінює, скасовує) правові норми з метою регулювання суспільних відносин. До нормативно-правових актів належать конституції, закони та нормативні рішення органів виконавчої влади. [1, с. 144]

Нормативно-правовий акт виконує дві рівнозначні функції: функцію юридичного джерела права і функцію форми права, тобто виступає як спосіб існування і вираження норм права [1, с. 146].

Будь який нормативно правовий акт має межі своєї дії. За загальним правилом, нормативно-правові акти застосовуються до правових відносин, які виникли у період від набрання ними чинності до їх втрати. [3]

Межі дії поділяються на дії нормативно-правових актів у часі, просторі й за колом осіб.

Норми права закріплюються у статтях нормативно-правових актів. Формулюючи тексти статей, законодавець використовує різні способи викладення елементів норм права [3].

Їх класифікація здійснюється за такими ознаками:

1. За повнотою викладення норм права:

- прямиий (повний) спосіб – у статті нормативно-правового акта викладені всі структурні елементи норми права, тобто норма

права та стаття нормативно-правового акта за обсягом збігаються – у такій статті міститься одна норма права;

- відсильний спосіб – у статті нормативно-правового акта викладені не всі

структурні елементи певної норми права, але в ній вказується, в якій статті цього ж нормативного акта викладений елемент норми, якого бракує. У цьому випадку норма права в повному обсязі міститься у кількох статтях цього нормативного акта;

- бланкетний спосіб – у статті нормативно-правового акта викладені не всі структурні елементи певної норми права, але з цієї ж статті впливає, що елемент, якого бракує, викладений в іншому нормативно-правовому акті. У такому випадку норма права в повному обсязі міститься як у статті цього нормативно-правового акта, так і в статті іншого нормативно-правового акта.

2. За рівнем узагальнення:

- абстрактний спосіб – зміст норми розкривається загальними, абстрактними, неіндивідуалізованими поняттями (норма ЦК, що регулює правила застосування цивільного законодавства за аналогією: при неможливості використання аналогії закону права та обов'язки сторін визначаються, виходячи із загальних основ та сенсу цивільного законодавства і вимог розумності та справедливості.);

- казуїстичний (казуальний) – зміст норми розкривається індивідуалізованими поняттями, шляхом переліку певних фактів, випадків, ознак та ін.

Загальнообов'язковість правової норми та її формальний аспект забезпечуються шляхом її викладу в тексті юридичного документа. [1, с. 55]

Можна зробити висновки, що норма права є мірою волі і справедливості; є результатом владної діяльності держави, що складає в узагальненні і систематизації типових конкретних правовідносин, що виникають у цивільному суспільстві; має завжди загальний характер, тобто це таке розпорядження, що адресоване до необмеженого числа індивідуально невизначених суб'єктів і розраховано на багаторазовість застосування при визначених життєвих обставинах. [3]

Основний структурний елемент нормативно-правового акта – стаття. Співвідношення норми права і статті залежить від рівня

розвитку галузі, задуму законодавця, розвиненості юридичної техніки. Змістом будь-якої статті є припис законодавця. стаття нормативно-правового акта може виступати зовнішньою формою як юридичної норми, так і юридично-нормативного припису, за допомогою якого ця норма «організовується», будується.[4]

Основним джерелом права у сучасній Україні є нормативно-правовий акт.

Отже, норми права є дуже важливим компонентом, тому що через них держава здійснює вплив на суспільство, на їх основі визначаються повноваження державних структур, завдяки нормам конкретизуються та реалізуються суб'єктивні права.

На мою думку, державі потрібно добре розуміти усі способи викладання норм права в нормативно – правових актах.

Список використаних джерел та літератури:

1. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. 2-ге видання. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
2. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник. За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. с. 688.
3. Норма права і стаття нормативно-правового акту. URL // <https://www.bestreferat.ru/referat-153961.html>
4. Нормативно-правові акти: поняття, види, дія нормативно-правових актів у часі, просторі й за колом осіб. URL // <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9861/>

Мельник Н.А.,

здобувач вищої освіти

науковий керівник: PhD Авсієвич А.В.

(м.Хмельницький)

ПРАВОВА ПРИРОДА ПРАВА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Одним із суб'єктів цивільних правовідносин є держава. Як і інші учасники держава може набувати певне майно у власність або ним володіти, користуватися чи розпоряджатися на своїй території. Оскільки держава – це певне політичне утворення, то від її імені всі повноваження здійснюють компетентні органи. Щодо права власності, то від імені та в інтересах держави України таке право здійснюють відповідно органи державної влади. Загалом функції

щодо управління державним майном покладено на такі уповноважені органи як ВР, КМУ, міністерства, місцеві органи виконавчої влади та органи, спеціального утворення – Фонд державного майна.

Окремими нормативними актами визначаються певні функції з управління тим чи іншим державним майном. Так, повноваження державним адміністраціям визначені Законом України «Про місцеві державні адміністрації».

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» в управлінні відповідних місцевих державних адміністрацій перебувають об'єкти державної власності, передані їм в установленому законом порядком [1]. У разі делегування місцевим державним адміністраціям районними чи обласними радами відповідних повноважень в їх управлінні перебувають також об'єкти спільної власності територіальних громад.

Місцевим державним адміністраціям забороняється використовувати об'єкти державної власності, власності територіальних громад, що перебувають в їх управлінні, як заставу чи інші види забезпечення, а також здійснювати операції уступки вимоги, переведення боргу, прийняття переведення боргу, дарування, пожертвування.

Відповідно до ст. 326 ЦК у державній власності є майно, у тому числі грошові кошти, яке належить державі Україна [2]. Державі як учаснику цивільних відносин (ст. 2ЦК), як суб'єкту права власності може належати будь-яке майно, необхідне для виконання її завдань і функцій, зокрема таким майном може бути те, яке забезпечує діяльність її органів; забезпечує виконання державою загальносуспільних функцій (наука, освіта, медицина тощо); майно, яке може належати виключно державі, а інші суб'єкти не можуть бути його власниками тощо [3, с 321-322].

Право власності регулюється та гарантується різними галузями права, зокрема конституційним, кримінальним, сімейним, господарським тощо

Першопочатково право власності закріплюється в Конституції України, зокрема встановлюються форми власності, рівність всіх суб'єктів права власності, гарантії права власності та обов'язки власників [4]. Норми цивільного кодексу (ЦК) України визначають поняття права власності, зміст права власності, регулюють поведінку

власників у цивільному обороті, закріплюють способи права власності тощо.

В цивільному праві прийнято розрізняти право власності в об'єктивному на суб'єктивному значенні.

Право власності в об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, які регулюють відносини власності.

Право власності в суб'єктивному значенні – це можливість власника володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (рідчю, майном) на свій власний розсуд і в своїх інтересах або інтересах інших осіб. Цьому праву відповідає обов'язок інших осіб утримуватися від дій (бездіяльності), які б перешкождали цьому праву, тобто володіти, користуватися, розпоряджатися своєю власністю.

В юридичній літературі виділяють такі ознаки суб'єктивного права власності: його зміст охоплює три правомочності (можливості) власника: право володіти, право користуватися і право розпорядження майном; суб'єктом права власності може бути будь-який суб'єкт права; об'єктом правовідносин власності може бути будь-яка індивідуально визначена річ; своє право на річ власник здійснює завжди своєю владою й у своєму (власному) інтересу.

Зміст права власності складається із правомочностей володіння, користування і розпорядження рідчю (майном) власника.

Право володіння – це право фактичного, фізичного та господарського впливу на річ (майно). Слід мати на увазі, що в юридичній літературі розрізняють володіння законне (таке, що ґрунтується на законі) та незаконне, яке в свою чергу поділяється на добросовісне і недобросовісне.

Таким чином, законним володінням є володіння, яке ґрунтується на правовідносинах, які мають правові підстави, наприклад, укладення договору купівлі продажу, дарування тощо. Законне володіння ще іменують титульним.

Законне (титульне) володіння може здійснюватися як власником речі (майна), так і іншими особами. Наприклад, заставодержатель має право володіння певною рідчю (майном) на підставі договору, закону або рішення суду.

Слід мати на увазі, що власника інші законні володільці відрізняються тим, що власник на ряду з правомочністю володіння,

завжди має право користування і розпорядженні річчю (майном), а законний (титульний) володілець може здійснювати інші правомочності лише за погодженням із власником. Так, наприклад, при договорі найму (оренди) майна орендар (наймач), окрім правомочності володіння, має і право користування цим майном. При укладенні договору комісії, комісіонер має право володіння та розпорядження майном [3, с.315-318].

Володіння, яке не ґрунтується на правових підставах називають незаконним (безтитульним). Незаконне володіння може бути добросовісне та недобросовісне.

Так, добросовісним незаконним володінням визнається володіння, коли особа, яка володіє майном без правових підстав, не знала і не повинна була знати про його незаконність. Наприклад, особа придбала на ринку річ, і пізніше було з'ясовано, що вона вкрадена.

Недобросовісним незаконним володінням є таке володіння, коли володілець майна знає або повинен був знати про незаконність свого володіння. Наприклад, особа знайшла річ і не повідомила відповідні органи про знахідку, а залишила її собі.

Право користування – можливість власника або інших осіб вилучати з речі її корисні властивості, привласнення плодів і доходів, що приносяться річчю для задоволення своїх потреб. Наприклад, у власності особи є квартира, яку вона може здавати в найм і отримувати плату за користування нею; якщо особа є власником цінних паперів, то може отримувати дивіденди; корова може приносити молоко або приплід; власник може використати своє майно і для здійснення підприємницької діяльності, від якої можуть бути отримані доходи або внести своє майно в уставний фонд юридичної особи, яка утворюється тощо.

Слід наголосити, що право володіння і право користування нерозривно пов'язані між собою. Без володіння не може бути здійснено користування річчю (майном).

Законними користувачами можуть бути як власник, так і інші особи, які користуються майном на законних підставах. Наприклад, наймач користується майном на підставі договору прокату; користувач користується річчю на підставі договору позички;

державне підприємство користується майном, яке передано йому на праві повного господарського відання тощо.

За загальним правилом продукція, плоди та доходи належать власникові речі, якщо інше не встановлено договором або законом. Наприклад, заставодержатель має право користуватися переданим йому предметом застави, якщо це буде встановлено в договорі тощо.

Право розпорядження – це можливість власника визначати юридичну і фактичну долю майна.

Право розпорядження може здійснюватися власником у різні способи: шляхом відчуження (продаж, дарування, рента тощо), шляхом передачі іншим особам у володіння та (або) користування (оренда, застава, позичка тощо), шляхом знищення або шляхом фізичної відмови від майна та ін. [5, с. 170-176].

Право розпорядження може бути обмежене у випадках, встановлених законом. Закон передбачає викуп пам'ятки історії та культури, який внаслідок дій або бездіяльності власника загрожує пошкодження або знищення тощо.

Необхідно знати, що право розпорядження, як і право володіння та право користування, може належати не лише власнику, а й іншим особам. Так, наприклад, за договором комісії комітент (власник) передає комісіонеру право розпорядження річчю, проте слід зауважити, що комісіонер набуває право володіння та право розпорядження, права ж користування він не має. Або, наприклад, за довіреністю власник може передати іншій особі всі три правомочності: володіння, користування та розпорядження його майном.

Всі правомочності взаємопов'язані між собою і виникають всі разом, як правило, у власника майна. Таким чином, у сукупності вони визнають всі можливі дії, які можуть здійснюватися щодо майна в межах закону і становити зміст права власності. Необхідно зазначити, що на зміст права власності не впливають місце проживання власника та місце знаходження майна.

Згідно зі ст. 318 ЦК України суб'єктами права власності є: Український народ; фізичні особи; юридичні особи; держава Україна; Автономна Республіка Крим; територіальні громади; іноземні держави; інші суб'єкти публічного права [2].

Усі суб'єкти права власності є рівними перед законом.

Власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Як вже було з'ясовано, власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. При здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків власник зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства. Усім власникам забезпечуються рівні умови здійснення своїх прав.

Держава не втручається у здійснення власником права власності. Проте, власник не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі. Діяльність власника може бути обмежена чи припинена або власника може бути зобов'язано допустити до користування його майном інших осіб у випадках і в порядку, встановлених законом. Тобто законодавець визначає межі здійснення права власності.

Закон визначає, що власність зобов'язує. Власник зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, якщо інше не встановлено договором або законом. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом.

Слід звернути увагу на те, що в ЦК України визначено такі форми власності як: власність Українського народу (ст. 324); приватну власність (ст. 325); державну власність (ст. 326); комунальну власність (ст. 327) [2].

Слід звернути увагу на те, що законодавець не відносить Український народ до учасників цивільних правовідносин, проте визначає його суб'єктом права власності. Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, встановлених Конституцією України.

Суб'єктами права приватної власності є фізичні та юридичні особи.

Фізичні та юридичні особи можуть бути власниками будь-якого майна, за винятком окремих видів майна, які відповідно до

закону не можуть їм належати. Наприклад, бойова зброя, боєприпаси тощо.

Зауважимо, що склад, кількість та вартість майна, яке може бути у власності фізичних та юридичних осіб, не є обмеженими. Проте, законом може бути встановлено обмеження розміру земельної ділянки, яка може бути у власності фізичної на юридичної особи.

Суб'єктом права державної власності є держава Україна. Від імені та в інтересах держави України право власності здійснюють відповідно органи державної влади. Майно, що знаходиться у державній власності, може передаватися юридичним особам публічного права на основі повного господарського відання (державним підприємствам) або оперативного управління (казенні підприємства).

Суб'єктами права комунальної власності визнаються територіальні громади. Управління майном, що є у комунальній власності, здійснюють безпосередньо територіальна громада та утворені нею органи місцевого самоврядування.

Щодо видів права власності, то можна виділити наступні:

1. Право приватної власності:
  - право власності фізичних осіб;
  - право власності юридичних осіб;
2. Право державної власності:
  - право повного господарського відання;
  - право оперативного управління;
3. Право комунальної власності:
  - право власності територіальних громад;
4. Право спільної власності:
  - право спільної часткової власності;
  - право спільної сумісної власності [5, с. 170-176].

Законодавче визначення переліку майна, яке може перебувати у винятковій власності держави, зумовлено виконанням державою особливих функцій, спрямованих на забезпечення інтересів кожної людини та суспільства загалом, які є загально визначеними та обов'язковими для виконання кожною державою. Якщо для приватної власності соціальна функція є лише факультативним проявом реалізації повноважень власником у рамках концепції корпоративної соціальної відповідальності, що зароджується в Україні, то режим

публічної власності зобов'язує до соціально спрямованого відправлення повноважень як публічним власником і його уповноваженими особами, так і залученими на договірних засадах суб'єктами господарювання [6, с. 49].

Особливість об'єктів полягає також у тому, що вони є найбільш значущими, унікальними ресурсами з точки зору забезпечення влади народу, суверенності держави та самостійності влади державних утворень. Однією з характерних рис права державної власності є також специфіка правового режиму її об'єктів. Адже багато в чому розпорядження такими об'єктами припускає отримання користі для публічного власника. У зв'язку з цим пошук суб'єкта права, що може задовольнити публічний інтерес в соціально-економічній сфері, здійснюється на конкурентних засадах. Важливо зазначити те, що конкурентний порядок застосовується як для відчуження об'єктів публічної власності, так і для витрачання бюджетних коштів у рамках здійснення процедур державних закупівель.

Конкурентні умови відчуження об'єктів публічної власності забезпечуються (або повинні забезпечуватися) в межах приватизаційних процедур. Крім цього, право публічної власності, в даному випадку – право державної власності має підстави виникнення, не властиві праву приватної власності. До таких підстав належать, наприклад, стягнення податків, конфіскація майна, вилучення майна для суспільних потреб, тощо. Отже, право приватної та право публічної власності відрізняється не лише за суб'єктами, але і за об'єктами, і за підставами виникнення права такої власності. На наш погляд, відрізняється також і зміст права публічної та приватної власності, оскільки у праві публічної власності набагато більшою є питома вага обов'язків порівнюючи з правами. Так, в праві державної власності є обов'язок формувати певний склад об'єктів державної власності. Це пояснюється тим, що дискреція публічно-правового утворення у розв'язанні питання володіти тим чи іншим майном практично відсутня, оскільки низка об'єктів імперативно визначена як виняткова державна власність.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999р. (із змінами від 06.12.2020) №586-XIV, Відомості Верховної Ради України. 1999, №20-21, Ст. 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

14. 2. Харитонova О.І. До питання про характеристику державної власності. Актуальні проблеми держави і права. №33, 2007. URL: <http://www.apdr.in.ua/v33/49.pdf> 3. Цивільне право України. Частина перша : посіб. для підгот. до іспитів / В. І. Борисова, К. Ю. Іванова, Б. П. Карнаух, Ю. Є. Ходико ; за заг. ред. В. І. Борисової. Харків : Право, 2019. 248 с. 4. Конституція України: офіц. текст. (із змінами від 01.01.2021) Київ: КМ, 2021. 96 с. 5. Іванов Ю. Ф. Цивільне право України : Навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Курилiна, М. В. Іванова. 2-ге вид. доповн. і переробл. Т. 1. К.: Алерта, 2019. 342 с. 6. Публічна власність : проблеми теорії і практики : монографія / під заг. ред. В.А. Устименка / НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Чернігів : Десна Поліграф, 2014. 308 с.

Наконечна О.І.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

ОФІЦІЙНЕ ТА НЕОФІЦІЙНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ НОРМ

Однією з найважливіших інституцій правової держави, де діє принцип верховенства права та існує органічна потреба у безумовному додержанні Конституції, є Конституційний Суд. Його утворення в Україні стало кроком на шляху впровадження конституційної законності, підвищення правової культури, розвитку демократичних засад суспільства.

Офіційне тлумачення – це роз'яснення змісту і мети правових норм, яке сформульовано в спеціальному акті уповноваженим органом у рамках його компетенції і має юридично обов'язкову силу для всіх, хто застосовує норми, що роз'яснюються. Офіційне тлумачення в Україні надається виключно Конституційним Судом України та реалізується шляхом ухвалення рішення після відповідного судового розгляду про тлумачення тієї чи іншої конституційної норми на звернення зазначених у Конституції суб'єктів. Таке тлумачення завжди є нормативним і загальнообов'язковим.

Суб'єктами права на конституційне подання з питань дачі висновку Конституційним Судом України у випадку офіційного тлумачення Конституції та законів України є: Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України (підпис депутата не відкликається) [1].

Підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод. По характеру та юридичним наслідкам офіційне тлумачення в теорії держави і права підрозділяється, на казуальне і нормативне.

Казуальне офіційне тлумачення – це тлумачення, що застосовується до конкретного випадку. Його особливістю є те, що воно обов'язково тільки для тих осіб, у відношенні яких воно дається. Відмінною рисою казуального тлумачення Конституційного Суду України є його офіційна загальобов'язковість (не тільки для конкретних осіб). Офіційне тлумачення Конституційним Судом України дається як нормам закону, конституційність якого перевіряється, так і відповідним положенням Конституції.

Найбільша кількість розглянутих Конституційним Судом України справ здійснюється за допомогою казуального тлумачення. Насамперед це стосується спорів про перевірку на відповідність Конституції України законів та інших правових актів.

Офіційне тлумачення не змінює зміст Конституції. Навпаки, шляхом тлумачення Основного Закону зберігається його дійсний зміст. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду виключає можливість порушення Конституції, відхилення від тексту і її зміни.

Неофіційне – таке роз'яснення їх змісту що здійснюється будь-яким суб'єктом, при якому результат тлумачення не має обов'язкової юридичної сили. Має переважно загальний характер, але може бути й індивідуальним.

За суб'єктами тлумачення воно може бути побутовим, професійним, доктринальним (спеціально-пояснювальним). Побутове (повсякденне) тлумачення – це уявлення і роз'яснення змісту норм права в повсякденному житті, побуті всіма особами, які не мають

спеціальної юридичної освіти або певного досвіду юридичної діяльності. Дійсні результати такого тлумачення обумовлені рівнем правової свідомості, юридичної обізнаності, життєвого досвіду та правової культури громадян.

Таке тлумачення постає в усіх випадках, коли особа осмислює зміст правових норм з метою їх використання, виконання, додержання, надання поради, оцінювання будь-якої життєвої ситуації, що потребує юридичного рішення або просто розширення кола своїх знань [2, с.8].

Професійне (компетентне) тлумачення — це тлумачення, яке здійснюють фахівці з вищою юридичною освітою в галузі держави і права – практичні працівники (судді, адвокати, прокурори, посадові особи державного апарату та ін.) для професійного використання його результатів у повсякденній діяльності в процесі застосування ними правових норм.

Доктринальне (наукове) тлумачення - здійснюється науковцями – фахівцями-правознавцями, науковими та дослідними установами в науково-практичних коментарях до законодавства, працях учених-юристів (наукових статтях, монографіях, підручниках, посібниках, брошурах, лекціях), обговореннях проблемних питань чинних нормативних актів та їх проектів у пресі, на «круглих столах», телебаченні, сторінках наукових видань. Таке тлумачення відомо світу з стародавніх часів [3, с.7].

У Стародавньому Римі роз'яснення римськими юристами законів мало не тільки моральне, а й юридичне значення, впливало на розвиток законодавства. Під час тлумачення вони фактично створювали норми, які набували якостей авторитетності, що межувала з обов'язковістю. Усі форми неофіційного тлумачення правових норм не мають обов'язкової сили, їх фактичне значення зумовлюється авторитетом і обізнаністю інтерпретатора з питань правознавства та рівнем переконливості. Але усі вони справляють певний вплив на різні види юридичної практики і підпорядковані кінцевій меті – досягти однаковості розуміння змісту правових норм.

Як висновок хотілося б сказати, що тлумачення права – це діяльність, спрямована на з'ясування, осмислення дійсного змісту норм права з метою сприяння їх практичній реалізації, а також результат такої діяльності, що переважно виражається в

інтерпретаційно-правовому акті. Необхідність тлумачення права зумовлена: нормативністю права, загальним, абстрактним характером правових норм; формальною визначеністю правил поведінки в юридичному тексті, що зумовлює такі обставини, що викликають необхідність тлумачення; вживання термінів; наявність в юридичних текстах спеціальних юридичних термінів; вживання висловів, які вимагають з'ясування можливих варіантів поведінки, що ними передбачаються; системністю норм права, що зобов'язує суб'єкта тлумачення враховувати взаємозв'язок і взаємозумовленість норм права; необхідністю забезпечення органічної єдності «духу» і «букви» закону.

Список використаних джерел та літератури:

1. Роз'яснення Верховного Суду України від 04.08.2001 р. «Правові позиції щодо розгляду судами окремих категорій цивільних справ (Зобов'язання, що виникають з угод)» URL// <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0014697-01#Text>.
2. Теорія держави і права. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. К.: Юрінком Інтер, 2016 р., 688 с.
3. Теорія права і держави. Скакун О.Ф. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2019 р., 520с.

Николюк І.О.,

магістрантка

науковий керівник:

кандидат економічних наук Цимбалюк Г.С.

(м.Хмельницький)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ

Управління персоналом – поняття комплексне, яке охоплює широкий спектр питань: від розробки концепції кадрового менеджменту і мотивації працівників до організаційно-практичних підходів до формування механізму її реалізації в конкретній організації.

Діагностика системи управління персоналом - це дослідницька діяльність, спрямована на аналіз і оцінку проблем розвитку системи менеджменту організації, а також на підвищення його ефективності.

Так як управління персоналом підприємства є багатоплановим процесом, для якого необхідні великі грошові, часові та організаційні витрати, найчастіше проблеми в управлінні персоналом зав'язані з тим, що керівник має справу з не просто групою людей, що вже на самому ділі вважається складним завданням, а групою професіоналів, в основному маючі теоретичні і практичні навички, і, звичайно ж, вищу освіту. При неправильному підході до керівництва виникають такі актуальні проблеми в управлінні персоналом: негативна репутація підприємства; погіршення якості товарів; збільшення шансів стати банкрутом.

Більше половини проблемних ситуацій в управлінні персоналом мають місце з вини керівництва, а не персоналу. Це пов'язано з тим, що керівники не завжди в змозі грамотно і «тверезо» керувати співробітниками.

У наш час на підприємствах права персоналу можуть з легкістю бути порушені, якщо працівник виконує свої обов'язки не якісно або не слідкує наміченим планом робіт, то в цьому винен не тільки сам працівник, а й його керівник. На цьому ґрунті виникають конфлікти. Частково керівник впливає на працездатність кадрів. Тут і може виникнути низка проблем: чи не розпізнавання кризи керівником на ранній стадії, припущення, що всі труднощі - це тимчасові труднощі, погіршення умов роботи персоналу та посилені санкції співробітників, прийняття невважених рішень керівництвом в результаті стресу, злодійство персоналом майна підприємства, масова плинність кадрів. За допомогою постійного проведення моніторингу існуючих проблем підприємства, керівництво може отримати винятковий результат в такій тонкій справі, як управління персоналом.

Вченими було виділено ряд проблематичних ситуацій, які виникають при управлінні персоналом на підприємстві:

1. Зазвичай на підприємстві існує свого роду «кращий» працівник, він може знати не всю специфіку роботи підприємства, а тільки лише свою ланку або підрозділ, і, незважаючи на цей факт, все одно може стати керівником, навіть не вивчивши специфіку роботи решти підприємства. У зв'язку з цим такий менеджер буде допускати великі помилки в управлінні персоналом підприємства.

2. Роль управління кадровою політикою підприємства з самого початку є «боротьбою» з персоналом. Менеджер організації часто є психологом і суддею, по відношенню до працівників, так як багато з них складно переживають конфлікти зі своїми колегами в психологічному плані, через те, що вони проводять велику кількість часу разом на роботі.

3. Проблема - синдрому позитивної проєкції. Суть її в тому, що в визначених ситуаціях керівник вважає себе фахівцем не гірше підлеглому і хоче вирішити всі проблеми за нього, нібито показуючи як це було б необхідно, але така поведінка не вважається правильною, так як кожен працівник - самостійний та індивідуальний, зі своїми навичками і особистим поглядом на те, що відбувається.

4. Проблема «диктатора». Співробітники, спостерігаючи за своїм керівником, помічають, що останній ставить явно жирну риску між ним самим і підлеглими, а все взаємовідношення складається на рівні жорстко складених розпоряджень і наказів.

5. Проблема очікування героя. Персонал шукає собі «героя», для того, щоб, коли директор висловлює претензії і вимоги персоналу, цей «герой» взяв всю ситуацію під свій контроль і дозволив її сам, в даний момент часу і вирішував би аналогічні проблеми і в майбутньому, без участі колег. Сама проблема в тому, що таких «героїв» годі й шукати на ринку праці, тому що ніхто не погодився б працювати в таких умовах.

6. Керівник думає, що якщо найманий робітник отримує заробітну плату, то він зобов'язаний працювати до знемоги. Ні, насправді це працює не так. За виконання завдання він має право бути винагороджений менеджером, мови про зарплату і йти не повинно, це само собою зрозумілий мотиватор.

7. Проблема величезної різниці в заробітній платі між керівництвом і персоналом, коли персонал може бути незадоволений, якщо заробітна плата останнього різниться з зарплатою керівника.

8. Проблема плинності кадрів. Досить часто організації не можуть тримати під контролем виникаючу плинність кадрів, а причини цього на поверхні – надмірне використання робочої сили підприємства, безграмотне розподіл заробітної плати, не налагоджена організація кадрової політики. Також мають місце на існування ситуації, коли організації не бажає приймати в кадровий склад

молодих фахівців, і відповідно, велика кількість з них не можуть влаштуватися на роботу після закінчення вищого навчального закладу, не маючи досвіду роботи.

Всі розглянуті вище актуальні проблеми управління персоналом ведуть до того, що керівники повинні так вибудовувати свою політику в управлінні, щоб подібні ситуації не повторювалися, а впоратися з таким обсягом проблем і випадків, під силу тільки професійному керівнику, який має в багажі знань багато теоретичних і практичних методів. Протиотрутою цих проблем можуть стати такі лідерські правила:

- побудова відносин на довірі зі своїми підлеглими, а також з безпосереднім керівництвом і рівними собі співробітниками;

- ояснення цільового спрямування підприємства, дохідливо проясняючи, як особистий внесок кожної ланки буде робити кроки до досягнення цілей;

- облаштування системності і процесів в роботі так, щоб вони безупинно сприяли досягненням, ніж перешкоджали останнім;

- пошук навичок і умінь підлеглих, щоб вони вносили багатий і неповторний внесок в загальну справу.

Успіх багато в чому залежить від інноваційного управління в організації, а конкретно від діяльності системи управління персоналом і відділу кадрів. Інновації в сфері кадрів та управління персоналом відносяться до системи інноваційного управління діяльністю всієї організації. В даний час сфера управління персоналом має безліч справ, які вимагають їх участі, в той час як раніше їм досить було приймати участь лише в питаннях забезпечення організації документацією. У сучасному суспільстві відділ кадрів відповідає багатьом іншим вимогам в організації [1].

Це пов'язано з тим, що в даний час на підприємстві приділяється велика роль людині в системі управління (HR-менеджмент), через його складності в реалізації і необхідності постійної уваги. Щоб досягти найбільш вигідних результатів в роботі з персоналом, необхідно застосовувати інноваційні методи управління, без яких досить складно реалізовувати програми роботи з персоналом в організаціях, де успіх в більшій мірі залежить від інновацій [2]

У сучасному суспільстві є багато методів управління організацією, успіх і реалізація яких багато в чому залежить від рішення самого керівника і ресурсів, які необхідні для впровадження інноваційних технологій. Розвиток інноваційної системи управління в організації є одним з найбільш значущих показників ефективності її управління. Це пов'язано з тим, що людські ресурси є капіталом організації.

У сфері управління персоналом виділяють три основних напрямки інновації:

- інноваційний кадровий маркетинг - даний напрямок має на меті формування висококваліфікованого потенціалу організації в області кадрів;

- інноваційний технологічний кадровий менеджмент – спрямований на вивчення нових способів роботи з персоналом, пов'язаних з сучасною технікою і застосуванням нових технологій;

- інноваційний освітній менеджмент - спрямований на нововведення в сфері підготовки фахівців в освітньому процесі.

Існує три умови, при яких інновації в сфері управління персоналом орієнтовані на довгострокову перспективу: інновації базуються на принципах, що кидають виклик традиційному управлінню; повинна бути системність інновації, що включає велику кількість методів і процесів; інновації є частиною безперервного процесу нововведень.

Інноваційні методи управління персоналом в даний час намагаються все більше відходити від звичного для багатьох матеріального стимулювання. Давно доведено, що пропонування матеріальної винагороди дозволяє досягти концентрації зусиль працівників, сфокусованих на певній меті. Однак у випадках, де необхідно нестандартне рішення, винагорода призведе до зниження продуктивності робітників[3].

В якості інноваційних методів навчання персоналу застосовуються наступні:

1. Візуалізація. Може існувати в двох формах: проєктивної і не проєктивної. Проєктивна форма візуалізації може представлятися в вигляді відеороликів, фільмів, анімації, а не проєктивна у вигляді предметів, дошки, картин;

2. Метод симуляції. Даний метод може представлятися у вигляді ситуації, схожій з реальністю, тобто наближеною до життєвих умов;

3. Метод кейсів. Полягає в тому, що являє собою опис конкретної ситуації і ті, хто навчаються повинні проаналізувати ситуацію, її результат, а також зробити висновки;

4. Рольова гра. Має на увазі під собою закріплення отриманих знань за допомогою примірки учасниками різних ролей;

5. Воркшоп. Є інтерактивним заходом, заснованим на активності учасників. Даний метод направлений на самостійне отримання знань учасниками в груповій взаємодії;

6. Тренінг. Є практичною складовою, представленою в формі практичних вправ з використанням невеликої частки теорії.

В управлінні персоналом спостерігається дуже важлива роль співробітників в інноваційній діяльності кадрового менеджменту. Головною тенденцією HR-менеджменту представляється індивідуальний підхід до кожного співробітнику. Адже потрібно враховувати всі особливості працівників, так як твердження інновації безпосередньо залежить від працівників організації. Впровадження інновації також може бути сприйнято негативно. Саме тому, перш ніж вводити інновацію, потрібно підготувати персонал до нововведень. Дані напрямки знаходять своє відображення в таких управлінських рішеннях:

- збільшення рівня освіченості працівників: добре освічені співробітники будуть легше піддаватися інноваціям, а також виступати новаторами нових ідей;

- технологізація в управлінні і виробництві: надання технічних обладнань у вільному доступі;

- надання свободи персоналу в висловлюванні особистої думки про зміни, що проходять у відділі: проведення дискусій і консультацій з працівниками на тему нововведень;

- підтримання комунікації співробітників всіх підрозділів;

- надання можливості і заохочення персоналу в самостійності і творчих ініціативах;

- надання персоналу можливості для вивчення обсягів інформації для подальшого досягнення організаційних цілей.

Розглянуте інноваційне управління персоналом забезпечує чітке уявлення про те, що головне місце в управлінні організацією займає працівник. Адже вся діяльність, спрямована на максимізацію прибутку, ґрунтується на задоволенні потреб персоналу. Розвиток співробітників забезпечує ефективну роботу організації. Кожна організація визначає свій стиль в управлінні самостійно. Більш того, вона вживає всіх можливих заходів щодо реалізації інноваційної політики на практиці в кадровій службі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Голянич В.М., Кудрявцева Е.И. Инновационные технологии в кадровом менеджменте / В.М. Голянич, Е.И. Кудрявцева // Управленческое консультирование. - 2013. - № 2(50). -245 с. 2. Пережогина К. А. Инновационные изменения в системе управления персоналом // Молодой ученый. — 2015. — №4. — 408 с. 3. Синева Н.Л. Менеджмент организации: моделирование инновационной деятельности: учебно-методическое пособие / Нижегородский государственный педагогический университет им. К. Минина. Нижний Новгород, 2015. 4. Харитоненко С. В. Управління персоналом як складова частка менеджменту комерційної організації /С. В. Харитоненко// Україна і світ: діалог мов та культур: матеріали Міжнародної студентської науково-практичної конференції, 11 – 13 квітня 2018 року. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2018. – С.635-637.

Олійник С.О.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА В УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

В Україні триває державне будівництво, і його метою повинна стати саме правова держава, проте Конституція України вже проголосила її такою в статті першій. Головною ознакою правової держави є дотримання її органами принципу верховенства права, що зумовлює чітке визначення змісту самого права та джерел, у яких це право (норми права) міститься. В Україні існує чіткий розподіл

повноважень, завдань та функцій державних органів, і це виникло впродовж тривалого державного будівництва.

Проблеми визначення та системи джерел права, значення правового прецеденту як одного з джерел права в Україні досліджували багато вітчизняних та зарубіжних фахівців із теорії держави і права та галузевих наук, а саме: С. С. Алексєєв, Л. Б. Алексєєва, М. Г. Авдюков, А.Т. Боннер, А. М. Безина, С. М. Братусь, А. Б. Венгеров, С. І. Вільнянський, М. М. Вопленко, С. Л. Зівс, М. С. Кельман, М. І. Казюбра, В. В. Лазарєв, Д. Д. Луспенник, А. А. Марченко, В. С. Нерсеянс, Л. М. Ніколенко, К. Ю. Савченко, В. В. Сухонос, В. В. Сажина, О.Ф. Скакун, В. М. Синюков, В. Я. Федоренко, Н. С. Хомюк, В. Н. Хропанюк, М. В. Цвік, О. М. Ярошенко та інші. Проте ця проблема в Україні є гострою, недостатньо врегульованою та на сьогодні ще не розв'язаною.

Правове регулювання суспільних відносин у будь-якій країні відбуваються за допомогою норм права, які характеризуються наступними ознаками: нормативність, загальнообов'язковість; розповсюджуються на невизначене коло осіб, застосовуються неодноразово, закріплюються в джерелах права, захищаються державою. Одне з багатьох визначень норм права таке: «це закріплене в джерелах права і відтворюване в поведінці суб'єктів права правило загального характеру, що визначає стандарт належної чи дозволеної поведінки або наслідки його порушення, ефективна дія якого забезпечується державою» [1, с. 129]. Закріпленість у правових джерелах надає важливості визначення сутності і системи джерел права, у яких правотворчі й правозастосовні органи, конкретні особи мають можливість знайти ті обов'язкові алгоритми дій чи правила поведінки, які створені або санкціоновані державою для їх застосування, використання або дотримання. Проте саме поняття «джерело права» не закріплено нормативно, більше, у теорії права нема не тільки єдиного його визначення, а навіть єдиного поняття не існує.

Визначення терміна «джерело права у формальному розумінні» дає можливість досліджувати питання про те, чи є правовий прецедент одним із таких, які діють в Україні. Офіційно термін «правовий прецедент» не визначений у жодному нормативному документі, який складає законодавство України,

включаючи міжнародні договори, які ратифікувала Верховна Рада України.

Як слушно зауважує Л. М. Ніколенко: «Прецедентна форма права широко використовується в Англії та США. Україна належить до країн статутного права, де суди не мають права формувати прецеденти. У Конституції України закріплений принцип, згідно з яким судді під час здійснення правосуддя незалежні та підкоряються лише закону (ст. 129). Якщо суд підкорятиметься рішенням іншого суду (прецеденту), то тим самим він відступить від цього принципу». Також автор додає, що з позиції двох моделей судової правотворчості – англо-американської та континентальної – необхідно розрізнити два види прецеденту. Англійські суди і нині не лише застосовують, але і створюють норми права. Правила, що містяться в судових рішеннях, згідно з англійським правом, повинні застосовуватися і надалі, інакше буде порушена стабільність загального права і поставлено під загрозу саме його існування. У США відношення до прецеденту як джерела права спрощено, тут цілком допускається зміна судової практики [3, с. 14].

Висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду (ВС), враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права. Як можна зрозуміти, цим законом прямо не передбачений правотворчий характер висновків Верховного Суду, тобто цьому органу не надано право утворювати нові норми права, а лише робити висновки щодо правозастосування вже існуючих норм права і пропонувати необхідний варіант їх правозастосування. З 15.12.2017 року, замість Верховного Суду України (ВСУ), запрацював новостворений Верховний Суд, і від висновків, які викладені в його постановках, при необхідності можна відступити відповідно до зміненого законодавства [4, с. 472].

Як зазначає О.Ф. Скаун, норми (правила) прецедентного права мають такі достоїнства, як конкретність і гнучкість, але вони казуїстичні, позбавлені ясності й чіткості абстрактно-загальних норм романо-германського права. Це перешкоджає кодифікації прецедентного права за зразком романо-германських кодексів. У сучасних умовах спостерігається тенденція відходу від традиційної концепції закону і посилення його самостійної ролі при регулюванні нових суспільних відносин (питань соціального забезпечення, освіти,

охорони здоров'я тощо), які виходять за межі традиційної сфери дії прецедентного права. Таке законодавче право (статутне право) протиставляється прецедентним правом (загальним правом у широкому сенсі), і до нього не застосовуються традиційні принципи прецедентного права. Парламент, приймаючи такі закони, вимагає, щоб вони застосовувалися саме в тому вигляді, як він встановив, а не в традиційному порядку тлумачення й застосування законів із позицій судових прецедентів. На нашу думку, тоді як в Україні намагаються сформулювати підстави для офіційного визнання правового прецеденту як джерела права у формальному розумінні – світові тенденції, навпаки, свідчать, що кількість прихильників статутного права зростає і складне та застаріле прецедентне право втрачає колишню привабливість [2, с. 248].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що правовий прецедент в Україні офіційно не визнаний джерелом права у формальному розумінні і на сьогодні відсутні причини та об'єктивні підстави (чинне законодавство) стверджувати, що він діє в Україні де факто і існує необхідність офіційного визнання правового прецеденту джерелом права у формальному розумінні сумнівна з точки зору стану її теоретичного підґрунтя, ефективності, традицій правового регулювання в Україні та враховуючи сучасні тенденції в країнах загального права, у яких саме нормативно-правовий акт посилює значення при регулюванні правовідносин.

Список використаних джерел та літератури:

1. Загальна теорія права: Підручник. За заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваїте, 2015. 392 с. 2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник. 4-те видання. Київ. Алерта. 2016. 528 с. 3. Ніколенко Л. М. Щодо визначення правового прецеденту в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО. Випуск 27. Том 2, 2014. С.11-15. 4. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права: Підручник. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 716 с.

Осієвська Н.В.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

ДЕРЖАВА І ПРАВО: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК І ВЗАЄМОБУМОВЛЕНІСТЬ

Дослідження і пізнання держави і права завжди було актуальним завданням для людства. Із найдавніших часів люди замислювалися над питаннями, що таке держава і право, яким чином вони виникли, який взаємозв'язок між ними. Ці питання є популярними і досі, адже держава і право вважаються фундаментальними явищами будь-якого суспільства, неодмінними супутниками людства. Від їх взаємодії залежить не лише розвиток, але і виживання людських цивілізацій.

Визначення поняття “держава” – це одна із найскладніших проблем людства, розв'язання якої є принципово важливим. Адже саме визначення дає можливість зрозуміти явища, які охоплює поняття. Поняття держави цікавило людство ще з моменту її виникнення. Науковці, дослідники, філософи усіх часів і народів намагалися надати ґрунтовну, точну відповідь на це запитання.

Досліджуючи наукові матеріали, які належать до різних історичних епох, можна простежити, що визначення поняття “держава” дуже відрізняється і має різний зміст. Це насамперед пов'язано із різним рівнем розвитку суспільства, а також із суспільною свідомістю людей даної історичної епохи. У процесі історичного розвитку філософи, вчені та юристи по-різному визначали поняття “держава”. Розглянемо декілька із них.

За Аристотелем держава – це союз спілкування рівних один одному людей, що не потребують іншого спілкування та ні від кого іншого не залежать заради рівної користі [1, с. 33].

Держава – це з'єднання народу, засноване на ідеї справедливості, спільності права та загальної користі [1, с. 33]. Так вважав давньоримський філософ – Цицерон.

Варто згадати також і те, що протягом тривалого історичного процесу не було конкретного і точного визначення поняття “держава”, а, якщо і було, то його зміст постійно змінювався. Наприклад, французький король Людовік XIV зрівнював державу зі своєю верховною владою і говорив: “ Держава – це я”. Пізніше цей вислів стане символом абсолютної влади. Натомість у колишньому СРСР вживався лозунг: “Держава – це ми”. Цей термін свідчить про те, що держава ототожнювалася зі всім народом. Навіть дивлячись на деяку подібність народу і держави, ототожнювати ці поняття неправильно.

Держава – це дуже багатогранне явище. Тому аби його збагнути, потрібно розглянути його ознаки. Адже саме ознаки дадуть нам зрозуміти зміст, сутність поняття “держава”. Усі ознаки держави можна поділити на: обов’язкові (основні), тобто ті, які притаманні абсолютно кожній державі, відсутність хоча б однієї такої ознаки не дасть нам повного уявлення про державу; факультативні (необов’язкові, додаткові), тобто ті, наявність яких не є обов’язковою.

До обов’язкових, основних ознак належать: 1) наявність політичної публічної влади; 2) територія; 3) суверенітет; 4) наявність системи спеціалізованих органів та організацій, що створюються державою для виконання її функцій і завдань; 5) можливість самостійно розробляти, приймати чи санкціонувати загальнообов’язкові правові норми, що поширюють свою дію на всю територію держави; 6) можливість самостійно визначати та встановлювати систему оподаткування з метою утримання державних органів та виконання загально соціальних функцій [2].

До факультативних, додаткових ознак держави відносять: грошова одиниця; збройні сили; державна символіка; мова.

Виходячи з наведених ознак, держава – організація влади у соціально неоднорідному суспільстві, що має публічну владу, власну територію, суверенітет, і за допомогою правових норм керує суспільством, визначаючи поведінку і діяльність людей.

Що таке право, в чому розкривається його сутність, який його зміст – це питання на які у різних вчених є своя думка, а ми спробуємо її висвітлити.

Право належить до числа не тільки найбільш важливих, але і найбільш складних суспільних явищ. Без права неможливе існування

сучасного цивілізованого суспільства, тому більше значення має вивчення права, його сутності, змісту, принципів і функцій.

Право – це регулятор суспільних відносин, який являє собою сукупність загальнообов’язкових та формально визначених норм, що виражають державну волю суспільства, видаються або санкціонуються державою і охороняються силою державного примусу [1, с. 133].

Щодо сутності права, то її визначення є одним із найважливіших у всій юридичній науці, адже сутність – це сукупність найбільш важливих якостей або властивостей, що визначають природу та інші характеристики досліджуваного явища чи предмета.

Сутність права – це головна, внутрішня, стійка якісна основа права, яка відображає його істинну природу та призначення в суспільстві. Право має регулятивну природу, визначається це тим, що воно регулює суспільні відносини і має вольовий характер. Важливим є те, чия воля знаходиться у вираженні права, чії інтереси воно захищає, а чії ні.

Існує два основних підходи до розуміння сутності права [3, с. 145]: класовий, в межах якого право визначається як зведені в закон воля та інтереси економічно і політично пануючого класу; загальносоціальний, в межах якого право розглядається як прояв компромісу, узгодження інтересів та потреб різних груп населення.

Варто підкреслити, що право побудовано на трьох “кітах”. Це – мораль, держава і економіка. Право виникає на ґрунті моральності як відмінний від неї метод регулювання; держава надає праву офіційності, гарантованості, сили; економіка – основний предмет регулювання, першопричина виникнення права, оскільки це сфера, де моральність як регулятор виявила свою недостатню спроможність [4, с. 282].

І саме право повинно служити людині, її інтересам, охороняти її свободу і навіть, в деякій мірі, задовольняти потреби. За допомогою права забезпечується стабільний порядок у суспільних відносинах.

Розглянуті вище такі глобальні явища як держава і право є взаємопов’язаними. Це пояснюється тим, що вони не можуть існувати одне без одного. Історично і держава, і право виникають одночасно, через одні і ті ж обставини, причини. Можна назвати декілька причин: перехід від привласнювального типу господарства до

відтворювального, збільшення кількості населення, виникнення соціальної нерівності між ним і як наслідок розшарування на певні соціальні верстви, що ускладнює суспільні відносини. Суспільство потребує вдосконалення управління, збереження цілісності в умовах розшарування, урегулювання відносин. Ось це і вплинуло на появу держави і права.

У додержавний період люди регулювали свої відносини за допомогою мононорм, які мали звичаєвий характер. Тобто люди у первісному суспільстві керувалися нормами-звичаями – правилами поведінки, які склалися у результаті багаторазового повторення. Ці норми формують звичаєве право. Коли виникає і розвивається держава, відбувається відділення права, тобто звичаєве право перетворюється на загальнообов'язкове, дотримання якого забезпечується всіма можливими методами примусу. Якщо держава виникає, щоб підтримати порядок у суспільстві, то право створює для цього юридичний механізм.

Взаємозв'язок держави і права виражається в різноманітних впливах цих явищ одне на одного. Вплив держави на право впливає з того, що вона його створює, змінює, утілює в життя і охороняє від різноманітних порушень. В той же час сама держава закріплюється правом. Можна сказати, що через право формується держава, її внутрішня організація, форма, структура, головні види діяльності.

Щодо співвідношення держави і права, то у юридичній науці можна знайти три підходи до тлумачення цього питання. Перший підхід, статичний, виходить з пріоритету держави над правом: право розглядається як продукт державної діяльності, як її наслідок. Право перебуває в підлеглому до держави стані. Другий підхід до співвідношення держави та права закріплений у форматі природно-правових поглядів. За цим підходом держава обмежена правом. Третій підхід полягає в тому, що зв'язок між правом і державою складний і має двосторонній характер: держава і право одне без одного не можуть існувати [5].

Отже, співвідношення і взаємозв'язок держави і права виражаються у різних формах впливу. Право – продукт держави, забезпечений її ресурсами і примусом. Держава закріплює норми права і надає їм загальнообов'язкового значення, підтримує його у робочому стані. Водночас безпосередньо правом закріплюється

внутрішня організація держави, її форма, апарат, структура, за допомогою права держава здійснює свої функції. Жодна державність не існує без права.

Список використаних джерел та літератури:

1. Саміло Г. О. Теорія держави і права: навч. посіб. / Запоріжжя: Просвіта, 2010. 348 с. 2. Балаклицький А. І. Поняття та значення основних ознак держави на сучасному етапі розвитку суспільства: загальнотеоретична характеристика. Держава і право. 2011. №53. С. 104 – 109. 3. Теорія держави і права: підруч. / Ю. А. Ведерніков та ін. 2-ге вид., переробл. і допов. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2015. 468 с. 4. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: підруч. Київ: Кондор, 2005. 609 с. 5. Лебедева О. В. Співвідношення держави та права: теоретико-правовий аналіз. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць. 2010. № 2 (6). С. 127–130.

Паламарчук В.О.,

Сівак Я.А.,

здобувачки фахової передвищої освіти

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент Матвеев А.Ю.

(м.Хмельницький)

**ДОКОЛГОСПНЕ ПОДІЛЬСЬКЕ СЕЛО НАПЕРЕДОДНІ
СУЦІЛЬНОЇ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ:
ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ (1921–1927 рр.)**

Підсумки непу для подільського села були неоднозначними. Заміна продрозкладки продподатком дещо покращила становище подільського і східноволинського села, зокрема селяни отримали можливість вільно обирати форму землекористування. У зв'язку з цим домінуючим на селі стало індивідуальне селянське господарство. Під ним слід розуміти виробничу одиницю у сільськогосподарському виробництві родинного трудового типу, члени якого мали спільний сімейний бюджет. Виробництво базувалося на основі праці власників господарства. 1925 р. у Вінницькому окрузі нараховувалося 155 368 індивідуальних селянських господарств, Кам'янецькому – 127 603,

Могилів-Подільському – 119 507, Проскурівському – 118 060, Тульчинському – 107 362 [1, с. 12], всього – 627 900 господарств.

Матеріальну основу індивідуального селянського господарства складала земля. В результаті аграрної революції селяни Поділля отримали поміщицькі, церковні, державні та інші землі неселянського типу. Досить важливими є дані про групування господарств за кількістю посіву. У 1925 р. найбільшу кількість господарств на Поділлі складали селянські двори із посівом від 1-го до 2-х дес. і від 2-х до 3-х дес. землі. Це були типові селянські господарства регіону. Малоземельні господарства значно переважали над багатоземельними із посівом від 9-ти і більше десятин. У той же час досить чисельну групу складали господарства, які взагалі не мали посіву, або засівали до 1-ї десятини землі [2, с. 5]. Це було значно нижче споживчої норми, яка склалася в Україні.

Селянське господарство не могло існувати без тяглової сили, основою якої у подільському доколгоспному селі були коні та воли. Пересічна забезпеченість робочою худобою на 100 селянських господарств Вінницького округу складала 57 голів, Кам'янецького – 46, Могилів-Подільського – 37, Проскурівського – 68, Тульчинського – 45 [1, с. 15]. Звідси видно, що досить значна кількість селянських господарств регіону не мала достатньої тяглової сили.

В індивідуальному селянському господарстві регіону у добу непу виникла дуже складна ситуація з робочою худобою: з одного боку, запасу тяглової сили було значно менше норми, а з другого – робочої худоби дуже не вистачало в малоземельних і малопосівних господарствах і одночасно був її надлишок у багатопосівних заможних господарствах. Наприклад, на Кам'яничині на 100 господарств із засівами до 1 дес. припадало 7–8 коней, від 1 до 2 дес. – 31,1, від 2 до 3 дес. – 61,7, від 3 до 4 дес. – 88,1, від 4 до 5 дес. – 112,2, від 5 до 6 дес. – 142,3, від 7 до 8 дес. – 184,8, від 8 до 9 дес. – 167,1, від 9 до 10 дес. – 190,5 [3, с. 105]. Отже, у доколгоспному селі робоча худоба була розподілена дуже нерівномірно. Це явище створювало передумови для широкого розповсюдження наймання – оренди робочої худоби. Серед селян Поділля така оренда набула своєрідної форми експлуатації. Так, коня селянин міг найняти тільки з одночасним найманням його господаря. Таким чином, господар робочої худоби по суті ставав частково або повністю безпосереднім

виробником продукції на землі наймача, котрий частину цієї продукції в натуральній або грошовій формі передавав на користь «наймита». Наприклад, на Кам'янецьчині оранка десятини землі коштувала 8 крб. 02 к., зведення однієї копи снопів – 53 к., перевезення возу гною – 31 к. [3, с. 123]. Звідси виходило, що наймач худоби був біднішим за наймита. Безкінний селянин змушений був віддавати до половини врожаю власнику робочої худоби за користування його тяглом.

Сільськогосподарське виробництво неможливо було налагодити без необхідного реманенту. Наведемо дані про кількість реманенту, яка пересічно припадала на 100 господарств Поділля. Так, у Вінницькому окрузі на зазначену вище кількість господарств припадало 27 плугів, 4 букери, 61 борона, 0 сівалок, 1 віялок, 0 жаток, 0 молотарок, 30 возів на залізному, 8 на дерев'яному ході. У Кам'янецькому окрузі відповідно – 33, 9, 50, 0, 1, 0, 22, 15; Могилівському – 32, 2, 40, 0, 1, 0, 0, 17, 13; Проскурівському – 35, 11, 72, 0, 2, 0, 0, 30, 10; Тульчинському – 30, 5, 43, 1, 1, 0, 0, 27, 13 [1, с. 95]. Наведені дані свідчать про значний відсоток селянських господарств, позбавлених навіть простого сільськогосподарського реманенту: плугів, букерів, борін і майже повну відсутність в них складних знарядь та машин: віялок, сівалок, молотарок, жаток.

Отже, розподіл реманенту в індивідуальних селянських господарствах не відповідав потребам сільського господарства: з одного боку, був досить високий відсоток безреманентних господарств; з другого боку – у незначній частині був досить значний його надлишок. Індивідуальне дрібне селянське господарство не в змозі було використовувати складні машини, знаряддя, оскільки вони не окупались у переважній більшості господарів. А отже, сільське виробництво у подільському селі продовжувало базуватися на ручній праці селян.

Торкаючись соціальної структури села, зазначимо, що М. Б. Гуревич у 20-і роки виділяв такі соціальні групи господарств за кількістю посіву і наявністю робочої худоби: маломіцні – до 1 дес. посіву, без робочої худоби; нижчесередні – до 1-2 дес. посіву, з однією головою робочої худоби; середні – 1-2 – 4-6 дес., з 1-2 головами робочої худоби; заможні – 1-2 – 6 дес. і більше, 2-3 голови робочої худоби; багаті – 4-6 і більше дес. посіву і 3-4 голови робочої

худоби [4, с. 23–24]. Застосовуючи таку методику, Подільське губернське статистичне бюро у 1925 р. здійснило поділ селянських господарств Поділля, згідно з яким в регіоні на середину 20-х років нараховувалося 22788 безпосівних, 335 298 маломіцних, 184 462 нижчесередніх, 195 498 середніх, 18225 вищесередніх (заможних) і лише 209 багатих (куркульських) селянських господарств [5, с. 30]. Звідси випливає висновок: майнова нерівність на Поділлі була незначною. Багате селянство тут складало мізерний відсоток. А отже, «куркульська небезпека» у подільському селі була міфічною і вигаданою.

Причиною такої бідності селян було те, що сільське господарство у 20-ті роки розглядалось як інвестиційний донор інших галузей народного господарства, зокрема промисловості. Держава обдирала село, за рахунок якого здійснювалось більшість відбудовних робіт у місті. Користуючись монопольним становищем державної промисловості на ринку, керівництво країною, адміністративним шляхом, різко підвищувало ціни на промислові товари, штучно утворювало т. зв. «ножиці цін». Співвідношення між вартістю сільськогосподарської промислової продукції за час від 1 січня до 1 листопада 1923 р. змінилось від 1:1,7 до 1:3,1. Так, за пуд жита 1 січня 1923 р. можна було купити 1,5 аршина ситцю, а на 1 вересня – лише 0,5 аршина. «Розтулення ножиців» продовжувало швидко збільшуватися [6, с. 52]. От і виходило, що за корову селянин заледве міг придбати дві пари чобіт фабричного виробництва, а за центнер борошна – декілька метрів недорогого ситцю. «Купив хомут – коняка не повезе» – гірко жартували тогочасні селяни, тобто вартість хомута дорівнювала вазу хліба. На сесії ВУЦВК у 1924 р. сільські трудівники прямо заявляли: «Змичка міста з селом, коли сорочка коштує 20 пудів хліба, а чоботи 40 пудів обертається в посмичку, як каже дядько» [7, с. 24].

Як бачимо, нова економічна політика, була половинчатою і суперечливою, що обумовило два шляхи розвитку сільського господарства і в цілому економіки. Перший передбачав врахування досвіду воєнного комунізму, і головна лінія розвитку полягала в переході від капіталістичної економіки до адміністративно-командної, виключаючи будь-яку багатокладність, самостійність підприємств, відкидаючи госпрозрахунок і еквівалентний обмін між промисловістю

і сільським господарством, між містом і селом. На цьому шляху передбачалось провести суцільну колективізацію. Тому прибічники такої системи розглядали не як тимчасовий тактичний хід партії.

Другий міг бути спрямований на багатоукладність економіки, поєднання громадських, державних і приватних інтересів, господарську самостійність та госпрозрахунок підприємств, всебічний розвиток різних форм кооперації, спрямування економіки на дійсні, а не на вигадані потреби суспільства, людини.

Таким чином, на початку 20-х рр. на Поділлі відбувся зрівняльний перерозподіл земель, який призвів до переважання середньопосівних і малоопосівних господарств. У результаті аграрної революції на Поділлі не вдалося ліквідувати малоземелля й аграрне перенаселення. Незважаючи на те, що вдалося відновити довоєнні посівні площі, питома вага товарного хліба знизилась, а рівень врожайності 1913 р. так і не було досягнуто. У регіоні абсолютно переважали дрібні трудові селянські господарства натурально-споживчого типу. Практично були відсутні багатоземельні заможні двори, які широко використовували експлуатацію вільнонайманої робочої сили, оренду землі, глитайські форми наймання тяглової худоби, реманенту і могли бути віднесені до т. зв. «куркульських». Підвищити ефективність виробництва, задовольнити потреби країни в продуктах харчування і сільськогосподарській сировині, піднести матеріальний і культурний рівень життя селянства можна було лише на шляху не знищення, а перебудови традиційного селянського господарства. На нашу думку, радянська влада досить мляво здійснювала модернізацію селянських господарств, вважаючи, що лише їх колективізація дасть можливість радикально підвищити продуктивність сільськогосподарського виробництва, вирішити селянську проблему. Тож, наприкінці 20-х років було взято курс на згортання непівських методів на селі, розорення міцних селянських господарств і створення на цій основі передумов до їх суцільної колективізації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Україна. Статистичний щорічник. Харків : Центральне статистичне управління УСРР, 1926. 407 с. 2. Бюллетень Подольського губернського статистического бюро. 1925. № 3. 118 с. 3. Кам'янецьчина в цифрах. Кам'янець-Подільський : Кам'янецьке округове статистичне бюро, 1927. – 137 с. 4. Гуревич М. Б. К вопросу о дифференциации крестьянского

хозяйства Украины / М. Б. Гуревич // Очерк второй. Харьков : Центральное статистическое управление УССР, 1925. 57 с. 5. Материали по экономической дифференциации Подольского крестьянства // Бюллетень Подольского губернского статистического бюро. Винница : Центральное статистическое управление Украины, 1925. № 4 112 с. 6. Отчет о деятельности рабоче-крестьянского правительства УССР за период с 1 октября 1922 г. по 1 октября 1923 г. Харьков : Б. В., 1924. 86 с. 7. I і II сесія ВУЦВК VIII скликання : стенографічний звіт. Харків : Б. В., 1924. 28 с.

Пальчук А.А.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник: Оліх Г.І.
(м.Хмельницький)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Ліквідність банківської системи відіграє важливу роль у розвитку реального та фінансового секторів національної економіки. Ліквідність полегшує банківській системі виконувати важливу функцію фінансового посередника між попитом на гроші і пропозицією грошей, між роботодавцями і найманими працівниками, між іншими економічними агентами. Актуальність та необхідність управління ліквідністю комерційних банків, за умови тривалих військових дій і виснаження національної економіки, виходить на новий рівень критичної необхідності. Неурегульованість цієї проблеми ще більше розбалансовує діяльність українських банків і поглиблює кризові явища. Організація ефективного та необхідного управління ліквідністю українських комерційних банків виходить далеко за межі суугобо такої внутрішньої банківської проблеми, як подолання дефіциту і профіциту ліквідних коштів. Це стає умовою безперервного функціонування усіх сфер національної економіки і досягнення її сталого розвитку.

Проблема функціонування банківської системи широко розкрита у науковій літературі такими вченими як: Т.Андрейків, Н.Блащук-Дев'яткіна, І.Бучко, В.Вареник, О.Вовчак, Н.Демчук,

О.Дячишин, Т.Журавльова, О.Завійська, Л.Катан, З.Костак, О.Лаврушин, Р.Михайлюк, І.Мазур, А.Мороз, Н.Руцишин, Ю.Самура, В.Сидоренко, та інші.

Однак, попри розгорнуті дослідження цієї проблеми існують окремі аспекти, що потребують глибшого вивчення. Змінюється законодавство, еволює ринкова кон'юнктура, виникають різні непередбачувані ситуації та ризики тощо, які вносять корективи в розробку та вдосконалення методів і способів управління ліквідністю комерційними банками.

Необхідність вивчення теоретичних основ і практичних напрацювань в управлінні банківською ліквідністю пояснюється важливістю її впливу на усі компоненти й особливості функціонування банку. Важливість регулярного вивчення й аналізу управлінських аспектів у площині банківської ліквідності має ґрунтуватися на дослідженнях сучасного, традиційного і не використовованого інструментарію. Сучасний інструментарій є цікавий з точки зору його теперішньої дієвості й ефективності, де наочно відслідковуються усі сильні та слабкі сторони того чи іншого нового або новітнього методу управління банківською ліквідністю. Відтак, можна одразу ж впровадити зміни для усунення слабких аспектів та підсилення сильних. Традиційний інструментарій перевірений часом, але постійні зміни в економіці загалом та у банківській сфері зокрема потребують детального перегляду тривіальних методів управління ліквідністю банку та їхнє оновлення в бік покращення. Не використовуваний інструментарій також слід час від часу аналізувати, адже з ним можна запозичити окремі елементи або за потреби знову ввести в дію у його традиційній або оновленій версії. Адже відомо, що економічний розвиток має циклічно-спірально-характер і тим чи іншим способом може настати така ситуація, яка потребує використання тих інструментів, які перестали використовувати через втрату їхньої актуальності і спроможності результативно управляти банківською ліквідністю [8, с.56].

Теорія управління банківською ліквідністю розкрита багатьма українськими та зарубіжними вченими і практиками. Так, А.Герасимович під управлінням ліквідністю банку вбачає вплив на «його здатність своєчасно та в повному обсязі задовольняти невідкладні потреби у грошових коштах та на його можливість

використовувати власні активи в якості наявних коштів або швидко їх перетворювати у такі» [1, с.66]. Наукові погляди А.Спіфанова, Н.Маслак і М.Марущак стосовно управління банківською ліквідністю зводяться до посилення здатності комерційного банку «купувати в центрального банку грошові кошти за прийнятою вартістю» [1, с.66]. Доволі переконливою є версія Н.Тарасевича, який вважає, що управління банківською ліквідністю – це спеціально спрямовані дії з метою забезпечення своєчасного і повного « виконання власних функцій банківськими установами та банківською системою» [1, с.66]. На думку вченого, ці зусилля «значною мірою залежать від їхньої ліквідності, яка є однією із загальних якісних характеристик функціонування банківських установ, що обумовлює їхню надійність, стійкість та конкурентоспроможність» [1, с.66].

Банківська ліквідність має великий вплив як на діяльність окремої банківської установи, так і на функціонування національної фінансово-кредитної системи в цілому. Банк із низьким ступенем ліквідності неналежним чином виконує взяті на себе функції та значно гірше справляється з виконанням операцій із клієнтами. Відтак, рейтинги такого банку серед інших фінансових посередників падають і разом із тим знижується можливість зовнішніх запозичень. Опісля, збільшується ймовірність втрати прибутків у майбутньому. Занадто високий рівень банківської ліквідності є такою самою проблемою як і низький, позаяк за таких умов виникають істотні проблеми зі здатністю результативно розпоряджатися акумульованими у юридичних та фізичних осіб фінансовими ресурсами. Надлишкова ліквідність також зумовлює поступове зменшення обсягів банківського прибутку, а як результат – зниження рівня прибутковості та збільшення ймовірності виникнення збитків. Звідси випливає ще один аргумент досліджувати теоретичні та практичні аспекти управління банківською ліквідністю.

Численні теоретичні і практичні напрацювання у сфері економіки насичені дослідженнями та доведеннями, що будь-яка діяльність у сфері матеріального і нематеріального виробництва й фінансовому секторі піддаються впливу ризику. Настання даного явища є ймовірнісною характеристикою і залежить від багатьох сприятливих чинників, природних протидій і свідомих запобіжних заходів. Банківська ліквідність не є винятком із описаної нами

закономірності про той чи інший рівень ризикованості будь-якого господарського вища та процесу.

Управління банківською ліквідністю – це перманентний продуманий процес зміцнення фінансової стійкості банківської установи, закріплення та підвищення конкурентоспроможності і забезпечення надійності банку з метою утримання позитивного іміджу й отримання прибутку через ефективну реалізацію таких завдань:

а) регулярне і точне проведення діагностики стану і ступеня банківської ліквідності;

б) визначення внутрішніх і зовнішніх чинників ліквідності банку, а також встановлення міри впливу кожного підвиду у їхньому розрізі на поточний рівень банківської ліквідності;

в) систематичний аналіз обсягу та структури активів і пасивів банку, а також аналіз діючих, окреслення нових та вибір найефективніших методів управління банківськими активами й пасивами за різними критеріальними ознаками (строки погашення, обсяги зобов'язань, валюта здійснюваних операцій, типи кредиторів тощо);

г) систематичний аналіз обсягу і структури вартості наявних банківських ресурсів спрямованих на забезпечення відповідного рівня ліквідності, а разом із тим аналіз діючих, вибір нових та впровадження найдієвіших способів управління вартістю грошових ресурсів спрямованих на утримання необхідного ступеня банківської ліквідності;

г) щоквартальне або щомісячне вивчення поточної ситуації, пов'язаної з імовірністю загроз та ризиків через низьку або надмірну банківську ліквідність у таких площинах як: платоспроможність банку, фінансова стійкість (стабільність) банку, конкурентоспроможність банку, надійність банку, репутація та імідж банку, довіра до банківської установи і готовність економічних агентів зберігати там свої фінансові ресурси й цінності, а зовнішніх фінансових інституцій надавати такій банківській установі кредити, відсоткова політика, операції з надання позик і кредитів, валютні операції;

д) систематичний аналіз обсягу і структури грошової позиції банку й відповідний аналіз діючих, вибір нових та вироблення

оптимального інструментарію управління грошовою позицією банківської установи;

е) аналіз динаміки зобов'язань у минулому та майбутньому й на цій основі здійснення прогнозних показників обсягів необхідних ліквідних коштів.

В першу чергу ефективно управління банківською ліквідністю повинно в повній мірі реалізувати низку завдань:

а) вивчення попиту на кредитні ресурси, умови надання коштів у позику й задоволення попиту на даний вид грошових ресурсів;

б) чітке прописування умов та двосторонніх погоджень у депозитних договорах. Детальне консультування вкладників коштів з умовами створення депозитного рахунку, порядком нарахувань відсотків і дострокового розірвання угоди й вилучення вкладів;

в) добре володіння інформацією про особливості банківської діяльності за умов реальної ринкової кон'юнктури, чинного законодавства і виникнення передбачуваних та непередбачуваних змін в економіці та нормативно-правовій сфері з метою проведення дієвої кредитно-депозитної політики, результативного виконання інших операцій і максимізації банківського прибутку. Відтак потрібно чітко постановити і розмежувати короткострокові, середньострокові й довгострокові пріоритети розвитку банку та розподіл прибутку на фінансування цих заходів;

г) регулярне вивчення ринку банківських послуг з метою з'ясування своєї банківської установи в рейтингу надійності й довіри з боку юридичних і фізичних осіб, а також з боку зовнішніх українських і зарубіжних фінансових інституцій;

г) вироблення запобіжно-резервних заходів і формування запобіжно-резервної фінансово-ресурсної бази на випадок неприбуткової або не вигідної реалізації банківських активів за умови непередбачуваної чи вимушеної ситуації на ринку, в банківській установі, країні тощо;

д) об'єктивний ринковий підхід до оцінювання вартості залучених та акумульованих ресурсів. Банківська установа повинна реально підходити до кожного виду залучених ресурсів. Причиною є те, щоби в майбутньому, у процесі оперування цими фінансовими ресурсами та при виконанні своїх зобов'язань перед фізичними і

юридичними особами та перед зовнішніми фінансовими кредиторами, не виникла ситуація низької ліквідності й часткової неплатоспроможності;

е) об'єктивне оцінювання вартості банку з метою оптимального вирішення усіх фінансових справ та отримання прибутку.

В другу чергу дієвими повинні бути такі заходи управління банківською ліквідністю:

а) вивчити практику оцінювання кредитоспроможності фінансових установ, які здійснюють випуск боргових цінних паперів. На їхній основі варто здійснити порівняння з борговими зобов'язаннями перед клієнтами й зовнішніми кредиторами власної банківської установи. Відтак, якщо є схожість або цілковито ідентична ситуація – потрібно застосовувати цю методику у власній банківській справі. У випадку відсутності ідентичних або подібних випадків – необхідно виробити власний підхід до оцінювання боргових зобов'язань, враховуючи специфіку та умови надання кредитів, укладення депозитних договорів і залучення зовнішніх позик в інших українських, зарубіжних та міжнародних фінансових посередників;

б) вивчити і здійснити аналіз української та зарубіжної практики якісних і кількісних критерії банківської кредитоспроможності, а також тих форм активів, які можуть у разі необхідності використовуватися як забезпечення отриманих позик і кредитів. Відтак, результати таких ґрунтовних досліджень варто перевести на рейки власної банківської справи і з'ясувати, які практичні аспекти можна застосувати в діяльності своєї банківської установи. У випадку часткового збігу або подібності – слід доопрацювати чужі й запозичені метди, способи та інструментарій здійснення таких операцій.

Отже, для врегулювання проблем з ліквідністю комерційних банків України слід розробити і практично впровадити низку заходів. На нашу думку, управління банківською ліквідністю повинно одночасно здійснюватися на двох рівнях – мікроекономічному та макроекономічному. Макроекономічний рівень управління банківською ліквідністю передбачає реалізацію завдань за допомогою

внутрішніх сил, ресурсів та резервів самого комерційного банку України із залученням зовнішніх кредитів.

Макроекономічний рівень управління банківською ліквідністю може бути реалізований зусиллями держави, а саме – законодавчо-нормативними актами, резервними фінансовими фондами й іншою підтримкою Національного банку України й Кабінету Міністрів України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Аксьонова Л., Мусаєв Е. Управління ліквідністю банку в сучасних економічних умовах. Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ. 2019. № 1 (9). С. 65-71. Банківська система: конспект лекцій / укл. Н.З.Блашук-Дев'яткіна Львів, 2018. 18 с. 2. Види ризиків та їх показники. – URL: https://pidruchniki.com/72392/ekologiya/klasifikatsiya_rizikiv (дата звернення: 20.09.2020) 3. Вовчак О.Д., Бучко І.Є. Управління банківськими ризиками: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2017. с. 459. 4. Закон України «Про банки і банківську діяльність» {Документ 2121-III, чинний, поточна редакція – Редакція від 03.07.2020, підстава – 720-IX}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 23.10.2020) 5. Закон України «Про Національний банк України» {Документ 679-XIV, чинний, поточна редакція – Редакція від 16.10.2020, підстава – 124-IX}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 22.10.2020) 6. Катан Л.І., Демчук Н.І., Бабенко-Левада В.Г., Журавльова Т.О. Банківська система: навчальний посібник / за ред. І.М.Мазур. Дніпро: Пороги, 2017. 444 с. 7. Шийко В.І. Оцінювання управління ліквідністю банківських установ. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 12. С. 68-74. 8. Pension Trustees Approve «Return to Work» Provision.2016. URL: https://www.nrccf.org/downloads/december_2016.pdf (дата звернення: 22.10.2020) 9. Walton J. Pensions schemes: social insurance and social protection / IMF. 2003. URL: www.imf.org/external/np/sta/ueps/2003/070103.pdf (дата звернення: 23.10.2020)

Проценко Д.О.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук Олійник У.М.
(м.Хмельницький)

ТОТАЛІТАРИЗМ: ПОНЯТТЯ І ЙОГО ОЗНАКИ

Перша світова війна стала точкою відправки для трансформації старого світу і послужила причиною для низки тривалих воєн і конфліктів. Внаслідок яких з'являлись групи і в тому числі лідери, які виступали за нову ідеологію, що підтримувало бідне суспільство. В контексті глибокої економічної кризи та руйнування багатьох європейських країн, після війни почала формуватися тоталітарна політична система.

Як зазначав у своїх працях М. Найдорф: «Історично виникнення і швидке зміцнення товариств нового, тоталітарного, типу є головною особливістю міжвоєнного періоду 1918-139 років.» [1]

Серед науковців і дослідників такого політичного явища, як тоталітаризм існує дві думки, щодо його появи:

- Термін «тоталітаризм» походить від латинського слова «totalis» - «весь», «повний». Автором поняття «тоталітаризм» вважається Джованні Амендола. Пізніше термін прижився і його почав використовувати Б.Муссоліні з його соратниками в роботах, щоб виправдовувати фашистську ідеологію.

- Також існує думка, що цей термін виник на фоні реакцій громадськості щодо кризи періоду активного промислового розвитку. Що в процесі породжувало в людях відчуття самотності і розгубленості, а ще більше цей ефект посилив крах усталених традицій та зміни в підвалинах життя. Як наслідком стало те, що почала зароджуватись необхідність в вирішенні цієї кризи і в захисті населення.

На тлі глибокої економічної кризи і післявоєнної розрухи в ряді держав Європи почалося становлення тоталітарних політичних режимів. Також не варто забувати, що явище тоталітаризму властиве саме ХХ ст. Адже з появою технічних досягнень стало можливим здійснення пропаганди, примусу та придушення.

Поняття тоталітаризму стосується не лише політичної влади чи держави. Він представляє стан усієї соціальної системи. Втручаючись у всі сфери суспільства, режим встановив над ними тоталітарний контроль і намагався відбудувати суспільство, спираючись на свою доктрину.

Отже, тоталітаризм - це політична система та соціальна система, що характеризується впровадженням політичної системи, яка здійснює повний контроль над соціальним життям та життям кожного, особливо суворим державним контролем, який залежить від поширення прямого збройного насильства на всі державні сфери.

Тоталітаризм характеризується ознаками, які в свою чергу властиві і для України часів Радянського Союзу. Однією з найбільш характерних особливостей цієї політичної системи є те, що:

1. Найголовніші державні органи ставлять перед собою мету - тотальний контроль не тільки над життям конкретної особистості, а над усім суспільством в цілому;

2. Держава позбавляє кожного громадянина прав, як на прояв самостійності, вільного мислення, так і будь-яких інших незалежних дій;

3. Перетворення всієї власності в державну або у власність слухняних підприємців;

4. Націоналізація економіки. Встановлення повного контролю за виробництвом та розподілом продукції, суспільних благ.

5. Тотальний контроль над духовним життям і творчістю;

6. Культ особи вождя і перетворення більшості населення в натовп, слухняний його волі;

7. Не обмежене насильство, диктатура і терор для досягнення цілей. Сила - це головний аргумент, а мета виправдовує засоби;

8. Мілітаризація економіки. У Радянському Союзі та Німеччині ця частка сягала 80%;

9. Агресивність та ідеологізація зовнішньої політики. У Радянському Союзі - для досягнення світової революції, у Німеччині - для встановлення світового «нового порядку» тощо;

10. Створення образу ворога (реального чи міфічного). Здійснювали широкомасштабні підбурювання та пропаганду для

мобілізації людей для реалізації планів агресії та усунення політичних опонентів у центральній частині країни;

11. Використання безкоштовної примусової праці. Система була спеціально розроблена в Радянському Союзі. Створення широкомасштабної системи соціально-політичних організацій, що охоплювали всі вікові групи в суспільстві (жовтенята, піонери, комсомол, профспілки, комуністична партія – в СРСР). Це забезпечувало правлячій системі повний контроль над усіма соціальними верствами та їх ідеологічну обробку;

12. Ігнорування прав людини. Люди - це "гвинтики" великого національного механізму;

13. Самостійність. [2, 137], [3, с. 88], [4, 245]

Хоча тоталітарні режими схожі за зовнішнім виглядом, вони мають різні соціально-економічні структури, соціально-психологічні установки та принципово несумісні ідеології. Їх формування відбувається по-різному, залежно від особливостей нації та особливостей ситуації в країні; вони по-різному руйнуються в різний час.

Великий внесок в осмислення тоталітаризму внесли роботи Ф. Л. Хайека, Х. Аренд, К. Фрідріха і З. Бжезинського. [5, 15-23]

На мою думку, також потрібно приділити увагу роботі «Доктрина фашизму» Б. Муссоліні, в якій він обґрунтовує такі обов'язкові риси фашистської держави:

«Фашистська концепція держави всеосяжна. Поза неї не існують людські і духовні цінності. Фашистська держава керує економікою в тій же мірі, як і іншими областями життя – через корпоративні, соціальні та освітні інституції, через політичні, економічні і духовні сили нації, організовані у відповідні асоціації, що функціонують в державі». [6, ст. 848-853]

Тоталітаризм в різний час, у різних країнах виявлявся по-своєму, в залежності від специфічних особливостей.

Тоталітаризм вижив себе й остаточно розпався в основі. Особливо люди виступали проти цього політичного режиму і йшли до опозиції. Ми можемо допустити, що в той час правляча верхівка могла б якось захиститись від інакомислячих людей, проте їхні зусилля були абсолютно марними. Контроль лідера поступово занепадав, що дозволило проникнути революційним ідеям, які, в свою

чергу, спершу охоплювали лише декілька людей, а з часом дійшли й до решти населення. Через це тоталітаризм згас і його замінив інший режим правління.

Список використаних джерел та літератури:

1. Найдорф М. Нотатки з культурології тоталітаризму URL : http://www.countries.ru/library/twenty/total_form_of_culture.htm#m3 2. К.Фрідріх, 3. Бжезинський Загальна модель тоталітаризму. 1950. с.286. 3. Фрідріх К. і Бжезинський 3. Тоталітарна диктатура і автократія. Нью Йорк, 1956. с. 454; 4. Ханна Арендт. Джерела тоталітаризму. (укр. переклад) К. : Дух і літера, 2005. 584 с. 5. Фрідріх фон Гаск. Шлях до рабства в малюнках. Переклад і упорядкування: Валентина Галуцько. Херсон: видавець Грінв Д.С.; Київ: Науково-дослідний інститут публічного права. 2017. с.32; 6. Муссоліні Б. Доктрина фашизму. 14 том «Fascismo».1932. с.847-884.

Процюк А.А.,

магістрант

науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент Парандій В.О.

(м.Хмельницький)

ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Системна розбудова правової Української Держави постійно супроводжується вдосконаленням правових відносин у різних галузях права. Свого вдосконалення, безумовно, потребує адміністративно-правова діяльність Державної виконавчої служби України, яку не можна здійснити без дослідження її історичного виникнення та розвитку. Частина вчених розподіляє історію розвитку законодавства про виконавчу службу і провадження на періоди до судової реформи 1864 р. і після зазначеної реформи (з 1864 до 1917 р.). Одним з останніх з таких досліджень стала робота О.О. Чумака «Адміністративно-правові засади діяльності Державної виконавчої служби в Україні в умовах реформування органів виконавчої влади» [1, с. 10]. Цей науковець виділив такі, на його думку знакові періоди становлення інституту примусового виконання рішень в Україні: 1) проведення судової реформи 1864 року, внаслідок якої інститут судових виконавців став набувати сучасних рис, тобто у складі судів

були виділені окремі посадові особи, які займалися виключно виконанням рішень, та запроваджено процедуру звернення до суду для отримання виконавчого документа; 2) після судової реформи і до 1917 року; 3) радянський період – формування та становлення органів примусового виконання рішень в Україні радянського періоду відбувалось на підставі правотворчого досвіду Радянської Росії шляхом фактичного дублювання відповідних російських нормативно-правових актів [2, с. 10].

З урахуванням зазначеного, пропонуємо визначити ще такі періоди розвитку правового регулювання відносин виконання рішень у період до незалежності України у 1991 р. 1) X- XIII століття, у цей період регулювання питань виконання рішень здійснюється на підставі окремих розрізаних договорів владних суб'єктів; 2) XIV – XVII століття поява перших іноземних зводів норм – кодексів, що були прийняті для використання централізованою владою, що діяла в цей період на території України; 3) XVIII поява перших проектів кодексів та кодексів, що визначали порядок проведення примусового виконання рішень владних суб'єктів.

Історично-правова природа виконавчого провадження напочаток XVIII ст., зазначає В. В. Пиляєва характеризується примусовим виконанням судових рішень загальною поліцією [3, с. 8]. У результаті проведеної кодифікації українського права, що закінчилася у 1743 р., був вироблений проект кодексу українського права, що називався «Права, по которым судится малороссийский народ». Особливу увагу хотілося б звернути на такий захід стягнення, як арешт боржника, причому в статті 43 глави 16 «Прав, по которым судится малороссийский народ», зазначалося, що арешт провадиться щодо незаможних осіб та ненадійних, особливо гравців у карти, пияків та марнотратців, причому не зазначалося, на який саме строк. Досить цікавим запозиченням із тогочасного законодавства про виконавче провадження є звернення стягнення на будинок в останню чергу, а також положення щодо того випадку, коли вартість будинку боржника значно перевищує суму боргу, проводити стягнення з іншого майна боржника.

У результаті проведено аналізу виявлено, що основними історичними правовими джерела виконавчого права та визначали правовий статус виконавців рішень уповноважених органів та

суб'єктів того часу, що діяли на території України були: Договір Романа, Костянтина і Стефана з Ігорем від 944 р., Договір Великого Новгороду з князем Ярославом 1270 р.; Руська правда, Судебник Івана III 1497 р.; Магдебурзьке право - Саксонське зерцало укладене у XII - XIII ст., I Литовський статут 1529 р.; Кодекс законів Русі, прийнятий на Земському соборі 1649 р., Соборне Уложення 1649 р., Указ від 24.05.1700 р. «Про посилення солдатів палацового караулу для розшукової роботи і надання до Судного приказу відповідачів та для стягнення з них митних грошей та позовів стягувачів»; проект кодексу українського права, що називався «Права, по котрым судится малороссийский народ» у 1743 р.; Статут Благочиння 1782 р.; Устав о банкрутах 1800 г.; «Свод законів» 1835 р., Статут цивільного судочинства 1864 р., Статут кримінального судочинства» 126.6 р. На території України з кінця XIV по першу половину XVII ст. існувало два напрями виконання судових рішень. Згідно з першим, судові виконавці були посадовими особами, входили до складу судових органів і безпосередньо виконували судові рішення (державні виконавці). Другий характеризується наявністю безпосередніх судових виконавців, але їх права делеговано земельним володільцям, тобто панам, що зменшувало необхідну кількість безпосередніх державних службовців у сфері державної влади та вимагало сталої системи контролю за виконанням судових рішень (приватні виконавці). Історичний факт функціонування зазначених вище видів суб'єктів примусового виконавчого провадження сприяли формуванню наукових поглядів про співіснування інститутів державних та приватних виконавців, а у подальшому запровадження інституту приватних виконавців в сучасній Україні.

Першим законодавчим актом про суд Української РСР була Постанова Народного Секретаріату «Про запровадження народного суду» від 4 січня 1918 р., яка прямо вказувала на ліквідацію посад судових приставів, а інститут судових виконавців за часів радянської влади вперше створювався Тимчасовим положенням про народні суди і революційні трибунали Української РСР, що затверджувалось Декретом РНК УРСР «Про суд» від 14 лютого 1919 р. для сприяння народним судам у діяльності з виконання судових рішень. Нове радянське законодавство про виконавче провадження скасувало засоби примусового виконання, що діяли у царській Росії, і

встановило принцип недоторканності особи боржника. Арешт боржника, його особистий обшук, привід до суду для встановлення майнового стану, оголошення боржника неспроможним та інші засоби, спрямовані проти особи боржника, були скасовані, що позначилось як зниження гарантій стягувача у виконавчому провадженні. Таким чином, виконавче провадження здійснювалося особами, які не мали належної професійної підготовки та чітко окреслених адміністративно-правових засобів примусового виконання рішень майнового характеру. Це породжувало беззаконня та свавілля у ході виконавчих дій, у тому числі на території України.

Продовжуючи розгляд історично-правового порядку примусового виконання судових рішень, звернемо увагу на те, що радянське законодавство обмежувало заходи примусового стягнення майна боржника. Тимчасова інструкція для судових виконавців 1920 року встановлювала такі заходи примусового стягнення: звернення стягнення на нерухоме майно та гроші боржника; звернення стягнення на винагороду, одержану боржником за місцем служби або роботи; вилучення у боржника й передача стягувачеві певної речі; провадження дій за рахунок боржника, які він не виконав у встановлений судовим рішенням термін [49, с. 18]. Законом України «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 року у ст.ст. 4, 24, 30 були закріплені вищевказані заходи примусового стягнення, і на сьогодні у Законі України «Про виконавче провадження» від 2.06.2016 року правове регулювання здійснення цих заходів розміщено у статтях 10, 48-54, 68-70 [4]. Зазначене підтверджує актуальність та життєздатність розглянутих вище заходів примусового виконання рішень, перевірену роками.

Перші правові засади етичної поведінки державних виконавців були сформульовані у ст. 20 «Наказу судовим виконавцям» 1927 р., яка забороняла посягання на гідність боржника, вказуючи, що при огляді приміщення та сховища судовий виконавець не мав права проводити особистий обшук боржника, хоч би останнього й запідозрювали в наявності цінностей або грошей.

У досліджуваному за хронологією Положенні про судоустрій УСРР від 16 грудня 1922 р. визначалося, що для проведення у життя судових рішень при губернських судах діють судові виконавці. Це свідчить про чітко складену, професійно сформовану систему

виконавчого провадження, яка задовольняла державні та суспільні потреби та інтереси.

Перший ЦПК УРСР був затверджений ВУЦВКом 30 липня 1924 р., в якому значна частина присвячувалась регламентації примусового судових рішень. Частина норм ЦПК УРСР 1929 р. регулювала виконання судових рішень (107 статей з 412).

Закон про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік 1938 р., визначивши судових виконавців як єдиний орган примусового виконання, констатував, що судові виконавці перебувають при народних та обласних судах, а також при Верховних Судах автономних і союзних республік та встановив, що вони призначаються наркомом юстиції союзної республіки, а в автономних – Наркомом юстиції автономної республіки. Але у зв'язку з тим, що ЦПК не передбачав усіх питань виконання, він потребував доповнення шляхом видання відповідних Інструкцій. Так, Інструкція про порядок виконання судових рішень була затверджена НКЮ СРСР 28 вересня 1939 р., Положення про Наркомат юстиції УРСР було прийнято 27 грудня 1939 р., яким передбачалось створення в складі НКЮ відділу судових виконавців. Наказом Президії Верховної Ради СРСР від 30 квітня 1955 р. «Про порядок призначення судових виконавців» було встановлено, що судові виконавці перебувають тільки при народних судах, а Закон «Про судоустрій УРСР» від 30 липня 1960 р. остаточно визначив, що судові виконавці перебувають при районних (міських) народних судах і призначаються головою обласного суду за поданням народних суддів або голів районних (міських) народних судів.

Подальша еволюція статусу виконавчої служби, зазначає Фаткуллін Ф.Н. відбивається у Законі СРСР «Про судоустрій» 1938 р., який підпорядковує судових виконавців одночасно судам та юстиції. Згідно з ним судові виконавці починають призначатися наркомом юстиції (НКЮ) кожної союзної республіки. Положенням про Наркомат юстиції УРСР від 27 грудня 1939 р. судові виконавці введені до складу НКЮ УРСР як окремий відділ. Їх діяльність була регламентована Інструкцією про порядок виконання судових рішень від 28 вересня 1939 р. [5, с. 12-13]. Це «клонування» шкодило самостійному розвитку виконавчої служби на території України у радянський період.

Радянський період становлення системи виконання рішень та органів ДВС характеризувався своїми особливостями, що визначались у нормативно- правових актах того часу, якими були : 1) Декрети «Про суд» №1 від 22.11 1917 р. та «Про суд» № 2 від 15.02.1918 р.; 2) Першим законодавчим актом про суд Української РСР була Постанова Народного Секретаріату «Про запровадження народного суду» від 4 січня 1918 р., яка прямо вказувала на ліквідацію посад судових приставів; 3) Тимчасове положення про народні суди й революційні трибунали Української РСР, яке було затверджене Декретом РНК УРСР «Про суд» від 14 лютого 1919 р., відповідно до якого вперше був створений інститут судових виконавців в Українській РСР; 4) Тимчасова інструкція для судових виконавців 1920 р.; 5) «Наказ судовим виконавцям» Нарком'юсту УРСР 1927 р., який був повним і самостійним кодексом судових виконавців, хоч і видавався як підзаконний акт; зміст цього документа у подальшому покладено у формування законів незалежної України «Про виконавче провадження» та «Про державну виконавчу службу»; 6) Перший ЦПК УРСР був затверджений ВУЦВКом 30 липня 1924 р.; 7) Закон про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік 1938 р., який підпорядкував судових виконавців одночасно судам та юстиції; 8) Положення про Наркомат юстиції УРСР від 27 грудня 1939 р., відповідно до якого судові виконавці введені до складу НКЮ УРСР як окремий відділ; 9) Інструкція про порядок виконання судових рішень, яка була затверджена НКЮ СРСР 28 вересня 1939 р.; 10) Положення про Наркомат юстиції УРСР, що було прийнято 27 грудня 1939 р., яким передбачалось створення в складі НКЮ відділу судових виконавців; 11) Наказ Президії Верховної Ради СРСР від 30 квітня 1955 р. «Про порядок призначення судових виконавців»; 12) Закон «Про судоустрій УРСР» від 30 липня 1960 р., що остаточно визначив, що судові виконавці перебувають при районних (міських) народних судах і призначаються головою обласного суду за поданням народних суддів або голів районних (міських) народних судів; 13) ЦПК УРСР 1919. р. як кодифікований нормативно-правовий акт врегулював подвійний порядок оскарження дій судового виконавця з остаточним закріпленням двоїстості підпорядкування виконавчої служби – суду та юстиції; 14) Інструкцію про порядок виконання судових рішень, яку затвердила у жовтні 1919. р. Президія Верховного Суду УРСР, а

24 квітня 1973 р. міністром юстиції СРСР була затверджена нова Інструкція «Про порядок виконання судових рішень».

Відповідно до перелічених нормативних актів того періоду суб'єктами виконання рішень були: 1) відповідно до Декрету РНК РРФСР «Про суд» № 2 від 15.02.1918 р - Червона гвардія та міліція на виконання рішень і вироків; 2) з 1927 р. за «Наказом судовим виконавцям» Нарком'юсту УРСР судові пристави, судові виконавці, а також як органи судового виконання діяли органи Державного банку СРСР і органи, що виконували рішення про стягнення з громадян недоїмок по податках та прирівняних до них платежів; 3) виконавча служби відповідно до Наказу Міністра юстиції СРСР № 22 15 листопада 1985 р., яким була затверджена Інструкція про виконавче провадження, що стала останнім нормативно-правовим актом, прийнятим у радянські часи стосовно виконавчого провадження.

Отже, розвиток системи виконавчого провадження від давніх часів до радянської доби засвідчив, що вона має такі ознаки: а) державний характер; б) виступає стадією судового процесу; в) судові виконавці перебувають під організаційним началом Міністерства юстиції та підпорядковані головам відповідних судів; г) захищає державну, суспільну та кооперативну власність, шляхом встановлення ряду обмежень по поверненню стягнень відносно державних підприємств, установ та організацій, кооперативних організацій тощо.

Таким чином, правове регулювання примусового виконання рішень характеризується значним часом розвитку та оновленням нормативно- правової бази, що надає можливість заповнити ті прогалини, які існували до її прийняття. Необхідно також враховувати, що на сучасне сприйняття виконавчого провадження впливає не тільки демократизація суспільних відносин, а й певний історичний період «радянського виконавчого провадження», коли вся господарська діяльність в основному перебувала в державній власності, наслідком чого стала недосконалість примусового стягнення з юридичних осіб; коли громадянам з коштовних речей могли належати лише дачі, автомобілі та будинки, що негативно вплинуло на способи примусового стягнення з громадян. Тобто цілий ряд положень, які були неврегульованими в радянському законодавстві, і на сьогодні залишаються в основному без суттєвих змін.

Історія становлення державної виконавчої служби в незалежній Україні, на наш погляд, нараховує дев'ять етапів: 1991–1997 роки дія нормативно-правових актів СРСР, що регулювали діяльність виконавчої служби, що мала подвійне підпорядкування суду та юстиції. На цьому етапі незалежна Україна ще використовувала нормативно-правові акти, що перейшли у спадок від СРСР, а саме діяла Інструкція «Про виконавче провадження» 1985 р., що спрямовувала свій регулятивний вплив на виконавчі відносини щодо реалізації рішень судів, прийнятих на основі ЦПК УРСР 1919. р. Цей кодифікований нормативно-правовий акт визначав подвійний порядок оскарження дій судового виконавця з остаточним закріпленням двоїстості підпорядкування виконавчої служби – суду та юстиції. В Україні не існувало єдиного державного органу, основним завданням якого було б виконання рішень судів, владних інститутів, а також рішень інших органів, що, згідно з законом, підлягають виконанню. Виконання судових рішень покладалося на судових виконавців. Компетенція та функціональні повноваження Міністерства юстиції України визначались Положеннями про Міністерство юстиції України від 28 грудня 1991 р. та 3 жовтня 1992 р. Однак із прийняттям нової Конституції України та запровадження низки нових реформ, які стосувалися всіх сфер суспільного життя, виникла необхідність у розширенні повноважень цього міністерства. Тому робота Мін'юсту з 18 вересня 1996 р. вже регламентувалася новим Положенням про Міністерство юстиції України. У 1997 р. Міністерство юстиції знову доповнило та удосконалило вищевказане Положення, яке було затверджене Указом Президента України від 30 грудня 1997 р. Основними завданнями Мін'юсту України були: забезпечення реалізації державної правової політики, підготовка пропозицій щодо проведення в Україні правової реформи, забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина, підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства, його систематизація, розроблення проектів нормативно-правових актів та міжнародних договорів України з правових питань, планування за пропозиціями інших центральних органів виконавчої влади законопроектної роботи та роботи з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, організація виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) відповідно до законів

України, організація роботи нотаріату та органів реєстрації актів громадянського стану, розвиток правової інформатизації, формування у громадян правового світогляду, здійснення міжнародно-правового співробітництва [6].

З наведеного видно, що виконання рішень судів не входило до компетенції системи органів Мін'юсту. Після проголошення незалежності України в результаті проведеної реформи системи органів виконання судових рішень було ліквідовано інститут судових виконавців, які функціонували в рамках судової системи України.

2) з 1998 по 1999 - було прийнято Закон України «Про державну виконавчу службу». Унаслідок вступу України до Ради Європи 1995 р., на неї було покладено обов'язок створити орган державного управління, що відповідає за виконання рішень суду, тому 1998 р. було створено державну виконавчу службу України, наділену повноваженнями примусового виконання рішень судів або інших органів чи посадових осіб, що не виконані самостійно зобов'язаними особами [7, с. 208];

2) з 1999 по 2005 рік. У цей період на початку 1999 року в системі органів Міністерства юстиції України була утворена державна виконавча служба та сформовані її органи. Прийнято Закон України «Про виконавче провадження», Наказом Міністерства юстиції України № 74/5 від 15 грудня 1999 р. «Про затвердження Інструкції про проведення виконавчих дій» [8], Наказ Міністерства юстиції від 09.06.1999 № 31/5 «Про внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів Міністерства та про затвердження Положення про Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна» [9]; Затверджено Мін'юстом Тимчасове положення про порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна [10]; Створено відділи державної виконавчої служби у складі управлінь юстиції за наказом Міністерства юстиції «Про створення відділів державної виконавчої служби та скорочення посад старших судових виконавців та судових виконавців» від 19 листопада 1998 р. [98]. Указом Президента України «Про внесення змін до Положення про Міністерство юстиції України» від 27 грудня 2002 р. Міністерство отримало додаткові функції, зокрема й ті, що опосередковано стосувались виконавчого провадження: ведення державного реєстру застав рухомого майна [11]. Було прийнято Положення про Єдиний

державний реєстр виконавчих проваджень [12].

3) з 2005 р. по 2007 р. створено у складі Міністерства юстиції на базі органів державної виконавчої служби Департамент державної виконавчої служби як урядового органу державного управління. Утворені Державні виконавчі служби областей, міст, районів. Період найбільшої незалежності ДВС та розширення системи її органів та комплексу повноважень;

4) 2007 – 2010 рік ліквідовано Департамент державної виконавчої служби як урядовий орган державного управління. Створено Департамент у складі Міністерства юстиції України, відділи державної виконавчої служби знову створені у складі відповідних управлінь юстиції. Встановлено розміри плати за користування Єдиним державним реєстром виконавчих проваджень;

5) 2010 рік Прийнято нову редакцію Закону України «Про державну виконавчу службу». Водночас варто зазначити, наполягає Гук Б.М., що в рамках проведення адміністративної реформи Указом Президента України від 9 грудня 2010 р. започатковано реформування центральних органів виконавчої влади, що суттєво змінило і статус державної виконавчої служби. Відповідно до п. 1 названого Указу утворено Державну виконавчу службу, яку, відповідно до затвердженої цим же Указом схеми віднесено до центральних органів виконавчої влади. Організаційні зміни у правовому статусі державної виконавчої служби не змінили той факт, що спрямування і координація її діяльності залишилися за міністром юстиції України як членом Кабінету Міністрів України [13];

б) 2011 - 2014 роки ліквідовано Департамент державної виконавчої служби у складі Міністерства юстиції України. Створено Державну виконавчу службу України (ДВС України), як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України. ДВС України входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) відповідно до законів. Мінюстом було затверджено Положення про Головні територіальні управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі; Положення про управління державної виконавчої

служби головних управлінь юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, Положення про районний, районний у місті, міський (міста обласного значення), міськрайонний, міжрайонний відділ державної виконавчої служби [14]; Положення про районний, районний у місті, міський (міста обласного значення), міськрайонний, міжрайонний відділ державної виконавчої служби [15]; Затвердження Наказом Міністерства юстиції України 02.04.2012 № 512/5 Інструкції з організації примусового виконання рішень. Нормативно-правовими актами, які закріплювали на цьому етапі статус Мін'юсту, були Указ Президента України від 6 квітня 2011 р., яким затверджено Положення про Міністерство юстиції України та Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 55. «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» [16]. Основними завданнями Мін'юсту України як органу державного управління, згідно із вищезазначеним указом, було визначено також формування і забезпечення реалізації державної правової політики, політики у сфері виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), забезпечення представництва інтересів держави у судах України, здійснення захисту інтересів України у Європейському суді з прав людини під час урегулювання спорів і розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземних суб'єктів та України тощо [17].

7) 2015 рік – перехідний етап. Постановою Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 № 17 «Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» ліквідовано Державну виконавчу службу України. Згідно зазначеної Постанови завдання і функції з реалізації державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) покладено на Міністерство юстиції України. У зв'язку із зазначеним вказані функції перейшли до Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України. Утворені управління державної виконавчої служби при територіальних управліннях юстиції. Міністерством юстиції України затверджено Порядок реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів;

8) з 2016 року по теперішній час триває сучасний період запровадження змішаної системи виконання рішень, запроваджується

інститут приватного виконавця, продовжується реформування ДВС у зв'язку із прийняттям нового Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року № 1404-VIII, Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 року № 1403-VIII, та втратою чинності Законом України «Про державну виконавчу службу».

Історична закономірність свідчить про те, що прості правові документи у вигляді окремих договорів та указів, що регулювали процес виконання рішень в результаті еволюції інститутів виконавчого провадження трансформувались у кодекси. Тобто процес кодифікації законодавства у галузі виконавчого провадження є природно-правовим. Відповідно новим етапом еволюції правових норм, що визначають виконавче провадження в сучасній Україні є розробка та прийняття виконавчого кодексу сучасної України. Гідне місце та детальну правову регламентацію у цьому документі повинен отримати правовий статус ДВС.

Список використаних джерел та літератури:

1. Шкляр Т.О. Виконавче провадження: правове регулювання / Т.О. Шкляр // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». 2008. № 2. Том 21 (60). С. 130. – 133. 2. Там само. 3. Пиляева В.В. Исполнительное производство: учебное пособие / . 4-е изд., стер. М.: КНОРУС, 2008. 224 с. 4. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII . Урядовий кур'єр від 20.07.2016. № 134. 5. Фаткуллин Ф.Н. Проблемы теории государства и права. Курс лекций. Изд-во Казанского университета, 1987. 336 с. 6. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Указ Президента України від 30.12.1997 р. // Офіційний вісник України 1998. № 2.ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/229-2014-%D0%BF> 7. Гук Б.М. Модернізація системи органів Державної виконавчої служби в умовах адміністративної реформи [Електронний ресурс] // Право і суспільство. № 4. 2011 р. С. 75–79. URL. : file:///C:/Users/anna/Downloads/Pis_2011_4_18.pdf 8. Інструкція про проведення виконавчих дій, затверджена наказом Мін'юсту від 15 грудня 1999 р. № 74/5, зареєстровано в Мін'юсті 15 грудня 1999 р. за № 865/4158/ОБУ. 1999. № 51. Ст. 2519. 9. Положення про Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна: Наказ Міністерства юстиції від 09.06.1999 № 31/5. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z036499&test=4/UMfPEGzn>

h hMkw.Zi8xWmPeHI4Ucs80msh8Ie6 (13.03.2010) 10 Тимчасове положення про порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна: Наказ Міністерства юстиції України 27.10.1999 № 68/5 URL <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0745-99> 11. Декрет «О суде» № 2 Библиотека электронных ресурсов исторического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова [сайт] / Ассоциация «История и компьютер». – М. : Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова, 1999. URL: http://www.hist.msu.ru/ER/Text/DEKRET/o_sude2.htm (13.03.2010) 12. Забарний Г.Г., Калюжний Р.А., Шкарупа В.К. Основи держави і права: Навчальний посібник. К.: Либідь, 2001 236 с. 13. Гук Б.М. Модернізація системи органів ... 14. Ладика Ю. В. До питання про визначення адміністративно- правового статусу працівників Органів внутрішніх справ України Митна справа. 2011. № 6 (78); частина 2, книга 2. С. 609–616. 15. Про затвердження Положення про службу судових розпорядників та організацію її діяльності : Наказ Державної судової адміністрації України від 14.07.2011 N 112 Офіційний вісник України від 12.08.2011 — 2011 р., № 59, стор. 370, стаття 2398, код акту 57852/2011 16. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Указ Президента України від 30.12.1997 р. // Офіційний вісник України 1998. № 2.ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/229-2014-%D0%BF> 17. Лушер В.В. Поняття інформаційного забезпечення органів прокуратури України. Форум права. 2014. № 1. С. 338–341. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

Руденко А.В.,

здобувачка вищої освіти

науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент Олійник В.В.

(м. Хмельницький)

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМИН БАТЬКІВ З ПІДЛІТКАМИ

*«Діти повинні жити у світі краси, гри,
казки, музики, малюнка, фантазії, творчості»*

Василь Олександрович Сухомлинський

Кожний віковий період у житті людини є дуже важливим. Розвивається людина, розвивається особистість, індивідуальність.

Особливо велику роль відіграють перші етапи становлення людини особистості, серед яких і є підлітковий період.

Для батьків підлітковий вік є найскладнішим, оскільки дитина починає вважати себе дорослою і вимагає визнати її право жити дорослим і самостійним життям і хоче все вирішувати сама, а будь-яке втручання батьків викликає бурхливу емоційну реакцію з боку підлітка. І батьки не завжди можуть визначитися, яку саме тактику спілкування обрати і як будувати стосунки з підлітком.

Пубертатний період – фізіологічно, психологічно, морально найскладніший у становленні будь-якої людини. Саме в ці роки відбувається емоційне становлення особистості, яке проходить відстань від нестачі рівноваженості до витримки, від суб'єктивних інтерпретацій ситуації до об'єктивних, від виникнення конфліктів до їх вирішення. Кристалізуються інтереси до протилежної статі, стихійні відчуття сексуальності трансформуються у статеву зрілість. Це вік, коли дитина починає визволятися від опіки батьків із надією на власні сили [1].

Для початку потрібно усвідомити, що підліток – це вже не дитина, але ще не дорослий. Також порозумітися з підлітком не складно, треба лише цікавитися тим, чим цікавиться дитина, проявляти інтерес до того, що їй цікаво.

Наприклад, якщо вона цікавиться якоюсь музичною групою, яка здається зовсім незрозумілою, треба пересилити себе і познайомитися з творчістю, подивитися кліпи, розпитати дитину, чому їй це подобається. Адже достукатися до підлітка можна тільки через зону його теперішнього інтересу. А ще потрібно врахувати, що з початком пубертатного періоду (11-12 років і до 14 років), у всіх підлітків дуже низький рівень навчальної мотивації. У цей момент вони хочуть вивчити своє тіло, зрозуміти, що відбувається (бо скачуть гормони і змінюється настрій), чому їх всі бісять і що могло б заспокоїти.

Замість того, аби щось забороняти підлітку, потрібно пояснити, чому батьки турбуються. Наприклад, розказати власну схожу історію, показати, як через це пройшли і що могло трапитися, чи такі трапилося.

Ще одна важлива помилка дорослих, те що думають, що агресивна, чи відсторонена поведінка дітей свідчить про небажання

проводити разом час. Проте це не завжди так. Хоча підлітки іноді переконують, що не потребують уваги батьків, відстоюють своє право на незалежність, вони все ж більш комфортно та безпечно почувають себе поруч із мамою й татом. Тому потрібно не забувати час від часу організовувати спільні прогулянки, походи у кіно, на каву тощо.

Зазначимо, що батьки не повинні намагатися стати найкращим другом для своєї дитини. У неї і так є безліч друзів. Підліткам потрібні саме батьки, не «рівні», а «старші».

Список використаних джерел та літератури:

1. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.pl.kpi.ua/%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B1%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BA%D1%96/>
2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://starylev.com.ua/club/article/yaki-diyi-batkiv-ruynuyut-vidnosyny-z-pidlitkami>
3. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [file:///D:/%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%B1%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D0%B7-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20\(1\).pdf](file:///D:/%D0%B2%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%B1%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D0%B7-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20(1).pdf)

Сабадаш А.В.,

здобувачка вищої освіти

науковий керівник:

кандидат юридичних наук Олійник У.М.

(м.Хмельницький)

МОНАРХІЧНА ФОРМА ПРАВЛІННЯ

Монархія - форма державного правління, за якої вища державна влада реально або формально належить одній особі - монарху, який у більшості випадків одержує цю владу у спадок.

Вона існує на основі 3 таких принципів: безстроковості; престолонаслідування; непогрішності трону.

Кожний із цих принципів має своє пояснення:

1. Безстроковість означає, що влада монарха не обмежується певним періодом повноважень.
2. Престолонаслідування означає, що монарх отримує свою владу у спадок від попередників.
3. Непогрішність трону означає, що монарх не несе ніякої відповідальності перед своїм народом.

Основними ознаками монархічної форми правління є:

- 1) чітко встановлена форма престолонаслідування, яка ґрунтується на основі спадковості;
- 2) вічний статус глави держави, оскільки його влада не вважається похідною від населення загалом або від якогось органу центральної державної влади;
- 3) монарх за умов функціонування монархічного правління є священним і недоторканим;
- 4) монарх може мати особливий титул, який лише успадковується, і його не можна ні заслужити, ні придбати.[1, с.61]

Важливо знати, що у монархічної форми правління є політична нейтральність глави держави. Монарх вважається символічно політичною фігурою, що уособлює національну єдність та неперервність національної історії, зберігає політичний нейтралітет і не повинен висловлювати публічно свої дії щодо здійснення державної політики. Політична нейтральність монарха майже завжди забезпечується з його особистої волі. Залежно від обсягу й характеру повноважень глави держави, повноти його влади, від статусу парламенту сучасні монархічні держави поділяються на абсолютні, дуалістичні та обмежені (конституційні, парламентські, які засновані на такій моделі поділу державної влади).[1, с.65]

Абсолютна монархія – це форма державного правління, при якій вся повнота державної влади сконцентрована в руках глави держави (монарха), який у силу свого особливого статусу одноосібно володарює в державі.

Якщо уважно розглянути загальну класифікацію форм державного правління найважливіше значення мають юридичні ознаки абсолютної монархії, які можна виділити поряд з зазначеними основними характеристиками, а саме:

1. Монарх є джерелом державної влади, не має обмежень і поширюється на всі сфери державної функціональності.
2. Поділ державної влади на 3 гілки влади відсутній.
3. Найвний розгалужений бюрократичний апарат для здійснення державної політики.
4. Народ не бере участі в управлінні державними справами.
5. Монарх не несе конкретної політичної і юридичної відповідальності за результати свого правління.

Абсолютні монархії сьогодні розміщуються на арабському Сході.[2, с.46]

Дуалістична монархія – це форма державного правління, при якій влада монарха обмежена законодавчими повноваженнями парламенту. Такі монархії інколи називають дарованими, тому що дуже часто вони виникають внаслідок видання указу монарха про дарування представницькому органу народу (парламенту) законодавчих повноважень.

Першою дуалістичною монархією можна вважати Англію з моменту утворення в ній парламенту й приблизно до другої половини XIX ст. Вважається також, що поділ державної влади тут цілковито формальний, монарх продовжує користуватися безконтрольною владою, або що поділ державної влади між монархом і парламентом є формально юридичним, а парламент фактично підкоряється монархові, або що виникає деякий поділ влади монарха й парламенту при домінуванні монарха, що закріплюється в конституції.

Обмежені монархії залежно від джерела обмеження влади монарха науковці традиційно поділяють на:

- станово-представницькі,
- парламентські;
- конституційні.[3, с.107]

В умовах станово-представницької монархії влада монарха обмежена органом станового представництва. Ця форма монархії існувала в період формування централізованих держав у Європі, в епоху Відродження і Реформації (XII–XVII ст.).

Р. Ромашов використовує поняття «конституційна (парламентарна) монархія», а І. Ракитська пише про конституційну парламентську монархію. Деякі автори в поняття конституційної монархії вважають, що влада монарха обмежується конституцією

(Бельгія, Швеція, Іспанія та ін.), а в парламентських, при відсутності писаної конституції як окремого акта, – повноваженнями інших державних органів, передусім парламенту (Великобританія).[2, с.48]

Отже, монархія є установчою і директивною; сама по собі вона запобігає анархії. В сучасному розумінні монархія – не просто влада одного, але влада успадкована. Ця влада нерідко обожнюється. В неї є свої види і особливі ознаки, за допомогою яких можна легко визначити тип держави.

Список використаних джерел та літератури:

1. Мироненко П. В. Форма правління: політичні трансформації на зламі століть : монографія. П. В. Мироненко. К. : ВЦ «Академія», 2014. 220 с. 2. Терещук, М. М. Різновиди монархічної форми правління: порівняльна характеристика. Держава і право. Юридичні і політичні науки : зб. наук. праць. К. : Ін-т держави і права НАН України ім. В. М. Корецького, 2007. Вип. 38. 146 с. 3. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

Савчук Р.В.,

здобувач вищої освіти

науковий керівник:

кандидат юридичних наук Олійник У.М.

(м.Хмельницький)

Правова держава та її ознаки

Всі цивілізовані держави світу прагнуть зробити себе правовими не тільки де-юре, а й де-факто. Потрібно розуміти правотворцям які саме ознаки притаманні правовій державі для її якісної побудови. Для будь-якого громадянина важливо знати яка є його держава, він повинен вміти співставити всі факти та ознаки своєї країни для того щоб збагнути - чи справді вона є правовою. Ось чому дана тема була актуальною у минулому, є зараз, і буде у майбутньому.

Правова держава – це демократична держава, у якій забезпечуються права і свободи, участь народу у здійсненні влади

(безпосередньо або через представників). Її суть полягає саме в характері законів, спрямованості на забезпечення прав і свобод громадянина, а не лише в дотриманні прописаних законів, чи наявності великої бази законодавчих актів(закони, укази, постанови, розпорядження), адже останні є ознаками поліцейської держави. Це характеризує високий рівень правової і політичної культури, розвинуте громадянське суспільство. У правовій державі можливе створювання різних політичних партій, громадських об'єднань, існування свободи слова, друку, віросповідання та інших прав людини.

Її основні ознаки: Верховенство закону у всіх сферах життєдіяльності; Взаємна відповідальність держави і особи; Закріплення в Конституції основних прав, свобод і обов'язків людини та забезпечення їх дотримання; Взаємоіснування загально дозволеного і спеціально дозволеного принципів; Розподіл влади на 3 гілки; Існування політичного та ідеологічного плюралізму[1, с.150].

В Конституції України вказані основні права і свободи громадянина, а також його обов'язки. У випадку недотримання або порушення прав людини, кожен має право на захист. В такому випадку людина має право скористуватися судовим захистом, звернувшись до суду з метою відновлення своєї прав.

Принцип верховенства закону забезпечує незалежне функціонування державного апарату у випадку змін керівництва або політичних сил у державі. Він забезпечує дію державних органів, посадових осіб та звичайних громадян виключно з боку законодавства. Діє у всіх сферах соціального життя.

Ніхто не має права порушувати закон, інакше будуть накладені відповідні санкції. Цей принцип також вказує, що акти, прийняті на загальнонаціональних виборах самим народом, є в пріоритеті над актами органів виконавчої та судової влад. Тобто верховенство народу означає що держава має одну з головних ознак правової, бо якщо визнається пріоритет законів над актами органів виконавчої влади, то державі притаманна ще одна головна ознака – влада поділена на виконавчу і законодавчу. Одним із ключових моментів верховенства закону є верховенство конституції – основи держави, яка має найвищу юридичну силу.

Доки право і закон не збігаються, доки діють несправедливі закони, правової держави немає [2, с.20].

Загальнодозвільний принцип разом з спеціально-дозвільним встановлюють рамки для функціонування посадовців публічної влади, а також створюють вільну від втручання держави сферу життя суспільства, де інститути громадянського суспільства вільно розвиваються.

Перший - «дозволено те, що не заборонено законом» встановлює модель поведінки людей та громадянських інститутів, які мають права і можливості діяти у будь-який потрібний їм спосіб, але за умови не порушення прав іншої людини і встановлених заборон.

Другий - «дозволено те, що передбачено законом» впливає на органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, методом надання цим суб'єктам певних визначених законом моделей правил поведінки. Це означає, що вони повинні вчиняти і діяти лише так, як це прямо передбачено конституційно-правовими нормами і лише в межах закріпленої за ними компетенції. У разі недотримання визначених дій, тобто їх порушення, а також у разі виходу за межі компетенції, особа несе конституційно – правову відповідальність, адже її дії признаються незаконними. Внаслідок дії цього принципу стабілізується правова система і конституційний лад

Принцип взаємної відповідальності держави і особи є надзвичайно важливим, адже він означає, що не тільки особа відповідальна перед державою, але і держава несе відповідальність перед громадянином за невиконання своїх обов'язків. Вони мають бути рівними та взаємовідповідальними.

Наприклад, «Матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку»[3]. Тут простежується відповідальність держави перед особою. Держава визнає верховенство права та пріоритет закону і не може ними нехтувати. Якщо взяти до уваги правову культуру громадянина, то не у кожного вона розвинута на стільки, щоб той міг самостійно зрозуміти свої можливості і план дій задля захисту прав або контролю влади. Для держави це є певним чином вигідно, бо вона не зацікавлена у покращенні механізму контролю власної відповідальності, тому використовує владу в своїх інтересах

та має чимало можливостей для обмеження праві свобод людини і громадянина без належних для того підстав[1, с.156].

Така ознака як поділ влади на 3 гілки: законодавчу, виконавчу та судову, забезпечує відсутність узурпації державного апарату, а також їх дію в строгому обмежені законом.

Виконавча влада – Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади. Здійснює функції виконання законів та інших правових актів. Очолює Прем'єр-міністр. Детальніше їхня діяльність регламентована в Розділі VI Конституції України.

Законодавча влада – Верховна Рада України. Складається з 450 депутатів. Очолює Голова Верховної Ради. Її діяльність строго контролюється Конституційним Судом. У порядку імпичменту може усунути Президента з посади, а також по ухваленню резолюції недовіри до Кабінету Міністрів може відправити у відставку його склад. Вся основна інформація про парламент знаходиться у Розділі IV Конституції України.

Судова влада відповідно здійснює правосуддя і є невідконтрольною. Всі судді керуються верховенством права. У разі визнання Конституційним Судом будь-якого державного акту незаконним і невідповідним Основного Закону він має бути скасований. Розділ VIII Конституції України чітко вказує на їхню діяльність.

Президент України має певні широкі можливості у різних гілках влади: може накладати вето на закон, прийнятий Верховною Радою, або розпустити її склад у певних випадках визначених законом [3] Політичний та ідеологічний плюралізм дає можливість вільного висловлювання своєї думки, позиції та принципів в межах закону та є невід'ємною ознакою правової держави.

Політичні партії — невід'ємна складова демократії, заснованої на засадах політичного плюралізму, непорушності прав і свобод людини і громадянина, насамперед гарантій політичної свободи [1, с. 158]. Політичні партії в Україні створюються і діють тільки із всеукраїнським статусом [5].

Існування плюралізму необхідне для недопущення узурпації влади особою або партією. Щодо його позитивного впливу в економіці, то різні види власності конкурують або співпрацюють між собою. У соціальному середовищі – діяльність різних соціальних груп

у рівноправності. У культурі – розвиток великої кількості культурних напрямків.

Отже, правова держава – спосіб функціонування держави, за якого та підпорядковується праву, і найголовнішим завданням якої є забезпечення прав і свобод людини. Концепція такої держави регулює діяльність різноманітних державних органів. Народ - джерело державної влади. Принцип поділу владу на 3 гілки вважається необхідним у сучасному конституційному ладі. Їхня діяльність чітко прописана в законодавстві, і вони не можуть порушувати його. Проте є такий момент, як прийняття участі парламентом у формуванні органів судової та виконавчої влади. Але так чи інакше даний принцип є значно ефективнішим ніж коли вся влада перебуває в руках однієї особи. Побудувати повністю досконалу правову державу важко, а іноді навіть неможливо.

Список використаних джерел та літератури:

1. Петришин О. Громадське суспільство – підґрунтя формування правової держави в Україні : Вісник Академії правових наук України. 2003. №2–3. с. 142–161. 2. Стефанюк В. Верховенство права чи верховенство закону? : Віче. 2004. №2. с. 19–22. 3. Конституція України: Верховна Рада України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. 4. Семенюта Н. С. Інститут відповідальності держави перед особою як гарантія забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина : Влада. Людина. Закон. 2010. № 4. С. 51-60. 5. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р. : Відомості Верховної Ради, 2001, № 23, с.118.

Садовець В.В.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник: Берцюх М.З.
(м.Хмельницький)

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Адміністративне право як галузь права становить сукупність норм права, які регулюють суспільні відносини за участі органів державної влади та місцевого самоврядування, а також регламентують діяльність цих органів, визначають їх завдання, компетенцію,

повноваження, структуру, порядок формування тощо. Окрім цього, норми адміністративного права визначають відповідальність за адміністративні правопорушення – проступки. Варто зазначити, що адміністративне право з'явилося не одразу, а пройшло певні етапи розвитку. Тому для повного розуміння досліджуваної галузі права необхідно дослідити етапи її становлення та визначити головні риси адміністративного права.

Розвиток адміністративне право як галузь права поділяють на декілька етапів. Один з таких поділів запропонував С. Стеценко, який вказує такий поділ [1]: 1. виникнення науки камералістики; 2. історично обумовлений поділ камералістики на «стару» та «нову»; 3. становлення поліцейського права; 4. перехід до адміністративного права; 5. новітній етап.

З вказаного можна зрозуміти, що адміністративне право з'явилося не одразу, а прийшло на заміну іншим галузям права. Також зазначений поділ вказує не лише на перехід від однієї галузі права в іншу, але й зазначає історичні зміни, які вплинули на подальший розвиток адміністративного права.

Перший етап формування адміністративного права – камералістика – виникла у XVII ст. у Німеччині та Австрії. Головною передумовою виникнення камералістики стала господарська сфера. Варто відзначити, що автори трактатів у XVII ст. намагались сформулювати принципи, правила, орієнтовані на практичне застосування, приділяючи мало уваги теоретичним аспектам. Їх завданням було узагальнити існуючий досвід в управлінні певною сферою господарства та систематизувати законодавство [2, с. 95-96].

У середині XVIII ст. камералістику умовно поділили на «стару» та «нову». «Стара» камералістика вивчала фінанси держави, економіку та її господарство. Що ж до «нової» камералістики, то вона досліджувала все, що було зв'язано з поліцією, мануфактурою та гірничою справою [3, с. 204]. Тобто, відбулись важливі зміни у дослідженнях, що пізніше вплинуло на виникнення адміністративного права.

Що стосується розвитку камералістики в Україні, то як зазначає Р.П. Панасюк, становлення камерального права в Україні можна поділити на два напрями [4, с. 23-26]: 1. розвиток на території Західної України, який пов'язаний з розвитком європейського

адміністративного права. Тут виникли камеральні науки, які поступово розширювалися та згодом виокремилось дві нові галузі права, а саме поліцейське та адміністративне право; 2. розвиток камеральних наук на території України, що знаходилася під владою Російської імперії, який характеризувався систематизацією банківської та грошово-обігової сфер. Першим кроком у розвитку камералістики на території Наддніпрянської України, став «Наказ о градском благополучии». Нормативним закріпленням науки камерального права на території Наддніпрянської України стало видання Статуту попередження та припинення злочинів.

Своє існування камералістика як галузь науки та навчальна дисципліна припинила у другій половині XIX ст. Наступним етапом формування адміністративного права є поліцейське право, що, як вказують Кісіль Р.-В. В. та Блавацька І. О., трансформувались із «нової» камералістики, наприкінці XVIII ст. відіграло значну роль у регулюванні суспільних відносин у різноманітних внутрішніх сферах держави [5, с. 232]. Родоначальником поліцейського права став Ніколас Даламар, який у 1722 році у своїй праці «Трактат про поліцію» окреслив предмет поліцейського права, а також вказав групи суспільних відносин, об'єднані поліцейською діяльністю [1].

Приблизно з 20-х років XIX ст. в більшості країн Західної Європи відбувається утвердження конституційних форм правління, унаслідок чого відбувається утвердження виконавчої влади як окремої гілки влади, а отже, сфера регулювання адміністративно-правових відносин розширюється [6, с. 75].

Перехід до адміністративного права тривав протягом другої половини XIX ст. В Україні перехід від поліцейського до адміністративного права починається із заснування 5 травня 1918 року у м. Києві Державної Академії Наук, в структурі якої створено відділ соціальних наук, в якому діяли дев'ять кафедр, зокрема кафедри державного, міжнародного та адміністративного права. Більш плідним у становленні адміністративного права України є період з 1965 по 80-ті роки XX ст. у цей час були прийняті закони та цілий ряд підзаконних нормативних актів, пов'язаних із державним будівництвом і сферою управління [7, с. 123-124].

Новітній етап у розвитку адміністративного права характеризується кардинальним переглядом сутності, змісту та

призначення адміністративного права, переходом від державоцентриського призначення адміністративного права та людиноцентриського із акцентом на особу як основного суб'єкта адміністративно-правових відносин та на призначення державних органів на створення необхідних умов для реалізації та захисту права, свобод та інтересів особи [8, с. 9].

Отже, адміністративне право виникло не одразу, а з'явилося у результаті розвитку інших галузей права, які передували йому. Камералістика розглядала питання фінансів, економіки, господарства, поліцію, мануфактуру та гірничу справу. Поліцейське право регулювало суспільні відносини у внутрішніх сферах держави. Сучасне адміністративне право досліджує суспільні відносини, які виникають з метою реалізації і захисту прав громадян, створення нормальних умов для функціонування громадянського суспільства й держави.

Список використаних джерел та літератури:

1. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навчальний посібник. К. : Атіка, 2007. 624 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/252940/> 2. Панасюк Р. П. Камералістика в системі регулювання господарських правовідносин. Часопис Київського університету права. 2017. № 1. С. 95–98. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chkup_2017_1_24.pdf 3. Конюх Г. В. Основні тенденції розвитку адміністративного права. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2014. Вип. 197. Ч. 3. С. 203–207. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvnau_prav_2014_197\(3\)_31.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvnau_prav_2014_197(3)_31.pdf) 4. Панасюк Р. П. Розвиток камерального права в Україні (теоретико-методологічний аспект). Судова апеляція. 2017. № 1 (46). С. 21–27. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Suap_2017_1_5.pdf 5. Кісіль Р.-В. В., Блавацька І. О. Порівняльний аналіз адміністративного права України та зарубіжних країн. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 3. С. 231–239. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/03_2013/13krvvtzk.pdf 6. Панасюк Р. П. Наукові аспекти розвитку адміністративного права. Наукові праці МАУП. 2017. Вип. 52 (1). С. 73–79. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21IID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta

&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Npmaupun_2017_1_14 7.
Бородин І., Шапенко Л. Еволюція адміністративного права України.
EUROPEAN POLITICAL AND LAW DISCOURSE. 2016. Volume 3. Issue 2. С.
121–125. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/21849/1/%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%BD_%D0%A8%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.PDF 8. Адміністративне право України : підручник : за заг. ред. д.ю.н., проф. Т.О. Коломоєць. Київ : «Істина», 2008. 457 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Kolomoyec_Administratyvne_pravo_Ukrajny_2008.pdf

Соколов К. В.,
здобувач вищої освіти
науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент Петлюк Ю.С.
(м.Хмельницький)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ

Земля є важливим засобом забезпечення діяльності територіальних громад. Особливе значення земля має для ефективного функціонування територіальних громад сільських населених пунктів, в яких виступає не тільки об'єктом нерухомого майна, операційним базисом для розселення людей, а й важливим засобом формування життєвого середовища для сільського населення.

Право власності територіальних громад сіл, селищ, міст на землю (комунальна власність на землю) – категорія досить нова для сучасного правового поля України.

Право комунальної власності на землю в об'єктивному розумінні – це сукупність правових норм, які регулюють відносини щодо володіння, користування та розпорядження землею. У суб'єктивному розумінні право власності на землю – це сукупність правомочностей власника (територіальної громади села) з володіння, користування та розпорядження землею. Вищезазначені правомочності складають зміст права комунальної власності на землю.

У ст. 83 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) виділено шість підстав набуття територіальними громадами права

комунальної власності на землю, зокрема: 1) передача їм земель державної власності; 2) примусове відчуження земельних ділянок у власників з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб; 3) прийняття спадщини; 4) придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами; 5) штучного створення земельної ділянки на території населеного пункту; 6) виникнення інших підстав, передбачених законом.

Однак цей перелік підстав набуття права комунальної власності на землю не є вичерпним. ЗКУ допускає можливість набуття права комунальної власності на землю й з інших підстав, головне щоб вони були передбачені саме в законах, а не підзаконних нормативно-правових актах. П. Ф. Кулинич відрізняє серед підстав виникнення права комунальної власності на землю проведення розмежування земель державної та комунальної власності від передачі земельних ділянок державної власності у комунальну власність [1, с. 80].

Прийняття Закону України «Про розмежування земель державної та комунальної власності» та набрання ним чинності не привело до фактичного розмежування земель і лише надало нових імпульсів для наукових дискусій щодо удосконалення розмежування земель державної та комунальної власності. М. В. Воскобійник розглядає розмежування земель державної та комунальної власності на землю як первісну підставу формування об'єкта права комунальної власності на землю [2, с. 12], з чим погодитись неможливо, оскільки розмежування земель хоча і є основною підставою набуття земель комунальної власності, однак первісними можуть бути й інші підстави – придбання за цивільно-правовими угодами, прийняття спадщини та інші. Під процесом розмежування земель державної та комунальної власності в юридичній літературі розуміють різні поняття, а саме: розмежування, передача, розподіл. Кожне із вказаних понять відображає здійснення відповідних організаційно-правових заходів. Доцільним, з точки зору М. В. Воскобійника, є розгляд розмежування земель державної та комунальної власності саме через передачу земель із державної у комунальну власність. [3, с. 103].

М. С. Мельниченко цілком справедливо вказує на суперечливість понять, що вживаються в Законі України «Про розмежування земель державної та комунальної власності», оскільки

Законом визначено термін «розмежування», як «розподіл», проте ст. 6 і ст.7 вказаного закону оперують таким поняттям, як «передача» земель до комунальної власності при розмежуванні земель [4, с. 121–122].

Позицію щодо розмежування земель державної та комунальної власності відстоює І. І. Каракаш. Він стверджує, що зміст ст.117 ЗК України певні здивування в розумінні «передачі» земельних ділянок державної власності до комунальної власності. Так, на його думку, відповідно до ч. 2 ст. 83 ЗК України землі в межах населених пунктів, а також за їх межами, на яких розміщені об'єкти комунальної власності, вже знаходяться в комунальній власності, а в ч. 4 ст. 83 ЗК України передбачено набуття територіальними громадами земель в комунальну власність шляхом передачі їм земель державної власності [5, с. 123].

Слід погодитись з позицією П. Ф. Кулиничча, який зазначає, що проблема відмежування земель, які належать державі, від земель, які перейшли у власність територіальних громад, набула гостроти та потребує нагального вирішення [1, с. 46].

Таким чином, для швидкого та змістовного проведення робіт із розмежування земель публічної власності і становлення права комунальної власності на землю доцільно, на нашу думку, змінити концептуальні підходи щодо розмежування земель, а також скасувати положення Закону про розмежування земель щодо виникнення права власності територіальних громад на землю на підставі державного акта на право комунальної власності на землю.

Найбільш поширеним правовим механізмом ефективного та доцільного використання земель комунальної власності, як передбачено в ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», є їх оренда. Сільські ради в інтересах територіальних громад здебільшого виступають орендодавцями земель. Чинне законодавство України, а саме ст. 12 ЗК України та ст. 4 Закону України «Про оренду землі», визнають орендодавцями земель комунальної власності відповіді сільські, селищні, міські ради, зовсім не згадуючи про територіальні громади сіл, селищ, міст, які відповідно до ст. 80 ЗК України визнані суб'єктами права власності на комунальні землі. На наш погляд, територіальні громади мають право розглядати та приймати рішення на загальних зборах села чи шляхом проведення

місцевого референдуму не лише щодо продажу земель комунальної власності, а й з питань передачі земель комунальної власності в оренду, продажу права оренди, укладення сільською радою договору емфітевзису, суперфіцію, сервітуту тощо. А. М. Мірошниченко також дотримується позиції щодо необхідності віднесення територіальних громад до кола орендодавців земельних ділянок [6, с. 120]. Стаття 13 Конституції України передбачає, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання. Вона також закріплює рівність перед законом усіх без винятку суб'єктів права власності та гарантує кожному захист його прав і свобод. Ці принципи положення мають визначальне значення і для суб'єктів земельних правовідносин.

Так, ЗК України гарантує та забезпечує фізичним і юридичним особам рівні умови й способи захисту права власності та права користування на конкретні земельні ділянки.

Захист прав на землю здійснюється в адміністративному та судовому порядку. Слід зазначити, що згідно з Конституцією України права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, у тому числі й при порушенні земельних прав (ст. 55 Конституції України). Способи захисту прав на земельні ділянки та гарантії прав власності визначені, зокрема, ст. 152–155 ЗК України. Способи захисту – це дії відповідних органів (у межах їхньої компетенції), які спрямовані на захист земельних прав громадян (наприклад, визнання права натземлю судом, розгляд земельних спорів місцевою радою тощо). Відповідно до ст. 152 ЗК України захист прав громадян та юридичних осіб на земельні ділянки здійснюється шляхом: визнання прав; відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення прав, і запобігання вчиненню дій, що порушують права або створюють небезпеку порушення прав; визнання угоди недійсною; визнання недійсними рішень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування; відшкодування заподіяних збитків; застосування інших, передбачених законом способів.

Органам місцевого самоврядування необхідно також враховувати, що ЗК України гарантує право власності на земельну

ділянку. Власник не може бути позбавлений права власності на земельну ділянку, крім випадків, передбачених ЗК та іншими законами України. Органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за шкоду, заподіяну їх неправомірним втручанням у здійснення власником повноважень щодо володіння, використання і розпорядження земельною ділянкою.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кулинич П. Ф. Право власності на землю / П. Ф. Кулинич // Земельне право України : підручник / [за ред. М. В. Шульги]. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – С. 61–89. 2. Цивільне право України: Академічний курс : підручник : у 2 т. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2009. Т. 1. 2003. 520 с. 3. Воскобійник М. В. Правове забезпечення формування комунальної власності на землю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук Харків, 2007. 20 с. 4. Мельниченко М. С. Правова природа розмежування земель державної і комунальної власності. Актуальні проблеми муніципального управління : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Київ, 15 грудня 2015 р.). Київ : Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, 2007. С. 121–122. 5. Каракаш И. И. Право собственности на землю и право землепользования в Украине : учеб.-науч. изд. Одесса : ФЕНИКС, 2003. 256 с. 6. Мірошніченко А. М. Земельне право України : підручник. Київ : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 712 с.

Суббота А.Ю.,

здобувачка вищої освіти

науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент Ястремська Н.М.

(м.Маріуполь, Донецька обл.)

ЗАХИСТ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В ПРОЦЕСАХ ГЛОБАЛЬНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЗМІН

Швидкий розвиток національних інформаційних систем, світової системи Internet, транспортних комунікацій і засобів зв'язку, підвищення частки світового міського населення, як і зростання чисельності населення світу в цілому, в першу чергу в країнах, що розвиваються, економічні, політичні, екологічні закони світового розвитку, як, власне, і логіка розвитку самої людини, зміна її поведінки і мотиваційних установок, обумовлене, зокрема,

підвищенням освітнього та професійного рівня, все це неминуче веде до підсилення нию міграційного руху, появи його нових форм, зміни співвідношення вже існуючих типів і видів цього руху.

Головною рушійною силою міграції в сучасних умовах є різниця в рівні життя і економічних можливостях в різних країнах, зростаюча економічна поляризація світу. Динамічний розвиток міграційних процесів і їх її стійкий характер останніми десятиліттями викликали помітні структурні зрушення в економічно-індустріально розвинених країнах, істотно змінивши сегментування ринків праці. У країнах масової міграції ставлення до цього явища носить двоїстий характер. З одного боку, в цих країнах розуміють, що еміграція, особливо кваліфікованих кадрів, завдає відчутної шкоди національній економіці, а з іншого боку, побоюються, що скорочення еміграції може викликати різке погіршення економічної ситуації в країні.

Питання забезпечення захисту прав українських трудових мігрантів в процесах глобальних геополітичних змін є актуальним, оскільки через значну міграцію українців працездатного віку та молоді для визначення основних аспектів та напрямків захисту власних прав є необхідними знаннями для кожного [1].

Сьогодні актуальним є зосередження уваги фахівців-мігрантознавців на принципового характеру положеннях державної міграційної політики України, які стосуються державної підтримки українців, які проживають у країнах СНД, Балтії, країнах Європейського Союзу та далекого зарубіжжя, врегулювання статусу кримсько-татарського народу, співпраці з міжнародними організаціями в протидії і боротьбі з нелегальною міграцією, облаштування кордонів, приведення українського міграційного законодавства у відповідність із вимогами міжнародних норм і принципів міграції, правового врегулювання інтенсивних потоків зовнішньої трудової міграції, соціального захисту українських громадян, які працюють за кордоном. Безробіття молоді є однією з найгостріших соціально-економічних проблем України сучасності. Особливо різко простежується тенденція зростання безробіття молоді в умовах світової економічної кризи.

Сьогодні молоді громадяни – це найменш конкурентоспроможна категорія на ринку праці. Адже для того, щоб отримати роботу дуже часто потрібно мати не лише професійні

навички, але й кількарічний досвід. Учораšní випускники учбових закладів такого досвіду, як правило, не мають. Виходячи на пошуки першої роботи, вони стикаються з тим, що необхідно в жорсткій конкуренції доводити свою здатність ефективно використовувати на практиці набуті за роки навчання знання.

Наявність високого рівня безробіття свідчить про нестабільність в економіці та має негативні соціально-економічні наслідки для країни. По-перше, воно супроводжується зубожінням населення, значним погіршенням його життєвого рівня. По-друге, неможливість знайти роботу в рідній країні змушує шукати її за кордоном, тобто призводить до відтоку робочої сили [2].

Більшість чоловіків (82 %) і всі опитані жінки (100 %) вважають, що на сьогоднішній день питання переїзду в іншу країну для працевлаштування та проживання є актуальним. Лише 9 % чоловіків схильні до думки, що сьогодні актуальнішими є інші теми, і така ж кількість відносяться до цієї проблеми байдуже.

Жінки (60 %) і чоловіки (45%) вважають, що основною причиною переїзду є економічна криза в країні; однакова, трохи менша кількість респондентів зупинились на тому, що за кордоном краща заробітна плата. Зміна влади відіграє менш суттєву роль – жінки (7%), чоловіки (13%), на соціально-політичну ситуацію, як основну причину переїзду, вказали 31 % чоловіків і 10 % жінок. В цілому можна сказати, що проблема влаштуватися на роботу в своїй країні є причиною трудової міграції.

В Україні безробіття набирає все більших обертів. Перед молоддю все більше і більше постає питання про своє майбутнє працевлаштування. Повноцінний розвиток молоді неможливий без постійної, цілеспрямованої підтримки держави. Для цього і покликана державна молодіжна політика - системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах, і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України. Якщо молодь буде мати можливість всесторонньо розвиватися, то і країна з часом буде мати перспективних громадян,

які будуть не тільки культурно, а й економічно і політично розвивати державу.

Отже, для українського сьогодення проблема трудової міграції є досить актуальним, особливо для працездатного населення та молоді. Дана проблема потребує негайного вирішення як на рівні держави, та і залучення європейських і світових організацій, що мають дієві практики і заходи, що дає можливість ставити питання про імплементацію досвіду в сферу регулювання трудових відносин в Україні. Зокрема це стосується питань соціального діалогу між працівником та роботодавцем, надання їм більших повноважень щодо регуляції трудових взаємовідносин [3]. В умовах розширення масштабів і географії міжнародної трудової міграції, динамізму процесів глобальних геополітичних змін в Україні виникає потреба вдосконалення її аналізу як у цілому, так і окремих її рівнів та елементів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Байло О. В. Європейські стандарти права працівника на захис гідності. *Сьомі юридичні диспути з актуальних проблем приватного права присвячені пам'яті Є. В. Васьковського* : матеріали Міжнар. наук.-практ конф. (м. Одеса, 26 трав. 2017 р.). Одеса : Астропринт, 2017. С. 251–256.
2. Васюта В. Б. Зарубіжний досвід регулювання соціально-трудова відносин. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 21. С. 240–245.
3. Данилов М. О. Трудовий договір за законодавством України та Європейського Союзу : дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2017. 205 с.

Сурник М.О.,

здобувачка фахової передвищої освіти

науковий керівник: Бойченко І.В.

(м.Хмельницький)

КОРИСНЕ ХАРЧУВАННЯ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ XXI СТОЛІТТЯ? СПРОСТУВАННЯ СТЕРЕОТИПІВ ХМЕЛЬНИЦЬКИМИ ПОЛІТЕХНІКАМИ

“Як харчуватись корисно?” Це питання хвилювало людство від початку його існування. Тоді його значення було дещо іншим – де знайти їстівне та головне – не смертельне? Відбирали їжу за

зовнішніми ознаками: яскравий колір, свіжий та приємний запах. Та з плином часу й розвитком науки, людство навчилось приховувати негативні ознаки – маркування небезпечної їжі. Шкідливі продукти увібрали в себе властивості корисних, секретом їхньої вдалої комунікації зі споживачем стало маскуванню. Так шкоду фаст-фуду загорнули в яскраву обгортку, що так і кричить з прилавку: “З’їж мене! Купи мене!” А проте різноманіття смаків чипсів, їх апетитний запах спричинені ароматизаторами та підсилювачами смаку.

Актуальність наукової роботи: Здорове харчування набуває популярності, світова спільнота надає перевагу активному відпочинку, спорту, міста розвивають велоінфраструктуру, велосипед стає повноцінним заміником автомобіля, основним видом транспорту на щодень задля уникнення заторів, зменшення загазованості міст та для сприяння здорового способу життя. Та, на жаль, в постсоціалістичних країнах суспільство тільки починає розвиватися в цьому напрямку. Актуальність нашої роботи полягає в розкритті практичних кроків для урізноманітнення й оздоровлення сучасного раціону українця. **Об’єктом дослідження** стали корисні та смачні продукти для урізноманітнення свого щоденного раціону. В суспільстві побутують безліч стереотипів про правильне харчування: “Екзотичні продукти корисніші за звичні”, “Здорове харчування – не по кишені”, “Корисна їжа – несмачна”. Всі ці упередження потребують тлумачень Тому ми і взялися за наукове дослідження на тему: «Корисне харчування: міф чи реальність XXI століття? Спростування стереотипів хмельницькими політехніками». **Змістом науково-дослідницької роботи** стало не стільки здорове харчування, а відкриття інструментів задля його урізноманітнення. **Метою дослідження** вважаємо розвінчання міфів та стереотипів про здорове харчування та розвиток культури споживання в Україні. **Методи дослідження:** в цій роботі ми використовували аналіз, роз’єднуючи корисне харчування як ціле на складові елементи, такі як раціональне та повноцінне харчування, причини й наслідки поширення шкідливих страв, вплив ЗМІ та реклами на те, що ми називаємо корисним, досліджуючи кожен елемент окремо ми спростували і безліч стереотипів, що властиві кожному з них.

Також було проведено низку заходів “Життя в стилі ЕКО”, в рамках якого студенти ВСП Хмельницького політехнічного фахового

коледжу Національного університету “Львівська Політехніка” наочно продемонстрували, як виглядає меню правильного харчування (ПХ). Як виявилось, воно може складатись з цілком звичних для нас продуктів, які проте матимуть інше поєднання та способи приготування. Студенти поділились рецептами корисних власних домашніх страв, які ми описали в практичній частині цієї наукової роботи.

В сучасному, динамічному світі люди звикли жити швидкому ритмі міст, де хазяйнують звички переїдання та стресу. Поспішаючи на роботу ми можемо проігнорувати сніданок, відріктись від нього, махнувши рукою: “Ой, нічого страшного, перекушу по дорозі, бо вже запізнююсь!” Власне звичка їсти під час руху, читання чи в погоні за ідеєю робить шкідливою будь-яку їжу, яку споживає людина.

Отже, чітко вимальовується проблема шкідливого харчування. Внаслідок стилю життя сучасної людини, впливу маркетингової стратегії велетнів продуктового ринку в корзинках відбувається постійний транзит різноманітних батончиків, сухариків та жувальних гумок з каси в кишеню. Щоб зменшити, замінити вміст середньостатистичної продуктового кошика українця в супермаркетах, потрібно навчатись правильному, а точніше збалансованому харчуванню.

Для того, аби харчуватись корисно треба з'ясувати, а що власне таке шкідлива їжа? Для цього зазирнімо в історію. Шкідливе

харчування – не вигадка ХХІ століття. Наші предки теж зловживали смачними, а проте некорисними стравами. Як і звички кожної сім'ї різні, так і в кожній культурі є свої питомі шкідливі страви. Так в країнах Сходу поширена гостра їжа, а на теренах Франції чи Італії – багата на вуглеводи. Ця тенденція підкріплена економічною спеціалізацією країн та історичними чинниками. Вона ґрунтується насамперед на природних умовах та ресурсах в місцях розселення, а також віруваннями й заборонами, пов'язаними із вірою.

Наприклад, кухня слов'янських народів формувалась протягом багатьох століть. Але відмінною рисою саме української національної кухні є комбінована теплова обробка овочів або м'яса на олії або маслі, смаження, і тільки після цього – тушіння, варення або запікання. Є традиції – витоки сучасних шкідливих харчових звичок українців, як-от обсмажування продуктів у перегрітому маслі, що українська кухня перейняла з татарської і турецької кухонь. Сьогодні саме різноманітність та контрастність святкового меню, найяскравіше відображених у звичці застілля, шкодять травній системі не тільки переїданням, але і споживанням несумісних продуктів. Отже, кожна кухня світу має свої автентичні смачні, але некорисні страви, наприклад в Німеччині – надто жирна та важка їжа, звичка застілля та контраст страв в святковому меню – в Україні. Але в добу глобалізації світу компанії виробляють “інтернаціональні” шкідливі продукти, як-от чипси. Таким чином шкідлива їжа отримала можливість вражати більшу кількість населення, поширюючи свій вплив не лише на окремі поселення та народи, а й на більшість країн, просуваючи калорійні, шкідливі продукти в закладах швидкого харчування, в супермаркетах на стендах біля каси та через засоби масової інформації. Інфлуенсери поширюють рекламу компаній-виробників фаст-фуду, під приманливим гаслом “Це мій стиль життя!”.

Таким чином відбувається толерування шкідливої їжі, нівеляція її негативного впливу на організм людини та як наслідок – популярність фаст-фуду серед дітей, школярів, студентів та навіть дорослих, які не цікавляться складом та наслідками тих продуктів, які вони купують. Показ в соціальних мережах фітнес-тренерами, спортсменами чи блогерами способу свого життя породжує інтерес аудиторії до раціону харчування. Таким чином поширюються стереотипи про продукт, масова “лихоманка” на конкретні

розрекламовані позиції. Проте продукт, що заявлений як «здоровий» у своєму аспекті (наприклад, з низьким вмістом жирів), цілком може бути доволі «нездоровим» у чомусь іншому (наприклад, містити багато солі чи цукру жирів).

Чому на початку ХХІ століття у всьому світі харчуванню приділяється особлива увага? У більшості населення планети енерговитрати знижені до мінімального рівня, приблизно на 1000 ккал – це чек за так звані блага цивілізації. А тренд на “правильне харчування” створив хибний образ здорового способу життя як чогось, доступного лише в спеціальних магазинах і тільки заможним людям. Гречка, борщ, смородина, кавуни, чорний хліб, кукурудзяна та перлова крупи, гірчиця і сало, кріп, оселедець, часник, червоний перець, буряк, яблука, кориця, гарбузове і лляне насіння, волоські горіхи, обліпиха, чорнослив — всі ці звичні продукти надзвичайно корисні та доступні кожному українцеві.

Протягом трьох років студенти Хмельницького політехнічного фахового коледжу проводять тематичні заходи під назвою “Життя в стилі ЕКО”, вони розвінчують міфи, якими завішена тема корисного харчування, мов павутинням. Студенти вважають, що лише публічне висвітлення проблеми здатне зірвати занавіс з упереджень та страхів, що відмежовує людей від корисного харчування. Студенти провели майстер-клас і продемонстрували власну альтернативу шкідливій їжі.

Страви вразили усіх слухачів: і викладачів, і студентів. Адже тема “Здорове харчування” в них асоціювались пісною кашею, липкою та глевкою, відвареним курячим філе та салатами. І це справді одні зі складників корисного харчування. Але слід пам’ятати, що здорове харчування – не дієтичний режим суворого контролю за калоріями та репресії цифр на вазі. Збалансований раціон в комплексі з регулярним фізичним навантаженням – запорука здорового самопочуття. Та що робити коли дуже кортить з’їсти солокого?

Якщо любите солодке й вас турбує ця звичка радимо спробувати повністю відмовитись від вживання солодкого протягом кількох днів, наприклад одного тижня. Звісно, сили волі для цього може бути замало, тому важливо знайти, чим “заповнити порожнечу”. Політехніки пропонують домашній йогурт та вівсяне печиво з фініками та яблуками.

Отже, щоб припинити вживання шкідливої їжі, кожному треба почати з себе, із своєї родини, змінити свій раціон та спосіб життя. ЗМІ також повинне спростовувати стереотипи про корисне харчування, поглибленню знань громадян. Держава теж має дбати про стан здоров'я своїх громадян. Підтримка ініціатив та масових заходів сприятиме залученню ширшого кола українців та розвитку культури споживання в Україні.

Удот Д.С.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник: Берцюх М.З.
(м.Хмельницький)

СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Основним завданням сучасної держави на сьогодні є забезпечення прав та свобод людини і громадянина, яке, у свою чергу, полягає у підтриманні високого рівня законності та правопорядку. І саме дієва система адміністративних стягнень є одним із його механізмів.

У чинному Кодексі України про адміністративні правопорушення міститься поняття адміністративного стягнення, а саме вказано що адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [1]. Зокрема, Є. В. Шульга висловлює думку, що під адміністративними стягненнями необхідно розуміти понесення правопорушником несприятливих наслідків матеріального, морального та фізичного характеру за вчинене правопорушення, так і закріпленням відповідного стягнення за вчинення протиправного, винного діяння, що накладається на фізичну або юридичну особу незалежно від її волі [2, с. 171].

Варто також зазначити, що адміністративні стягнення складають систему заходів адміністративної відповідальності. Загальна особливість адміністративних стягнень – не тільки їх

каральний, а й виховний і профілактичний характер. Сутність адміністративних стягнень полягає у позбавленні або обмеженні певних прав або благ, тобто адміністративні стягнення мають особистий, майновий або змішаний характер. Таким чином досягається мета покарання порушника та запобігання скоєнню нових правопорушень (загальна і спеціальна превенція).

У статті 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) визначено такі види адміністративних стягнень: попередження; штраф; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; суспільно корисні роботи; адміністративний арешт; арешт з утриманням на гауптвахті [1]. Проте зазначений перелік адміністративних стягнень не є вичерпним, і законами України може бути встановлено і інші, окрім вказаних у статті 24 КУпАП, види адміністративних стягнень. Наприклад, стягнення митних платежів передбачене Митним кодексом України [3], а пеня – у Податковому кодексі України [4]. Оскільки попередження, штраф, громадські та виправні роботи є найпоширенішими видами адміністративних стягнень [5], то варто розкрити їх зміст. Поняття штрафу та громадських робіт містяться у статтях 27, 30-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення відповідно [1].

Так, штрафом слід вважати грошове стягнення, яке накладається на громадян, посадових та юридичних осіб за адміністративні правопорушення; громадські роботи полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт [1]. Слід вказати, що поняття попередження та виправних робіт КУпАП не містить. Спираючись на статтю 26 КУпАП, можна сказати, що попередження застосовується за вчинення незначних правопорушень, а також до осіб, які вперше вчинили

адміністративний проступок. А виправні роботи полягають у праці правопорушника за місцем роботи з певними відрахуваннями у дохід держави, що вказано у статті 31 КУпАП [1]. Варто ще зазначити, що система адміністративних стягнень є формалізованою, тобто санкціями є тільки ті заходи примусового впливу, які законодавець визначив як адміністративні та будь-які інші засоби примусу, навіть якщо вони подібні до стягнення за метою, змістом, назвою, до таких не належать [2, с. 171].

Отже, система адміністративних стягнень – це сукупність адміністративних санкцій, які знаходяться у певному співвідношенні одне з іншим, закріплених у послідовному порядку. Роль системи адміністративних стягнень є надзвичайно важливою насамперед тому, що вона є засобом забезпечення адміністративної відповідальності і складає основу застосування заходів державного примусу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. 2. Шульга Є. В. Теоретико-правові підходи до поняття системи адміністративних стягнень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 168–171. 3. Митний кодекс України від 13.03.20012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45. № 46-47. № 48. Ст. 552. 4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. № 15-16. № 17. Ст.112. 5. Нікітіна Ю. Громадські та суспільні роботи: чи працюють вони в Україні та як впливають на зміну поведінки кривдників. URL: <http://jurfem.com.ua/gromadski-ta-suspilno-korystsni-roboty/>

Фіцай В.М.,

здобувачка вищої освіти

науковий керівник:

кандидат економічних наук Сем'янчук П.М.

(м.Хмельницький)

РУШІЙНІ СИЛИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туризм віддавна став невід'ємною частиною розвитку національної економіки та життєдіяльності мільйонів людей.

Бажання побачити незвідані й цікаві території завжди вабили людство. Навіть проста поїздка автобусом чи потягом у ділових чи особистих справах є цікавою для людини. На власному життєвому досвіді неодноразово можна переконатись у цьому, зацікавлено дивлячись у вікно автобуса чи потяга. Сучасна індустрія туризму характеризується динамічним розвитком. Навіть нестабільне економічне становище не може істотно знизити попит на туристичну продукцію. Розвиток туризму як і будь яка інша народногосподарська сфера не є самостійною галуззю. Туристична індустрія тісно пов'язана з розвитком ресторанної сфери, розвитком транспортного комплексу, рівнем підтримки історично-культурних цінностей на національному, регіональному й місцевому рівнях, екологічною ситуацією в країні, розвитком готельного, торговельного та розважального бізнесу. Усе вищесказане характеризує актуальність нашого дослідження у сфері туризму.

Туризм є цікавим як з практичної, так і з наукової точки зору. Саме тому велика чисельність дослідників присвятила цій тематиці свої наукові праці. Серед них слід виділити таких як: В. Абрамов, С. Бугіль, В. Величко, Л. Гонтаржевська, Р. Дудяк, В. Кифяк, О. Коваль, І. Писаревський, С. Погасій, В. Солонина. М. Тонкошкур та інші.

Наша увага цілком звернена у бік внутрішнього туризму, розвиток і значимість якого для економіки України є вкрай важливою з огляду на наш національний рекреаційно-туристичний потенціал та історично-культурну спадщину. Елементом наукової новизни є пропозиція власних заходів активізації національного внутрішнього туризму.

Внутрішній туризм – це тимчасовий виїзд чи подорож усередині своєї країни громадян та осіб, які постійно проживають в межах своєї країни, без заняття оплачуваною діяльністю в місці тимчасового перебування на території країни з місць свого постійного проживання для відпочинку, задоволення пізнавальних інтересів, занять спортом тощо [1].

В незалежній Україні рекреаційно-туристичне господарство спершу контролював Державний комітет молодіжної політики і туризму України. Відтак, з 2005-го по 2010-й – Міністерство культури і туризму України. На даному етапі національним туризмом

займається Державне агентство розвитку туризму України, яке входить до складу Міністерства культури та інформаційної політики України.

Туристично-рекреаційний потенціал умовно можна поділити на природні та інфраструктурні. Динамічний розвиток туристичної індустрії потребує обох їх видів. Навіть за високих привабливих властивостей природних ресурсів без наявності комунікацій, засобів зв'язку, комунальної інфраструктури, просвітницьких закладів, пам'яток культури, мистецтва, історії тощо туристична діяльність для широкого кола споживачів неможлива. Зменшення негативного впливу індустрії туризму на екологію регулюється на державному та міжнародному рівнях екологічною просвітою, обмеженням рекреаційно-туристичного навантаження на природні ресурси й податкового регулювання. Територіяльна структура рекреаційно-туристичного комплексу визначається поєднанням туристичних і рекреаційних пунктів, центрів, вузлів, районів і зон, що сформувалися або формуються під впливом найрізноманітніших факторів.

На нашу думку, внутрішній туризм є важливим для будь-якої країни і в кожного є перспективи для розвитку даного виду подорожей. Так як туристи в першу чергу прагнуть вивчити та більше дізнатися про свою країну, а вже потім ознайомитися з культурою інших народів та місцевостей.

Проте в Україні ситуація дещо інша. Мешканці прагнуть виїхати за межі країни, так як вважають це більш престижним. Через це склалася низка парадоксальних ситуацій, наприклад. Одна з них полягає в тому, що іноземні туристи, які приїжджають до України, більш обізнані в історії та культурі нашої країни, ніж її громадяни. Також трапляється, що українські туристи знають безліч інформації та історії про курорти, а про рідну Україну практично нічого не можуть сказати.

В Україні доволі зручне для розвитку внутрішнього туризму географічне положення, багатий природний та історико-культурний потенціал. Якщо пошукати шляхи розвитку та розв'язку проблем, які заважають розвиватися внутрішньому туризмі, то такий вид туризму може зайняти перше місце у бажаючих подорожувати.

Через умови економічної кризи збільшилася чисельність туристів, які мандрують Україною, тобто можна сказати, що це є позитивним фактом для розвитку внутрішнього туризму.

Адже як можна не захоплюватися приємним кліматом, чудовими пейзажами гірських вершин, кришталево-чистими водами, величезною кількістю історичних і культурних споруд, замків, палаців, розкиданих по всій території України, де майже кожен куточок нашої країни зберігає свою унікальну історію.

Причиною відносного злету внутрішнього туризму влітку 2020-го є карантинні обмеження внаслідок пандемії коронавірусної хвороби COVID-19. Цю тенденцію визнають експерти, туристичні оператори і компанії мобільного зв'язку, які фіксують аномально велику чисельність абонентів на українських курортах. Втім, фахівці визнають, що ця ситуація триватиме лише до кінця обмежень на закордонні мандрівки, оскільки український туризм здебільшого не витримує конкуренції з найпопулярнішими закордонними напрямками для подорожей. Адже внутрішній туризм в принципі не може дати того, що дає закордонний. Небагато українських готелів можуть забезпечити такий рівень, як у популярних туристичних країнах, за помірні гроші. Разом із тим чистота пляжів та природного середовища й сервіс в Україні суттєво відстають. Оскільки чіткої статистики від українських готелів немає – частина місць розміщення не працюють офіційно та не платять туристичного збору, за яким можна поррахувати, скільки мандрівників та по скільки днів відпочивали на курорті [8].

Одним з вагомих пунктів для активізації внутрішнього туризму в Україні є цілковита готовність зустріти туриста, який висловив бажання приїхати будь-коли й незалежно від пори року хоче добре провести час. На нашу думку, варто придумати свою туристичну унікальність та особливість, яка зможе прославити місто чи село, на що захоче подивитися або відвідати кожен, а далі пропонувати додаткові вигідні пропозиції. Відтак, слід продумати вдалий шлях просування туристичного продукту за допомогою реклами. Розробляючи відповідні буклети й рекламні листівки, варто вказати на оригінальність свого туристичного продукту й на цьому акцентувати увагу туриста. Разом із тим потрібно укласти відповідне

партнерство з туристичними операторами й турагентами, активно залучати журналістів і блогерів.

Для розвитку місцевого туризму не слід ігнорувати такими спеціальними заходами як туристичні виставки, на яких мандрівникам і всім зацікавленим гостям можна розповісти і зробити щонайкращу рекламу своєму населеному пункту. За нагоди мандрівникам і зацікавленим гостям варто запропонувати й реалізувати кілька пробних екскурсій і провести невимушене анкетування. Це дасть більш реальну оцінку туристичним старанням кожного населеного пункту розвивати цю сферу господарювання.

Далі потрібно зрозуміти, що цікавого, можливо незвичайного є у певній місцевості, що не має в інших. Також потрібно пам'ятати про те, що туристу крім відвідання гарних місць та історичних пам'яток потрібно задовольнити свої базові харчові, природні й гігієнічні потреби. Й саме для цього слід розпочати розбудову відповідної інфраструктури.

Список використаних джерел та літератури:

1. Внутрішній туризм. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%96%D0%B9_%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC (дата звернення: 02.03.2021)
2. Сем'янчук П.М., Сілін В.О. Тенденції розвитку внутрішнього туризму в Україні. Туризм XXI століття: проблеми та перспективи: збірник наукових праць / гол. ред. Л. Г. Білий. Хмельницький: Видавництво Хмельницького інституту МАУП, 2020. Вип. 6. С. 153-158.
3. Внутрішній туризм. URL: https://pidru4niki.com/1292052243761/turizm/vnutrishniy_turizm (дата звернення: 24.02.2021)
4. Внутрішній туризм. URL: http://www.zeleniyturizm.com.ua/ua/zelenyy_turyzm/vnutrishniy_turyzm/ (дата звернення: 04.03.2021)
5. Менеджмент туризму. Поняття «внутрішній туризм». URL: <https://library.if.ua/book/38/2522.html> (дата звернення: 10.03.2021)
6. Коваль О. П'ять кроків для розвитку туризму в громаді. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/08/1/650132/> (дата звернення: 18.03.2021)
7. Історія розвитку туризму в Україні. URL: https://tourlib.net/books_ukr/shkola1-2.htm (дата звернення: 20.03.2021)
8. Солонина В. Внутрішній туризм в Україні – на підйомі через COVID-19. Чи надовго?. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vnytrishniy-turyzm-v-ukrainicovid19/30726545.html> (дата звернення: 16.03.2021).

Царук Ю.В.,
магістрантка
науковий керівник:
кандидат економічних наук Сем'янчук П.М.
(м.Хмельницький)

ТЕОРЕТИЧНІ Й РЕКОМЕНДАЦІЙНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі суспільного розвитку відбуваються значні трансформації, пов'язані зі змінами пріоритетів у стратегії розвитку української економіки. Економічна та соціальна політика України спрямована на формування соціально орієнтованої ринкової економіки, однією з найважливіших ознак якої є максимальне використання суспільного потенціалу, зокрема людського. На підставі сучасного розуміння взаємозв'язку економічного та людського розвитку ефективна мотивація праці персоналу займає провідне місце у переліку проблем розвитку економіки та управління, зокрема забезпечення гідного рівня якості життя. Вирішення завдань, які стоять перед підприємством, можливе лише за умови створення належної мотиваційної основи, здатної спонукати персонал підприємств до ефективної діяльності. Одним із головних факторів, що забезпечує розвиток підприємства, за сучасних умов стає оптимізація системи мотивації праці персоналу. Саме орієнтація на людський фактор дозволяє отримати зростання ефективності праці, сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності, фінансових результатів та інших техніко-економічних параметрів підприємства.

Теоретичні та практичні аспекти визначення рівня мотивації праці персоналу підприємств знаходять своє відображення у наукових працях вчених-економістів. Серед них варто відзначити таких як: М.А.Коваленко, І.І.Грузнов, Л.Є.Сухомлин, Н.В.Міцкевич, С.П.Хухаркін, С.В.Лазарев, Н.С.Лазарев, Т.О.Галайда, А.І.Рябуха та інші.

Мотивація праці – це система чинників, які спонукають персонал до активної діяльності задля досягнення як особистих цілей, так і цілей підприємства. Таким чином у вигравшій ситуації опиняються дві сторони – і роботодавець, і найманий працівник. Крім

того, на підприємстві створюється сприятливий психологічний клімат, що додає бажання працювати сумлінніше, старанніше, наполегливіше й продуктивніше. Відповідно мотивований працівник зацікавлений, а отже, створена ситуація за якої він, вирішуючи загальні цілі підприємства, задовольняє особисті потреби та свідомо обирає певний тип поведінки. За сприятливих умов виробництва використання різних важелів стимулювання сприяє зростанню потреб, а останні, в свою чергу, стимулюють розвиток виробництва і підвищення дисциплінованості працівників.

До методів або способів мотивації праці вчені відносять такі:

а) нормативна мотивація – спонукання людини до певної поведінки за допомогою ідейно-психологічного впливу: переконання, навіювання, інформування, психологічного «зараження» тощо;

б) примусова мотивація, яка ґрунтується на використанні влади і погрозах погіршити задоволення потреб працівника у випадку невиконання ним поставлених вимог;

в) стимулювання – вплив не безпосередньо на особистість, а на зовнішні обставини за допомогою благ – стимулів, що спонукають працівника до певної поведінки [1, с. 147].

Інший підхід до методів мотивації праці персоналу поділяє їх на організаційно-адміністративні, економічні та соціально-психологічні. До організаційно-адміністративних методів відносять застосування трудового законодавства, накази, розпорядження та інші нормативні документи; дотримання правил внутрішнього розпорядку, розробку посадових інструкцій. Важливе місце відводиться атестації персоналу. Економічні методи спрямовані на матеріальне стимулювання колективу чи окремих працівників і включають в себе преміювання, участь в прибутку, бонуси, надбавки, одноразові виплати та додаткові пільги. Соціально-психологічні методи забезпечують мотивацію шляхом морального стимулювання працівників, участі в управлінні підприємством, через особистий приклад керівника, формальне та неформальне спілкування, професійне і кар'єрне зростання, справедливість оцінки керівником результатів праці підлеглого, соціальний розвиток колективу та формування корпоративної культури, збагачення змістовності праці

та можливість новаторства, а також покращення естетичних умов праці і формування творчої атмосфери в колективі [2, с. 78-79].

Філософія компанії, де влада належить її співробітникам, які самостійно обирають собі керівників, визначають тривалість свого робочого дня і навіть розмір заробітної плати така: «Дайте людям можливість робити те, що їм хочеться, і в довгостроковій перспективі їхні успіхи перевершать їхні невдачі» [3, с. 50]. Тобто працівники мають повну свободу у своїх діях і в той же час зацікавлені у результатах своєї діяльності задля одержання прибутку і кар'єрного росту. Ще одним фактором мотивування є стимуляція робітників часткою прибутку, отриманої за рахунок росту продуктивності праці й досягнення економії витрат. Перехід на вільний графік роботи сприяв взаємозамінності співробітників. Тобто у них з'явився реальний стимул переймати досвід один в одного, щоб мати можливість час від часу відлучатися у своїх справах, знаючи, що справа від цього не постраждає. Значна увага на підприємстві повинна приділятися санітарно-гігієнічним умовам праці.

Більша частина офісних площ повинна припадати на просторі, повні світла зали з мінімум стін, перегородок і максимум вікон і вільного простору [4, с. 66]. Така система одночасно гарантує свободу від диктату зі сторони колективу і дає можливість кваліфікованим працівникам заробляти стільки, скільки вони можуть.

Ще одним сучасним способом удосконалення мотивації є мотивація вільним часом, або модульна система компенсації вільним часом.

В Україні рівень мотивації персоналу відстає від рівня розвинених країн, що також відображається на стані її економіки. Тому слід зауважити, що керівництву господарюючого суб'єкта необхідно орієнтуватися на високорозвинені країни і використовувати подібні методи мотивування, коригуючи їх під власних працівників. Серед матеріальних методів слід використовувати: диференціацію заробітної плати й запровадження різного роду доплат і премій за: за колективну роботу, підвищену продуктивність праці, економію витрат, стаж роботи, загальні показники роботи, оригінальні творчо-наукові ідеї та винаходи, знання іноземної мови тощо. Серед нематеріальних методів варто запровадити: тренінги, навчання, просування по кар'єрі, вільний графік роботи, винагорода вільним

часом, соціальні пакети (оплата проїзду, харчування, путівки на відпочинок), участь в управлінні та прийнятті рішень, привітання та подарунки на свята.

Список використаних джерел та літератури:

1. Коваленко М.А., Менеджмент трудової активності працівників підприємства / М.А.Коваленко, І.І.Грузнов, Л.Є.Сухомлин. – Херсон: Олдіплюс, 2006. – 288 с. 2. Міцкевич Н. В. Актуальні проблеми мотивації ефективної праці на підприємстві / Н.В.Міцкевич, С.П.Хухаркін // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Економіка. – 2014. – Т. 247, Вип. 235. – С. 76-81. 3. Лазарев С.В. Японський варіант управління мотивацією праці персоналу / С.В.Лазарев, Н.С.Лазарев // Мотивація і оплата праці. – 2013. – № 1. – С. 48-53. 4. Галайда Т.О. Європейський досвід застосування ефективних систем оплати праці та мотивації працівників підприємства / Т.О.Галайда, А.І.Рябуха // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. – 2016. – Вип. 16(1). – С. 65-68.

Яблонська О.С.,
здобувачка вищої освіти
науковий керівник: PhD Авсієвич А.В.
(м.Хмельницький)

ПРАВОВА ПРИРОДА НЕДЕРЖАВНОЇ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Безпека є одним із найважливіших факторів сталого розвитку суспільства. Збереження високого рівня злочинності залишається однією із головних загроз для глобальної та національної безпеки. На це вказують загальновідомі та беззаперечні статистичні дані абсолютного і відносного зростання рівня злочинності у світі. Чим далі, тим більше стає зрозумілим, що протидія злочинності у сучасних умовах не може ефективно здійснюватися за пасивної позиції інститутів громадянського суспільства. Правоохоронні органи через об'єктивні та суб'єктивні причини (обмеженість державного бюджету, недовіра громадян, корупція, перевантаженість роботою) не завжди можуть забезпечити повну безпеку суспільства від

протиправних загроз. Такі небезпечні тенденції актуалізують необхідність пошуку шляхів удосконалення правоохоронної системи та створення альтернативних структур для захисту прав осіб.

Необхідний ресурс для протидії протиправним посяганням можуть надати інститути громадянського суспільства за рахунок роздержавлення детективної діяльності. Цей процес помітний у законодавстві та практиці багатьох країн, де стимулюється та заохочується розвиток приватних детективних агентств: охоронних фірм, служб безпеки та різного роду громадських правоохоронних формувань. Саме сукупність таких інститутів, яким можуть належати деякі із суто правоохоронних функцій та ознак, становлять базис недержавної правоохоронної системи.

Термінологічні словосполучення «правоохоронні органи» та «правоохоронна діяльність» з'явилися у юридичному лексиконі в середині 50-х рр. Їх появу в юридичній літературі найбільш часто пов'язують з ім'ям радянського дослідника І. Самоценка [1]. За більш ніж шістдесят років застосування, вони стали одними з найпоширеніших у фаховій літературі, але й одними із найбільш суперечливих. Останнє у короткостроковій перспективі є неможливим внаслідок того, що терміни «правоохоронна діяльність» та «правоохоронні органи» вже закріпилися не тільки в науковій сфері, але й в законодавстві. По суті, головна теоретична проблема правоохоронної діяльності полягає в тому, що термін «правоохоронна діяльність» вживається нині для позначення різних понять, а тому майже у кожній науковій праці можна зустріти різні їх дефініції. Причиною цього є і непослідовність законодавця, і відсутність єдності серед науковців щодо розуміння ознак, функцій та завдань правоохоронної діяльності.

В законодавстві України відсутній єдиний підхід у питанні правоохоронної діяльності. Законодавець переважно оперує поняттям «правоохоронний орган», «правоохоронні функції», ніж поняттям «правоохоронна діяльність». В актах законодавства зазначені вище поняття вживаються в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2], Законі України «Про Службу безпеки України» [3], Законі України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» [4], Законі України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» [5], Законі

України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» [6] та ін.

Проте, жоден із вищезазначених законів не надає офіційного визначення поняття «правоохоронна діяльність». Щодо визначення поняття «правоохоронний орган» законодавець відстоює функціональний підхід, відповідно до якого віднесення того чи іншого органу до категорії «правоохоронних» залежить від змісту виконуваних ним функцій. Разом із тим, в актах законодавства в цьому аспекті помітна непослідовність. Закон України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» у п 1. ст. 2 закріплює найбільш повний, але все ж не вичерпний перелік правоохоронних органів.

Разом із тим, аналіз норм законодавства дає підстави стверджувати, що суди законодавець до правоохоронних органів не зараховує. На цю обставину вказує сама назва Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів». Крім того, у Кримінальному кодексі України відповідальність за посягання на життя, майно та здоров'я працівників правоохоронних органів та суддів розведено не лише по різних статтях, а й навіть по різних розділах: ст. 345 «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу» (Розділ XV) та ст. 377 (Розділ XVIII) «Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного» [7]. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 червня 1992 р. «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів» [8] також підтверджує правильність цього твердження.

Однак, у ході еволюції теорії правоохоронної діяльності отримав поширення підхід, згідно з яким поняття правоохоронної діяльності розглядається у широкому та вузькому розумінні. Слід сказати, що цей підхід є допустимим лише, якщо абстрагуватися від окремих деталей наукової позиції окремих дослідників. У рамках широкого, а ще більше вузького, підходу можна помітити принципову різницю у поглядах науковців до визначення правоохоронної діяльності.

Загалом, у науковій літературі на сьогодні, дещо умовно, можна виділити два основні напрямки інтерпретації правоохоронної

діяльності: Правоохоронна діяльність у значенні поліційної діяльності. Включає в себе тих дослідників, які тлумачать правоохоронну діяльність як таку, що головним чином спрямована на протидію кримінальним та адміністративним правопорушенням, або навіть тільки злочинності. Таку інтерпретацію образно можна назвати «силовою», тому що автори зараховують до переліку правоохоронних органів переважно силові органи, які протидіють злочинності та адміністративним правопорушенням, застосовуючи поліцейські повноваження: затримання, доставлення правопорушників, перевірку документів, здійснення огляду та вилучення речей, обіг яких заборонено або обмежено, застосування сили і зброї тощо. В рамках цього підходу, діяльність всіх інших органів, інститутів та організацій, яких часто відносять до правоохоронних (адвокатура, нотаріат, Уповноважений ВРУ та ін.), інколи об'єднуються терміном «правозахисна діяльність», яка спрямована на відновлення порушених прав людини та надання юридичної допомоги. До цього напрямку можна зарахувати таких дослідників, як: М. Руденко [9, с. 7], В. Ковальський [10, с. 12-14], М. Мельник та М. Хавронюк [11, с. 176] та ін.

Необхідно зазначити, що більш виправданим є перший напрям. По-перше, законодавство України у сфері правоохоронної діяльності, незважаючи на всю його суперечливість, надає перевагу силовій (поліційній) інтерпретації правоохоронної діяльності. Закон України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» не зараховує захист, представництво чи, наприклад, посвідчення правочинів до основних напрямків правоохоронної діяльності, а працівники державних нотаріальних контор не можуть бути потерпілими за ст. 345 КК України «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу». По-друге, в рамках другого підходу до кола «правоохоронних» потрапляють дуже різні за своїм правовим статусом органи та інститути, у функціональному призначенні яких не так багато спільного. Виглядає не зовсім виправданим об'єднання в рамках однієї правової категорії таких різних органів та інститутів як, наприклад, Конституційний суд України, поліція та адвокатура. Визначити щось, означає вказати межі, кордони для того, що визначається. Другий підхід розмиває межі правоохоронної діяльності. По-третє, перший напрямок є

визнаним у зарубіжних країнах. Наприклад, у США та інших англослов'янських державах вживаються терміни «law enforcement activity» та «law enforcement agencies», які в Україні офіційно перекладаються як «правоохоронна діяльність» та «правоохоронні органи», однак буквально можуть бути перекладені як «діяльність із застосуванням законного примусу» та «органи, уповноважені на застосування законного примусу». До таких органів зараховують тільки поліцейські органи та спецслужби, що застосовують правовий примус, включаючи його крайню форму – легітимне насилля (фізична сила, спецзасоби, зброя). Звичайно, ніхто не використовує термін «law enforcement agencies» до адвокатури, нотаріату чи судів.

Разом із тим, слабким місцем вітчизняної теорії правоохоронної діяльності, що сформувався в літературі, є явна недооцінка значення і ролі недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності. У сучасному світі, внаслідок ускладнення суспільних відносин, проблеми постійного зростання злочинності, обмеженості державних засобів боротьби з правопорушеннями, усе частіше до правоохоронної діяльності залучаються недержавні суб'єкти. Такі суб'єкти реалізують більшість із суто правоохоронних функцій, також їм властиві суто правоохоронні ознаки. Наслідком цього є те, що недержавні правоохоронні суб'єкти мають в окремих країнах подібні з державними правоохоронними суб'єктами назви: приватна поліція (private police), приватна в'язниця (private prison), приватний слідчий/детектив (private investigator/detective) тощо.

В контексті вищезазначеного під правоохоронною діяльністю слід розуміти спеціалізовану діяльність державних органів та інститутів громадянського суспільства з охорони правопорядку від протиправних посягань шляхом застосування заходів правового примусу відповідно до встановленої законом процедури.

До універсальних ознак правоохоронної діяльності (які властиві діяльності всіх її суб'єктів) можна зарахувати:

Спеціалізованість. Ця ознака означає, що виконання правоохоронних функцій для суб'єктів правоохоронної діяльності має бути основним (титульним) призначенням. Без вказівки на спеціалізованість проблематично визначити вичерпний перелік правоохоронних органів та інститутів.

Можливість застосування правового примусу. Суб'єкти правоохоронної діяльності у ході реалізації своїх функцій можуть застосовувати заходи правового примусу. Передусім сюди слід зарахувати такі його різновиди як адміністративний та кримінальний примус. Адміністративний примус містить у собі: заходи адміністративного попередження (перевірка документів, особистий огляд, огляд речей, багажу, обмеження руху транспорту та пішоходів на окремих ділянках вулиць, тимчасове обмеження доступу громадян на окремі ділянки місцевості та об'єкти тощо); заходи адміністративного припинення (офіційна вимога припинити протиправну поведінку, тимчасове відсторонення від керування транспортними засобами, доставляння порушника до органу влади, адміністративне затримання, вилучення речей і документів, застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї тощо); заходи адміністративного стягнення (попередження, штраф, громадські роботи, виправні роботи, заходи впливу на неповнолітніх тощо). До кримінального примусу перш за все належать різні процесуальні заходи забезпечення кримінального провадження: затримання, запобіжні заходи (домашній арешт, тримання під вартою тощо) та інші заходи кримінально-процесуального примусу (привід, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове відсторонення від посади тощо).

Процедурність. Застосування заходів примусу мають суворо відповідати вимогам законів, що регламентують їх застосування. Законодавець детально регламентує порядок та підстави їх застосування, а також встановлює відповідальність за перевищення повноважень із застосування примусу. Так, Закон України «Про Національну поліцію» [12] детально регламентує підстави, порядок застосування спецзасобів (кайданки, гумові кийки, травматична зброя, водомети тощо), а також обмеження у їх застосуванні (наприклад, водомети не можна використовувати при температурі нижче +10°C, а гумовими кийками не можна завдавати ударів по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку і в живіт). Перевищення повноважень при застосуванні сили, у тому числі спеціальних засобів і зброї, тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Сутність правоохоронної діяльності має прояв через її функції. Правоохоронні функції – це основні напрями правоохоронної діяльності, здійснення яких спрямовано на виконання завдань з охорони правопорядку шляхом застосування примусових заходів. Охорона правопорядку від протиправних посягань здійснюється шляхом здійснення таких основних правоохоронних функцій: запобігання правопорушенням; оперативно-розшукова функція; охорона життя та власності фізичних чи юридичних осіб; охорона громадського порядку та режиму державного кордону; розслідування правопорушень; виправлення та ресоціалізація засуджених.

Поряд із зазначеним вище, суб'єкти правоохоронної діяльності у сучасному суспільстві можуть здійснювати також і інші функції, які не можна у повному сенсі назвати правоохоронними, а тому їх слід вважати додатковими (надання юридичної допомоги, аналітична, розвідувальна, рятувальна тощо). Додаткові функції можуть бути функціями правоохоронних органів, але не є правоохоронними функціями.

Як уже зазначалося правоохоронна діяльність може здійснюватися державними органами та недержавними суб'єктами. До системи «правоохоронних» слід зараховувати ті державні органи та підрозділи, які реалізують правоохоронні функції та яким властиві правоохоронні ознаки. Але при визначенні переліку правоохоронних органів потрібно враховувати їх неоднорідність. У складі правоохоронних органів можуть діяти підрозділи, які прямо не виконують жодних правоохоронних функцій. Так, у складі СБУ діють кадрові, фінансові та ін. підрозділи. Водночас, у складі в цілому не правоохоронних органів можуть діяти окремі правоохоронні підрозділи. Наприклад, у складі Державної фіскальної служби України діють податкова міліція та служба по боротьбі з контрабандою, функціональна спрямованість яких має суто правоохоронний характер.

Як уже зазначалося вище, ми вважаємо, що в сучасному суспільстві ряд правоохоронних функцій може здійснюватися недержавними суб'єктами, яким притаманні також універсальні ознаки правоохоронної діяльності. За таких умов, можна говорити про недержавну правоохоронну діяльність як про вид правоохоронної діяльності, що здійснюється інститутами громадянського суспільства.

Під недержавною правоохоронною діяльністю слід розуміти спеціалізовану діяльність інститутів громадянського суспільства із розшуку осіб, що переховуються від правосуддя, розкриття правопорушень, охорони фізичних та юридичних осіб, їх майна та громадського порядку від протиправних посягань шляхом застосування примусових заходів відповідно до встановленої законом процедури.

Крім універсальних ознак, які є властивими правоохоронній діяльності у цілому, недержавній правоохоронній діяльності притаманні також власні, істотні ознаки, які відрізняють її від державної:

по-перше, ця діяльність здійснюється недержавними суб'єктами. Такі суб'єкти можуть мати різні форми: приватне підприємство, громадське об'єднання, індивідуальні форми (громадські помічники/інспектори правоохоронних органів). Вони можуть також мати і муніципальний характер у разі створення правоохоронних формувань у системі органів місцевого самоврядування. В останньому випадку, недержавна правоохоронна діяльність взагалі набуває публічного характеру, оскільки муніципальна влада, поряд із державною, є формою публічної влади;

по-друге, вона здійснюється не від імені держави, а з ініціативи клієнта (окремої фізичної чи юридичної особи) або суспільства (громади). Внаслідок цього суб'єктам недержавної правоохоронної діяльності забороняється видавати себе за працівників правоохоронних органів та використовувати у назві, на одязі, транспорті реагування, будівлях та документації ознаки належності до правоохоронних органів (символіку, формений одяг тощо);

по-третє, ця діяльність має вужчий, ніж державна, об'єкт захисту. За глумачним словником української мови: об'єкт – це явище, предмет, особа, на які спрямована певна діяльність, увага; предмет наукового дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції; предмет як будь-яке конкретне матеріальне явище, що сприймається органами чуття; річ, реалія те, на що спрямована пізнавальна, творча, практична діяльність будь-кого, чого-небудь [13, с.289-290]. Не можна стверджувати що суб'єкти недержавної правоохоронної діяльності охороняють правопорядок або позитивне

право в цілому. Об'єкти недержавної правоохоронної діяльності мають більш конкретний характер і визначаються у договорах з клієнтами або прямо в законі. На теперішній час такими об'єктами є: життя та здоров'я фізичних осіб, відносини власності, громадський порядок, встановлений порядок перетину державного кордону та переміщення предметів через митний кордон. Недержавні суб'єкти охороняють наведені об'єкти, які є окремими елементами правопорядку від протиправних посягань.

Недержавна правоохоронна діяльність може мати комерційний (охоронні агентства) та некомерційний характер (громадські формування); здійснюватися на професійній (приватний детектив) або непрофесійній основі (член громадського формування охорони громадського порядку). Недержавна правоохоронна діяльність також може бути публічною (діяльність муніципальних органів охорони правопорядку) та приватною (діяльність служб безпеки підприємств).

Аналіз законодавства дозволяє дійти висновку, що в сучасному світі суб'єкти недержавної правоохоронної діяльності можуть виконувати такі функції: запобігання правопорушенням; пошуково-розшукова функція; охоронна; охорони громадського порядку; розслідування правопорушень; виправлення та ресоціалізації засуджених. Слід відзначити, що не завжди суб'єкти недержавної правоохоронної діяльності можуть виконувати дані функції самостійно. Наприклад, деякі із заходів представників громадських формувань охорони громадського порядку можуть реалізовуватися тільки спільно з представниками правоохоронних органів.

На підставі аналізу відповідних законопроектів нами рекомендується така дефініція: «приватна детективна діяльність – це незалежна професійна діяльність, яка становить собою систему пошукових заходів, що здійснюються приватними детективами на договірних засадах із приводу надання детективних послуг та із застосуванням технічних засобів».

Список використаних джерел та літератури:

1. Самощенко И. С. Правоохранительная деятельность Советского государства – важнейшее средство обеспечения социалистической законности : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Москва, 1955. 15 с. 2. Мельник М.І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність : навч. посіб. / М.І. Мельник, М.І. Хавронюк. К. :

Атіка, 2002. 576 с. 3. Про службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст.382. 4. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 04.03.1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998 №35. Ст. 236. 5. Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 1. Ст. 167. 6. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 8 травня 2002 року. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2002. № 32. Ст.225. 7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №2 5-26. ст. 131. 8. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379. 9. Руденко М.В. Судова влада та правоохоронні органи України: підруч. для студ. вищ. юрид. навч. закл. / М.В. Руденко, Г.С. Рибалко. Харків, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2017. 548 с. 10. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручн. / [О.С.Захарова, В.С.Ковальський, В.С.Лукомський та ін.]; відп. ред. В. Маляренко. 3-є вид. К. : Юрінком Інтер, 2016. 350 с. 11. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303. 12. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 червня 1992 р. 13. Глумачний словник української мови [авт.-уклад. Івченко А.О.]. Харків.: ФОЛІО, 2000. 543 с.

Ярмолюк Я.О.,
здобувач вищої освіти
науковий керівник: Берцюх М.З.
(м.Хмельницький)

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У кожній державі в судах діють притаманні їм захисні механізми від посягання на процес або виявлення неповаги до суду, як до державного органу. Такими механізмами є саме заходи процесуального примусу, які, беззаперечно, діють і в Україні.

Інститут процесуального примусу передбачає процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС України) випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства. На практиці суди мають розглядати і вирішувати адміністративні справи, при цьому можуть застосовувати різноманітні заходи процесуального примусу: попередження, видалення із залу судового засідання, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід, штраф. Обов'язки осіб, присутніх у залі судового засідання, закріплені у ст. 198 КАС України [1], встановлюють правила шанобливого ставлення учасників процесу до органів, уповноважених розглядати і вирішувати адміністративні справи, створюють необхідні умови для роботи всіх учасників процесу, сприяють ефективному дослідженню доказів та забезпечують реалізацію прав, свобод і законних інтересів усіх зацікавлених осіб [2].

Звертаючись до практики застосування заходів процесуального примусу під час розгляду адміністративних справ судами, першими в реєстрі судових рішень вбачаються справи, під час розгляду яких було застосовано такий захід процесуального примусу, як тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. Цікавим прикладом є справа № 822/230/16, у якій фізична особа звернулась до суду з позовом до Головного управління Міністерства внутрішніх справ України у Луганській області в особі ліквідаційної комісії Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Луганській області про визнання наказу про звільнення з органів внутрішніх справ у запас ЗС протиправним, зобов'язання вчинити дії та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу. Матеріалами справи підтверджується, що оскаржуваний наказ прийнятий на підставі висновків службового розслідування Міністерства внутрішніх справ України, яке проводилось стосовно позивача та наказів Міністерства внутрішніх справ України № 2075 від 10.10.2014 року та № 1205 від 10.10.2014 року. Ухвалами суду від 24.03.2016 року та 07.04.2016 року у Міністерства внутрішніх справ України витребувано матеріали службового розслідування стосовно

позивача - інспектора режимно-секретного сектору. Вказані ухвали отримані Міністерством внутрішніх справ України, що підтверджується наявним в матеріалах справи повідомленням про вручення поштового відправлення. Оскільки Міністерство внутрішніх справ України без поважних причин не виконало вимог вищезазначених ухвал від 24.03.2016 року та 07.04.2016 року про витребування доказів, суд застосував захід процесуального примусу, який визначений ст. 271 КАС України, згідно з ч. 1 якої, у разі неподання без поважних причин письмових чи речових доказів, що витребувані судом, та неповідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів для дослідження судом. Тому суд ухвалив тимчасово вилучити докази, що витребувались судом, які знаходяться в управлінні кадрового забезпечення Міністерства внутрішніх справ України. Виконання ухвали доручено органу ДВС – Відділу примусового виконання рішень управління державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Київській області, якому направлено ухвалу для організації виконання. На виконання ухвали суду про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом відповідачем долучено до матеріалів справи матеріали службового розслідування стосовно позивача – інспектора режимно-секретного сектору [3].

Другою, не менш цікавою, є справа № 822/2126/15 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Речовий ринок «Торговий дім «Бартерсервіс» до Державної архітектурно-будівельної інспекції України, третя особа на стороні відповідача Міське комунальне підприємство - ринок «Ранковий», третя особа на стороні відповідача Хмельницька міська рада, за участі прокуратури Хмельницької області про скасування рішень та зобов'язання вчинити дії, під час розгляду якої було застосовано вже інший захід процесуального примусу – привід. Відповідно до ч. 1 ст. 148 КАС України до належно викликаних особи, особисту участь якої визнано судом обов'язковою, свідка, які без поважних причин не прибули у судові засідання або не повідомили причини неприбуття, може бути застосовано привід до суду через органи Національної поліції України з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення [1]. Згідно з чч. 4-5 ст. 148 КАС України ухвала про привід до суду

передається для виконання до органу Національної поліції України за місцем провадження у справі або за місцем проживання (перебування), роботи, служби чи навчання особи, яку належить привести; ухвала про привід до суду оголошується учаснику судового процесу, до якого застосовується привід, особою, яка її виконує [1]. Так, в судовому засіданні 03.08.2015 року суд протокольною ухвалою задовольнив клопотання представника позивача про виклик свідка, який у судові засідання 25.08.2015 року, 04.09.2015 року, 10.09.2015 року та 28.09.2015 року не прибув, про дату, час і місце судового розгляду з урахуванням вимог ст. 33, 35 КАС України був повідомлений належним чином. Оскільки неявка свідка за викликом суду унеможливує об'єктивний розгляд адміністративної справи, а показання свідка є необхідними для встановлення фактичних обставин справи, суд застосував до зазначеної особи заходи процесуального примусу у вигляді приводу до суду через органи внутрішніх справ. Тому суд ухвалив зобов'язати Хмельницький МВ УМВС України в Хмельницькій області здійснити привід свідка для допиту у якості свідка в судовому засіданні, яке мало відбутись 12.10.2015 року о 10 год. 20 хв. в приміщенні Хмельницького окружного адміністративного суду за адресою м. Хмельницький, вул. Козацька, 42 [4]. На виконання ухвали про застосування заходів процесуального примусу у вигляді приводу до суду через органи внутрішніх справ, для допиту у якості свідка в судовому засіданні було забезпечено явку свідка у судові засідання. Можливість застосування заходів процесуального примусу має важливе значення, адже є способом впливу на осіб, які порушують встановлені в суді правила.

Додержання встановленого порядку в судовому засіданні створює необхідні умови для нормальної роботи суду та всіх учасників адміністративного процесу, сприяє дослідженню доказів і, як слідство, забезпечує реалізацію прав, свобод та інтересів усіх зацікавлених осіб. Обов'язки присутніх у залі судового засідання з додержання порядку встановлені ст. 198 КАС України. Правила, передбачені ст. 198 КАС України, формують шанобливе ставлення учасників адміністративного процесу до суду [2].

У справі № 640/21019/18 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «САМОДЕЛКІН» до Головного управління ДФС у

м. Києві про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень ухвалою Окружного адміністративного суду міста Києва від 22.02.2021 р. застосовано до свідка ОСОБА_1 (адреса: АДРЕСА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1) привід до судового засідання, яке відбулось 25.03.2021 р. о 11:20 год. Судом встановлено, що свідок ОСОБА_1 зареєстрований за адресою: АДРЕСА_1. Разом з тим, свідок у судові засідання 17.12.2020 р., 18.02.2021 р. та 25.03.2021 р. не з'явився, рекомендовані повідомлення про вручення поштового відправлення з повістками про виклик свідка, направлені за вказаною адресою місця проживання свідка, повернуто з відміткою про відсутність адресата за вказаною адресою, а відтак, згідно з ч. 11 ст. 126 КАС України такі повістки вважаються врученими належним чином і, з огляду на матеріали справи, у суду відсутні підстави для надання іншої правової оцінки цим обставинам. Повідомлення про неможливість здійснення приводу від правоохоронних органів не надходило. Таким чином, судом встановлено наявність підстав, передбачених ч. 1 ст. 148 КАС України, для застосування до ОСОБА_1 приводу до суду через органи Національної поліції України. Перешкод для застосування приводу до вищеназаної особи, передбачених ч. 2 ст. 148 КАС України (малолітня та неповнолітня особа, вагітна жінка, інвалід першої і другої груп, жінка, яка доглядає дітей віком до шести років або дітей-інвалідів, а також особа, яка згідно із КАС України не може бути допитана як свідок), судом не встановлено. З огляду на неявку свідка у судові засідання, суд прийшов до висновку про необхідність повторного виклику свідка - ОСОБА_1 та застосування до останнього приводу [5].

Одним із суворих заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві є видалення із залу судового засідання, тобто обмеження бути присутнім під час судового засідання. Так, до прикладу, нешанобливе ставлення до суду проявив представник третьої особи у справі № 2-а-6/11. У ході судового розгляду Краси́лівським районним судом Хмельницької області справи за адміністративним позовом ОСОБА 1 до Волицької сільської ради про визнання протиправним рішення сесії Волицької сільської ради, скасування свідоцтва про право власності на нерухоме майно представник третьої особи ОСОБА 4 оголосив у судовому засіданні та

подав у письмовому вигляді заяву про відвід головуючого судді. Під час судового розгляду справи та при оголошенні зазначеної заяви ОСОБА 4 проявив неповагу до суду, не підкорявся розпорядженням головуючого, порушував встановлені в суді правила, порядок під час судового засідання, протиправно перешкоджав здійсненню адміністративного судочинства, вчинив дії, які свідчать про явну зневагу до суду та встановлених у суді правил.

Це, зокрема, проявлялось у тому, що ОСОБА 4 неодноразово перебував головуючого по справі, порушував порядок судового засідання у вигляді недозволених головуючим по справі реплік. За зазначені дії ухвалами суду, винесеними без видалення суду до нарадчої кімнати, до ОСОБА 4 двічі застосовано заходи процесуального примусу у вигляді попередження. Однак ОСОБА 4 не відреагував на застосовані до нього заходи процесуального примусу та, продовжуючи протиправні дії, проявив явну зневагу до суду та встановлених у суді правил. Так, заявляючи відвід головуючому по справі, ОСОБА 4 заявив, що суддя при розгляді справи використовує недостовірні документи, спровокував конфліктну ситуацію, проявляє непрофесіоналізм. Суд вказав, що, допустивши в принизливій формі оцінку особистих професійних якостей головуючого по справі судді як непередбачену чинним законодавством підставу для відводу судді, ОСОБА 4 цим проявив неповагу до суду. За вчинення передбаченого ст. 185-3 КУпАП адміністративного правопорушення на ОСОБА 4 судом при вирішенні заяви про відвід головуючого по справі накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі 1 200 грн. Однак після накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу ОСОБА 4 продовжив протиправно перешкоджати здійсненню адміністративного судочинства у вигляді образливих вигуків на адресу суду, недозволених судом реплік, за що ухвалою суду, винесеною без видалення суду до нарадчої кімнати, до ОСОБА 4 втретє застосовано захід процесуального примусу у вигляді попередження. ОСОБА 4 попереджено, що при продовженні протиправної поведінки він буде видалений із залу судового засідання. Але ОСОБА 4 продовжив протиправну поведінку, вигукуючи образи на адресу суду та недозволені судом репліки, чим порушував встановлені в суді правила та протиправно перешкоджав здійсненню адміністративного судочинства, за що підлягає

видаленню із залу суду. У зв'язку із наведеними обставинами судом було постановлено ухвалу, якою представника третьої особи, що не заявляє самостійних вимог, на стороні відповідача ОСОБА 4 було видалено із залу судового засідання до його закінчення, а також роз'яснено про кримінальну відповідальність за ст. 382 Кримінального кодексу України за невиконання ухвали суду [6].

Хоч випадки застосування заходів процесуального примусу є поодинокими, а офіційна статистика відсутня, це не значить, що інститут адміністративного примусу є недоцільним, навпаки, свою функцію він вже виконав досконало, оскільки більшість суб'єктів звернення до адміністративного процесу проявляють повагу до суду. Ба більше, це дозволяє суддям проводити адміністративне судово провадження без іншого неправомірного посягання на нього.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. 2. Ковальчук О.А. Узагальнення практики застосування заходів процесуального примусу в адміністративному процесі (за інформацією відділу узагальнення судової практики та інформаційно-статистичної роботи). URL: https://kmoas.gov.ua/sites/default/files/files/zahodi_procesualnogo_primusu_na_sa_ut.doc 3. Ухвала Хмельницького окружного адміністративного суду про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом від 20 квітня 2016 р. у адміністративній справі № 822/230/16 за позовом ОСОБА_1 до Головного управління Міністерства внутрішніх справ України у Луганській області в особі ліквідаційної комісії Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Луганській області про визнання наказу протиправним, зобов'язання вчинити дії та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57284763> 4. Ухвала Хмельницького окружного адміністративного суду про привід до суду від 28 вересня 2015 року у адміністративній справі № 822/2126/15 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Речовий ринок «Торговий дім «Бартерсервіс» до Державної архітектурно-будівельної інспекції України, третя особа на стороні відповідача ОСОБА_5 комунальне підприємство - ринок «Ранковий», третя особа на стороні відповідача ОСОБА_6 міська рада, за участі прокуратури Хмельницької області про скасування рішень та зобов'язання вчинити дії. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/52454180> 5. Ухвала Окружного адміністративного суду міста Києва про привід свідка до суду від 25 березня 2021 року у справі № 640/21019/18 за позовом Товариства з обмеженою

відповідальністю «САМОДЄЛКІН» до Головного управління ДФС у м. Києві про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95898706> 6. Ухвала Красилівського районного суду Хмельницької області про видалення із залу судового засідання від 16 вересня 2011 р. у справі № 2-а-6/11 за адміністративним позовом ОСОБА_1 до Волицької сільської ради, третя особа, що не заявляє самостійних вимог, на стороні позивача - СТОВ «Діброва», третя особа, що не заявляє самостійних вимог, на стороні відповідача - церковна громада с. Волиця-1 Красилівського району, про визнання протиправним рішення сесії Волицької сільської ради, скасування свідоцтва а про право власності на нерухоме майно. URL: <https://opendatabot.ua/court/18305517-120a8f5256619540fcc93f3ce7ad8a7d>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Авсієвич Алла Валеріївна – доктор філософії в галузі права (PhD); доцент кафедри права та правоохоронної діяльності Хмельницького інституту МАУП (науковий керівник)

Артюмова Анастасія Костянтинівна – здобувачка вищої освіти спеціальності «Право» Одеського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Артюмова Ганна Костянтинівна – здобувачка вищої освіти спеціальності «Право» Одеського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Берцюх Мирослава Зіновіївна – старший викладач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (науковий керівник)

Білий Леонід Григорович – кандидат педагогічних наук, доцент; директор Хмельницького інституту МАУП

Божук Катерина Олександрівна – здобувачка освіти навчально-виховного комплексу №10 м. Хмельницького

Бойченко Ірина Вікторівна – старший викладач Хмельницького політехнічного коледжу Національного університету «Львівська політехніка» (науковий керівник)

Буртик Вікторія Іванівна – здобувачка вищої освіти Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Ваврічен Вікторія Олексіївна – здобувачка освіти навчально-виховного комплексу №10 м. Хмельницького

Веселов Микола Юрійович – доктор юридичних наук, доцент; професор кафедри державно-правових дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України (науковий керівник) (м.Кривий Ріг)

Веселовська Анастасія Ігорівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Візняк Алевтина Василівна – здобувачка вищої освіти спеціальності «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Вітряк Аліна Олегівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Волкова Дар'я Максимівна – здобувачка вищої освіти Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

Гавінська Діана Валентинівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Галюс Вікторія Юрївна – здобувач освіти навчально-виховного комплексу №10 м. Хмельницького

Гнатовська Алла Олександрівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Гончар Іван Миколайович – здобувач вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Гончарова Ірина Романівна – здобувачка вищої освіти спеціальності «Психологія» Одеського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Грабар Олексій Сергійович – здобувач вищої освіти спеціальності «Право» Хмельницького інституту МАУП

Дем'янюк Василь Васильович – здобувач вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Дзизінська Богдана Дмитрівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Залізняк Анастасія Дмитрівна – здобувач вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Зінчук Діана Миколаївна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Золотарьова Олена Адольфівна – ад’юнкт-професор МКА, доцент кафедри правових дисциплін Одеського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» (науковий керівник)

Івановська Єлизавета Дмитрівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Кілівник Жанна Миколаївна – здобувачка вищої освіти спеціальності «Право», Голова Наукового товариства студентів та молодих вчених Хмельницького інституту МАУП

Книгиницький Володимир Володимирович – здобувачка вищої освіти Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Козяр Сергій Миколайович – здобувач фахової передвищої освіти спеціальності «Право» Хмельницького коледжу Університету «Україна»

Колибаба Каріна Вікторівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Корольчук Дар’я Русланівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Костьолко Анатолій Анатолійович – магістрант спеціальності «Публічне управління та адміністрування» ПрАТ «ВНЗ «МАУП» (м.Київ)

Коцеловська Надія Богданівна – здобувачка вищої освіти Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Кузь Марина Юріївна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Курачинов Володимир Ігорович – здобувач вищої освіти спеціальності «Психологія» Хмельницького інституту МАУП

Кухар Денис Юрійович – здобувач вищої освіти спеціальності «Економіка» Хмельницького інституту МАУП

Лемешова Катерина Дмитрівна – здобувачка вищої освіти спеціальності «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Луценко Уляна Віталіївна – здобувачка освіти навчально-виховного комплексу №10 м. Хмельницького, вихованка гуртка «Наукові дослідження в економіці» ХОЦНТТУМ

Мартинюк Юлія Сергіївна – здобувачка вищої освіти спеціальності «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Матвєєв Андрій Юрійович – кандидат історичних наук, доцент; голова циклової комісії суспільних дисциплін ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Київського національного торговельно-економічного університету» (науковий керівник).

Мельник Нікіта Андрійович – здобувач вищої освіти спеціальності «Право» Хмельницького інституту МАУП

Молявчик Софія-Вікторія Віталіївна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Мосора Лариса Степанівна – кандидат наук з державного управління, доцент; доцент кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (науковий керівник)

Наконечна Олександра Ігорівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Николюк Ірина Олександрівна – магістрантка спеціальності «Економіка» Хмельницького інституту МАУП

Овчар Марія Максимівна – здобувачка вищої освіти Донецького юридичного інституту МВС України (м.Кривий Ріг)

Олійник Валентина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент; завідувач кафедри психології Хмельницького інституту МАУП (науковий керівник).

Олійник Софія Олександрівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Олійник Уляна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (науковий керівник)

Оліх Галина Іванівна – старший викладач кафедри економіки, управління та туризму Хмельницького інституту МАУП (науковий керівник)

Осієвська Наталія Валеріївна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Орман Ольга Василівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності Хмельницького інституту МАУП (науковий керівник)

Паламарчук Вікторія Олександрівна – здобувачка фахової передвищої освіти ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Київського національного торговельно-економічного університету»

Пальчук Андрій Андрійович – здобувач вищої освіти спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» Хмельницького інституту МАУП

Парандій Валентина Олександрівна – кандидат історичних наук, доцент; доцент кафедри права та правоохоронної діяльності Хмельницького інституту МАУП (науковий керівник)

Петлюк Юрій Степанович – кандидат юридичних наук, доцент; доцент кафедри права та правоохоронної діяльності Хмельницького інституту МАУП (науковий керівник)

Проценко Дарина Олександрівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Процюк Андрій Анатолійович – магістрант спеціальності «Право» Хмельницького інституту МАУП

Рєпнова Тетяна Петрівна – кандидат психологічних наук, доцент; доцент кафедри загальнонаукових, соціальних та поведінкових дисциплін Одеського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» (науковий керівник)

Руденко Аліна Вікторівна – здобувачка вищої освіти спеціальності «Психологія» Хмельницького інституту МАУП, Голова Студентської ради.

Сабадаш Анастасія Вікторівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Савчук Ростислав Володимирович – здобувач вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Садовець Вікторія Василівна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Сем'янчук Петро Михайлович – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, управління та туризму Хмельницького інституту МАУП (науковий керівник)

Сівак Яна Андріївна – здобувачка фахової передвищої освіти ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Київського національного торговельно-економічного університету»

Соколов Костянтин Васильович – здобувач вищої освіти спеціальності «Право» Хмельницького інституту МАУП

Суббота Анастасія Юріївна – здобувачка вищої освіти спеціальності «Правоохоронна діяльність» Донецького юридичного інституту МВС України (м.Кривий Ріг)

Сурник Марія Олександрівна – здобувачка фахової передвищої освіти Хмельницького політехнічного коледжу Національного університету «Львівська політехніка»

Удот Діана Сергіївна – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Фіцай Владислава Михайлівна – здобувачка вищої освіти спеціальності «Туризм» Хмельницького інституту МАУП

Царук Юлія Володимирівна – магістрантка спеціальності «Економіка» Хмельницького інституту МАУП

Цимбалюк Ганна Сергіївна – кандидат економічних наук, завідувач кафедри економіки, управління та туризму Хмельницького інституту МАУП (науковий керівник)

Юхимович Оксана Антонівна – вчитель-методист навчально-виховного комплексу №10 м. Хмельницького, Заслужений вчитель України (науковий керівник)

Яблонська Олександра Сергіївна – здобувачка вищої освіти спеціальності «Право» Хмельницького інституту МАУП

Якименко Андрій Анатолійович – голова циклової комісії з правознавства Хмельницького коледжу Університету «Україна»

Ярмолюк Ярослав Олегович – здобувачка вищої освіти спеціальністю «Право» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Ястремська Наталя Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України (науковий керівник) (м.Кривий Ріг)

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

УКРАЇНА У СУЧАСНОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ: ПОГЛЯД МОЛОДІ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Україна у сучасному геополітичному просторі: погляд молоді : зб. наук. пр. студ. та молод. вчених / гол. ред. Л. Г. Білий. – Хмельницький : Вид-во МАУП, 2021. – Вип. 1. – 270 с.

За достовірність фактів, назв, посилань на літературні джерела, дотримання принципів академічної доброчесності відповідальність несуть автори та їхні наукові керівники. Редколегія не завжди поділяє їхні погляди.

На обкладинці використано фото з мережі Internet.

Технічний редактор: В.Парандій

Приватне акціонерне товариство “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна Академія управління персоналом”
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб’єктів
видавничої справи ДК №3262 від 26.08.2008 р.

Хмельницький інститут
імені Блаженнішого Володимира,
Митрополита Київського і всієї України
29015, м. Хмельницький, проспект Миру 101 А
Тел.: (0382) 63-03-05, 63-70-24
Ел. адреса: hitaup@ukr.net
www.maup.km.ua

**Здано в набір 05 травня 2021 р. Підписано до друку 05 травня 2021 р.
Формат 60x84 1/16. Гарн. Times. Ум. друк. арк. 2,4.
Друк офсетний. Папір офсетний. Тираж 300 прим.**

